

Fragmenter av 90-tallet

av Morten Haave

Del 1: På CD-spiller`n

Del 2: På PC-skjermen

Del 3: På TV-skjermen

Fragmenter av 90-tallet

Bok 2 i serien 90-tallet

Fragmenter av 90-tallet

Morten Haave

PIY Records, 2025

ISBN 978-82-691452-8-1

Coverkonsept: Morten Haave

Forside er satt av M.H. i Word 97

Clipart er fra OpenClipart.org: bilder nr. 12773, 17668, 161311

Innhold

Forord	s. 5
På CD-spilleren	s. 6
	Noe å rope yabba dabba for? s. 12
	Rednekstrem norgesturné s. 26
	Do you need some water? s. 56
På PC-skjermen	s. 72
	Med stjerner i sikte s. 77
	We are the champions s. 88
	Anarki med McZee s. 110
På TV-skjermen	s. 131
	Bokfolkets Oscar-show s. 138
	The Show must go on s. 157
	Imax, Egon s. 187
Navneregister	s. 204

**That's what happens
when you're a kid at heart,
the fun stuff just keeps
bubbling to the surface.**

– Sid Meiers sitat!¹

¹ Noonan, Jennifer Lee og Meier, Sid (2020). *Sid Meier's Memoir! A Life in Computer Games*. New York, NY: W.W. Norton & Company, s. 184

Boka dreier seg ikke om metallurgi, men historie. I dette fagfeltet er utgangspunktet at «hele historien» har passert og for lengst er borte. Vi får aldri vite «hele historien» om et emne, og har for så vidt ikke interesse av en altfor detaljert vegg-til-vegg-dekning heller. Vi må nettopp nøye oss med de fragmenter vi klarer – og finner det verdt – å bringe til torgs. For også vår nære historie, 1990-tallet, er full av gull som bare trenger å børstes litt jord av. Det skinner dels av seg selv, og dels med litt hjelp.

Wrexham, 26. april 2025
Morten Haave

Når en er ferdig med tilretteleggingen publiseres boka ved at det skapes en ferdig, integrert versjon der den framtidige brukeren ikke kan endre på selve innholdet.

Det skulle skje på diskett den gangen. *Publish & Multimediaworld* 1/1994

Del 1: på CD-spilleren

Oppvarming før vi slår på CD-spilleren

Visdomsord om hip hop-kultur

Hip hop beskriver en mer dansevennlig og snill versjon av rap-kulturen. Herunder finner du også fenomen som graffiti og halsbrekkende breakdance. Lua sitter bak fram, hos barnerapperne Kris Kross gjør også olabuksa det. Eksempler: Ståle Stiil, Vanilla Ice og MC Hammer.¹

Visdomsord om hip hop-demografi

Sjokoladebrune hiphop-damer. Salt n'pepa – 'Brand new'. Våre favorittjenter innen r&b, hip-hop og rap er tilbake. Redde for å være glemte kaller de herligheten 'Brand new', men det er med dette møler de har grunn til å bli redde! Terningkast 1.²

Visdomsord om R&B-demografi

Eternal, The Best

Tre negresser med sjokoladebrun popmusikk duvende av moderne danserytmer og myk soul. Her en samling av deres beste låter.³

Visdomsord om artisters innflytelse

Bruce Springsteen og Cypress Hill er musikkartister som bruker flipp-skjegg. Det influerer unge. PS: Bartene kommer.⁴

¹ «Hvordan holde masken når noen sier grønsj» av Ane V. Håbjørg, VG 6.2.1993

² Musikk anmeldelse av Johnny Andreassen, *Drammens Tidende* 22.11.1997

³ «DT-BB-toppen» av Johnny Andreassen, *Drammens T.* 22.11.1997 (igjen)

⁴ «Pels i ansiktet» av Ronny Berg, VG 8.12.1995

Visdomsord om musikk og ytringsfrihet

Nedanfor står teksten til ein rockelåt som blei gjeven ut på plate i 1983: [...]

Så kom igjen

Hopp i flammen

Så kom igjen

Hopp i flammen [...]

Vil du kalle denne teksten satanistisk?

Korleis trur du musikken til denne teksten høyrast ut? Gje ein kort skildring.

Mange, både enkeltmenneske og organisasjonar, går inn for å forby satanistisk musikk eller krev at platene må merkjast med åtvaringar. Kva for argument taler for at denne teksten bør bli forboden i Noreg, og kva for argument taler imot det?⁵

⁵ Bolstad, Bjørn m.fl. (1997). *Møte med livet. Kristendomskunnskap med religions- og livssynsorientering* 8. Oslo: Aschehoug, s. 187.

Som leseren kan ha skjönt, er sangen som lærebokforfatterne vil ha utredet et forbud mot, «Jump in the Fire» av Metallica – utgitt 14 år tidligere.

Visdomsord om Motorpsycho i forbindelse med bandets første album, *Lobotomizer* (1991)

Motorpsycho er blitt blant Norges lengstlevende band-maskiner. Det eneste som overstiger antallet utgivelser fra bandet, er antallet sjangre man finner representert på de ulike albumene.

Da bandet spilte inn sitt debutalbum *Lobotomizer* i desember 1990,⁶ var det sterke innslag av Black Sabbath-aktig sludge-metal. Samtida tolket det som grunge. I ei tid måtte bandet derfor svare på om de var Norges grungeband,⁷ før de brukte de neste årene til å stormløpe fra sjangeren. Landets skribenter tok tak i så mangt.

□

«Her er de norske pop- og rockeutgivelsene som er planlagt i løpet av høstmånedene: [...] Motorcykle: 'Lobotomizer'»⁸

«Motorpsycho er altså intet for sarte sjeler. Ganske så tunge saker, dette – og medlemmene har sympatiske navn som Killerkjell (på trommer), Bent (vokal) og Snah (gitar)».⁹

«Motorpsycho består av herrene Bent, Snah og Gebrhart (artige navn der i Trøndelag)».¹⁰

«Det er litt synd å måtte satse på Østlandet for å kunne eksistere som band, men markedet er mye større, sier Kjell 'Killer' Runar Jensen (25) fra Trondheim».¹¹

⁶ «Motorpsycho» av Kjell Henning Troldsaa, *Puls* 5/1992. Se også Troldsaa's konsert-anmeldelse i *Puls* 10/1991.

⁷ Haave, Morten (2022). *Forsøk på utkast til skisse av 90-tallet*. Oslo: Kolofon, kap. 4

⁸ «Norske utgivelser», NTB 31.7.1991. Trykket i bl.a. *Arbeiderbladet* 2.8.1991

⁹ «Hardt og rått på Fenka», *Trønder-Avisa* 10.10.1991

¹⁰ «Spennende trøndere» av Kjetil Wold, *Stavanger Aftenblad* 14.11.1991

¹¹ «Trønderske psykedeliske 'Motorpsyco' debuterer med lp i Oslo» av Terje Nilsen, *Arbeider-Avisa* 14.9.1991

«'Lobotomizer'. Ei plate, som ifølge ungdommene, har alt».¹²

«Inspirasjon hentes også fra [...] grupper som Sonic Youth og Sub Pop».¹³

«Kan jeg være den første som påstår at musikken er bedre enn coveret på Motorpsychos debut-LP? [...] det grusomme retrohippie-coveret»¹⁴

«Motorpsycho gjør en imponerende troverdig jobb, men likevel føler jeg at 'Lobotomizer' ikke akkurat vil tilføre meg noen musikalsk glede. Til det blir dette for tungt, mørkt og tungsinn».¹⁵ (anmeldelse med terningkast 2)

«Ikke undertegnede stil riktignok, men debutalbumet 'Lobotomizer' fra den ekstreme trønderske powertrioen holder mål innen sin sjanger. I pressemeldingen heter det at Motorpsycho bruker støy som virkemiddel og instrument. Hvor utrolig det enn høres er det faktisk sant, dette er et fullt hørbart album selv for en 'gamling' som undertegnede».¹⁶ (anmeldelse med terningkast 3)

«Ett kutt er nærmest ren Jimi Hendrix Experience-pastisj, ett annen [sic] blir drepande kjedelig og monotont etter hvert som minuttene ruller. Men alt i alt er Lobotomizer et meget lovende første forsøk i den vanskelige prosessen det er å overføre trashmetall fra scene til vinyl».¹⁷

«Jeg kan styre meg for lengden av et par av låtene her, hvor Motorpsycho surrer seg inn i noe progressivt tøv jeg enda ikke har giddet å spille ferdig. Allikevel – poenget er at Motorpsycho er

¹² «Motorpsycho til Levanger», *Levanger-Avisa* 10.10.1991

¹³ «Spennende trøndere» av Kjetil Wold, *Stavanger Aftenblad* 14.11.1991

¹⁴ Anmeldelse av Ole Jacob Hoel, *Adresseavisen* 24.10.1991

¹⁵ Anmeldelse av Johnny Andreassen, *Fremtiden* 3.12.1991

¹⁶ Anmeldelse av Erik Wiggo Larsen, *Demokraten* 17.10.1991

¹⁷ Anmeldelse av Ole Jacob Hoel, *Adresseavisen* 24.10.1991

noen egenrådige jævler som gjør hva de sjøl vil, og hvor hadde rocken vært i dag om slike band ikke fantes?»¹⁸ (terningkast 4)

«Kombinasjonen av det sarte og 'pene', og det brutale og 'stygge', er alter ego for det lokomotiv av en kolibri Motorpsycho er og trenger å være».¹⁹

«Under innspillingen sto jeg og grein på flere av låtene».²⁰ (Bent Sæther)

«Midi meg her og sampling meg der».²¹ (Bent Sæther)

¹⁸ Anmeldelse av Trond M. Evensen, *Beat* 4/1991

¹⁹ «Den nye stilarten» av Dag Rune Pedersen, *Moss Dagblad* 10.4.1992

²⁰ «Klar for lobotomering?» av Aage Asphaug, *Adresseavisen* 25.9.1991

²¹ «Ekte metal fra Motorpsycho» av Bernt Erik Pedersen, *Adresseavisen* 11.3.1992

Noe å rope yabba dabba for?

Spillelister i diskformat heter samleskive. De mest kommerse på 1990-tallet hadde navn som *McMusic* og *Absolute Music* og har blitt sagt å være «fulle av åndssvak listepop».¹ Men var disse to flaggskipene fullest av åndssvak listepop?

La oss for diskusjonens skyld ta utgangspunkt i at popmusikken som framsto på samle-CD-er på 1990-tallet faktisk var «åndssvak». Også de som liker musikken, vil kunne gå med på at samle-CD-ene var et formidabelt steg unna de retro-kredible samlekassetene som oppsto i tiårene før, da folk did it themselves, teipet sammen teipene i postpakker og transporterte dem til fjerne verdensdelar. Der har vi sånt som punkerne og metal-folkene dreiv med.² De kule. Mer offisielle samlere har dessuten vært helt essensielt i punk og hardcore. Mer personlige mixtapes kunne også brukes i sjekke-øyemed, som beskrevet i skjønnlitteraturen.³ La oss glemme alle dem, i en verden der mixtape-begrepet også har endret betydning flere ganger og mer eller mindre blitt overtatt av hiphopen.⁴

Samleskive kunne være så mangt. Det kan være en samleskive med én artist, og da enten «best of» eller «rarities». Tributtalbum hvor låtene er lagd av en og samme artist, men framført av andre, er også et alternativ. Album, dobbeltalbum eller boks – bare lysten setter grenser. Ellers kan ei samleskive inneholde kolleksjoner av de beste (?) låtene fra en sjanger, en nasjon, et år, et tiår, et tema, en årstid som sommer eller jul – eller løpende aktuelle hits.

De *aktuelle hitsamlingene* er nok blant de mest diskrediterte innen arten, men konkurransen fra andre varianter er sterk. Hvor tacky kunne egentlig en hit-samle-CD bli?

Reklamemesterne

Vi begynner med de største og jobber oss nedover. For å si det enkelt, satset de store plateselskapene gjerne på samle-CD fordi de var enkle å lage og solgte godt.

Grunnen til at de solgte godt, er den samme som har gjort strømmingen altomfattende i dag, altså at folk flest var mer interesserte i enkeltanger enn album, og ville ha de gode sangene på samme brett. «Lenge leve samlealbumene!», skreiv en innsender i VG. «Samlealbumene er et nødvendig onde som er kommet for å bli. Vi som kjøper musikk har ikke råd til å kjøpe en CD fordi om en artist har en bra låt». Det fikk derfor ikke hjelpe at musikknerdene ønsket mer oppmerksomhet om originalalbumene.⁵

De som sto bak VG-lista Topp 20 i 1995 valgte å skille ut samle-CD-er fra albumstatistikken, fordi originalalbum ble satt helt i skyggen. I juni 1994 var det samlealbum på sju av de ti øverste plassene. I desember var det seks samlealbum, ett soundtrack og ett livealbum – mot bare to samlealbum og to livealbum i Sverige.⁶

1.	1	1	-	DIVERSE ARTISTER: ABSOLUTE MUSIC 12	(3)
2.	4	10	-	TRAVELLIN' STRAWBERRIES: THE JULEKALENDER	(3)
3.	6	15	-	DANCE WITH A STRANGER: UNPLUGGED	(3)
4.	2	2	10	DIVERSE ARTISTER: ABSOLUTE MORE CHRISTMAS	(4)
5.	3	4	14	DIVERSE ARTISTER: GOD JUL	(4)
6.	14	-	-	HERBERT VON KARAJAN: ADAGIO	(2)
7.	8	6	2	ØYSTEIN SUNDE: DU MÅ KKE KOMME HER	(9)
8.	7	16	8	JIM REEVES: NORSKE HITS	(5)
9.	16	11	7	JAHN TEIGEN: JAHN TEIGENS BESTE	(5)
10.	5	3	4	STEINAR ALBRIGTSSEN: THE TROUBADOUR	(8)

VG-lista i VG 21.12.1994

Gullalderen for de kommersielle samlealbumene falt sammen med at TV-reklamen var på topp. Reklame på skjerm fantes kun på kino før TV Norge og TV 3 kom i 1988. Men reklamen ble egentlig ikke noe nasjonalt fenomen før TV 2 starta opp i 1992.

Medieviter Arnt Maasø har oppsummert markedsføringen. Så vel samlealbum som «Absolute Music, og andre» og enkeltartister opplevde en betydelig økning fra 1994. Dette året hadde TV 2 en 800 prosents inntektsøkning fra musikk-reklame. Musikkreklame utgjorde da 5 % av TV 2s reklame-omsetning, og innen 2002

utgjorde det 10 % av all norsk TV-reklame. Hele 98 % av platebransjens reklame-kroner ble brukt på TV. I absolutte tall søkte summen fra omtrent 216 millioner i 1995 til 400 millioner i 2001.⁷ En platesjef hevdet at tre fjerdedeler av reklamebudsjettet rett og slett gikk til å overdøve de nærmeste konkurrentene, fordi det kunne være vanskelig å skille de ulike samleskivene fra hverandre.⁸

En annen side av samme sak er låter som ble brukt i reklamer for andre produkter. Så godt fulgte folk med på TV-reklamene at også slike sanger ble samlet på *Reklameklassikere* og utgitt av Polygram. Utallige personer kontaktet bransjen jevnlig og spurte hva den og den låta het for noe. Så fikk også *Reklameklassikere* god avsetning. Våren 1999 nærmet salgstallet seg gull, som NTB skreiv: «Utrolige 21.000 stykker har faktisk kjøpt samleplaten».⁹

Det norske markedet var her i tråd med internasjonale trender. I 1998 kom for eksempel *Reklamklassiker 2* ut i Sverige, *Reklame Hits* i Danmark og *Bekend van TV!* i Nederland. Her i Norge fulgte Universal opp med *Reklamefavoritter* i 2001, og som ikke det var nok, *Reklamefavoritter 2 – før lufta gikk litt ut av ballongen*.¹⁰

De store plateselskapene gikk gjerne ikke smalt ut når det gjaldt sjanger, men kunne lage ganske kuriøse produkter likevel. Da Universal ga ut *Grillfest reggae* var logoen til Leiv Vidar stemplet på coveret – noe som sikkert ga mulighet for pakke Deals der hvor albumet ble solgt: på bensinstasjoner. Sjefen for pølsefabrikken var ikke reggae-lytter selv, men valget av reggae skyldtes ifølge Kjell Petter Askersrud på labelen at «Det er lenge siden det har vært tv-annonsert en reggaeplate i Norge. Det er koselig musikk om sommeren».¹¹ Når det er sagt, og selv om det var snakk om svært kommersiell reggae, var dette en dobbelt-CD med genuine Trojan-artister som Ken Boothe på den andre disken.¹²

EVA Records, utgiverne av *Absolute Music*, registrerte «Absolute» som varemerke. Det rammet Norsk komponistforening, som ga ut *Absolute pling-plong* i 1995. Utgivelsen var akkurat så smal som den høres ut, men det hindret ikke EVA i å true med retten. Plongerne måtte ta fram klistremerker og manuelt klistre «Definitely» over

ordet «Absolute» på coveret. Men det gikk heller ikke! EVA hadde også registrert «Definite».¹³ Men kunne egentlig labelen påstå å ha funnet på «Absolute»? Plateselskapet ga neppe kompensasjon til metalbandet Powermad, som ga ut *Absolute Power* i 1989.

Ucred i Tromsø

Tromsø er kjent som en by der klientellet på Blå Rock har monopol på å definere god rock, og denne kulturelle verdsettingen har også funnet veien til de lokale avisene. Samleplater faller *ikke* under begrepet godt. Egon Holstad har for eksempel skrevet at «jeg regelrett applauderer meg til blods over at musikkmarkedet nå rammes av en nært forestående død på samleplatemarkedet». Han husker ikke tilbake med glede på samleskivenes gullalder.

«Den mestselgende artisten helt frem til slutten av forrige tiår het nemlig 'Diverse Artister', og fy for en fæl artist. Markedet tørt over av skiten, som i sannhet var en diger gjøkunge for ordentlige plater med ordentlige artister. Absolute Music, McMusic Party Zone, Jabba Dabba Dance, og hva de nå het, var nå én sak. Det som var adskillig verre var alle de hoderystende teite skivene med diverse tema, ment for å lure hjelpeløse folk uten fantasi/smak. [...] la oss for all del ikke glemme den verste av dem alle, den heidundrende dustete samleplata Tande-P – Mine favoritter, for dem som ikke hadde egen smak, men i stedet ville ha Tande Ps smak».¹⁴ I mer enn 20 år har Holstad kritisert Tande-P-samleren gjentatte ganger; en utgivelse «jeg aldri blir ferdig å dvele med».¹⁵

Samme avis hadde en spalte der lokale personligheter ble stilt til veggs. «Har det på noe tidspunkt hendt at du har nidigget musikk du i ettertid finner litt snålt at du har likt? Skal ikke si det til noen, altså!», lovtv journalisten overfor en lokal musiker. Musikeren var ikke redd for å innrømme sin brøde og trakk fram det verste av det verste. «Hehe. Så betryggende å høre!», begynte musikeren – muligens intetanende om at penneknuten faktisk *skulle* si det videre. «For dette er drøyt, da en av de første CD-ene jeg kjøpte var en sånn samle-CD som inneholdt alt fra E-Rotic til Scooter, og det var ehh... 'Yabba Dabba Dance'! Volum FIRE! Hahaha»!

Og journalisten repliserte, skriftlig, om enn muntlig i formen: «Hahaha! Og DÆVEN, det er ille! Hvis det er én fordel med sviktende CD-salg, så er det at markedet for alle disse sinnssyke samleplatene forsvant. Og det der var pinadø det verste av det aller verste».¹⁶

I samme spalte innrømmet en mann å ha hørt på Backstreet Boys. «Hvor gammel var du da du forstod at dette var crap?», spurte journalisten. «Ehhh... jeg tror vi sier 12-13», svarte offeret.

«Døh, ikke si at du har eid en Yabba Dabba Dance-plate!»

«Haha! Nei nei, men jeg hadde 'Absolute Music' #9, som jeg fikk pappa til å kjøpe på en bensinstasjon».

«Neiiiiiiiiiiii!!!»¹⁷

Yabba Dabba Dance

Yabba Dabba Dance var et spinoff-produkt av tegnefilmserien *The Flintstones*. En av en catchfrasene i serien var, som mange vil vite, «yabba dabba doo». Noe av det merkelige med å bruke «yabba dabba» og Fred Flintstone på coveret var jo at serien originalt gikk på TV fra 1960 til 1966. Den tilhørte foreldregenerasjonen til de som var unge på 90-tallet, selv om serien også gikk i repriser i flere runder. Aktualiteten lå i spillefilmen om *Flintstones*, lansert i 1994 med John Goodman som Fred Flintstone og Elizabeth Perkins som Wilma. Filmen gjorde det godt i Norge og spilte inn tredje mest på kino, med nesten 318 000 besøkende.¹⁸ Å gå fra dét til samlealbum er en annen sak – heldigvis ble ikke den nest mest sette filmen i 1994 hedret med spinoffproduktet *Oskar Schindler Dance*.

Første gang vi finner *Yabba Dabba Dance* i norske spalter, ser ut til å være i august 1994, rett før skolestart. Handelsstanden unnet barna en siste mental karuselltur med shopping før tristessen overtok hverdagen. Hva passer da bedre enn et tilbud? For å toppe prisnedslaget på lukteviskelær, valgte Shell i Bjerkvik å falby *Yabba Dabba Dance* for bare 129 kroner. «Utrulig, men sant!» som det treffende het i deres annonse.¹⁹ Platon Musikk i Bergen førte samme pris, som riktignok var tretti kroner høyere enn for et par barnejoggesko fra butikken vegg i vegg.²⁰

Skolestart var og er et omdreiningspunkt i årets løp. Barna begynner på skolen fulle av inntrykk, men etter å ha hørt hva medelevene gjorde i sommerferien, faller man fort inn i den daglige rytme. Sommerferien glemmes og en ny stemning melder seg. Kort omløp hadde også de fleste hits av den typen som hit-samlerne kringkastet. Derfor måtte plate-pusherne skynde seg og gi ut både *Yabba Dabba Dance 1, 2 og 3* i løpet av et halvår.

I Valdres-traktene var *Yabba Dabba Dance* mest solgt i september 1994, men allerede «i oktober ble det knapt solgt ett eneste eksemplar». I stedet trampet hordene ned butikk-dørene for å skaffe seg *Absolute Music 11*, *More Music 2*, *Mega Dance Mix 2* og *Vorspiel Collection 2*.²¹ Hvor

raskt skivene ble brukt og kasta varierte i de ulike landsdelene. Alta-toppen, ei lokal hitliste basert på salg ved én butikk i Alta, hadde *Yabba Dabba Dance 2* på topp i februar 1995. Samtidig var det treeren som gjorde seg gjeldende i Agder.²²

Det gikk fort, og veien var kort til å bli irrelevant – for de som ikke fikk en plass blant historiens famøse beryktetheter. Samme mønster er kjent også fra andre figurer som skal melkes mens de er populære. I Tyskland kom det *Hugo's Mega Dance*-album (med trollet fra *Hugos hule*) i et rasende tempo – sju stykker på tre år. Tolv disker hvis man teller med de som var dobbeltalbum.²³

I Benelux pumpa den nederlandske labelen Arcade ut *Sonic Dance*. I Norge kom Arcade med tre av disse, alle i 1996.²⁴ «Nytt dance-album, liker du 'Yabba Dabba'-serien er dette en hit!», het

ÅSANE SKO
FOOTI JOGGESKO
Str. 28-34, blå/hvit - rosa/hvit,
ord. 229.-

99.-

BARNESKO
Mange flotte rester til
rimelige priser!

**BENYTT
SJANSEN**

PLATON MUSIKK
CD-TILBUD
More Music 2 -
Yabba Dabba Dance

129.-

CD-SALG
NYHETER
129.-

Rolling Stones
Seigmenn
Hanne Boel
Alice in Chain
Bjørn Eidsvåg
Yabba Dabba Dance 6

Ett år seinere var allerede 6'eren ute.
Bare to av seks navn i annonsen var
feilstavet. Gjengangeren 23.11.1995

det i reklamen. «En spesiell CD for alle som liker å danse til bl a. Faithless, Skee-Lo, Coolio, Leila K og div. andre artister», reklamerte en butikk i Tromsø.²⁵ Da *Arbeiderbladet* utarbeida sin salgsliste fra Oslo, beklagde redaksjonen «det tilfeldige oppsopet» som viste seg på samlealbumtoppen i form av *Sonic Dance 2*, *Mega Juke Box Top 100*, *Ooa hela natten* og *Definitive Summer Hits 4*.²⁶ *Sonic Dance* nådde ganske fort 25 000 solgte, som gir gullplate.²⁷

Som regel var det ingen sammenheng mellom figuren på coveret og musikken. Hvorfor skulle Kongsvinger-rapperen Short Cut åpne samleskiva *Super Mario Dance*? Ingen annen grunn enn at han var tilknytta Arcade, og at de ga ut det hele.²⁸ På den annen side sto Arcade også bak satsningene på nyinnspilte hits med originaltekster – tekster av det mer beryktede kaliberet – *Smurfehits* og også *Barbie Hits*.²⁹ Her var det sammenheng mellom smurfene på coveret, tekstene og smurfestemmen som produsentene utstyrte de vokale bidragsyterne med. Igjen stilte Shortcut opp.

Men for ikke å foregripe begivenhetenes gang: Da *Yabba Dabba Dance* kom, ble dét labelens topprioritet i Norge, som fikk Arcade til å svi av 1,3 millioner på TV-reklame.³⁰ Summen tilsvarer det dobbelte i dag.³¹ Tenk hvis denne boka hadde et reklamebudsjett på 2,6 millioner.

Den europeiske smak

Men *Yabba Dabba Dance* var ikke *Yabba Dabba Dance*. Arcade hadde smarte ideer. Selv om europeere til en viss grad kunne flokke seg rundt eurodance – de som da ikke holdt seg unna – var det smaksforskjeller mellom de ulike landene. Albumet som nordmenn fikk ta del i, var derfor temmelig forskjellig fra det nederlandske.

Går vi mer inn på hvordan disse produktene var satt sammen, skal man ikke se bort ifra at det gir kritikerne enda mer ammo.

Vi tar utgangspunkt i det første albumet i serien, med blå bakgrunn. Det nederlandske har 20 sanger, hvorav 5 også finnes på det skandinaviske. Artistene er da 2 Brothers on the 4th Floor, Twenty 4 Seven (begge fra Nederland), Maxx (tysk), DJ Bobo (sveitsisk), Cappella (italiensk) og Clear Water.³²

Clear Water var et ad hoc-prosjekt som ble etablert for å cove to av sangene til Crystal Waters. På det skandinaviske og franske albumet finner vi dessuten *Is It Real?*,³³ et tilsvarende prosjekt, bare at her var det Reel 2 Real som skulle covres. De med altfor god kjennskap til dette, veit at sangen da er «I Like to Move it», seinere kjent fra barnefilmen *Madagaskar*. Coverlåter kommer vi tilbake til.

Den franske *Yabba Dabba Dance* inneholder selvfølgelig mer fransk og belgisk enn de andre. Den britiske har flere artister derfra, med større antall reggae-inspirerte innslag. Den italienske versjonen inneholder nesten bare hjemlandets italodance, med noen tyske og andre innslag.³⁴

Den italienske fabrikken

Italiensk dance er til tider selsom musikk. En av de aller mest kjente prosjektene er Eiffel 65. Singelen «Blue (Da Ba Dee)» fra 1998 er én ting, men å sitte på 2020-tallet og få høre Eiffel 65 sin remiks av Bloodhound Gangs «The Bad Touch» er det usikkert hvor mange som egentlig trenger. Like fullt tilbyr radiokanalen P11 Dance det.

Bare to sanger fra den skandinaviske *Yabba Dabba Dance* finnes på den italienske, men «vi» fikk en annen italiensk sang som antakelig er ganske kjent fortsatt: «Saturday Night» av Whigfield. Mange tror kanskje at dette var et dansk prosjekt, men det var Davide Riva og Alfredo «Larry» Pignaroli som rekrutterte danske Sannie Carlson til «å være Whigfield» og fronte prosjektet. Den gang forble det uavklart om Carlson egentlig var den som sang. Det gjorde hun nok ikke. At frontfiguren og sangeren ikke var identiske, var ofte normen i eurodance-sjangeren.³⁵

Entusiast Juha Soininen forteller i sin eurodance-historikk om hvordan et annet av de større italienske prosjektene, Cappella, hadde en mannlig og en kvinnelig frontfigur som nesten bare mimte på scenen. Da kvinnen forlot Cappella, gikk det rykter om årsaken: «they wanted to replace her with a woman who really could sing».³⁶ Man ser for seg produsenter som sitter rundt et bord på et plate-selskap, og så får en av dem den lyse idéen: Hva om artisten vår faktisk kunne synge, hadde det vært noe?

Ofte brukte Cappella vokalsamples, som de noen ganger «glemte» å spørre om tillatelse for å bruke. For hovedmannen Gianfranco Bortolotti var det en del av gamet «to keep the public in the dark about who was really singing».³⁷ Et annet navn som opptrer på italiensk *Yabba Dabba Dance*, Silvia Coleman, er derfor bare et alias som er funnet på. Bak står fem menn, Alessandro Gilardi, Claudio Varola, Giordano Trivellato, Michele Comis og Walter Cremonini. Sangen «Take My Breath Away» har likevel kvinnelig vokal, som skal være sunget av Nancy Sexton, ukreditert.³⁸

At kvinnefigurene fikk engelske navn, var i tråd med at tekstene nesten alltid skulle være på engelsk. Det var mest internasjonalt. Grunnet kvalitet på engelskuttale ble det hanket inn en del amerikanske, britiske eller karibiske vokalistler. Noen ganger skjedde det bare tilsynelatende. Taleesa, som man finner på italienske *Yabba Dabba Dance*, fant for eksempel på en amerikansk biografi, inkludert fødested og studiested. Hun var like italiensk som sine produsenter, og skreiv ikke engelske sangtekster for egen maskin.³⁹ Italiensk sanger hadde også prosjektet Da Blitz; både de og Taleesa hadde hits ved navn «Let Me Be».⁴⁰

Alessandro Gilardi og Walter Cremonini lagde også musikken i Usura, tilsynelatende en trio frontet av to andre menn og ei dame. Et annet av Gilardi og Cremoninis prosjekter het Antares. Label-eieren i Time Records organiserte dette og rekrutterte en rapper-type og en sanger til å fronte musikken. Herlig nok er det ennå ikke fastslått hvem sangeren var, hun ble hevdet å være fransk, mens andre mente hun var en italiener. «Prosjektet» ga lyd fra seg gjennom fem singler. Den første het «Ride on a Meteorite».⁴¹ Foruten selvmotsigelse i tittelen – meteoritter er meteoroider som har slamret i bakken og ligger ganske dønn stille – ga sangen et eksempel på uvanlig lyrisk progresjon. Verset til rapperen består av et barnerim som går over i ymse annet:

*This old man, he played one
He played knick-knack on my thumb*

*With a knick-knack paddy wack give a dog a bone
This old man came rolling home
So take a ride, take a ride
Take a ride on a meteorite
Dreams are reality
Fuck and trip on ecstasy*

Meningsløse prosjekter?

Ønsket om å finne ut mer om Italias *Yabba Dabba Dance*, brenner. Turen går til Discogs, et brukergenerert nettsted på samme måte som Wikipedia. Man kan ikke stole på Discogs uten videre, og noen artistoppføringer er det lagt lite arbeid ned i. Men det forteller oss noe, det, òg. Flere bidragsytere på den italienske *Yabba Dabba Dance* er kun beskrevet som «Italian project».⁴² Det var kanskje ikke alltid så mye å si om dem. Flere var ad hoc-samarbeider. Ikke minst gjelder det 1 Finger, som står bak sangen «Short ... Man».

Hva betyr disse prikkene? Jo, «Short ... Man» er en clean versjon av «Short Dick Man», som tidligere var utgitt av 20 Fingers og var en hit i visse kretser. 1 Finger beskrives av Discogs som en «fake group», men ikke den eneste som lagde ulike versjoner av 20 Fingers' original, for det gjorde også 2 Hands og 20 Condoms.⁴³

Til sist fra denne italienske *Yabba Dabba Dance*-utgivelsen nevnes tyske Interactive og deres dance-cover av «Forever Young». Interactive beskrives enkelt og greit som «One of the early '90s electronic dance artists which became famous with tracks like 'Who is Elvis', 'Elevator Up & Down' and 'Dildo'».⁴⁴

Den italienske *Yabba Dabba Dance 2* fortsetter med å etterligne sanger, nærmest fra A til Å. Dance-coveren av Cranberries-låta «Zombie» er i hvert fall et forsøk på å arrangere sangen litt annerledes. Selv om teksten vel egentlig er noen hakk for mørk til å havne på noen *Yabba Dabba Dance 2*. Videre finnes en ripoff av Rednex' «Cotton Eye Joe», her signert Factory Band. Riktignok er Rednex' sang i seg selv en slags cover av en folkemelodi (se neste kapittel), men Factory Band gjør ingen forsøk på å tilføre sangen noe nytt. Navnet på prosjektet er kanskje mer enn bare et hint om at bakkemennene så på musikk som gjenstand for fabrikkproduksjon.

Factory Band tok også for seg Rednex' neste hit, «Old Pop in an Oak», før de la fra seg banjo-synth-pluginen enn så lenge.⁴⁵

Men om Factory Band larte av seg få sanger, kom de i hvert fall ut på mange slags samleskiver. *Dance Mania Cover Hits*, utgitt i Brasil i 1996, fordrer en omtale.⁴⁶ Her finnes opus som «Scatman», utgitt av – ikke Scatman John – men Scat-Band. Absolutt alt av låtoppbygging og instrumentering er etterlignet fra originale «Scatman», bortsett fra vokalen som jo i Scat-Band har tydelig brasiliansk aksent. At de ansvarlige ikke mestrer scatting, trekker vokalen mer i retning av «rabling», og gjør om mulig prosjektet enda mer useriøst. Og hvis *MC Sar and the Real McCoy* blir litt for langt som artistnavn, får man her «Run Away» servert av MC Boy.⁴⁷

En musikkelskers skrekk?

Scat-Band er ikke mat for kulturbautaene i Tromsø. Samtidig kan disse finne trøst i at *Dance Mania Cover Hits* ikke kom ut i Norge. (Det gjorde heller ikke *Cartoon Network Dance*, et annet produkt som brasilianerne, som ikke de hadde nok fra før, fikk slite med.⁴⁸) Og som de i Tromsø har vært inne på; det verste er kanskje over?

Igjen ligger samleskive-konseptet med brukket rygg. Med mindre dets ære kan gjenreises. En person med den ubeskyttede tittelen musikkritiker leverte i 2018 en «apologi for samleskiva». Muligheten lå ifølge ham i musikkarkeologi, et «kurateringsarbeid» der kyndige personer børster vekk sand og støv fra gamle plater og stiller ut kun de edlere steinene.⁴⁹ Dette var vel mer eller mindre å slå inn åpne dører. Rarities-samlinger, remikser, hyllestplater og bokser kommer i jevn flyt fra igangsettere som Christer Falck, Robert Dyrnes og Smalltown Supersounds Joakim Haugland – bare for å ta for seg noen få navn fra Norge. Samtidig som salgstoppen er et ikke-tema for de aller fleste av disse utgivelsene, viser det et visst marked for samlealbum, parallelt med at det tyder på livskraft for samlealbum-kulturen – å finne låtene, velge dem ut, sette dem sammen, ikle dem en felles tittel og cover.

Finnes det så noen «apologi» for de mer ulykksalige? Eller for å si det med andre ord; for italienerne?

For å vende tilbake til den italienske *Yabba Dabba Dance*, var denne mikset av Andrea «Bellicapelli» Morando. Å mikse betyr i denne sammenhengen at låtene glir inn i hverandre, den neste begynner når den forrige er i ferd med å slutte. Å høre på albumet blir som å høre på et DJ-sett – og selv om det i så fall ville være snakk om en DJ som spilte på en av de mer kommersielle klubbene, er produktet noe ganske annet enn de norske *Yabba Dabba Dance*, der skiva ikke hadde noen annen indre sammenheng enn at sangene var nye.

Paolo Bolognesi og Amerigo Provenzano var to andre italienere som mikset samlealbum. Det gjorde de ofte. I 1994 og 1995 mikset de dobbeltalbumene *Hit Mania Non Stop Dance*, *Hit Mania Dance 1, 2 og 3* samt *Hit Mania Dance Estate*. Smekk fulle av italo-dance er de. På albumseriene *Hit-Parade Dance 1* til *7* og *Studio Dance 1* til *9* blir det fort litt overlapping.⁵⁰

Hit Mania Dance 2 er et av åndsproduktene der man finner artisten som kaller seg Olga. Er dette ei dame, en sterk frontfigur; er det med noen damer i prosjektet i det hele tatt? Det er i hvert fall kvinnelig vokal – på sangen som heter «I'm a Bitch». Men bak denne musikken står hovedsakelig Leonardo Bertoncello Brotto, Stefano Amerio og Walter «Walterino» Biasin. Ingen kvinner der.

Vokalen er derimot sampla fra en singel med samme navn, utgitt i 1990 under artistnavnet A Bitch Named Johanna. Det var Johanna Jiménez som framførte en feministisk rant om ubrukelige menn, og det var nok den edgy ordbruken som fikk gruppa til å sample henne – selv om tittelen like gjerne endte opp som «I'm Beach» på italienske konsertpostere. Noe annet som endte opp på posterne var altså navnet Olga. Italienerne har sagt at de fant navnet «passende» til innhold av denne typen. En venninne poserte for coveret. Seinere kom Johanna Jiménez til Italia i 1996 og spilte inn originallåta «Lick it Up» med de nevnte karene. Så mye mer enn det ble ikke gjort av «Olga».⁵¹ Riktignok ble det utgitt musikk under det som kan betraktes som et alias av Olga. Hva er aliaset? Dick.⁵²

Kilder til dette kapitlet

- ¹ Klev, Kim (2018). «Apologi for samleskiva». *Filologen* 1–2 s. 42-43
- ² Moslet, Håkan (2007). *TRBNGR. Sagaen om denimfolket*. Oslo: Gyldendal, s. 33-35; Fossberg, Harald (2015). *Nyanser av svart. Historien om norsk black metal*. Oslo: Cappelen Damm, s. 25-29
- ³ Hornby, Nick (1996 [1995]). *High fidelity*. Oslo: Aschehoug
- ⁴ Is The Mixtape Dead? Depends Who You Ask av Scott Hudson, Junkee.com 15.8.2023
- ⁵ «Lenge leve samlealbumene!» av Birger Rokne, VG 6.4.1994
- ⁶ «Samlealbum kuppet VG-lista» av Niklas Lysvåg, VG 30.6.1994, jf. «VG-listene», VG 21.12.1994; «Ny og bedre VG-liste» av Espen A. Hansen, VG 9.11.1994; «1994 – det store samleåret», VG 28.12.1994.
- ⁷ Maasø, Arnt (2002). «Rollen til radio og tv i formidling av populærmusikk», i: Gripsrud, Jostein (red.). *Populærmusikken i kulturpolitikken*. Rapport nr. 30. Oslo: Norsk kulturråd, s. 383
- ⁸ «100 mill. i plate-reklame» av Stein Østbø, VG 16.12.1994
- ⁹ «Kjøper reklame», NTB 12.3.1999
- ¹⁰ Oppføringer for de nevnte albumene på Discogs.com
- ¹¹ «Norges sommerhitstasjon» av Ragnhild Laukholm Sandvik, *Dagens Næringsliv* 25.7.2009
- ¹² Grillfest reggae (2009), Discogs.com
- ¹³ «Økonomisk pling-plong» av Hugo Lauritz Jenssen, *Dagens Næringsliv* 20.10.1995; «– Patent på 'pling-plong'» og «Ny pling-plong-stopp» av Sverre Gunnar Haga, *Dagbladet* 20.10.1995 og 23.11.1995
- ¹⁴ «Kulturell darwinisme» av Egon Holstad, *Nordlys* 28.3.2012
- ¹⁵ «Egon Holstad hater Tande-P-albumet», Haavehistorier.com 17.10.2023
- ¹⁶ «I spilleren: Terje Håkstad» uten byline (trolig Lasse Jangås), *Nordlys* 30.4.2014
- ¹⁷ «I spilleren: Sondre Flægstad Koren» uten byline, *Nordlys* 27.3.2013
- ¹⁸ «Filmtoppen 1994», *Film og kinos* årboknummer 1995, s. 44. Hvorfor Filmtilsynet ikke fulgte egen fornorskingstradisjon og kalte filmen *Flintsteinene*, er ukjent. Skuespilleren Elizabeth Perkins er kanskje mer kjent som Celia i *Weeds*.
- ¹⁹ Annonse, *Fremover* 11.8.1994
- ²⁰ Annonse, *Bergens Tidende* 12.8.1994
- ²¹ «På topp i Valdres», *Valdresgluggen* 4.11.1994
- ²² «Alta-toppen», *Altaposten* 25.2.1995; «Topp 10 CD/MC», *Fædrelandsvennen* 28.2.1995
- ²³ Haave, Morten (2024). *1994 på en måte. Vinter og vår*. Oslo: Kolofon, s. 178
- ²⁴ Sonic Dance Power (serie, Benelux), Discogs.com. Serien nådde åtte titler på to år. Se videre Sonic Dance (serie, Norge), Discogs.com

-
- ²⁵ Annonser, *Romerikes Blad* 24.3.1996; *Tromsø* 28.11.1996
- ²⁶ «Oslo topp 20», *Arbeiderbladet* 16.8.1996
- ²⁷ «Laserplukk ved Geir Vestad, *Hamar Arbeiderblad* 10.4.1996
- ²⁸ Super Mario Dance (1997), Discogs.com
- ²⁹ Haave, Morten (2023). *Innfall fra 90-tallet*. Fjellstrand: PIY Records, kap. 12
- ³⁰ «Tar inn 60 mill. på CD-reklame» av Espen A. Hansen, VG 29.11.1995
- ³¹ SSBs priskalkulator, ssb.no
- ³² *Yabba Dabba Dance* (Nederland); *Yabba Dabba Dance* (Skandinavia), Discogs.com
- ³³ *Yabba Dabba Dance* (Frankrike), Discogs.com
- ³⁴ *Yabba Dabba Dance* (UK); *Yabba Dabba Dance* (Italia), Discogs.com
- ³⁵ Haave, Morten. 1994 på en måte. Høst. Under publisering. Se også kapittel 2 om flere menn som frontet musikk uten å synge og spille.
- ³⁶ Soininen, Juha (2020). *Move Your Body 2 the 90's. Unlimited Eurodance*. Books on Demand, s. 159
- ³⁷ Soininen, *Move Your Body 2 the 90's*, s. 166. Så alle har det på det reine, betyr samplet vokal at man «klipper ut» vokalen fra en eksisterende sang.
- ³⁸ Silvia Coleman, Discogs.com
- ³⁹ Taleesa, Discogs.com
- ⁴⁰ Soininen, *Move Your Body 2 the 90's*, s. 187-188. Taleesas «Let Me Be» var blant annet å finne på italienske *Yabba Dabba Dance 2*.
- ⁴¹ Antares, Discogs.com
- ⁴² Pan Position; Ava & Stone; Systematic, alle Discogs.com.
- ⁴³ 1 Finger; 2 Hands; 20 Condoms, Discogs.com
- ⁴⁴ Interactive, Discogs.com
- ⁴⁵ Factory Band, Discogs.com
- ⁴⁶ *Yabba Dabba Dance 2* (Italia); Various – Dance Mania Cover Hits, Discogs
- ⁴⁷ Scat-Band; Scat-Band – Scatman (extended club), kanalen temazos remember DJFEDE, Youtube
- ⁴⁸ Cartoon Network Dance, Discogs.com
- ⁴⁹ Klev, «Apologi for samleskiva», s. 42-43
- ⁵⁰ Bolognesi & Provenzano, Discogs.com. Bolognesi og Provenzano hadde også egne prosjekter for original musikk, i den grad *det* ordet går gjennom uten motstand, som Double Dare.
- ⁵¹ Olga – I'm A Bitch (UMM), *Decadance* 20.3.2020
- ⁵² Olga, Discogs.com

Rednekstrem norgesturné

I 1997 falt en dom i Trondheim byrett. At det var den svenske dance-gruppa Rednex som satt på tiltalebenken, vekker sikkert velbehag hos de som mener at musikken må falle inn under en eller annen straffeparagraf. Imidlertid var det Rednex' visuelle uttrykk den såkalte «rocke-dommeren» fikk ta stilling til. I det minste hadde gruppa brakt seg selv hit; det holdt ikke å hevde at «hadde det ikke vært for Cotton-eyed Joe...».

Rettens kvern maler sakte, men selve historien om den Rednex-treme norgesturnéen kulminerte i mai 1995. La oss sette stemninga. Mens 50-årsjubileet for avslutninga på andre verdenskrig ble feira med mange høytideligheter, runda en annen jublant 40 år. Det var Eurovision Song Contest, hvor Norge like godt vant finalen i Dublin 13. mai. En annen tradisjon som utspilte seg samtidig var som kjent russetida, og her, i alle disse festlighetene, kommer en fjerde ingrediens inn. For hvem var mer aktuelle å invitere på russetreff enn Rednex? Og kanskje Rednex kunne opptre på rave? Bygdefest? For det var vel ingen som ville nekte gruppa å stille opp?

Cotton Eye Oak

Hvis leserne ikke husker (eller aldri opplevde) Rednex som gruppe, kjenner de kanskje melodien på Rednex sine farsotter «Cotton Eye Joe» og «Old Pop in an Oak». Sjansen er til stede for at leseren *ufrivillig* husker disse sangene. Dessuten forenkles det hele av at de to sangene mer eller mindre går på samme melodi.

Gruppa var totalt ukjent da «Cotton Eye Joe» ble sluppet som første singel. Europa falt raskt for deres føtter. I Norge breaka sangen i september 1994, og lå 13 uker sammenhengende på 1. plass på VG-lista. Med et halvår på lista totalt, ble det sagt den gang at CD-singelen var den mest solgte i Norge noensinne. Joe falt til slutt av hesten, men umiddelbart tok «Old Pop in an Oak» over og lå de påfølgende seks ukene på 1. plass.¹ Rednex kapitaliserte ved å gi ut enda flere singler samt et album.

Musikken var eurodance basert på bluegrass og country, noe vi med velvilje kan kalle en uoppdaget og ubefestet nisje i datida. Imagemessig ble Rednex framstilt som hillbillies og rølpere fra prærien i Idaho. Framtoningen var imidlertid konstruert ved et skrivebord, om ikke camping-bord, i Sverige.

Det var mye maskespill med denne dance-acten. Den kvinnelige frontfiguren Annika Ljungberg sang faktisk vokalen sin, mens de fire andre i Rednex var nærmest helt tilfeldige personer. Mannlig vokal og fiolin ble nemlig lagt av henholdsvis Göran Danielsson og Bosse Nilsson fra bandet Country Minstrels, som Rednex-produsenten skaffet via en kontakt. Det skytes inn at Danielsson kunne velge mellom å honoreres i engangsbeløp eller prosent, og han valgte prosent. Innkasseringen av prosentene ble meget avslappende, for etter at Danielsson og Nilsson hadde gjort jobben var de verken å se på noen bilder eller på scenen.²

Hjernen bak Rednex var produsent Pat Reiniz (Patric Edenberg), som i starten ikke lot seg intervju om Rednex. Han sendte heller ut et presseskriver som autoritativ kilde. Der sto det at band-medlemmene var oppsporet i «Klippiga bergen», hvor de inntil nylig hadde levd glade og intetanende i den fiktive byen Brunkeflo City, Idaho. Oppkoket var «en hårresande historia» ifølge *Expressen*.

I starten lot heller ikke Pat Reiniz kvintetten snakke med journalister.³ Etter ei tid fikk Ljungberg, dama i Rednex, stille opp i intervjuer. Hun tviholdt da på at mennene var fjerne amerikanske slektninger, og prøvde seg også på en fortelling om at «Cotton Eye Joe» var en person hennes egen mormor hadde møtt. Fasaden imponerte ikke journaliststanden. «Det är synd om den vuxna kvinnan som anstränger sig så», skreiv en av de som intervjuet Ljungberg. Han satt og «skäms å hennes vägnar. Ska man ljuga, kan man väl ljuga med stil, så det blir roligt. Här blir det bara patetiskt».⁴

Pat Reiniz åpna snart litt mer opp, og medga at imaget var fiktivt, samtidig som han mente de fleste klarte å skjønne det på egenhånd: «Det är bara avdankade rockbjörnar som inte greppat det hela», sa Reiniz. Han påpekte videre at frontfigurer som ikke sang var vanlig i popmusikken. Grunnen til en slik framgangsmåte

var enkel: «Vissa människor är bättre i studion och vissa bättre visuellt».⁵ Mennene som da egna seg best visuelt, var egentlig halv-profesjonelle musikere som holdt stemmegaffelen i gang med diverse showband. De var altså omgangsvenner og bodde i samme område i Tyresö utenfor Stockholm. Alle mestret instrumenter, men ikke de samme instrumentene som de «holdt i» på scenen.⁶ En av de som holdt i fiolin var egentlig trommeslager, han som dunka stortromme foretrakk synth, og så videre. Å delta i en act som dette, ga dem tross alt en uendelig mye større tilgang på fans, penger, fester, reiser og intervjuer. Først og fremst fester. Derfor klarte de enn så lenge å døyve eventuelle ambisjoner om å vise seg fram på sitt hovedinstrument.⁷

Til tross for sine prærie-effekter var Rednex anti-roots. «Det känns lite busigt att reta upp den avdankade rockeliten», sa Reiniz da en av mange milepæler ble nådd i desember 1994: 1,5 millioner solgte singler.⁸ Men han signaliserte også begrensninga i sitt engasjement. «En akt blir ju ointressant efter ett tag», fastslo Reiniz som ville trekke seg i februar 1995 etter at albumet var ferdig.⁹

Rednex' blendverk lurte i hvert fall én person – som den gang var TV-titter på 8 ½ år, i dag historiker. Hos ham ble bakgrunnsfortellinga trodd til punkt og prikke. Det var i det hele tatt en stor overlapping mellom gruppa som trodde på Rednex' opprinnelsesfortelling, og gruppa som likte musikken til Rednex. Lav alder var fellesnevneren.

«I musikktime lærer vi om musikk. Vi liker det bedre enn samisk og kristendom og de andre kjedelige fagene», sa en liten femmerbande til avisa *Finnmarken* og deres gladsak «Red Nex kulere enn opera». Inga fra Nesseby begrunnet hvorfor akkurat hun hadde svensk favoritt: «Det er ikke bare for at alle andre liker Red Nex. Det er bra og stilig, og så er det en hest med i sangen».¹⁰

To hits og vekk me'n

Enda flere dyr var å høre på Rednex' album *Sex & Violins*, som de endelig fikk ferdigstilt mot slutten av vinteren 1995. Kritikken var som regel elendig, selv om anmelderne ikke falt i fella å ta albumet

så altfor seriøst. «Plata er ravende sinnsykt latterlig og helt fri for musikalsk verdi, men det er selvsagt ikke poenget», skreiv Bernt Erik Pedersen i *Adresseavisen*. Stein Østbø i VG trilla en snill toer, men var ikke bergtatt av svenskenes «minst syv forskjellige versjoner av 'Cotton Eye Joe'». ¹¹ *Dagbladet* strakk seg også til 2, hvor vel det ene terningøyet var belønning for at musikken med sine «tekster hinsides enhver fornuft» var «noe å le av». Samme terning hos NTB; albumtittelen med «sex» i var villedende når produktet i realiteten var «usedvanlig kjønnsløs og musikalsk uinteressant». ¹²

Arbeiderbladet tok stigen helt ned og ga terningkast 1 til «et så endimensjonalt produkt at det nesten ikke fortjener betegnelsen 'album'. Som et patetisk forsøk på å unngå at vi gjennomskuer dem har Rednex valgt å utelate technoelementet fra halvparten av kuttene», tordnet anmelderen. ¹³ Nå slo riktignok en av balladene «Wish You Were Here» ganske greit gjennom som singel. To uker på 1. plass på VG-lista er to uker mer enn de aller fleste klarer. Sangen var for øvrig ikke skrevet av Rednex' vante bakmenn, men verdensnavnene Denniz Pop og Max Martin. ¹⁴

Rednex på Topp 20/40

«Cotton Eye Joe»:

27 uker, 1. plass som best

«Old Pop In An Oak»:

15 uker, 1. plass som best

«Wish You Were Here»:

20 uker, 1. plass som best

Sex & Violins:

22 uker, 2. plass som best

Men sjangermiksens forarget flere:

«Det blir for mye på en gang: Tidsriktig og melodisk musikalsk suppe som setter seg fast i halsen [...] Rednex er Taube, midt-Vesten, countryromantikk, Grand Prix, Hollywood, bønder i by'n og Disney på en gang. Skikkelig suppe. Uvirkelig. Litt fascinerende, ganske dumt og voldsomt svensk», het det i *Stavanger Aftenblad*. ¹⁵

«Av alle superslagere det siste tiåret er det få som kan konkurrere med 'Cotton Eye Joe' når det gjelder mangel på kvalitet og seriøsitet», skreiv *Bergensavisens* Bård Ose bredvid sitt terningkast 1: «Jeg er for glad i musikk til at jeg kan godta dette som ren og skjær moro, når jeg vet at *Sex & Violins* er laget utelukkende for å melke penger fra et lettlurt publikum». ¹⁶ «Dette er et tragisk debutalbum», skreiv *Gjengangeren* og strakk seg helt

til en toer «under tvil». ¹⁷ «Fysj som dette låter», skreiv *Romerikes Blad*, «grusomt», men «en og annen morsomhet vil du finne». ¹⁸

Nordlys spanderte kun seks setninger som akkompagnement til sitt enslige terningøye. *Aftenposten* ga ikke terningkast, men man kan være trygg på at begrepene «øreterror» og «CD-plage» tilhører ener-territoriet. ¹⁹ *Helgeland Arbeiderblad* var noe mer meddelsom: «Tekstene er så latterlig talentløse at jeg ikke gidder å nevne dem. Jeg skal heller ikke skrive ett ord om at alle låtene er bortimot identiske. At det blir monotont allerede etter 90 sekunder i første sang, hopper jeg elegant over. Likeså at mitt forhold til banjo har fått seg en ripe i lakken etter dette makkverket». ²⁰

Noe overraskende gikk musikkavisa *Puls* lenger i retning av å godta deler av det Rednex dreiv med. *Puls* medga «at 'Cotton Eye Joe' var en frisk novelty-hit som trakk dance-tekno så langt som mulig i dance-tekno-retning, men samtidig tok bygde-fest-køntri så langt som mulig ut på landet. Og novelties KAN være sjarmerende». At «Old Pop in an Oak» var nesten helt lik, var ikke like sjarmerende, ei heller at albumet inneholdt enda mer av samme oppskrift: «Variasjon finnes, men når sant skal sies, blir det ensformig». ²¹ Levi Henriksen framholdt det samme i *Glåmdalen*; «techno-countryen på 'Cotton-Eye Joe' er tøff, men det blir kjedelig når resten av platen er bygget opp etter den samme formelen». Henriksen falt ned på et nei: «selv tenner jeg ikke på låtformelen med en mann som synger innledningen med country-twang og så techno-break med frenetiske trommer og hysterisk synge dame. Sorry, vi er ikke på nett, er det ikke slik det heter på moderne?» ²²

Noen var mer på nett, eller med andre ord villige til å motta musikken på Rednex' egne premisser. Terningkast 3 ble gitt i *GLT* for et album med «et morsomt platecover» og musikk som var «greit i små doser, noen lyspunkter finnes». *Østlendingen* ga ros til humoren på omslaget; videre fantes punkter «som imponerer, eller i hvert fall overrasker meg». ²³ «Det er ikke det at musikken er så innmari bra», skreiv *Romsdals Budstikke*, «Men den er original og full av løyer». Rednex tjente «et par terningprikker» på å ha funnet på sin nisje. ²⁴

Hele 4 ble terningkastet i *Fremtiden*. Rednex-skiva var vel verdt en høyere karakter enn den nyeste til Silje Nergaard.²⁵

Støtte til Rednex kom fra ymse andre hold også. En artistkollega med internasjonal suksess uttalte at «Deras video är det bästa jag någonsin sett. Jag älskar dem». Artisten var Scatman John.²⁶

Forvist til et land langt borte

Svenske kritikere var derimot overveiende negative. Her ga man ikke ved dørene av nasjonalpatriotiske hensyn. Det var heller snakk om at Rednex underminerte nasjonalstoltheten.

«Nog för att jag bevittnat mycket eländig dynga under femton år som aktiv konsertbesökare. Ändå kan jag bara gapa häpet (av forbauselse, forf.anm.) åt det brutala angrepp på den goda smaken som kallas Rednex. Så in i bomben genomuselt trodde jag inte att nåt kunde bli», skreiv Per Bjurman i *Aftonbladet*, som menget seg med de 900 som fikk se og høre Rednex' aller første konsert, i Borlänge 17. september 1994.²⁷ «Förgäves försöker jag leta efter förmildrande omständigheter», skreiv en annen konsertanmelder.²⁸

På den annen side kan ingen benekte at Rednex i hvert fall viste seg for folk. I *Expressens* store oversikt over turneer i Sverige høsten 1994, var det kun ett ensemble som tok seg bryet med å spille i Arvidsjaur.²⁹ I 1995 snudde stemningen, og Pat Reiniz raslet med sablene om en boikott av Sverige. Enten fordi han faktisk mente det, eller bare ville skape blest, påsto han at skiva verken skulle selges i hjemlandet eller i Norge, på grunn av dårlig mottakelse i bransjen. Egentlig var Reiniz mest sint på at Cool James & the Black Teacher, et annet prosjekt han hadde, ikke hadde solgt bra nok, noe som måtte være butikkenes feil. Rednex' nederlandske label Zomba var ikke forespurrt om boikotten og avblåste den.³⁰

Begynner man å kryse verdenshavene, ser man at det faktisk eksisterte positive anmeldelser i for eksempel Storbritannia, men at de negative nok var i flertall.³¹ Ville USA være mer mottakelig? Nevnte Bjurman i *Aftonbladet* skreiv om at ryktet til svensk musikk i USA de siste årene hadde fått et sår som Rednex nå utvida til et banesår: «Det eländiga intryck namn som Roxette, Dr Alban och

Ace Of Base skapat är svårt att rucka på. Och nu lär det väl cementeras in i evigheten. [...] Herregud, Rednex. I jämförelse med den gräsliga idiotkalkonen framstår ju Ace Of Base som rena Velvet Underground. Oerhört deprimerande».³²

Rednex — Old Pop in an Oak

Oh no, not again! Please! The worst band on the planet (no, not Take That) are back with a vengeance.

Rednex are following up their awful debut smash hit single, Cotton Eye Joe, with a similar tune, Old Pop in an Oak.

To give you an idea of what it sounds like, get the tune of Cotton Eye Joe in your head.

Got it? Right, sing the words 'old pop in an oak' at lightning speed to the tune and, Hey Presto, a new single.

The single, which has got that same annoying melody, that twangy guitar and Dolly Parton soundalike, is out next week.

Rednex look awful . . . they sound awful . . . the single is sure to go a long way. **JH**

Dumfries and Galloway Standard 10.3.1995

For den oversjøiske mottakelsen følte gruppa behov for å komme eventuelle rasismeanklager i forkjøpet. «We like black people», fortalte sangeren til *Daily News*.³³ Men hva med rednecks? Folk spurte seg om bandnavnet var et sjansespill – kanskje ville Rednex «støte» folk og møte motstand. Men «Cotton Eye Joe» ble mottatt upåklagelig. Også albumet brøt lydmuren til en viss grad.

Billboard Magazine fant bandnavnet fornærmende, og også coveret var «patently» offensive», men holdt muligheten åpen for at flere av albumets spor kunne bli hits.³⁴ *Miami Herald* regnet også uttrykket som «borderline offensive». Også den mannlige sangstemmen ble trukket fram som «dripping with stereotype. Picture a leering, simpleminded Smokey Mountain moonshiner caricature». Hovedproblemet var imidlertid at musikken fikk dansefoten til å trampe takta de første minuttene, men raskt ble irriterende.³⁵ Også *Hartford Courant* avskreiv albumet som «tiresome» og musikken som svært middelmådig.³⁶

En kritiker i Knoxville, Tennessee – trolig et sted country ikke skulle tulles med – kalte derimot navnet «good-natured rather than

insulting». Musikalsk var han på linje med kollegaen i Miami; gruppa klarte å etterlate seg «a distinct mark», men «wouldn't seem to have much hope for longevity». 3 av 5 ble scoren der, og var ikke det egentlig overraskende bra?³⁷ Relativt positiv var også *Baltimore Sun*. «Cotton Eye Joe» var «infernally catchy» og «screamingly funny». Imaget var «cartoonish», men «appealing», og tross alt skulle det ikke tas helt alvorlig.³⁸

En helt spesiell omtale sto i *LA Weekly*. Om «Cotton Eye Joe»-hiten het det: «They just repeat a single line over and over, so you almost can't tell anymore that it's a prehistoric public-domain do-si-do about a guy who's still single because he gets plowed under on too much bootleg hootch in Dad's cotton patch!». Teksten fortsatte på dette sporet, så jeg velger å ta med et utdrag:

«Supposedly mastermind Pat Reiniz is a synth-dance whiz who had the bright idea to search Scandinavia for two-each Appalachian fiddlers and vocal yokels to form Rednex's core quartet. They took toothless-bumpkin pseudonyms like 'Bobby Sue' to match their endearing Euro-accented attempts at shotgun-wedding-and-skoal-yee-haw drawling, then, with studio help from 50-some additional whistlers, banjoists, accordionists and whatnot, they commenced to multiply the rhythmic impetus of their skip-to-my-lou disco jigs with hut!-hut!-hut! soccer shouting and barnyard-party sounds from cows and roosters and stampeding hooves and the farmer's daughter on Maggie's Farm.

'Wish You Were Here' is a lonesome Abbafied Alpine-ski-slope ballad courtesy of Ace of Base's producer [...] but 'Wild and Free's fife-and-drum-march-into-hip-house-into-Cossack-steppe-stepping speedup is plain unheard of'.³⁹

Standsmessig slipp

I Sverige var det ikke overraskende at *Sex & Violins* fikk anmeldelser med overskrifter som «Dynga!». ⁴⁰ Samme fredag som de svenske

anmeldelsene sto på trykk, 3. mars 1995, valgte Rednex å oppholde seg utenlands for å holde release-konsert – i Stadsbygd.

For de som ikke kjenner stedet, er Stadsbygd en utkant i Rissa kommune sør på Fosenhalvøya. Hjemstedet til Nils Waltersen Aasen, som oppfant håndgranaten, fikk nå en ny begivenhet å skrive inn i annalene. *Fosna-Folket*, *Trønder-Avisa* og *Adresseavisen* påsto at Stadsbygd-giggen var Rednex' første i Norden.⁴¹ Det blir vel litt upresist i og med at gruppa trålte Sverige såpass grundig.

Så langt har ett av medlemmene i Rednex utgitt selvbiografi, og Norge blir et tema. Han som holdt i fiolin, Kent Olander, skriver at «jag har aldrig haft så kul som på våra Norge-turneè». Det kommer fra hjertet. Men så skriver han om hvordan Rednex' første opp-treden var «i Fredrikhamn» og den andre «en liten stad» i «Norra Norge» som han rett og slett ikke husker navnet på. Han blander også konserter fra den første og andre turneen.⁴²

Om det var forvirring rundt dette med «første konsert», hadde i hvert fall Rednex intensjoner om å lage historie. Det skjønte styret i Rissahallen. I Rissa nekta de å booke Rednex da forespørselen kom. «Uten å avsløre særlig kunnskap om Rednex», skreiv lokalavisa, gjorde styrelederen det klart at «Rednex må plasseres i kategorien band som trekker unge mennesker som igjen vil begå hæverk og ødeleggelser». Ungdomslaget i kommunen sang ut sin uenighet. Rissahallen måtte ikke bare slippe til «sviskeband som Vikingarna», og måtte ikke «bare bli brukt av 40-åringer».⁴³ En gjennomgang viste Ace of Base også var blitt nekta tidligere, men det samme var Sputnik. Åge Aleksandersen også.⁴⁴ En arena i Trøndelag som nekta å booke Åge!

Om ikke alltid like sloppy, så var det i hvert fall seconds da denne typen grupper måtte nedgradere noe og legge sin gig i Rissa kommune til Stadsbygd.

Samfunnshuset i Stadsbygd hadde plass til 550.⁴⁵ Rundt 700 fikk Rednex-showet med seg, langt flere enn innbyggertallet på tettstedet. Likevel fikk opptredenen lite medieoppmerksomhet lokalt. *Trønder-Avisa* bød på et enslig foto med svada i bildeteksten: «Rednex er et internasjonalt kjent band som samler sine fans til

scene-show med fengende og rå rytmer».⁴⁶ Adresseavisen måtte prioritere annet Rednex-stoff i sin mandagsutgave.

Tilløp til både det ene og andre

4. mars skapte svenskene nemlig en enda større håndgranat av et show enn hos Nils Aasens etterkommere i Stadsbygd. Settingen var nok en gang av det mer rurale slaget – nærmere bestemt Lånke. Vi er fortsatt i Trøndelag, men nå i tettstedet Hell ved Værnes flyplass. Det var mer komfortabelt for by-journalistene å ta seg hit. En av dem var Klaus Sonstad, som måtte kaste «jakke og tykkgenser» i intens hete. Overskriften Sonstad publiserte på mandagen, må siteres i sin helhet: «Tilløp til hysteri på Rednex-konsert i Lånkehallen i går kveld: Barrikadene brøt sammen».⁴⁷

Tilløp til hysteri på Rednex-konsert i Lånkehallen i går kveld:

Barrikadene brøt sammen

Av KLAUS JOACIM SONSTAD

LÅNKE: Vaktene mistet kontrollen da scenebarrikaden brøt sammen under Rednex-konserten i Lånkehallen i går kveld. 1200 skatastiske ungdommer kjempet om en plass nær scenen, og de som sto fremst ble klemt mot gjerdet helt til de ga etter. Mange måtte hjelpes utover, flere bevrinitis.

Konserten ble stoppet midt i det samme, men da var det for sent. Foran scenen var forvringen så tett at det totalt ble som foretning. Noen måtte slå seg ned på bakken, andre opp i virvret av folk. Berusende ungdommer vasket opp scenen med øl og ølflasker. Hjelpearbeidet var ved å bli en blanding av det som foretning, samtidig som mange sprang frem for å hilse på Rednex. Ved et par sekundene var det til og med slåsskamp mellom vaktene og noen av de mest impulsive ungdommene.

Barrikaden sammenbrøt som tydelig som et skjold på vaktmannskapene, som på hver sin side har benyttet denne plassen for å holde folk utover scenen. Nylig hadde barrikaden folk i sjakk under en DnBm Boys konsert. Men igjen hadde fortsett Rednex' enorme popularitet og tiltrekningskraft. Det svenske bandet oppfordret flere ganger publikum om å trekke bakover, men til ingen nytte. Ungdommene var ikke villige til å miste plassen sin til andre.

– Fikk ikke puste
– Vi sto planer for anerkjennelse og mot atter, men folk løst barrikaden

at det virket som om det var flere enn 1200 mennesker innefor dørene i Lånkehallen, slik andre også har vært overfor Adresseavisen i løpet av kvelden.

– Ja, jeg vil seene så det, men jeg vet ikke hvor mange flere det kunne ha vært. Det største antallet mennesker tillatt inn i Lånkehallen er omtrent 1200. Noe som så presert halvt år gjorde det vanskelig å trekke de som hadde billett for det opp og ut av ringen.

Mens vaktene gjennomgikk kontrollen foran scenen, var det ingen som passet på ryggen opp til tribunen. Når Rednex spilte sine dansesanger var det full av ungdommer der opp, rundt tre og til høyre etter over bakken, og til høyre. Ja, det var ikke bare vi kunne si, varer Hovedskattefor Arve

SAMMENBRUTT: 1200 ungdommer i ekstase trengte seg opp mot barrikaden for å komme nærmere skidene Rednex. Etterhvert ble presset så stort at gjerdet brøt sammen og konserten ble avbrutt.

PUSTEBESVÆR: Mange ble presset så hardt mot scenegjerdet at de ikke fikk puste. Mannsluper fra Nørst. Publisert på mandagen med vennskapskjøl, som var viktig førstehjelp.

Billettsalget var maksa ut på 1200 personer, og ifølge ryktene befant det seg enda flere i sjappa. Og klientellet var ikke mange år, om noen, over konfirmasjonsalder. Rednex fikk opp stemninga umiddelbart. Allerede «fra første playback-strofe» var tonen satt for «ekstase» i Lånkehallen.⁴⁸ «Det vil bli lenge til det tar av slik som det gjorde lørdag kveld i Lånkehallen. [...] En kjempesuksess!», skreiv *Stjørdals-Nytt*.⁴⁹ *Stjørdalens Blad* skildret «mangt et sørgelig

syn», med tanke på fyll, og kalte konserten en «fiasko». *Avisa Trondheims* utsendte, og med knapp margin hjemvendte, gikk slalåm mellom kaffekoppene «med en viss angst for egen helse».

Sjefen for vaktmannskapet var overveiende uenig i dette perspektivet,⁵⁰ og oppsummerte kvelden: «Vellykket? Jo, det må man vel kunne si». Men på evalueringa etterpå ble det kanskje ikke full score på *alle* punkter i arrangementet. Vaktene virket ikke fullt ut forberedte. Verken personell eller sperreutstyr var testa på denne mengden og denne typen publikum. Her var ikke bare «tilløp til hysteri», men også tilløp «til slåsskamp mellom vaktene og noen av de mest innpåslitne ungdommene».

Bakfra presset fans seg ustanselig på, og de som sto forrest i crowden strevde. Folk ble slått i hodet, mista pusten og/eller besvimte. Norsk Folkehjelp fikk en travel kveld, selv om hendelsene kanskje ikke var direkte farlige: «at folk besvimer på konsert må man bare regne med», sa scenevaktssjefen. Da sperregjerdene knelte, ble konserten stoppet. Rednex gikk imidlertid ikke av scena, og fans gikk rett opp scenetrappa som var ubevoktet i all forvirringen. «Rednex benytter pausen til å skrive autografer, og klemme de av fansen som griper sjansen til et fremstøt», skildret Sonstad. «15–20 minutter senere er Rednex i gang igjen, ikke øyensynlig affektet av hendelsene foran scenen». Den seinere radiokjendisen Sonstad avsluttet: «når Billy Ray og Bobby Sue kommer inn i Adams drakt pluss tennissokk strategisk plassert, står det som en *verdig* avslutning på et heidundrende svenskeshow».⁵¹ *Avisa Trondheim* var uenig i navnene, men ga ellers samme framstilling: «Bobby Joe og Bobby Sue løp rundt med bare en tennissokk på sine edlere deler, og publikum elsket det».⁵²

Der noen ga sokken en leddsetning, brente det seg fast i minnet hos andre. VG fastslo at sokkestuntet var et fast innslag, som ble utført også i Stadsbygd «for å sjokkere og glede festville trøndere».⁵³ På Fosen foregikk showet «uten at lovens håndhevere fant en eneste grunn til å gripe inn».⁵⁴ «Och tro mig, det hände mer än en gång att strumpan lossnade», skriver han som gjorde det.⁵⁵

Ville resten av turneen frastøte eller glede?

Rednex i all sin prakt

«Bonde-
knølene» ga
og viste alt
på tidenes
bygdafest i
Stadsbygd

BLANKE MESSINGEN:
Bobby Joe og Bobby Sue vis-
te seg fram i all sin prakt da
Rednex overlot seg «Cot-
ton Eye Joe» som ekstranum-
mer i Stadsbygd natt til lør-
dag. Stemningen var uten
sideskykke blant 600 i salen.

F.F. SKJALG LEDANG

STADSBYGD: Rednex overlot ingen ting til fan-
tasien da de erobret Stadsbygd sent fredag kveld.
Stemningen blant 600 feststemte i salen var på
kokepunktet fra «bondeknølene» entret scenen,
og da Bobby Joe og Bobby Sue kastet klærne i
siste akt formelig dampet det fra det smekkfulle
samfunnshuset.

-Fullt øs, medvetsløs, lovet de
populære svenskene i gardero-
ben før de innok scenen til en
jubel uten sideskykke fra 600
feststemte ungdommer da
klokka nærmet seg midnatt
fredag kveld. Og med solide
mengder pils innen rekkevid-
de øste de ut hit-låene som
har ført bandet til toppen av de
fleste single-listene i Europa
det siste halve året. Her var
det ikke snakk om å spare på
nøe. Rednex var nemlig på
hjemmebane i Stadsbygd.

og danset Rednex på scenen,
mens publikum var helt med
på notene. Tett plasserte vak-
ter i sluser foran scenen var
utstyrt med vannbitter for å
kjøle ned overopphetede tilhø-
rere. Og de ble det mange av i
løpet av den knappe timen
Rednex var på scenen. Og
stemningen ble ikke mindre
da Mary Joe mellom hitlærer
som «Cotton Eye Joe» og
«Old Pop in an Oak» de til
med Grand Prix-joken fra
noen år tilbake.

Fosna-Folket 7.3.1995

Tålte alle dette sjokket?

Vel, det viste seg at Rednex fikk en ganske delt mottakelse rundt om i Norge. Noen steder ønsket dem velkommen, andre steder ble svenskene kjeppjagd, verbalt, lenge før de viste seg.

Tidlig på våren, da nitten ukers sammenhengende topping av VG-lista gikk mot slutten, ble det rapportert at svenskene endelig ville dukke opp i Oslo. Stedet var intet mindre enn Oslo Spektrum, og natt til 1. mai 1995 var datoen, altså det første Hyperstate, hovedstadens største mainstream raveparty. Etter ei tid valgte Hyperstate å kansellere bookinga. The Prodigy var nemlig satt opp som headlinere, og nekta ifølge flere aviser «å stå på samme plakat» som Rednex. Prodigys hjerne Liam Howlett ville forsikre seg om at han kunne sitte i framtida og ikke gremme seg over grove feiltrinn som «å spille sammen med pop-band». ⁵⁶ Antakelig et klokt standpunkt både av Prodigy – og av arrangøren: «Vi må ha noen dance-acts for å nå det yngre publikummet. Men vi innså at Rednex var langt over grensen, så det kuttet vi ut», uttalte Hyperstate-arrangør Torje Norén. ⁵⁷

Så gikk det rykter om at Rednex ville droppe *alle* spilledatoene i Norge i slutten av april og begynnelsen av mai, for å heller satse på «USA og Asia».⁵⁸ Rednex ville i så fall gått i fotsporene til Nirvana, som avlyste to konserter i Norge i 1991–92, fordi de rett og slett ble for store.⁵⁹ Om de to gruppene bør sammenlignes? «Diskutabelt» blir et forsiktig ord i den sammenhengen, men til slutt uteble i hvert fall Rednex fra Sentrum Scene 19. mai, en festival i Bergen samt en russefestival i Bodø.⁶⁰ Til gjengjeld kunne *Namdalsavisa* melde at Rednex ville stille opp og glede de «umåtelig heldige» konsertgjengere i distriktet.⁶¹ «Kanskje stripper Rednex», spekulerte pressen i Østfold.⁶²

Etter tam start ble det mai-hem

Østerdalen og Østfold var jo passende steder å starte del to av norgesturneen. Det ble for så vidt party der også, men ikke noe mer enn det vanlige, kanskje litt mindre, ettersom Rednex også her fikk kritikk for temmelig korte show.⁶³ I Østfold ble det overskrifter som «Føler meg snytt». *Fredriksstad Blad* brakte et bilde av synth-ledningen som Rednex ikke engang gadd å plugge inn.⁶⁴ Heller ikke tilbake i favorittfylket Trøndelag, i Overhalla, var det unison glede over hva folk fikk igjen for inngangspengene. Lokalavisa spurte om arrangøren «snitter ungdommen for penger når bandet er forsinket og spiller i bare tre kvarter, samtidig som de ikke engang stiller med instrumenter». Impresarioen hadde svaret: «Det er bare sånn det er i dag».⁶⁵ Etter 34 minutter gikk Rednex av scenen, og venta på å bli ropt inn igjen til ekstrasnummer. Ropinga gikk nesten over i buing, ble det rapportert. Om de ble demotivert av buinga, var uansett playbacket det samme på ekstrasnumrene – som besto av «Old Pop in an Oak» og «Cotton Eye Joe» for andre gang.⁶⁶ «Og det er for tynt», klagde konsertanmelderen i Stavanger, der 500 personer så Rednex.⁶⁷ *Stjørdalens Blad* hevet seg til det nesten filosofiske i vurderingen av showets substans: «Misnøyen var stor, og da Rednex gikk av scenen etter bare en kort times spillejobb var skuffelsen stor. Heri ligger nok også den mørke siden av et vellykket konsept som Rednex».⁶⁸

I Kristiansund ble det toer på terningen. Kritikken mot «en dårlig utgave av Banana Airlines (tenk det!)», spilte vel mest en resignert letargi. Mandag er sjelden den beste konsertdagen uansett, og stemningen var påklagelig i en uegnet hall. «Dagslyset formelig fosset inn, og gjorde total-opplevelsen enda mer platt enn nødvendig. [...] Forøvrig lå det ikke en eneste klar tanke bak sceneshowet. Det hele så ut som en patetisk fyllefest».⁶⁹

Med dét i tankene burde det jo klaffe når Rednex omsider involverte seg i noe likeså norsk som bygdefester – russefester.

Rednex og rusen

Det første utpregede russetreffet hvor Rednex spilte, var på Gardermoen og gikk ganske ubemerket hen. Gruppen avlyste også et treff i Bodø, men den enes brød er den andres død – spilledatoen ble tilbrakt på Sørlandet.

Om visse miljøer på Sørlandet ba til gud om

å få slippe den musikalske seansen, slik som seinere skjedde foran enkelte konserter på Quartfestivalen,⁷⁰ vites ikke. En journalist i *Fædrelandsvennen* lot det heller skinne gjennom en aldri så liten ekstase. Han skrøt av den «unike og meget, meget populære gruppen» Rednex og oppfordret til massemønstring i Sørlandshallen: «Kjenn deres besøkestid nå, sørlendinger!» Journalisten nevnte ikke rusen eller russetreff med et ord, her var døra høy og porten vid for alle.⁷¹ Og ja, sammen med 3000 russ slapp arrangørene også til – vel for å selge så mange billetter som overhodet mulig – andre aldersgrupper.⁷² De yngre var som kjent en hovedmålgruppe for Rednex. Ble denne liberale inngangspolitikken et eksempel til etterfølgelse?

Rednex' turnedatoer våren 1995

Stadsbygd fredag 3. mars (samfunnshuset)
Lånke lørdag 4. mars (Lånkehallen)

Elverum torsdag 27. april (Alexis)
Gardermoen fredag 28. april (russetreff)
Overhalla lørdag 29. april (Gimlehallen)
Fredrikstad søndag 30. april (Punctum)
Stavanger torsdag 11. mai (Berlin)
Kristiansand fredag 12. mai (Sørlandshallen)
Vinstra lørdag 13. mai (Vinstrahallen)
Kristiansund mandag 15. mai (Idrettshallen)
Trondheim tirsdag 16. mai (Leangen ishall)
Vallset onsdag 17. mai (Festplassen)

Først kan man jo stille spørsmålet om Rednex fikk spilt i det hele tatt. En stund så det ikke slik ut. Gruppa ante uråd om eventet, og nekta å gå på uten honoraret. I tillegg var det ordensproblemer. «Sikkerhetsopplegget sviktet katastrofalt», oppsummerte lokal presse.⁷³ Arrangementet hadde blitt gjort unødvendig komplisert.

Vi må gå tilbake noen dager i forveien og starte med politikerne. I Kristiansand hadde de erfaring med russetreff hvor det var «svært lite orden på arrangementet», for eksempel i 1993. Nettopp derfor ønsket lokalpolitikerne å stikke størst mulige stokker i hjulene for Rednex-konserten. Et knapt flertall bestående av KrF og de mindre partiene sørget for å stanse skjenkebevillingen, kun to dager før playbacket skulle dunke ut av anleggene.

Ordføreren og politiet var for skjenkebevilling, og ble overrasket av politisk motstand. Men det russeren holdt på med, var ingen bevaringsverdig tradisjon, mente en uavhengig representant: «Kaller du det tradisjon? Når nakne mennesker i Markensgaten blir fremstilt på skjermen, kaller du det tradisjon? Skal vi tåle denne fylla?» En MDG-politiker la til: «Vi behøver ikke å legge opp til fylleorgier. Alkoholisme kan utvikles på kort tid i denne alderen».⁷⁴

I ettertid skyldte arrangøren på dette politikervedtaket: «Jeg klarte ikke å få kontroll på situasjonen fordi det ikke var servering av alkohol inne i hallen». Av den grunn lot være å kjøpe billett, men samla seg i stedet på parkeringsplassen utafor Sørlandshallen. Og alkoholen som ikke var å få kjøpt, hadde de i stedet med seg. «Russeren gav blaffen i drikkeforbudet», kunne enhver som oppsøkte stedet se. En politimann beskrev det i bibelske proporsjoner som «et drikke-sodoma uten like».⁷⁵

Nøyaktig et år tidligere, 12. mai 1994 i Fredrikstad, skjedde for øvrig det samme. Et russetreff med konsert skulle holdes, men bare noen dager før ble de nekta skjenkebevilling. Også her gikk konserten med underskudd, festen ble flytta til området utenfor, og avisene kunne fråtse i oppslag om «et mini-Sodoma/Gomorra», «sexorgie» og, sikkert under betydelig konkurranse fra andre, «tidenes fylleslag i Fredrikstad».⁷⁶ Kristiansands politiske flertall trodde at det samme på ingen måte skulle skje der.

Det dårlige billettsalget gjorde som sagt at Rednex tvilte på honoraret og gikk på seinere enn de skulle. Mannen som arrangerte konserten hevdet at han «sa meg villig til å undertegne et gjeldsbrev på 60.000 kroner». Likevel var det også andre forsinkelser. Politiet uttalte at sperregjerder og liknende utstyr ikke kom på plass før publikum allerede var inne i hallen. Til overmål ble utstyret ødelagt av massene, som var farligst for tilskuerne nede i barneskolealder. En leder i politiet raste: «Arrangøren sviktet helt. Han hadde ikke styring på noe av det som skjedde. Han skal være glad ingen ble drept i trengselen i hallen. Hele festen kunne endt i en tragedie. Sju av våre franske gjerder (jern-gjerder) ble trampet i stykker under konserten».⁷⁷ Musikken kom i bakleksa, men etter et mellomspill der hallen ble tømt for folk, og noen av de yngre måtte dra hjem før gruppa engang hadde begynt, fikk svenskene gjennomført på overtid.⁷⁸

Titano light

Rednex slo opp norgeskartet på E6, de skulle nordover mot sitt kjære Trøndelag. Et stoppested på veien var greit. Det ble Vinstra.

Vinstra Samvirkelag feira 75 år i 1995, og under «Råkjør på Sødorp-Tunet» ble det delt ut Rednex-billetter til atskillige vinnere. Fem billetter gikk til vinneren av «Sødorp-klovnen», den beste som lot seg «avbilde med klovnebakgrunn», som fikk dra sammen med vinneren av «gå på tønne-konkurranse».⁷⁹ Lokalavisa *GLT* visste å komme med teasere: «Rednex live skal visstnok være litt av en opplevelse. Under en konsert i Trøndelag for kort tid siden, stilte flere av gruppas medlemmer splitter nakne på scenen».⁸⁰

Midt-Gudbrandsdalens hovedstad var vant med både det ene og det andre, blant annet i kraft av å arrangere Titanofestivalen, seinere Countryfestivalen. Uttrykket var noe av det samme da Rednex kom på besøk. Rednex likte å pynte scenen med halmballer, på samme måte som man kan se i «Cotton Eye Joe»-videoen. Halmballene på Vinstra var kortreiste og levert fra Haave gård på Hundorp.⁸¹ (Hvis noen registrerer en likhet mellom høyball-leverandøren og navnet til forfatteren av denne boka, så er det dét.)

I motsetning til Titano var klientellet på Rednex-showet stort sett i aldersgruppa 12–17, ispedd enkelte av gruppas mest trofaste fans, det vil si ned mot førskolealder. GLT kunne observere «alskens drikkevarer» i omløp. «Det var tidvis ekstase foran scena», het det, om enn noe glissent i Vinstrahallen, med et besøk på rundt 800. Arrangøren håpet på 12–1500, og konserten ble trolig «et solid underskuddsforetak»,⁸² men etterpå fikk de mer å bryne seg på.

Rednex anmeldt etter konserten på Vinstra

■ VINSTRA: Lensmannen i Fron har anmeldt den svenske gruppa «Rednex» etter konserten i Vinstrahallen sist fredag. Svenskene drakk nemlig alkohol på offentlig sted.

Av Einar Almchagen

Det er det formelle ved anmeldelsen. Vi reagerte mer på den holdningen gruppa har, særlig når mange av tilhengerne deres er såpass unge, sier lensmann i Fron, Arne Botten.

Hva Rednex kan risikere av straff, er det opp til politimesteren å avgjøre, men Botten tror det kan dreie seg om bøter i størrelsesorden 2000 kroner pr. person.

Det er ingen kollektiv avstraffelse på dette. Hver enkelt gruppemedlem blir eventuelt botlagt, sier Botten.

Oppførsel

Rednex hadde godt med drikkevarer på scena i Vinstrahallen. En del uten, men mest med alkohol. Det var særlig øl som svenskene konsumerte i stor stil.

Vi var selv ikke på konserten, men fikk høre av flere hva som hadde foregått. Blant annet var en lensmannsbetjent fra vårt distrikt tilstede med datteren

GLT 18.5.1995. Halmballene fra Haave gård nede til høyre.

En lensmannsbetjent fra Midt-Gudbrandsdal-distriktet var på Vinstra sammen med sitt eget barn. Målet om å kose seg med Rednex ble ikke nådd. Snarere reagerte betjenten på «forferdelig» oppførsel på scenen: «Medlemmene i gruppen drakk øl åpenlyst under hele konserten, og attpå til spyttet de øl utover salen. Nødvendigvis måtte flere av publikum bli truffet». Tilbake på stasjonen delte han det han hadde sett med lensmannen, som var

enig i at svenskene trådte over den kriminelle grense. Ifølge lensmannen var hovedproblemet «den holdning og oppførsel gruppen formidler og sender», men for å ta gruppa på noe konkret, ble det politianmeldelse for å nyte alkohol på offentlig sted. I en lederartikkel skreiv lokalavisa *Dagningen* at lensmannens avgjørelse «i høyeste grad» var berettiget. «Dette handler om hvilke holdninger som tillates eksponert for et nærmere definert publikum. Når oppførselen som i dette tilfelle er direkte frastøtende, må samfunnet ha reaksjonsmåter».⁸³

«Jeg har hørt at de stiller nakne på scena også, men det skjedde heldigvis ikke her», avslutta lensmannen.⁸⁴

Ravende gale

Natt til 17. mai var tidspunktet for et gjensyn med Rednex i det trønderske element. Trondheim fikk det Oslo ikke kunne stå for – et raveparty med Rednex.

I Leangen ishall ble det satt opp en lineup med ordentlige DJ-er. På den annen side ble rave-betegnelsen eksistensielt utfordret av H. C. Andersen og Håvard Sylte som konferansierer samt det svenske innslaget på plakaten. En av arrangørene var «en smule bekymret for at de 'ekte' raverne i byen er sure for at Rednex skal spille på et Rave-Party». Han argumenterte med at det likevel var riktig: «Det er ikke fordi at vi er dumme eller fordi at vi ikke skjønner hva rave er for noe at vi har med Rednex», men fordi de var «nødt til å kommersialisere en del av partiet».⁸⁵

Om musikkpolitier var ute med varsellamper, gjaldt det også det vanlige politiet. Politiet var ikke undertallige som i Kristiansand, eller brukte konserten som fritidsaktivitet som på Vinstra, men sendte folk på jobb. (Alt som hadde med techno og house å gjøre tok for så vidt trondheimspolitiet på alvor. En musiker som var aktiv på midten av 1990-tallet, mimret seinere: «Spesielt moro var de med de sivile spanerne. Menn med bart, på godt over førti som prøver å se ut som de er en del av ungdomsmiljøet».⁸⁶) I dette tilfellet skal trondheimspolitiet ha fått tips fra Midt-Gudbrandsdal om å følge godt med på Rednex' sceneshow.⁸⁷

«Det er ikke greit å være svenske for tiden», konstaterte Norsk Telegrambyrå.⁸⁸ Som nevnt tidligere foregikk Eurovision-finalen også i de dager. Her var Sverige akkurat så generøse at de ga null poeng til Norges bidrag «Nocturne». Sangen vant likevel, og mange både i Sverige og Danmark tok det ille opp.⁸⁹

Og nå ble altså Rednex anholdt og bøtelagt for sin opptreden. Ikke hele gruppa, men tre medlemmer måtte ned til politistasjonen. Kanskje imponerte ikke politiet ved å glemme igjen dama og en av mennene, som skal ha blandet seg med mengden. Rednex stilte mange kritiske spørsmål, deriblant om politiets prioriteringer: «Da vi kjørte til politistasjonen, var vi nær ved å kjøre over en døddrukken 14–15-åring».⁹⁰

Flere prøvde å avdramatisere det hele. At to titalls personer fikk bøter for ordensforstyrrelse, var «ikke verre enn det som er vanlig 16. mai i Trondheim».⁹¹ Ifølge noen var det såkalte ravet et godt alternativ for de unge: «Arrangementet holdt de yngste barna borte fra byen og tivoliet på Nidarø. De som var i Leangenhallen fikk nok rus av lysshowet og musikken».⁹² Andre mente at pressen på ingen måte burde skrive om alkohol på scenen som en integrert del av musikkbransjen. «For oss vanlige dødelige er disse kommentarene helt bak mål, og det virker som om avisen helt glemmer det ansvaret man har i å formidle korrekte holdninger til barn og ungdom».⁹³ På den annen side rapporterte NTB ganske bastant om Rednex' overtreidelser:

«Barn helt ned i 10-årsalderen hadde tatt turen til det rusfrie arrangementet i ishallen. Men på scenen var det ikke rusfritt. Det svenske bandet Rednex drakk og sprutet øl utover ungdommene. Publikum ble også presentert for noen av de edlere delene til medlemmene. Bandet levde opp til tittelen 'Sex & violins', som deres siste album heter».

Politiet måtte understreke at de tre bandmedlemmene ikke var tiltalt for blotting, bare alkoholbruk på rusfritt arrangement.⁹⁴ Særlig opptatt av sakens «edlere deler» var journalisten Kjell-Ivar

Myhr i *Dagbladet*. Avisa publiserte saker som «Strippet og drakk», «Rednex i retten for stripping» og «Rednex-stripp for byretten». Ja, de velkjente strømpene ble tatt fram igjen.⁹⁵

Urban Landgren, han som slo på tromme og ikke brukte strømpe, kommenterte det spesielle i situasjonen: «Vi har hatt 300 show i femten land, uten at noen har grepet inn. Vi har kjørt samme show for samme type publikum hele veien. Jeg tror de forstår at dette er et rent show, og intet samfunnsfiendtlig party på noen måte». Han mente det var «merkelig at vi skal bli bøtelagt først nå, på vår tredje norgesturné med identiske show. Vi har til og med hatt politiet som vakter!». Videre fortsatte svenskene ufortrødent til Vallset i Stange og spilte der på 17. mai.⁹⁶

Svensk presse fikk også med seg ståheien, og koblet det til Eurovision-diskusjonene, som de kalte «schlagerkriget». *Expressen* noterte seg ta pågripelsen skjedde påfallende nære nasjonaldagen. Den lettere tabloide avisa framstilte det som at norsk nasjonalfølelse var såret, og fastlo om arrestasjonen: «I går gick Norge till motattack». ⁹⁷ «De är bara sura över att svenska folket sablade ner Norges schlagerlåt», istemte Landgren.⁹⁸ Kent Olander, han med fiolin, hevder i dag at det bare var stilig å bli arrestert for noe slikt.⁹⁹

Ettersom Rednex gjorde seg klare til å dra til Norge nok en gang sommeren 1995 – denne gangen skulle Grenland utsettes for tornadoen – meldte det seg røster som mente at bookinga var «virkelig kritikkverdig og uansvarlig». ¹⁰⁰ «Det er på tide at noen begynner å sette grenser for utfoldelsen til disse ungdoms barbarene som ungdommen har som forbilder». ¹⁰¹ Idet vi avslutter omtalen av Rednex' livevirksomhet med dette, kan ikke rettsprosessen stå ukommentert. To av de tre arresterte medlemmene nekta nemlig å vedta sin bot. Hva sa rettssystemet om drikking på en scene? Endte gutta som ikke spytta i glasset, opp med å spytte i den norske statskasse?

Alt ordner seg for ekte rockere

Som nevnt innledningsvis var kriminelt dårlig musikk den vanligste anklagen mot Rednex. Det av gruppemedlemmene som har utgitt

selvbiografi, innrømmer dessuten å ha sendt en danser på sykehus med en biljardkule på avveie. Han skriver at bandet etter hvert fikk en følelse av at de kunne slippe unna med hva som helst,¹⁰² og det var nettopp det Trondheims-politiet ville ha en slutt på: «De tror vel at de kan slippe unna fordi de er verdensberømte artister, men loven er lik for alle», uttalte en politifullmektig.

Skjønt – *alle*? Hadde i det hele tatt *noen* fått bot for noe slikt før? Det var i hvert fall på tide nå, mente politiet, med 3000 kroner som en passe avskrekkende sum. Han med fiolinen, som faktisk vedtok boten, skjønte snart at han var litt rask på labben, angret seg og anket til selveste Høyesterett, som imidlertid ikke fant det verdt å bruke tid på. De to som nekta å vedta, kom opp som tiltalte i Trondheim byrett våren 1997.¹⁰³

Saksbehandlingstid på nesten to år ga godt med tid til å forberede et forsvar som gikk ut på kunstnerisk frihet. «Det kan få dramatiske følger hvis man skal gå inn og bøtelegge deler av sceneshow fordi det er noe man ikke liker», uttalte forsvareren Dag Herrem. Scenen var ikke et offentlig sted, men Rednex' arbeidsplass der uttrykket deres måtte falle innunder ytringsfriheten.¹⁰⁴ Av juridiske presedenser brukte Herrem frifinnelsen av Agnar Mykle.¹⁰⁵

Showelementet fikk stor vekt i skyldspørsmålet, da retten anså det som godtgjort at ølet Rednex hadde på scenen ikke ble brukt «som drikke», men som en rekvisitt. (Litt som spriten flammeslukere spruter på flammer.) I sin bevisførsel hadde da forsvareren måttet belegge at alkohol var en sentral del av Rednex' image. Løsningen ble å la musikkvideoen til «Cotton Eye Joe» gå sin seiersgang over skjermen i rettsalen, noe som for øvrig burde skje under langt flere rettssaker enn hva som er tilfelle i dag.

Aktor prøvde å få støtte av et politivitne, men ifølge *Dagbladet* svekket det bare saken. Vitnet «avslørte et elendig politiarbeid i forbindelse med pågripelsen». Den ene av de tiltalte hadde nemlig «ikke drukket øl» i det hele tatt, mens «bandmedlemmet helt til venstre på scenen» – et fantastisk presisjonsnivå – «hadde delt ut øl til publikum, men han var den eneste av de mannlige band-

medlemmene som *ikke* ble pågrepet». En privat video ga ytterligere bekreftelse på dette.

Full frifinnelse og dekning av saksomkostninger fikk Rednex til å juble. Selv han som hadde vedtatt forelegget, fikk det ettergitt til slutt. Om gruppa tok en *Life of Brian* og reklamerte med slagordet «så bra sceneshow at det ble forbudt i Norge» vites ikke.

Nevnte journalist Kjell-Ivar Myhr hadde fått seg en ny helt, nemlig byrettens dommer Tor Langbach. Journalisten fant på kallenavnet «Rockedommeren».¹⁰⁶ Men at Rockedommeren la til grunn «at ingen i Rednex var beruset på scenen»,¹⁰⁷ viser at heller ikke han var ufeilbarlig.

Adresseavisen 3.4.1997

Kopi og comeback

Rednex var en novelty act og ble ikke noen musikalsk institusjon. Snart lå gruppa på is på ubestemt tid. Techno med banjo var blitt uspiselig for noen, mens andre prøvde å kaste seg på berg-og-dal-banen idet den allerede viste tegn til å miste motorkraft.

The Grid, som brukte banjo i sin sommerhit «Swamp Thing» fra 1994, ble spurt om hva de syntes om bruken av instrumentet i

«Cotton Eye Joe». Som sine landsmenn i Prodigy var The Grid opptatt av ekte techno. Rednex var skrap og «simpla plagiatörer» mens The Grid hadde «Känsla och passion för dansmusiken».¹⁰⁸

Om Rednex hadde kopiert andre, hva skal man da si om de som fulgte etter dem igjen? De mest kjente Rednex-ripoffene i Sverige var vel Drängarna, som fikk hitten «Vill du bli min fru». Ironisk nok ble Drängarna også den første musikkgruppa i Norden som ble dømt for «stöld», rett og slett tyveri, av en annens sang. I nettopp «Vill du bli min fru» mente både lagmannsretten og Høyesterett at fiolinmelodien var for identisk med en sang fra 1970-tallet.¹⁰⁹

Som om ikke det var nok, begynte Göran Danielsson, han som la den mannlige vokalen i Rednex, å turnere våren 1995. Country-bandet hans lot «Cotton Eye Joe» og «Old Pop in an Oak» gli fint inn i repertoaret.¹¹⁰

Selvsagt var det også noen i Norge som fattet interesse for flavour of the day. Solfaktor X var et rockeband fra Strømmen som fikk hjelp fra hitmaker Stig Antonsen til å lage dance-låt. «Vi skjønner de som sier det ligner på Rednex, men det er helt tilfeldig. Hvor dumt det enn kan høres ut», hevdte de.¹¹¹ Utrettelig musikkskribent Arild Rønsen ville smøre seg med en helt annen solfaktor enn X: «En sak er jo å være i etterkant av Sverige, men i etterkant – og enda dårligere! ja, det er mulig! – av Rednex? Som forfatteren Dag Solstad en gang uttrykte det (sånn noenlunde): Et land som holder seg med slik kultur er en direkte oppfordring til landssvik. Hvorfor skal man forsvare en slik nasjon?»¹¹²

Mon tro om ikke «Cotton Eye Joe» også inspirerte litt da Dusty Cowshit fikk platekontrakt med Polygram i slutten av 1994. Dette var et show-band fra Moss som spilte americana – dog ikke det eneste jalla-bandet fra kråkebyen, for der regjerte Torgeir og Kjendisene – og det var sistnevntes manager Steinar Fjeld som signerte Dusty Cowshit. Da kalte mossingene seg «det dårligste bandet som noen gang har fått platekontrakt».¹¹³ Alt dette skjedde mens Steinar Fjeld og Torgeir og Kjendisene lå i flere disputer om rettigheter, blant annet med utgiverne av *Smurfehits* (!).¹¹⁴

I et annet kapittel er Factory Band nevnt, som gjorde et par covere av Rednex for å gjøre det lettere å putte sangene på ymse samlealbum. Verdens kulturelskere fikk også nyte perler som *Country Techno Mix*, ei samleskive utgitt i Singapore (!).¹¹⁵

Midt oppe i alt dette satt fire menn og ei dame fra Tyresö og gjorde seg sine tanker om all oppmerksomheten rundt Rednex. Når alt går så bra, er det fristende for en musiker å tenke at verden er mer enn klar for å høre sakene de *egentlig* vil dele. Eller rett å slett å høre dem lage ekte lyder med instrumentene sine. Bandet fortalte således at de jobba med neste skive, gjerne med større vekt på tradisjonell country.¹¹⁶ Det var snakk om å opptre uten playback – playback var jo bare en nødløsning for å spare penger, ble det påstått.¹¹⁷ Ved de rette anledninger hevdet Rednex at de hadde revitalisert og reddet countryen, som da han med trommestikken sa til *Moss Dagblad*: «det vi har gjort har faktisk ført til at country-plater blir kjøpt av yngre folk. Før var det noe 'gammaldags' over country. Det var Mats Rådberg til 29,90 på bensinstasjonen. Slik er det ikke lenger. Du er ikke lenger nisse selv om du hører på country».¹¹⁸

Rednex haltet videre, men samarbeidet mellom mennene og Annika Ljungberg brøt sammen. Seinere fikk mennene sparken av produsenten.¹¹⁹ Gruppa ble mer og mer aktuell igjen ettersom nostalgifestivalene begynte å ta seg opp, men ble sauset inn i juridiske problemer. Særlig fikk ikke Ljungberg bruke Rednex-navnet i nostalgisammenheng. Hun reiste rundt med Cotton Eye Joe Show, men da for eksempel en arrangør i Norge likevel skreiv Rednex på plakaten, truet Rednex Aktiebolag med rettslig cowboypisk.¹²⁰ Hjemmesida til Rednex AB hadde for lengst fastslått, i friske vendinger, at man håpet å se Ljungberg i fengsel: «For them to tour as Rednex is just as fucked up and illegal as if Bono would try to book shows and lectures pretending to be Nelson Mandela. It is messed up, pathetically funny and disturbing to the point that one might suspect more than a touch of insanity».¹²¹ Fra 2001 var halve gruppa nederlendere, og fra 2012 er Rednex en artistpool, slik at to ulike konstellasjoner kan spille i ulike land på samme tid.¹²²

Kilder til kapitlet

¹ «Rednex i 50.000», *Puls* 6/1995; Rednex, Norwegiancharts.com

² «Den sanna bilden – men så här visar skivbolaget upp sensationsbandet» av Måns Ivarsson, *Expressen* 30.8.1994; «Rednex – fågel, fisk eller mittemellan» av Hans Sidén, *Göteborgs-Posten* 14.12.1994. For mer om Måns Ivarssons bravader, se Haave, Morten (2024). *1994 på en måte. Vinter og vår*. Oslo: Kolofon, s. 283

³ «Bluffshowen. Listettan Rednex varken sjunger eller spelar» av Niklas Svensson, *Expressen* 18.9.1994; «Vild blandning på listtoppen» av Kalle Holmberg, *Dagens Nyheter* 21.9.1994; «Bonnig konsert där bara svetten är äkta» av Anna Ågrahn, *Västerbottens-Kuriren* 31.10.1994.

⁴ «Rednex odlar myten till varje pris» av Manu Seppänen, *Göteborgs-Posten* 25.11.1994

⁵ «Den sanna bilden av Rednex» av Ronny Olovsson, *Aftonbladet* 22.9.1994.

I musikkvideoen for «Cotton Eye Joe» er det faktisk Pat Reiniz selv som dasker stortromme. Først etter den videoen kom det skallede medlemmet, Urban Landgren, inn i Rednex og gjorde samme – noget monotone – jobb.

⁶ «Expressen kartlegger Sveriges hemligaste popstjärnor. Här bor Rednex» av Lars Lindström, *Expressen* 10.2.1995; «Rednex på hemmaplan» av Lars Lindström, *Expressen* 3.3.1995

⁷ Olander, Kent (2025). *Vet du vem jag är egentligen? Mina år som Bobby Sue i Rednex*. Stockholm: Vibery Press

⁸ «Rednex firade sina miljoner», *Aftonbladet* 19.12.1994

⁹ «Han är hjärnan bakom hitsen» av Annika Sundbaum Melin, *Aftonbladet* 30.12.1994

¹⁰ «Red Nex kulere enn opera» av Hilde K. Eriksen, *Finnmarken* 18.2.1995

¹¹ Anmeldelser av Bernt Erik Pedersen, *Adresseavisen* 8.3.1995; av Stein Østbø, *VG* 6.3.1995

¹² Anmeldelser av Kurt Hanssen, *Dagbladet* 6.3.1995; av Leif Gjerstad, *NTB* 8.3.1995

¹³ Anmeldelse av Haakon Larsen, *Arbeiderbladet* 8.3.1995. *Sex & Violins* ble også årets verste album av avisas lesere, jf. *Arbeiderbladet* 19.1.1996

¹⁴ Rednex, Norwegiancharts.com; «Nu har hitfabriken tystnat», *Nerikes Allehanda* 3.1.2001

¹⁵ «Suppe med vond bismak» av Kjetil Wold, *Stavanger Aftenblad* 12.5.1995

¹⁶ Anmeldelser av Bård Ose, *Bergensavisen* 6.4.1995; av Erik Enger, *Porsgrunns Dagblad* 17.3.1995; av Haakon Larsen, *Haugesunds Avis* 8.3.1995

¹⁷ Anmeldelse av Christian Hvatum, *Gjengangeren* 19.4.1995

¹⁸ Anmeldelse av Rune Westengen, *Romerikes Blad* 28.3.1995, jf. samme terningkast i *Tønsbergs Blad* 11.3.1995; av Rune Slyngstad, *Nordlandsposten* 8.3.1995; av Kjell Nordeng, *Nordlands Framtid* 14.3.1995

-
- ¹⁹ Anmeldelser av Stig Nilssen, *Nordlys* 11.3.1995; av Sturle Scholz Nærø, *Aftenposten* 14.3.1995
- ²⁰ Anmeldelse av Helge Grønmo, *Helgeland Arbeiderblad* 10.3.1995
- ²¹ Anmeldelse av Kjell Henning Troldsaa, *Puls* 9/1995
- ²² Anmeldelse av Levi Henriksen, *Glåmdalen* 14.3.1995
- ²³ Anmeldelser av Arvid Berentsen, *GLT* 22.3.1995; Pål Haug, *Østlendingen* 8.3.1995
- ²⁴ Anmeldelse av Øyvind Brunvoll, *Romsdals Budstikke* 8.3.1995
- ²⁵ Anmeldelse av Johnny Andreassen, *Fremtiden* 18.3.1995
- ²⁶ «'Va, är jag större än Rednex?' Scatman John, 53, stammar sig fram på listorna», *Aftonbladet* 7.4.1995
- ²⁷ «Riktigt ruskigt uselt, Rednex» av Per Bjurman, *Aftonbladet* 17.9.1994
- ²⁸ «Rednex – kalkon utan motstycke» av Gabriel Byström, *Göteborgs-Posten* 3.12.1994
- ²⁹ «Turne», *Expressen* 23.9.1994
- ³⁰ «Sex and Violines även i Sverige» av Kalle Holmberg, *Göteborgs-Posten* 10.1.1995; «Rednex har erövrat Europa – men de struntar i Sverige» av Måns Ivarsson, *Expressen* 16.1.1995
- ³¹ Én brite roste *Sex & Violins* for å være et «party album with music for all moods», og regna med at flere sanger ville bli hits (Chris Jonz i *Evening Herald* 25.3.1995). En annen så ingen flere potensielle hits «if there's any justice in the world» (Andrew Hirst i *Huddersfield Daily Examiner* 31.3.1995).
- Karakteren 1 av 10 i *The Chronicle* ble gitt til Rednex og Duran Duran, med et ørlite pluss for at Rednex i hvert fall visste at de var dårlige (Dave Mason i *The Chronicle* 31.3.1995). Svenskene var enda verre enn Take That, het det i *Dumfries and Galloway Standard* 10.3.1995.
- ³² «Rednex på väg in i evigheten» av Per Bjurman, *Aftonbladet* 13.3.1995
- ³³ «A Little Bit Country & a Lot Swedish» av Jim Farber, *Daily News* 15.1.1995
- ³⁴ Albumanmeldelse, *Billboard* 13.5.1995. Trykt i flere aviser.
- ³⁵ «Rednex album OK as a novelty, but music annoys after a while» av Howard Cohen, *Miami Herald* 1.6.1995. Trykt i flere aviser via Knight-Ridder News Service.
- ³⁶ Albumanmeldelse av Roger Catlin, *Hartford Courant* 25.5.1995. Trykt i flere aviser.
- ³⁷ «America opens up to unusual Rednex» av Chuck Campbell, *The Knoxville News-Sentinel* 12.5.1995. Trykt i flere aviser via Scripps Howard News Service.
- ³⁸ Albumanmeldelse av J. D. Considine, *The Baltimore Sun* 2.6.1995, Trykt i flere aviser via Gannett News Service.
- ³⁹ «Bjorn in the USA» av Chuck Eddy, *LA Weekly* 12.5.1995
- ⁴⁰ Anmeldelser av Anders Nunstedt, *Expressen* 3.3.; av Ronny Olovsson, *Aftonbladet* 3.3.; *Helsingborgs Dagblad* 4.3.1995

-
- ⁴¹ «Nektes adgang til scenen» av Skjalg Ledang, *Fosna-Folket* 28.2.1995; «Rednex i sitt rette element» av Bernt Erik Pedersen, *Adresseavisen* 3.3.1995; «Rednex-show», *Trønder-Avisa* 8.3.1995
- ⁴² Olander, *Vet du vem jag är egentligen?*, s. 77, 154-155
- ⁴³ «Nektes adgang til scenen» og «Innrømmer sensur av festmusikk» av Skjalg Ledang, *Fosna-Folket* 28.2.1995, jf. «Hall-sjefene begraver strid» av Skjalg Ledang, *Fosna-Folket* 14.3.1995
- ⁴⁴ «Åge Aleksandersen og Sputnik ble nektet å spille i Rissahallen» av Skjalg Ledang, *Fosna-Folket* 3.3.1995
- ⁴⁵ «Tut og kjør med Rednex» av Kristine Brunmark, *VG* 4.3.1995
- ⁴⁶ «Rednex-show», *Trønder-Avisa* 8.3.1995
- ⁴⁷ «Barrikadene brøt sammen» av Klaus Sonstad, *Adresseavisen* 6.3.1995
- ⁴⁸ «Riv, rav, ruskende Rednex» av Klaus Sonstad, *Adresseavisen* 6.3.1995
- ⁴⁹ «Trangt, varmt og enorm stemning!», *Stjørdals-Nytt* 8.3.1995
- ⁵⁰ «Kaffe, karsk og RedNex» av Jan Henriksen, *Avisa Trondheim* 6.3.1995; «Mye fyll og gemytter i kok i Lånkehallen lørdag» med undersak av Thomas Valstadsve, *Stjørdalens Blad* 7.3.1995, jf. «– Vi hadde full festkontroll» av Martin Haugen, *Stjørdalens Blad* 9.3.1995
- ⁵¹ «Barrikadene brøt sammen» med undersak av Klaus Sonstad, *Adresseavisen* 6.3.1995. Min utheving.
- ⁵² «Kaffe, karsk og RedNex» av Jan Henriksen, *Avisa Trondheim* 6.3.1995
- ⁵³ «Tok 'n helt ut!» av Kristine Brunmark, *VG* 5.3.1995
- ⁵⁴ «Rednex i all sin prakt» av Skjalg Ledang, *Fosna-Folket* 7.3.1995
- ⁵⁵ Olander, *Vet du vem jag är egentligen?*, s. 54
- ⁵⁶ «Rednex i Norge – men ikke i Oslo», *Arbeiderbladet* 3.3.1995; «Prodigy – Vi nekter å spille med Rednex», *Dagbladet* 29.4.1995. «Prodigys hjerne» er et forsøk på referanse til Prodigys opprinnelse i byen Braintree...
- ⁵⁷ «Tivoli for techno-barna» av Per Asbjørn Risnes, *Bergens Tidende* 4.5.1995
- ⁵⁸ «Rednex kommer ikke», *Østlendingen* 8.4.1995; «Likevel til Oslo», *VG* 19.4.1995
- ⁵⁹ Haave, Morten (2022). *Forsøk på utkast til skisse av 90-tallet*. Oslo: Kolofon, s. 111
- ⁶⁰ «Rednex ikke til Bodø» av Gunnar Hagen, *Nordlandsposten* 28.4.1995
- ⁶¹ «'Gærne svenske bontamper' inntar Gimle» av Bjørn Tore Hals, *Namdalsavisa* 27.4.1995. Tilsvarende kunne *Østlendingen* juble og skryte av Rednex som et av flere «toppnavn» på Festplassen på Vallset, jf. «Rednex likevel» av Steinar Q. Andersen, *Østlendingen* 20.4.1995; «Toppnavn til Vallset» av Laila Bakken, *Østlendingen* 6.5.1995
- ⁶² «Kanskje stripper Rednex» av Vidar Henriksen, *Demokraten* 28.4.1995
- ⁶³ «Var DET alt?!!» av Sverre Houmb, *Østlendingen* 29.4.1995; «Halvtimes fiasko» av Merete Glorvigen, *Hamar Arbeiderblad* 29.4.1995

-
- ⁶⁴ «Føler meg snytt» av Tore Østvold, *Demokraten* 2.5.1995; «Kort og godt på bånd» av René Svendsen, *Fredriksstad Blad* 2.5.1995 (terningkast 3); «Strengeløst og hemningsløst» av Dag Rune Pedersen, *Moss Dagblad* 2.5.1995
- ⁶⁵ «Raske penger for Rednex» av Bjørn Sigurd Larsen, *Trønder-Avisa* 10.5.1995
- ⁶⁶ «Kom, mimet og forsvant» av Bjørn Tore Hals, *Namdalsavisa* 2.5.1995, jf. «Hopp og sprett med Rednex» av Bjørn Bjørkli, *Trønder-Avisa* 2.5.1995
- ⁶⁷ «Suppe med vond bismak» av Kjetil Wold, *Stavanger Aftenblad* 12.5.1995. Kanskje prøvd å skape en litt overdreven hype rundt showet. Rednex var «det største konsertløftet noensinne» for arrangørstedet, het det, og skulle etterlate seg inntrykk med sitt «[L]yd- og lysshow av internasjonalt format», jf. «Svenske Rednex underveis» av Kjetil Wold, *Stavanger Aftenblad* 9.5.1995
- ⁶⁸ «Mye fyll og gemytter i kok i Lånkehallen lørdag» av Thomas Valstadsve, *Stjørdalens Blad* 7.3.1995
- ⁶⁹ «Særdeles sura bror» av Thomas Talseth, *Tidens Krav* 16.5.1995
- ⁷⁰ «Fellesbønn mot Manson», *Dagbladet.no* 30.6.1999
- ⁷¹ «Svenske Rednex i Sørlandshallen» av Knut Holt, *Fædrelandsvennen* 9.5.1995
- ⁷² «Konsertarrangør kastet på dør» av Trond Madsen, *Dagbladet* 14.5.1995
- ⁷³ «Politiet fryktet en tragedie» av Anne Johnsen, *Fædrelandsvennen* 15.5.1995
- ⁷⁴ «Nei til ølsalg på russetreff i Sørlandshallen» av Steinar Vindslund, *Fædrelandsvennen* 11.5.1995
- ⁷⁵ «Russen gav blaffen i drikkeforbudet», *Fædrelandsvennen* 13.5.1995; «En fortvilet festarrangør» av Anne S. T. Johnsen, *Fædrelandsvennen* 15.5.1995
- ⁷⁶ Haave, Morten (2024). *1994 på en måte. Sommer*. Oslo: Kolofon, s. 388-390
- ⁷⁷ «Politiet fryktet en tragedie» og «En fortvilet festarrangør» av Anne S. T. Johnsen, *Fædrelandsvennen* 15.5.1995
- ⁷⁸ «Skuffelse over forsinket konsert» av Atle Tveit, *Fædrelandsvennen* 13.5.1995; «Politiet fryktet en tragedie» av Anne S. T. Johnsen, *Fædrelandsvennen* 15.5.1995
- ⁷⁹ Annonse, *Dagningen* 12.5.1995
- ⁸⁰ «Rednex til Vinstra», *Gudbrandsdølen Lillehammer Tilskuer* 25.4.1995
- ⁸¹ «800 tatt av svenskesuget» av Einar Almehagen, *GLT* 16.5.1995. Haave gård ble drevet av min mors fetter. Kartverkets stavemåte er Hove, men den vil jeg selvsagt boikotte.
- ⁸² «Familiefest med playback» av Geir Teigøyen, *Dagningen* 15.5.1995; «800 tatt av svenskesuget» av Einar Almehagen, *GLT* 16.5.1995
- ⁸³ «Anmeldt for ølspytting» av Elias Sperstad, *Dagningen* 18.5.1995; «Noen må vise oss grensene», lederartikkel, *Dagningen* 20.5.1995
- ⁸⁴ «Rednex anmeldt etter konserten på Vinstra» av Einar Almehagen, *GLT* 18.5.1995
- ⁸⁵ «Ravernes store natt» av Are Sende Osen, *Adresseavisen* 12.5.1995
- ⁸⁶ «Full fest i ti år» av Bjørn Tore Grøtte, *Adresseavisen* 21.12.2001
- ⁸⁷ «Rednex i retten» av Robert Gjerde, *NTB* 17.4.1996
- ⁸⁸ «Rednex bøtelagt for øldrikking» av Ole Erik Almlid, *NTB* 17.5.1995

⁸⁹ «Norge har vunnet tillræckligt med medaljer i vinter-OS för sin skidåkning, de har blivit bra i tennis också. Finland snodde oss på hockeyguld och nu detta», skreiv Annika Sundbaum Melin i «–Nu orkar vi inte mer», *Aftonbladet* 14.5.1995, jf. «Sura oppstøt» av Tor Sandberg og Birger Baug, *Arbeiderbladet* 15.1.1995

⁹⁰ «Gir blaffen!» av Stein Østbø, VG 18.5.1995; Olander, *Vet du vem jag är egentligen?*, s. 164

⁹¹ «Rednex bøtelagt for øldriking» av Ole Erik Almlid, NTB 17.5.1995

⁹² «Rednex-konserten» av Eva Sellgren Pharo, *Adresseavisen* 22.5.1995

⁹³ «Journalistisk bunnivå i Adresseavisen!» av Atle Kvamvold, *Adresseavisen* 29.5.1995

⁹⁴ «Rednex bøtelagt for øldriking» av Ole Erik Almlid, NTB 17.5.1995, jf. «Rednex fikk fyllebøter», *Avisa Trondheim* 18.5.1995

⁹⁵ «Strippet og drakk» av Kjell-Ivar Myhr, *Dagbladet* 18.5.1995; «Rednex i retten for stripping» av Kjell-Ivar Myhr, *Dagbladet* 14.2.1996; «Rednex-stripp for byretten» av Kjell-Ivar Myhr, *Dagbladet* 13.2.1997

⁹⁶ «Gir blaffen!» av Stein Østbø, VG 18.5.1995

⁹⁷ «I går gick Norge till motattack» av Staffan Erfors, *Expressen* 18.5.1995

⁹⁸ «Polis stormade Rednex i logen» av Ronny Olovsson, *Aftonbladet* 18.5.1995

⁹⁹ Olander, *Vet du vem jag är egentligen?*, s. 162-166

¹⁰⁰ «– Uansvarlig av Siljan» av Anne Marie Olsen, *Varden* 20.5.1995

¹⁰¹ «Helge Siljan og Rednex-bandet» av Per Skjønstad, *Varden* 22.5.1995

¹⁰² Olander, *Vet du vem jag är egentligen?*, s. 156-166

¹⁰³ «Rednex i byretten» av Finn Åldstedt, *Adresseavisen* 21.2.1997

¹⁰⁴ «Rednex-stripp for byretten» av Kjell-Ivar Myhr, *Dagbladet* 13.2.1997.

Det var i 2004 at en mye større sak kom opp for retten etter sexstunt på Quartfestivalen. To personer hadde sex på scenen mens The Cumshots spilte, noe påtalemyndigheten mente burde koste 10 000 kroner for hver av de som sto på scenen. Bandets vokalist Kristopher Schau vedtok en bot på 10 000 kroner, mens tre andre bandmedlemmer nektet å vedta og måtte i retten for «medvirkning» til sexstuntet. «Lufta er gått litt ut av ballongen, så vi kommer ikke til å prosedere på innslagens kunstneriske verdi eller ytringsfriheten», uttalte forsvareren. Quartfestivalen som organisasjon fikk en foretaksstraff på 50 000 kroner som også de nektet å vedta. Se «Quart-samleie opp i retten i dag» av Lars Magne Sunnanå, *Aftenposten* 9.11.2004

¹⁰⁵ «Ølgulping kan være kunst» av Finn Åldstedt, *Adresseavisen* 3.4.1997

¹⁰⁶ «Skål!» av Kim Riseth, VG 3.4.1997; «Rednex frikjent av 'rocke-dommer'» av Kjell-Ivar Myhr, *Dagbladet* 3.4.1997; «Jaaaaaa, vi slipper fængelse!» av Staffan Erford, *Expressen* 3.4.1997; «Rednex slapp straff», VG 21.11.1997

¹⁰⁷ «Ølgulping kan være kunst» av Finn Åldstedt, *Adresseavisen* 3.4.1997

¹⁰⁸ «'Rednex är bara skräp'. Engelska Grid har tröttnat på sina kopior» av Anders Nunstedt, *Expressen* 5.10.1994. Også The Prodigy hadde vært innom banjo, i «We Are the Ruffest», B-sida på «Wind it Up (Rewound)» utgitt i april 1993.

¹⁰⁹ «Hovrätten: Drängarna stal låten» av Lisa Pehrsdotter, *Aftonbladet* 3.2.2001; «Landslaget-Drängarna: 1-0 Låttöldstvisten äntligen avgjord i Högsta Domstolen» av Magnus Jönsson, *Göteborgs-Posten* 12.4.2002. Den omtalte sangen fra 70-tallet var «Tala om vart du ska resa» av Landslaget. Melodien er mer eller mindre helt lik, men når det er sagt, må musikken også ha rom for å bruke tidligere verker i form av musikalsk sitat, parafrase, referanse eller pastisj.

I sin tid ble det for så vidt også reist spørsmål om Rednex' produsenter egentlig hadde rett til å skrive, som de gjorde i coveret, at det var *de* som skreiv sangen «Cotton Eye Joe», jf. «Bevisen» av Elisabeth Wahl, *Aftonbladet* 20.1.1995

¹¹⁰ «'Nya' Rednex – det enda bandet med rätt sångare» av Lars Lindström, *Expressen* 11.4.1995

¹¹¹ «Godslig trønder-terging», *Adresseavisen* 24.5.1995

¹¹² Anmeldelse av Arild Rønsen, *Puls* 13/1995

¹¹³ «Dusty Cowshit har klart det» av Tore Østvold, *Moss Dagblad* 17.11.1994

¹¹⁴ Haave, Morten (2023). *Innfall fra 90-tallet*. Fjellstrand: PIY Records, s. 121

¹¹⁵ Various – Country Techno Mix, Discogs.com

¹¹⁶ «Elleville Rednex herjer hitlista», *Dagbladet* 29.4.1995; «Cowboykaffe og tekno te'» av Klaus Sonstad, *Adresseavisen* 8.3.1995

¹¹⁷ «Svenska byfånar skapar världstrend?», *Helsingborgs Dagblad* 14.5.1995

¹¹⁸ «Strengeløst og hemningsløst» av Dag Rune Pedersen, *Moss Dagblad* 2.5.1995

¹¹⁹ «För en handfull dollar» av Adam Svanell, *Novell* 1–2/2009.

¹²⁰ «– Vi kommer til å kreve erstatning» av Anders Fossum og Lars Sørnes, *Bladet* 18.6.2019

¹²¹ «Ongoing Conflicts; The Conflict with Annika Ljungberg, a.k.a. Mary Joe», rednexmusic.com, arkivert versjon 12.3.2018. Patric Edenberg, nå kjent som Ranis, var pådriveren i konflikten med Ljungberg, jf. *Novell* op.cit.

¹²² «Band Members», rednexmusic.com

Do you need some water?

Adekvate handlingsmåter i forbindelse med branntilløp i taket. Det kan også være noe å ta opp i sangtekster, og få klarte å presse inn like mange temaer som Bloodhound Gang på sine to 90-tallsalbum. Bandets koffert-vitser ble nokså polariserende.

Uten å gå for mye inn på forhistorien til bandet, ble det grunnlagt i 1992 i Philadelphia. Bandet spant diverse historier rundt sin egen tilblivelse, men den om at de starta bandet for å unnsnippe en lokal nerdestatus,¹ virker ikke så rent lite troverdig. Tekstene og måten de rakk ned på seg selv på, underbygde det. I opptil flere intervjuer² understreket også låtskriver Jimmy Pop at han hadde noe å kompensere for, for å formulere seg slik. I bandets mest populære sang «The Bad Touch» heter det for eksempel at «I wanna be down in your South Seas, but I got this notion that the motion of your ocean means small craft advisory». Havet som det snakkes om, er en del av kvinnekroppen, og når bølgene går høyt i USA, går det ut et «small craft advisory» som vil si at mindre fartøy anbefales å holde seg på land. Det er da fortelleren i sangen som bringer et «small craft» til torgs.³ Også det en form for posering, selvfølgelig, men ikke den form som quarterbacker pleier å ha på repertoaret.

Fra en start med nesten bare elektronisk komp, ble Bloodhound Gang omgjort til et rockeband – med egen DJ/scratcher. For så vidt var fusjonen av rock og hiphop et tegn i tida på midten av 1990-tallet. I tillegg var kanskje forklaringa så enkel som den som ble servert, nemlig at liveshowet ble bedre når bandet sto på scena med rockens grunnleggende besetning. «Dyrere er det også, når jeg tenker meg om. Det får så være», sa Jimmy Pop til *Beat*.⁴ Metemorfosen skyldtes også interne uenigheter og at Columbia ga bandet sparken etter at albumet *Use Your Fingers* skuffet labelen.

Bandets første rockeskiva *One Fierce Beer Coaster* ble dermed spilt inn med tre nye medlemmer. Trommisen som ser svært ung ut, var det. Mens de andre medlemmene var født mellom 1971 og 1974, var han født i 1979 og altså 17 år det året skiva kom ut.

Foto fra 1999, via Wikimedia Commons, lisens Public Domain.

Dårlige, men fordømt morsomme

Den nevnte debutskiva *Use Your Fingers* satte få spor etter seg i Norge, men måten skiva ble bedømt på i *Beat* satte til en viss grad tonen for mottakelsen av bandet i Norge. Thomas Strzelecki slo fast at «de totalt respektløse og popkulturelle freaksene i Bloodhound Gang» gjorde «alt galt, men på en helt riktig måte». Skiva var «musikalsk galskap av den sorten som minner deg på hvilke muligheter rap fortsatt innehar».⁵

Om Strzelecki hadde falt av da *One Fierce Beer Coaster* kom ut i 1996 – til Norge tidlig i 1997 – skal være usagt. Uansett var det mange andre som fikk åndsproduktet mellom hendene. Albumtittelen spiller på at hvis man ikke liker skiva, kan den brukes som ølbrikke om ikke annet.

Stort sett oppnådde Bloodhound Gang det de ville hos norske kritikere. *Fædrelandsvennen* kalte skiva «dette mesterverk av et makkverk», som skulle tilsi at musikken var totalt upretensjøs. Bloodhound Gang tillot seg både musikalske og «språklige blødder» og var «et dårlig band» spilleteknisk sett. «Det er bare det at de er så fordømt morsomme, drivende og uhøytidelige».⁶

Håkan Moslet gikk god for at skiva var «svært humørfyllt og morsomt». «Hysteriske tekster» og «sjarm, humor og ungdommelig overmot» gjorde at man ikke krevde all verden av musikken. Bandet plukka litt her og der til «en herlig enkel og stupid cocktail». ⁷ Bandets blanding «av usmakeligheter og 'guttehumor'» endte opp som «ganske morsomt. Unnskyld, veldig morsomt!». Det utbrøt *Moss Avis*, som også hadde den tematiske overgangen klar: «Jan Eggum derimot, er ikke spesielt morsom på sine nye plate 'Dingli Bang'». ⁸

Fornøyet og vanedannende, het det i drammensblekka *Fremtiden* ved siden av enda en firer. «Fornøyet bråkete» og «hysterisk festlige tekster», postulerte *Brønnøysunds Avis. Romsdals Budstikke* var helt oppe på femmer: «Her er god trøkk hele vegen, og om man klarer å overleve språkbruken, så er det tidvis ganske morsomt, dette her...» ⁹ Andre mottok albumet tålig bra – igjen med firer – uten å begrunne det særlig bra. Eller hva skal man si når *Nordlandspostens* anmelder mente at Bloodhound Gang bød på «de tunge, fengende og farlige varene»? ¹⁰

Audun Vinger i *Natt og Dag* sto relativt aleine med sin toer. Bloodhound Gang var fanebærere for «idiotiets tidsalder», mente Vinger; folk burde ikke skrive så vidt tåpelige tekster «når man har mulighet til å uttrykke seg til menneskeheten». ¹¹ I vest fant man en annen på samme bølgelengde: «Bloodhound Gang har som eneste mål å lage catchy låter med småfrekke tekster», sto det i *Bergensavisen*. «Problemet er at humoren alt for sjelden kommer fra hjertet. Istedet blir den ikledd en lett politisk ukorrekt undertone. Da blir resultatet som i dette tilfellet, overdosen kommer raskt». Musikken på skiva var knapt verdt å nevne. ¹²

Tekstuniverset

Hadde noen av kritikerne mer rett enn andre? Var musikken et middelmådig blandingsprodukt og tekstene morsomme? Eller var begge elementer dårlige – eller var både tekstene og musikken egentlig ganske bra?

Først kan vi se raskt på hva slags musikk som egentlig ble spilt. Raprocken fra åpningslåta «Kiss Me Where It Smells Funny» avløses

av en disko-rytme på «Lift Your Head Up High». Deretter kommer «Fire Water Burn» som ligger tettere opp til Weezer, framført med så monoton og anti-entusiastisk vokal som mulig, før man får «I Wish I Was Queer So I Could Get Chicks» som er ei ganske standard punklåt. Man merker seg også de langtrukne sangtitlene idet «Why's Everybody Always Pickin' on Me?» følger deretter. Dette, som er ei Cypress Hill-type-raplåt, går over i en rockecover av Run-DMCs «It's Tricky» før enda mer hiphop, «Asleep at the Wheel».

Samtidig som det er betydelig variasjon i sjangrene Bloodhound Gang går løs på, kan man neppe påstå at det er lagt ned mye arbeid i å skrive og øve på riff. Hele veien er det enkle akkordprogresjoner. For så vidt er det også en ferdighet i seg selv å lage musikk som er lettfattelig nok til å gå hjem hos pop-publikummet. Likevel våges påstanden om at nesten alt arbeid med sangene ligger i tekstene.

Og her var det mye ymse innhold å finne. Rockebladet *Beat* slo fast at «Jimmy Pop er et ektefødt barn av moderne trashkultur. Han har sett adskillige TV-timer, hørt adskillige dårlige poplåter opp gjennom 80-tallet» og «liker å strø om seg med referanser til dette og hint».¹³ Jimmy Pop uttalte selv at tekstene kunne være verdt å sette seg litt inn i: «Jeg er stor fan av Howard Stern, og i hans ånd ønsker jeg å provosere og såre i alle retninger. Men det bør nevnes at tekstene våre har en del fiffige referanser som man må [ha] en viss hjernekapasitet for å få med seg. Slik sett vil jeg si at man må være veldig smart eller veldig dum for å like Bloodhound Gang».¹⁴

Musikkkritikere i Norge falt som sagt ned på at tekstene var hysteriske og latterlige – eller utillatelig dårlige. Til tider var det liten vilje til å sette bandet inn i en musikkhistorisk sammenheng. Gimmick-rock hadde eksistert lenge, med varierende grad av dybde under den komiske overflaten, fra mye til lite. Kunne man påberope seg inspirasjon fra Devo, falt man ned på «mye»-sida.

Ska-punken, som blomstret omtrent samtidig som Bloodhound Gang slo gjennom, ble også «beskyldt» for å være en leken og useriøs sjanger. Særlig rundt San Francisco og Orange County ble det framført mye tøys, enten fjolleriet var å finne i selve musikken (som Skankin' Pickle) eller i show, kostymer og lignende (som The

Aquabats). Imidlertid klarte de fleste å blande musikken med mer oppriktig framføring og innslag av mer seriøse tema.¹⁵ Det samme gjorde NOFX og andre punkband i den stilen.

Bandet Blink 182 kan være en nærmere parallell til Bloodhound Gang. Begge var på topp i overgangen mellom 90- og 00-tallet, og Blink 182 ble definitivt mer barnslige jo eldre de selv ble. Sum 41 har kanskje enda flere likhetstrekk, med tanke på at de på debuten *Half Hour of Power* syntes å mangle en musikalsk kjerne og lekte seg med Iron Maiden-stil, NOFX-stil, Beastie Boys-stil og ska-punk. Periodens populærkultur bugnet av uttrykk som blandet mer eller mindre satiriske budskap med shock-jock-angrep på den gode smak. Man kan regne med at Bloodhound Gang henvendte seg til det samme segmentet som filmer av kaliberet til *American Pie* (1999) og *Austin Powers* (1999), animasjon som *South Park* (1997) og *Family Guy* (1999) og skatekulturens utvekster som CKY (1999), *Jackass* (2000)¹⁶ og for så vidt dataspill som *Tony Hawk's Pro Skater* (1999), fullastede med raprock, punk og ska-punk. Her var det snakk om å tulle og le seg gjennom livet snarere enn å kjempe mot dystopisk framtid, selv om enkelte kritikere anså at nedgangen allerede var inntruffet når folk som Bloodhound Gang og *Jackass*-gjengen gjorde det bra.¹⁷

Fortsatt undergrunn

Én ting er hva kritikerne mente, og hva slags uttrykk som preget perioden generelt. Hvordan ble responsen på *One Fierce Beer Coaster*? Etter at skiva ble utgitt på en mindre label i 1996, nådde Bloodhound Gang så høyt de kunne nå som et undergrunns-band. De klarte å ta seg til neste nivå da Geffen plukka dem opp og re-utga albumet i desember 1996. Over nyttår fikk Europa ta del i herlighetene. Det medførte omfattende turnévirkosomhet.

Om Bloodhound Gang verken ble profeter i eget land eller andre steder, gikk det bra på det europeiske markedet. «Fire Water Burn» fikk grei spredning i USA, men albumet nådde bare 57. plass på Billboard Top 200. I Norge nådde hitsingelen opp på 2. plass på Topp 20, som faktisk var den høyeste plasseringa som Bloodhound

Gang fikk på noen hitliste i verden – foreløpig. Sverige, Tyskland, Østerrike, Nederland og New Zealand var de andre landene med best mottakelse.

«Fire Water Burn» lå 20 uker på Topp 20. Etter at den gikk inn i mars, holdt den seg nær toppen i åtte uker.¹⁸ Den ble slitt ut i radio; fra NRK P3 huskes den såkalte «Donkey edit» hvor et visst ord i refrenget sensureres med en esel-lyd.

Egentlig var det fortsatt som et undergrunnsband at Bloodhound Gang nå dro på en lengre europaturné med flere datoer i Skandinavia. I Danmark var ikke «Fire Water Burn» på noen hitlister i det hele tatt, og selv i Sverige gikk det første besøket nesten ubemerket hen. Man kan ikke snakke om mainstream-popularitet før Sverige-besøket. Innen besøket lå «Fire Water Burn» på en skarve 48. plass på Sveriges singelliste.¹⁹ Desto bedre var det at bandet returnerte til Skandinavia allerede i november. Det ble Oslo-besøk igjen, og Stockholm fikk to opptredener på samme dag, den ene på et brettssportstevne i Globen.²⁰ Skjønt, «bedre» var ikke alltid et ord som svenske musikkanmeldere var villige til å bruke om bandet. Under liveshowet ble musikken enda mer sekundær enn før:

Turnedatoer i 1997

13.8.97 Oslo (Rockefeller)

14.8.97 Malmö

15.8.97 København

6.11.97 Oslo (Mars)

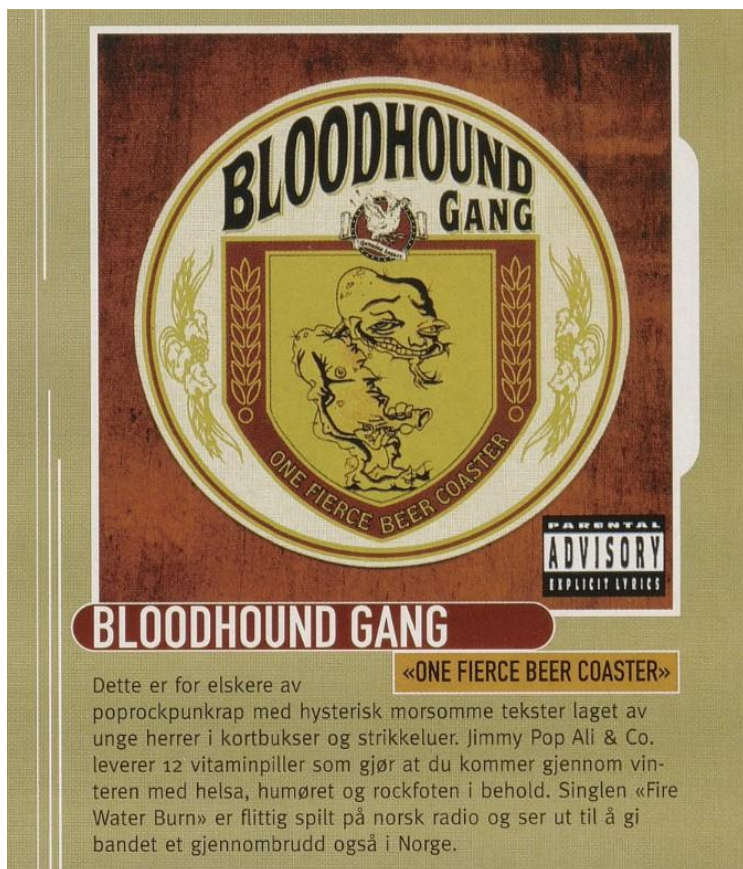
7.11.97 Lund

8.11.97 Stockholm × 2

9.11.97 København

«Musiken är illa spelad rock med tunga inslag av rap och scratch. Men låtarna är inte det viktiga när The Bloodhound Gang ställer sig på en scen. Det är festen, publikkontakten och hyssen. Sångaren Jimmy Pop Ali är mer standup-komiker än något annat och alla, inklusive bandmedlemmarna, råkar ut för hans hållningslösa inställning. [...]

De som gillar Bloodhound Gang för att de är så knäppa älskar så klart allt det här. Det är meningslöst, det är dumt och det är barnsligt. Om något år har säkert alla glömt Jimmy Pop och hans kompisar men det stör varken bandet eller publiken så länge de har kul för stunden».²¹

Beat 2/1997

Var det negativt om bandet hadde mer showfaktor enn de var musikere? Moroa Bloodhound Gang skapte på Rockefeller i Oslo, ble godt mottatt av «det unge publikumet» og var verdt en firer for *Aftenposten Aften*. Ambisjonene var lavere mens fysisk showfaktor ble prioritert: «På denne åpningskonserten på europaturnéen er de et helt annet band enn på plate. Det som måtte være av musikalsk seriøse forsøk på CD, blir til god humor, middels humor og plump humor i løpet av den drøye timen de holder på».²²

Det er ikke funnet noen omtale av Mars-giggen i november. Stedet opererte uten skjenkebevilling på denne tida, og måtte avlyse enkelte konserter, men Bloodhound Gang skulle uansett holdes med fri aldersgrense.²³ Det kom uansett ikke mange og så på. Cirka 300 i Oslo i august 1997 er nevnt i kildene. Drøyt 400 høsten 1999 i Stockholm er ikke noe særlig høyt tall i en by av den størrelsen.

Kjernepublikummet hadde lommepenger som hovedinntekt. Fra distriktene ble det rapportert: «Gutar i zaggebukser og jenter med platåsko og glitter på augeloket svingar seg i takt med Boomfunk MCs 'Freestylers' i den mørklagde gymsalen. DJ Øystein Øvrebø forstår at musikken fell i smak og føl opp med Aqua og Blood Hound Gang».²⁴ I *Norsk barneblad* ble leserne tilbudt å bytte plakater av Bloodhound Gang og Truls fra Hotel Cæsar med «Vengaboys, Pacific Blue og Pizzagjengen!!!!».²⁵

En annen kuriositet fra Norge ble at «Why is Everybody Always Pickin' On Me» i 1998 kom med på lydsporet til den glemte filmen *Mørkets øy*.²⁶ Ellers var det dørgende stille rundt bandet dette året, før de returnerte i 1999, ikke like stille.

Et godt grep for bandets karriere

«The Bad Touch» steg raskt til den mest solgte singelen i Norge, og sikkert også en av de mest nedlastede – i 1999, dette fødselsåret for applikasjonen Napster som gjorde mp3-nedlasting vanlig. Etter å ha nådd 1. plass på Topp 20 i november 1999, holdt «The Bad Touch» seg på 1. eller 2. plass helt over i det nye året.²⁷ Sangen hadde et av de mest gjenkjennelige refrenger i popmusikkens historie. Litt rart var det kanskje at en tekst som refererte naturprogrammer på Discovery Channel traff så bra, for det var nok flere som likte sangen enn som så på slike programmer.

Sangtittelen kommer for øvrig av holdningskampanjer som skilte mellom gode og dårlige berøringer på kroppen.²⁸ (I dag er en overvekt av Youtube-treffene på «good and bad touch» fra India, og de synes samstemte om at det er bra å klype barn i kinnene.²⁹)

Musikalsk var «The Bad Touch» en oppfølging av discorytmesporet fra forrige albums «Lift Your Head Up High». Lett tilgjengelig

komp med blåsere på boks. Eiffel 65 fant også ut at de skulle berike verdenskulturen med *sin* remiks av «The Bad Touch». *Hooray* inneholdt også punksanger og mer Weezer-aktige sanger, men disse var ikke i nærheten av å slå gjennom på samme måte.

Foto fra 2007, via Wikimedia Commons, lisens CC-BY-2.0.

Albumet, ja. Med *Hooray for Boobies* som tittel burde Bloodhound Gang for så vidt være på bølgelengde med en stor del av befolkningen, minst halve, men de sa det på en barnsligere *måte* enn mange kjente seg komfortable med. Mottakelsen av albumet ble stort sett ikke så god. Her til lands ga riktignok *Hamar Arbeiderblad* terningkast 5 til «et morsomt, fengende og originalt album. Det er få band forunt å kunne bli spilt både på diskotek og blant lysskye mennesker i dype kjellerlokaler», fastslo kritikeren.³⁰

Meningsmotstanderne kunne vel fristes til å påstå at albumet nettopp måtte høres på i skjulte kjellere, så lytteren unngikk å avsløre sin platte smak. En negativ anmelder slo fast at bandet mangla «stil»: «Forrige album hadde et par flotte øyeblikk. Dette albumet har ingen!»³¹ Asbjørn Slettemark fikk også albumet til bedømmelse, og syntes at hitten var bra men at resten var

«uinteressant for andre enn bandet og vennene deres». Låtskrivinga hadde gått helt i stå. Jimmy Pop var «underfundig og syrlig» før, men nå var det «bare syltynne vulgariteter, obskøniteter og spylyder som står igjen». Det ble for mye trailerpark over den lavkulturelle tematikken på skiva; «Det handler om pupper, pornostjerner, kjønnsorganer og flere enda mer usofistikerte innfallsvinkler til kjønnsliv blant amerikansk taperungdom».³²

Trailer-referansene passer påfallende bra på en annen artist som slo gjennom i 1999: Eminem. Begge var også «kontroversielle» i starten, særlig med beskyldninger om homofobe stereotypier, samt forherligelse av vold i tekstene. Begge la vekt på høyt ordforråd, tydelig uttale og flow, uten fyllstoff, mumling eller triksing med uttale for å få ord som ikke rimer, til å rime. Jimmy Pop tar ledelsen når det kommer til obskure referanser, mens når det gjelder den underliggende musikken hadde Eminem en klar edge, kickstarta av å ha Dr. Dre som produsent.³³

Ingenting av dette interesserte Audun Vinger i *Natt og Dag*, som gikk ned fra toeren han hadde gitt den forrige skiva, til en ener på *Hooray For Boobies*. Han likte den meget dårlig, til tross for at han var «verken homo, nyfeminist eller kulturtante».³⁴ Også en annen av de ramsalte kritikerne fra sist gang, *Bergensavisen*, repeterte sine toner. Bloodhound Gangs «innfallsrike forsøk» reddet dem fra ener, men det kunne heller ikke bli mer enn toer, grunnet «overfladisk» og «kalkulert» musikk og «plump» og banal humor. «Greit nok at det skjuler seg en del sarkastiske spark mellom alle banalitetene, men pakket vifter for mye med pikken».³⁵

Når terningkast 1 er et steg opp

Også i Sverige fikk singelen og albumet forferdelige anmeldelser. At singelen fikk en ener i *Aftonbladet* var faktisk av de bedre kritikkene i de større svenske avisene.³⁶ *Aftonbladet*, som vanligvis gir fra én til fem *plusstegn* i karakter, fulgte opp med et *minustegn* til albumet da det lå på spilleren. «Nu får det fanmig vara nog», utbrøt anmelderen; det som bandet hadde hosta opp var sykt, «dålig smak» og drit.³⁷

Skriveriene om gängets konsert på Hultsfredfestivalen sommeren 1999 var i samme gate. Konserten fikk terningkast 1 i *Aftonbladet*. Det «rullande cirkus» ble beskrevet med jeremiader som «urusla Bloodhound Gang»,³⁸ «ofräscht»,³⁹ «fåniga», «sorligt» og «dålig, medioker hiphop».⁴⁰ Noen formulerte seg mer omfattende: «Den absolut största dumstruten måste väl ändå gå till de pubertala töntarna i Bloodhound Gang som sprang omkring och drog ner brallorna på scen, fotograferade sina könsorgan och slängde ut snabbpolaroider till publiken. Hur kan man ödsla dyrbar sändningstid på något så värdelöst som Bloodhound Gang?»⁴¹

Anmelderen som hadde gitt minustegn i karakter, gikk seinere opp til terningkast 1 på Bloodhound Gang-konserten i Stockholm i november 1999,⁴² mens *Expressen* – som pleier å gi fra 1 til 5 vepser i karakter – denne gangen ga 1 veps med kryss over.⁴³ «2 Live Crew och Markoolio framstår som riddare av den goda smaken i jämförelse», het det i *Svenska Dagbladet* som nøyde seg med en vanlig ener.⁴⁴ Avisene lot ingen anledning gå fra seg til å dele ut eselspark til «skitkorkade», «genomusla Bloodhound Gang», «korkskallarna Bloodhound Gang».⁴⁵ Musikkjournalist Per Bjurman registrerte at bandet likevel slo an – igjen – og kunne kjenne sin indre Unabomber vokse fram: «Bloodhound Gang etta på Trackslistan. Det är sånt som kan få en att fundera på att flytta ut i skogen och börja skicka brevbomber».⁴⁶

Kontrasten var betydelig til merkelappene «lett rånete, men fengende» eller «først og fremst et morsomt showband», som ble brukt i Norge da Bloodhound Gang kom hit igjen våren 2000. Bandet var booka til Norges Handelshøyskole, av alle steder, som headlinere på Uken sammen med Primal Scream og Travis.⁴⁷

Nevnte skeptikere i *Bergensavisen* beskreib en høyst vellykket konsert med terningkast 5, «et svett show som aldri tippet over til å bli patetisk». Under konserten ble tilskuere av begge kjønn ropt opp på scena; jentene ble oppfordra til å flashe overkroppen mens guttene ble tatt wedgie på. Journalisten slo fast at det «stod kåte jenter i kø» for å møte tullingene etterpå.⁴⁸ «Selv ikke på lørdagskveldene har jeg opplevd maken til dampende deilig fest,

maken til vulgær entusiasme og brunstig festing på NHH», rapporterte den andre bergensavisa *Bergens Tidende*. Bandet satte resten av festivalplakaten i skyggen, «det er party hvert eneste minutt», showet var suggererende, allsangen gjorde publikummet til «et vilt, brølende råkkenrållyhyre» med temperatur som i ei «finsk badstu». ⁴⁹ Kort sagt idealet på et rockeshow. Man får nesten ta det fra de som var der.

Foto fra 2013, bare dager før flagg-affæren.
Via Wikimedia Commons, lisens CC-BY-SA-3.0

De siste konsertene Bloodhound Gang spilte var i Kyiv og Odesa 30. og 31. juli 2013.⁵⁰ Etter å ha skjendet flaggene til Ukraina og Russland ble bandet nekta å spille i Krasnodar i Russland, og ble kasta ut av landet. På vei ut skal de også ha blitt angrepet på en flyplass. En av dem ble forsøkt kvelt med et amerikansk flagg, en slags «øye for øye, flagg for flagg»-tankegang. Gjerningsmennene er beskrevet av en vantro Vice-journalist som «a group of Cossacks—yes, literal fucking modern-day Cossacks». ⁵¹

Det var en gang et norsk ungdomsband som nesten covra «Fire Water Burn». Instrumenter og øvingslokale kom raskt på plass, men det at faren til en i gruppa skaffet disse, gjorde også bandet en smule avhengig av vedkommende. Trommesett, bassgitar, keyboard, forsterkere, mikrofon og PA-anlegg veide tungt i vektskåla, tross alt. Bevisst eller ubevisst viste det seg at denne overvekten var tenkt innvekslet i innflytelse på bandets låtrepertoar. Ytterligere tyngde kom av at faren hadde hørt flest sanger i sitt liv, og for det tredje mente å vite hva folk der ute ønsket å booke. Skulle bandet gå en annen vei enn den som faren pekte ut, måtte de ta affære selv. Finne låter og utrede hvordan disse ble spilt.

«Fire Water Burn» pekte seg ut som velegna. Personen som var tiltenkt å synge i bandet, printa ut teksten og viste fram til eieren av øvingslokalet. Det ble et nei. Teksten inneholdt for mange stygge ord. Den voksne pekte ut anstøtssteinene: «motherfucker» var åpenbart en av dem, og «go to hell» var heller ikke bra. Men det fantes enda verre glosor. «Det er så stygt at det vil jeg ikke si hva betyr en gang», sa den voksne idet han kom til ordet «poltergeist».

Om ikke gutten hadde fått med seg at «poltergeist» var så ille, kunne han på den annen side heller ikke bevise at det *ikke* var det, så der sto saken. For så vidt var det ikke bare tale om det ene ordet, men ei rekke andre ting på tekstarket hvis betydning var dulgt.

Løsninga var åpenbart å produsere en norsk tekst – som hitmakerne i Norge gjorde på 1960-tallet. Vokalisten og gitaristen i det knoppskytende bandet satte seg derfor ned for å diske opp en norsk tekst som var omtrent like morsom som originalen. Jobben lyktes i starten, hvis man da definerer «starten» ganske snevert. Guttene klarte nemlig å forfatte opptil flere ord i første vers; de kom så langt som til «Hallo, mitt navn er». Etter dette så de litt ut i rommet, ja hvem vet hva slags inspirasjon blikkene deres lette etter. Etter et minutt eller så, sa gitaristen: «Hvis vi ikke klarer å finne på et navn engang, kan vi bare gi opp». De ga opp.

Kilder til dette kapitlet

- ¹ «Töntar som chockar» av Elisabeth Lindham, *Aftonbladet* 13.11.1999
- ² «I skuddet» av Erik Valebrokk, *Beat* 3/1997; «Banner seg til suksess» av Håkan Moslet, *Dagbladet* 22.7.1997
- ³ «Bloodhound talar klarspråk» av Malin Hendriksen, *Aftonbladet* 4.2.2000
- ⁴ «I skuddet» av Erik Valebrokk, *Beat* 3/1997
- ⁵ «Rap» av Thomas Strzelecki, *Beat* 7/1995
- ⁶ Anmeldelse av Lars A. Nedland, *Fædrelandsvennen* 4.2.1997
- ⁷ Anmeldelse av Håkan Moslet, *Dagbladet* 4.2.1997
- ⁸ Anmeldelse av Pål Andreassen, *Moss Avis* 7.2.1997
- ⁹ Anmeldelser av Johnny Andreassen, *Fremtiden* 13.3.1997; *Brønnøysunds Avis* 24.2.1997; av ØB, *Romsdals Budstikke* 5.2.1997
- ¹⁰ Anmeldelse av Rune Slyngstad, *Nordlandsposten* 5.2.1997
- ¹¹ Anmeldelse av Audun Vinger, *Natt og Dag* 2/1997. Da var det bedre å spille instrumentaler, som Vingers store favoritter i Kåre and the Cavemen, et band han både hadde spilt i og anmeldte med det største smilefjeset i *Natt og Dag*.
- ¹² Anmeldelse av Sverre Ole Drønen, *Bergensavisen* 16.2.1997
- ¹³ «I skuddet» av Erik Valebrokk, *Beat* 3/1997
- ¹⁴ «Banner seg til suksess» av Håkan Moslet, *Dagbladet* 22.7.1997
- ¹⁵ Haave, Morten. *Ska-punk i Norge*. Under publisering.
- ¹⁶ The Strange History of BLOODHOUND GANG (they would get canceled) (kanalen The Punk Rock MBA, Youtube) poengterer at Bloodhound Gang etter hvert deltok flittig i Bam Margeras programmer og øvrige sprell. Begge var fra forsteder til Philadelphia, henholdsvis Collegeville og West Chester.
- ¹⁷ Årstallene viser når de forskjellige produktene først ble utgitt, og de kom selvsagt med flere sesonger eller utgaver etter dette. Folk som koste seg med disse tegnene på «idiotiets tidsalder» kunne selvsagt nyte seriøse, dystopiske uttrykk i neste øyeblikk, som dataspillet *Half-Life* (1998) eller filmer som *Fight Club* (1999) og *The Matrix* (1999). Ukredibelt og kredibelt ble blanda fritt.
- ¹⁸ «Fire Water Burn», Norwegiancharts.com
- ¹⁹ «Fire Water Burn», Hitparad.se
- ²⁰ «Nu smäller det» av Håkan Steen, *Aftonbladet* 7.11.1997; «Åker du snowboard, Jimmy Pop?» av Jenny Åkervall, *Expressen* 7.11.1997
- ²¹ «Attityd och humor viktigare än musiken» av Stefan Malmqvist, *Svenska Dagbladet* 10.11.1997
- ²² «Musikalsk barnehage på amerikansk» av Kjell Henning Thon, *Aftenposten Aften* 14.8.1997
- ²³ «Problemer på Mars», *Romerikes Blad* 31.10.1997, jf. annonse om flytting av konserter i *Dagbladet* 31.10.1997

-
- ²⁴ «Nye vener over natta», *Nordhordland* 12.4.2000
- ²⁵ «Marknad»; *Norsk barneblad* 15/2000
- ²⁶ Anmeldelser av Robert Dyrnes, *Finnmark Dagblad* 23.1.1998; av Sølve Friestad, *Jærbladet* 30.1.1998
- ²⁷ «The Bad Touch», *Norwegiancharts.com*
- ²⁸ «Bloodhound talar klarspråk» av Malin Hendriksen, *Aftenbladet* 4.2.2000
- ²⁹ Se for eksempel Every girl should aware of good touch and bad touch 🍌, kanalen aastha5326, Youtube
- ³⁰ Anmeldelse av Svein Erik Løberg, *Hamar Arbeiderblad* 20.10.1999
- ³¹ Anmeldelse av Johnny Andreassen, *Lofotposten* 2.12.1999
- ³² Anmeldelse av Asbjørn Slettemark, *Bergens Tidende* 2.12.1999
- ³³ Eminem har også hatt Guinness-verdensrekorder for størst vokabular brukt av alle de 100 mestselgende artistene i den vestlige verden, størst vokabular i en hitsingel, og raskeste delivery i en hitsingel. Se «Most words in a hit single»; «Fastest rap in a hit single»; «Largest vocabulary for a recording artist», alle fra Guinnessworldrecords.com. Artister som er enda mer spesialiserte, men som da også tilhører undergrunnen og ikke blir bestselgere, har hatt både større vokabular i enkeltanger og sin totale produksjon, jf. «Eminem No Longer Holds The Record For Most Words In One Song» av Trevor Smith, Hotnewhiphop.com 26.9.2022 (om at Eminem ble slått av briter Harry Shotta).
- ³⁴ Anmeldelse av Audun Vinger, *Natt og Dag* 10/1999
- ³⁵ Anmeldelse av Tormod Halleraker, *Bergensavisen* 10.11.1999
- ³⁶ Anmeldelse av Håkan Steen, *Aftenbladet* 15.9.1999. Se også toer i *Borås Tidning* 8.10.1999 og middels anmeldelse i *Helsingborgs Dagblad* 16.10.1999
- ³⁷ Anmeldelse av Markus Larsson, *Aftenbladet* 24.9.1999
- ³⁸ «Trots den tragiska olyckan: En ovanligt lyckad festival» av Eric Fallander, *Svenska Dagbladet* 21.6.1999
- ³⁹ «Publiken sörjde Sara» av Alf Kyhlén, *Östersunds-Posten* 21.6.1999. Sara var ei jente som ble trampa i hjel mens Hole spilte på denne festivalen.
- ⁴⁰ «...men Bloodhoung gang var bara fåniga» av Anki Sundelönn, *Aftenbladet* 19.6.1999
- ⁴¹ «Marilyn Manson borde söka hjälp», *Länstidningen Östersund* 25.6.1999
- ⁴² «...och, ja, det är pubertalt trams» av Markus Larsson, *Aftenbladet* 13.11.1999. Larsson var på linje med den tidligere kritikken som understreket at Bloodhound Gang først og fremst framførte gimmicker, og bare spilte en eller annen musikk til: «Det är en freakshow som en sexåring skulle kunna ha tänkt ut, ljudsatt av en sopigt framförd rap-metal mix. Det är på skoj. Problemet är att killarna verkar tänka ut sina finliga lustigheter i första hand och sätter musiken i garderoben. Låtarna är inte förankrade i någon speciell tradition, de vill inte vara annat än buskis eller engagera på ett djupare plan».
- ⁴³ «Ta er i baken, Bloodhoung Gang!» av Martin Carlsson, *Expressen* 13.11.1999

⁴⁴ «Vidrigt band» av Karoline Eriksson, *Svenska Dagbladet* 30.6.2000. Dette var en konsert i Gröna Lund.

⁴⁵ De tre uttrykkene er fra *Göteborgs-Posten* 10.9.1999; *Aftonbladet* 1.10.1999; *Aftonbladet* 12.11.1999.

⁴⁶ «Även grå veteraner behövs faktiskt» av Per Bjurman, *Aftonbladet* 8.11.1999

⁴⁷ «Bloodhound Gang til Uken» av Erik Fossen, *Bergens Tidende* 17.2.2000; «MTV-band til Uken» av Tormod Halleraker, *Bergensavisen* 17.2.2000

⁴⁸ «Strålende banalt» av Tormod Halleraker, *Bergensavisen* 14.3.2000. Ja, det var samme anmelder som mislikte albumene sterkt.

⁴⁹ «Rølp & sirkus for alle pengene» av Paal Kvamme, *Bergens Tidende* 14.3.2000

⁵⁰ Bloodhound Gang, Setlist.fm

⁵¹ «Bloodhound Gang assaulted, deported following Russian flag incident» av Randee Dawn, NBC 5.8.2013; «The Bloodhound Gang got Beaten Up In a Russian Airport for Desecrating a Russian Flag» av Jeremy Gordon, Vice 6.8.2013

Del 2: på PC-skjermen

Oppvarming før vi slår på PC-skjermen

Visdomsord om nye medier

World Wide Web beskrives ofte som *multimedia*.¹

Visdomsord om erfaringsbasert kunnskap

Det ville vært en fordel at Stortingsrepresentantene visste hva de snakket om når de kritiserer bruk av IT generelt og Internett spesielt, syntes Kontor og Datateknisk Landsforening (KDL).

72 prosent av kvinnene på Stortinget bruker aldri Internett. I følge KDL er det denne gruppen som har engasjert seg mest i debatten om sensur av Internett. Totalt sett bruker 61 prosent av stortingsrepresentantene aldri Internett. Bare sju prosent bruker nettet daglig – og da særlig e-post.

– Vi vil ikke på noen måte dumme ut representantene fordi de ikke bruker Internett, sier generalsekretær Per Morten Hoff i KDL.²

Visdomsord om statlig informasjon på nett

Ikke sjelden blir Internett betegnet som en 'åpen kloakk' uten noen form for kvalitetssikring. Så hvis politikerne vil velge et medium hvor de konkurrerer om oppmerksomheten med barneporno, avisreklame, prateklubber og nazipropaganda, er det neppe smart.³

Visdomsord om tastefritt liv

Mange lider av en slags skrekk for datamaskiner. – Men gjelder ikke dette spesielt for oss på åtti- og nittitallet? Vi er vel de siste jordboerne som vil kunne unngå å trykke på en eneste tast så lenge vi lever?⁴

¹ Fagerjord, Anders (2006). «Frihet. TV 2 på nett», i: Enli, Gunn; Syvertsen, Trine og Sæther, Susanne Østby (red.). *Et hjem for oss – et hjem for deg? Analyser av TV 2*. 2. utg. Kristiansand: IJ-forlaget, s. 263-283, her s. 283.

² «Kritiserer Internett – bruker det ikke», *Romerikes Blad* 10.9.1996. Forkortet.

³ «Staten på Internett – en advarsel» av Espen Holm, *Aftenposten* 19.9.1995

⁴ «'Viktigst med et naturlig forhold'» av Tormod Eikill, *Rogalands Avis* 9.3.1996

Visdomsord om å huske bokmerker på diskett

Ernst Larsen var en entusiast i sin nisje: å hjelpe folk som reiste rundt om i verden til å komme seg på internett. Før det trådløse nettets tid var løsningen da internettkafe. Han må ikke forveksles med Ernst «Kruska» Larsen, som neppe tilbrakte mer tid på internettkafe enn hjemme (eller på løpetrening). Den Ernst Larsen vi skal fram til, bodde i Vadsø, tusen kilometer fra nærmeste internettkafe, noe som på ingen måte stoppet ham i å etablere og opprettholde verdens største guide til alskens nettkafeer. Guiden var selvsagt ei nettside, men hvis man *ikke* hadde nett på reise og *ville* komme seg på nett, hjalp jo ikke det, derfor ble guiden frosset i tid i 1999 og trykt på cellulose.⁵

Å ha internett på reise var nå én ting. Bare 10 % av nordmenn brukte internett en vanlig dag.⁶ Da min egen familie skulle få internett hjemme, var siste steg i prosessen var å laste ned en slags modemdriver – via nettet. Da var biblioteker og nettkafeer et must.

Larsen nøyde seg ikke bare med å vise kafégjestene til døra. Et av Larsens beste tips var å ha med seg diskett med bokmerker og favoritter, en lapp med sitt eget epostbrukernavn og passord (!) samt de POP-, STMP- og FTP-adresser man kunne tenkes å ønske tilgang til der ute i den store verden. Tross alt var all denne informasjonen «incredibly easy to forget», doserte Larsen i bokas innledning. Trengte man programmer som Paint Shop Pro, kunne man kontakte nettkafeene på forhånd, mente vadsøværingen. Det er klart det ville være ergerlig å lete seg fram til et etablissement i ei bortgjemt gate, og så har de ikke engang Paint Shop Pro.

En god del sjapper hadde vært i kontakt med guiden Larsen, og derigjennom fått inn mer fyldig informasjon i boka enn bare navn og adresse. Få nevnte Paint Shop, noen nøyde seg med at epost kunne leses, andre lokket med spill som *Red Alert* og *Carmageddon*. Noen kafeer lokket bedre enn andre. Her følger noen utdrag.

⁵ Larsen, Ernst (1999). *Internet Cafe Guide: The Book*. Vadsø: Eget forlag

⁶ Norsk mediebarometer. Delstatistikk 04519: Andel som har brukt Internett og minutter brukt til Internett en gjennomsnittsdag, etter statistikkvariabel og år *

Zagreb

The first and only cybercafe in Croatia (det eneste problemet med denne påstanden er at Larsens guide fører opp én nettkafé til, forf.anm.), also have e-mail account opening possibilities.

Praha

Small internet club with direct line to Internet, ICQ, IRC, e-mail, print/copy/scan services, informations, drinks – tea, caffè, cola, sweets, beautifull place for sending mail anywhere.

Paris

Actually it's a cosmetics/perfume store. In the back of the store they have 8 terminals with internet access for free. Lines can be very long when they are busy but it's available and it is free.

Neumünster

Crazy-Games is an Internet- and Computer-Café [...] Come in and take a look how crazy we are!

Athen

The Carousel Cyber Cafe participates in the fast developing and rapidly expanding Cyber Space! Our customers will have the chance to become members of the Information Society which is already here.

Napoli

The Internet Cafe ClicNet is an Internet Access Service Provider, direct connect to USA e Europe (sic) with CDN 128k. The services are very fast and the computers have: sound a printer and a tutor help you if you have anything problem.

Skopje

So far we have served a number of customers with variety of requirements. We have also organized many Web promotions, trained many potential users etc.

Amsterdam

Downstairs you have a bookshop, and a cd-rom room. Upstairs there is a very nice coffeecorner and a place to get on the net.

Lodz

In conjunction with Public Internet Access which gives full Internet for all people for not expensive price (15\$ month with Slip and PPP)

Wroclaw

Cafe internet in Wroclaw, very nice place of cyber information. You can play Quake 2, Starcraft and more.

Portimão

We're not really a cafe although we can get you one.

Madrid

Snack bar, pool table, darts, chess, satellite tv, vanguard art-exhibitions, videomusic, baguettes, hot-dog, pizzas. ENGLISH SPOKEN. GOOD FEELING.

Trondheim

Not a cafe – but a hotel giving net access to all customers in their rooms.⁷

□

* Til kontekstualisering lå andelen som brukte Internett (behørig skrevet med stor i) en gjennomsnittsdag på 7 % i 1997, økende til 10 % i 1998 og 18 % i 1999. Tallet passerte en tredel i 2001 og halvparten i 2005. Antall minutter brukt på nett en snittdag lå bare på 18 % i 2000, før det passerte timen i 2007 og to timer i 2014.⁸

⁷ Alle beskrivelser er utdrag fra Larsen op.cit.

⁸ Norsk mediebarometer op.cit.

Med stjerner i sikte

«Spillet er lett. Du velger mennesker, dyr eller aliens (romvesener) og får bøndene dine til å høste ressurser, før du angriper en latterlig motpart og knuser ham».¹ Beskrivelsen fra en journalist kan sikkert passe mange dataspill – denne gangen var det *Starcraft*. Å påstå at motstanderne alltid var latterlige, er nok å selge skinnen før bjørnen er skutt, for *Starcraft* var et av de første PC-spillene som vokste til en konkurranseidrett.

Hva var det med *Starcraft* som tiltrakk millioner? Det var ikke et spesielt teknisk krevende spill, med spesifikasjoner som 90 megahertz klokkefrekvens, 16 megabyte RAM, 2x CD-ROM – 4x var dog nødvendig for å se filmene – og 80 megabyte harddiskplass.² Til sammenligning er denne teksten skrevet på en ikke spesielt dyr laptop-PC med 1 gigahertz prosessor, 8 gigabyte RAM og harddisk på 236 gigabyte. (236 gigabyte er omtrent 242 000 megabyte.)

I en virkelighet langt unna triple A-teknologi holdt det med en sjanger i sin blomstringstid, interessant setting og tilløp til plott. Balanse – etter hvert. Samt at folk spilte det online – fordi de kunne.

Lang venteliste

Starcraft var lenge etterlengtet. Ifølge en avis hadde 20 000 personer forhåndsbestilt spillet, og sto på «venteliste», i Norge.³ Sammenlikn tallet med det mest solgte PC-spillet året før, som var *Championship Manager 97/98* med 15–16 000.⁴ (Antallet spillere var nok flere tusen høyere, hmmm, lurer på hvordan dét gikk til.) Ventelista skyldtes flere utsettelse av lansering. Trolig var *Starcraft* et av de første spillene hvor mange kunne sitte online og følge utviklinga gjennom oppdateringer og føljetonger. For dagspressen var i hvert fall ikke hovedkilden til informasjon om spillet.

Tidligere på 90-tallet hadde VG vært avisa som dekte «alt», fra høyt til lavt, til og med Nintendo-spill.⁵ I 1998 hadde avisa stort sett falt av spillkjøret, og nevnte ikke *Starcraft* en eneste gang. Andre presse-organer satset desto mer på å holde seg mest mulig i

forkant, og skjønte at det kunne være formålstjenlig å bruke skoleelever. Oftest skolegutter, skal det innrømmes. Blant annet sysselsatte *Nordlandsposten* en spill-skribent som for så vidt hadde konfirmasjonen bak seg, men opptil flere skoleeksamener foran seg. Det var òg flere år før Andreas Bakkemo sang i The Spectacle. Enn så lenge var det spill som *Starcraft* han gikk gjennom, noe Bakkemo syntes var verdt et terningkast 5.⁶

Etterspørselen sviktet heller ikke da spillet endelig kom ut i mars–april 1998. Der enkelte aviser satte sammen spill-toppliste basert på salget i visse butikker, havna *Starcraft* raskt øverst.⁷ *Aftenposten* kopierte på sin side en avstemningsliste fra nettet, også der med samme stjerneeventyr øverst i måned etter måned.⁸

Komler og tungekyss

Kunne *Starcraft* havne øverst på noen som helst liste hos anmelder Steinar Brandslet i *Stavanger Aftenblad*? Ja, men ikke på bestelista. Spillet var «blant årets mest oppskrytte. Men ikke nødvendigvis det beste». Journalisten følte han hadde spilt denne typen spill før: «Det er dessverre kjent stoff og varm skje i soyaolje mesteparten av veien». *Warcraft 2* hadde han spilt i flere år, og det hadde fortsatt mer «humor og sjarm». *Starcraft* var derimot «ganske sjarmløst». Grafikken var heller ikke nevneverdig bedre i *Starcraft* enn i *Warcraft 2*, og konkurrerende titler «som Dungeon Keeper og ikke minst Total Annihilation er helt overlegen i så måte».

Videre var singelplayer-kampanjen for lett, særlig for de som hadde vært inne en vinterdag før; de som var veteraner i å oppnå verdensherredømme i sanntidsstrategispill. Brandslet kom riktig nok også inn på multiplayer-aspektet i *Starcraft*. Bedømte man ut ifra det, var spillet plutselig «supernovisk bra». Ikke at det hjalp for total-karakteren, men både variasjonen og vanskelighetsgraden fikk en oppkvikker når det var andre mennesker man spilte mot. Blizzard opprettholdt en gratis server på Battle.net, «der koblingen til likesinnede krigere går så lett som komler på en torsdag. Hele åtte spillere kan dessuten brake sammen ved hjelp av en eneste kopi av spillet. Noen fortjener et tungekyss for det».

Jeg håper Brandslet fant den rette mottaker av tungekysset. Men når karakteren skulle gis, måtte likevel munnen lukkes. Spillet endte med strekmunn-smilefjes, vel det samme som terningkast 3. Alt i alt konkluderte altså *Stavanger Aftenblad*: «alternativene til Starcraft er mange. Med mindre du er multiplayer-gal og gir beng i å spille alene er ikke Starcraft det som mest fortjener pengene dine. Alternativer: Warcraft 2, Total Annihilation, Red Alert».⁹

Alternativene var altså titler som kom ut i 1995/96 og 1997. Riktignok skal det sies at Westwood, utgiveren av *Red Alert*, holdt spillet «varmt» i årene som fulgte ved å gi ut to ekspansjonspakker.

Da *Starcraft* kom ut med *sin* ekspansjonspakke, gjorde det «ikke Starcraft til et stort bedre spill». Fortsatt ifølge Brandslet. Kampanjene var riktignok litt «vanskeligere enn de ynkelige i originalen», og det var lagt til noen nye units, «noen pangpang-karerer for morsomt motbydelige Zerg og snobbete Protoss». Karakteren ble nok en gang ganske middels, 6 av 10.¹⁰

Total Annihilation har en del til felles med et spill jeg har beskrevet tidligere, *KKND*.¹¹ Tross mer varierte terreng i førstnevnte, har grafikken likhetstrekk. I *TA* ble det ikke lagt ned arbeid i cut-scener, og figurene man styrer har ikke stemmer, noe som frarøver dem personlighet. På den annen side ser fansen en styrke i at spillet da takler flere hundre enheter om gangen, med trefninger i usedvanlig stor skala. Her er noen illustrerende sitater fra en kåring på *Gamespy* der *Total Annihilation* nådde førsteplassen som beste sanntidsstrategi-spill (RTS):

«You don't just order an attack – you send in a WAVE of hundreds of units, a wall of steel death that will fill the screen with awesome-looking explosions for minutes on end. [...] Some might complain that *TA* had too many units, but this game was known for gratuitous excess».¹² «The exploits in this game cannot even be counted but my goodness is it fun to play», er en annen formulering.¹³

Ikke minst gjør den tekniske ytelsesesevnen at *Total Annihilation* er gefundenes fressen for moddere. Derfor har spillet fortsatt også en fanbase i 2025. I tillegg kommer «spirituelle» oppfølgere, og spillmotoren Spring som et svensk team påbegynte for å overføre *TA* til 3D-format, men som nå blir brukt også til originale spill.

Stilstudie av ett enkelt missil i Total Annihilation: Escalation.¹⁴

Flest likte *Starcraft* bedre, tross alt

Også *Adresseavisen* nøyde seg med et middels terningkast til *Starcraft*, denne gang en firer, fordi «vi har sett dette før». *Starcraft* var for så vidt gjennomarbeidet, og grafikken god, men selv om dette var et «komplett» RTS-spill kunne sjangeren tydeligvis ha sine begrensninger: «Vel, jeg kan i hvert fall gå lei av å samle, bygge, erobre... selv om man gjør det på tre forskjellige måter».¹⁵

Rogalands Avis etterlyste mer grand strategy, som riktignok er en annen spillsjanger. RTS-elementene innebar «mye klikk-deg-

ihjel-action», med andre ord mikro-management i sanntid, som tross alt sjangernavnet lover. Videre kokkelerte anmelderen fram en noe kryptisk sammenligning: «Det er med sanntidsspill som med engelsk fotball: Farten kan gå på bekostning av storspillet». Ikke desto mindre ble det terningkast 5 i *Rogalands Avis*.¹⁶ Det samme ga *Agderposten*, som var en av de få som kommenterte lydsporet: «Musikken er som vanlig – det er en sånn rolig techno-musikk».¹⁷ *Fredriksstad Blad* stort, sidelengs smilefjes :-)) og fastslo at *Starcraft* er «et spill sterkt preget av Red Alert, men jeg vil allikevel påstå at det er mye bedre!». En full begrunnelse kom ikke, men mellom linjene ses en begeistring over å få velge mellom «tre forskjellige aliens» med nervepirrende tilværelse i verdensrommet.¹⁸

Aftenposten lot bare Oslo-området borgere lese anmeldelsen, trykt som den ble i avisas aftennummer, men gjorde det klart at det ble femmer også fra dette holdet. *Starcraft* fikk litt trekk for å ikke inneholde «noe grensesprengende annerledes» enn RTS-spillene som allerede fantes på markedet, men anmelderen syntes åpenbart storyen og inndelingen i tre faksjoner med ulik tilnæringsmåte var bra. Spillet kom «først til sin rett når man bytter ut den kunstige intelligensen» med multiplayer.¹⁹

Dagbladet ga terningkast 6. Anmelderen trakk fram at spillet var en videreføring av andre RTS-spill, og «enkeltpersoner med unike egenskaper som du styrer i kamp» var vel heller ikke noe nytt, slik anmelderen påsto. Spillet var likevel «et meget dyktig utført håndverk», med oppdrag som var «varierte og detaljrike». Her kunne timene bli borte i faretruende hastighet. «Få spill har lenger varighet!», konkluderte Magnus Nome,²⁰ men det spørres om han visste

spill

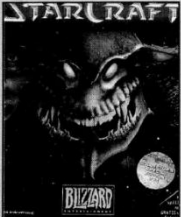
Glitrende!

GUIDE

Folkene som laget Warcraft-spillene har videreført dette konseptet, bl.a. kjent fra Command & Conquer: Red Alert, og laget er helt brilliant spill ved navn StarCraft. Vi liker det bedre enn vi liker det meste.

Karene fra Blizzard har perfektionert og videreutviklet konseptet og maklet å lage det som nok er det beste strategispillet til dags dato.

Spillet går for de uinnvidde ut på at man skal utføre oppdrag, gjerne bygge eller forsvare en base, eller utrydde motstandere ved hjelp av diverse styrker. I StarCraft får vi også blandet inn enkeltpersoner med unike egenskaper som du styrer i kamp – et nytt moment som er en nuss. Personifiseringen, de varierte og detaljrike oppdragene byr på fantastiske muligheter – også via internet. Spillet er i det hele tatt et meget dyktig utført håndverk som gjør det til et glim-

CD-ROM: «StarCraft»

For:	PC
System-krav:	Pentium 90.16 MB RAM, 2x CD-Rom (4x for filmtklipp)
Pris:	399,-

rende kjøp. Få spill har lenger varighet!

Magnus Nome

hvor rett han skulle få i dét – med tanke på at toeren ikke kom før tolv år seinere, og at helt til det kom ut, ble det avholdt seriøse konkurranser i *Starcraft*.

Enkelte brukte lenger tid på å la spillet synke inn enn andre. I august fant også *Bergensavisen* ut at *Starcraft* skulle ha en blank sekser. Som en intertekstuell referanse til nevnte Nome, trakk anmelder Jo Vigtel fram «at man tar seg i å lure på om man noensinne kan gå lei dette spillet». Ulik spillemåte for hver av de faksjonene appellerte. De beste cut-scenene var «ekstremt bra», og flerspillerdelen likeså. «*Starcraft* er vel det nærmeste man kommer genialitet innen denne genren, og jeg har enda ikke kommet over en eneste feil. Spillet er om ikke perfekt, så foreløpig det nærmeste man kommer!»²¹

Naboene i *Bergens Tidende* anmeldte *Starcraft* samme dag som den norskutvikled CD-ROM-ens *Dyra på gården*. Anmelderen utropte straks *Starcraft* til det beste RTS-spillet de siste årene. Riktignok ligna *Starcraft* på disse, men alt var litt bedre: «Grafikk, lyd, animasjoner, spillbarhet, handling og atmosfære er helt første-klasses». «På www.blizzard.com har man til og med tilgang til fuskekoder», skreiv avisas betrodde spillekspert.²²

Databladet *Tekno* skreiv tilsvarende at «omtrent ingenting nytt» ble tilført med *Starcraft*, «men alle de gamle tingene som er gjort før, er blitt bedre». AI-en var «langt bedre», det var «ingen synlige bugs eller andre uhumskheter», variasjonen mellom faksjonene var bra – og alt ledet opp til «det virkelige morsomme – multiplayer. Dette kommer til å bli en kjempehit over nettet». Karakteren ble 96 av 100.²³ Etter et år kunne bladet fortsatt konstatere at *Starcraft* var «det beste sanntidsstrategispillet», uten «virkelig konkurranse».²⁴ *Komputer for alle* fant ingen negative aspekter, men ga «bare» 5.²⁵

Spillet ble mottatt omtrent likt i Sverige. *Dagens Nyheter* skreiv om grafikken, med «de rörliga enheternas mjuka rörelser» og «ovanligt hög bildkvalitet för att vara i ett strategispel». Dog var det ikke like høy kvalitet som «bakgrunderna i ett bra äventyrsspel», men det var det heller ingen som ventet. «Möjligheten att spela som Protoss och Zerg» gjorde, sammen med multiplayerdelen, «att

spelet lykkes å hålla interessen oppe länge». Til sist roste anmelderen «de klæggiga ljudeffektene når Zerg-enheterne klæcks, förpuppas och har annat geggigt för sig». ²⁶ *Expressen* framholdt at spillet hadde «toppenljød», og at produsentene hadde lykkas godt med å gjøre Zerg-opplevelsen umulig å være nøytral til: «Att spela 'Zerg' där monsterna slemmar, bubblar, slurpar, pyser, väser, och gör en massa andra äckliga ljud, får mig att undra hur det är fatt med ljudmänniskornas huvuden. Bra är det, och äckligt. Vilket ni vill». Samtidig ble karakteren bare 3 av 5 vepser. ²⁷

Orgie i 3D-effekter

CD-ROM
STARCRRAFT
Produsent: Blizzard

Blizzard har i lang tid vært blant de fremste innen strategi-genren. Posisjonen styrkes med Starcraft.

Starcraft er en videreutvikling av Warcraft-konseptet, hvor man kontrollerer en gruppe krigsmenn (eller andre raser) som bygger sin egen base, utvikler sine egne våpen, og flere soldater av mange forskjellige slag.

Spillet har tre forskjellige raser man kan velge mellom, og de er såpass forskjellige at

hele spillets design forandres utfra hvilken rase man velger.

Mennesker er en av de tre, og de to andre er to forskjellige typer romvesener, der den ene minner sterkt om vesene som er så skummel og sulten i «Alien»-filmene.

I det hele tatt har Starcraft tatt inspirasjon fra mange forskjellige steder, noe de ikke legger skjul på.

EKSTREMT BRA

Det at de ikke legger skjul på dette, er en av de tingene som gjør spillet såpass interessant som det er. Mellom hvert oppdrag man får når man spiller «single player»-delen, får man se små filmer, «cut

scenes». Disse varierer stort i størrelse og innhold. Men de beste av dem, er ekstremt bra.

Spillet har også en multi-player-del, hvor folk spiller mot hverandre. Man kan da velge fritt mellom alt man blir presentert for gjennom single-player, og det er masse, nesten så mye at man tar seg i å lure på om man noen sinne kan gå lei dette spillet.

Starcraft er vel det nærmeste man kommer genialitet innen denne genren, og jeg har enda ikke kommet over en eneste feil. Spillet er om ikke perfekt, så foreløpig det nærmeste man kommer!

JO VIGTEL

Starcraft har fått favoritt-plassen i bokhyllen min!

Starcraft
Produsent: Blizzard
Testet av: Hein Haraldsen

Etter alt for lang venting har Starcraft endelig dukket opp i butikkhylene. Jeg bestente meg imidlertid raskt for å tilegne Blizzard denne seipningen, for Starcraft er definitivt verdt ventetiden.

OPPFØLGERN TIL WARCRRAFT

De innvidde vet at dette er oppfølgeren til Warcraft-spillene, som er blant verdens mest solgte strategispill. Starcraft er svært likt Warcraft II. Endel

muterte slinkklumper med sylskarpe klør og blodtørstige kjefter, samt hjemmer på størrelse med erter. Protoss er en merkelig rase, som er svært høyt teknologisk utviklet, noe som her kan være både fordel og ulempe. Du kan lage virkelige mye mosont, som f.eks. templars, som er en slags høyt teknologiske magikere, og bygninger som teleporterer styrkene dine rett i fanget på fienden.

Du har selvsagt også en campaign for hver rase. Disse oppdragene er svært forskjellige – i motsetning til i forrige genren, hvor man brukte de samme kartene uansett hvil-

Bergensavisen 4.8.1998 og Tekno 3/1998

Så langt mottakelsen i 1998. Hva hvis vi bivåner en gjennomspilling av *Starcraft* med dagens øyne? Kritikerne kan gis rett i at taktikken er noe ensidig. Spilleren blir sjelden utfordret til å løse brettene på andre måter enn å campe i basen, bygge seg opp og til slutt steamrolle motstanderen. Noe annet man merker seg, er at verdenene er nesten fullstendig tomme. Det er ingen der, man møter ingen NPC-er, det er ingen veier, ingen bygninger. Det oppveies til dels av de nevnte cut-scenene mellom oppdragene, som gir spillet en historie og karakterer med karaktertrekk. Det gir en ganske annen innlevelse enn med de umælende mech-ene i *Total Annihilation*. Når det er sagt, hadde ikke *Starcraft*-spilleren noen innflytelse på retningen som den nevnte historien tar.

Ignorerte advarslene

I motsetning til for eksempel *GTA*²⁸ var *Starcraft* aldri i nærheten av å bli kontroversielt i samfunnet. Krigføringen i spillet ble ikke knyttet til virkeligheten, og spillet ble ikke dratt inn i diskurser om «grafisk vold». Det nærmeste man kom en medieskandale rundt spillet fant sted, av alle ting, i fotballens verden.

Noen timer før VM-finalen i fotball i 1998 fikk brasilianske Ronaldo et slags anfall. Ronaldo var verdens beste fotballspiller, altså regjerende vinner av Ballon d'Or, men bidro svært lite for Brasil i kampen.²⁹ Allerede før kampen ble det kjent at Ronaldo kanskje skulle trekkes fra lagoppstillingen grunnet helsebekymringer. Etter hvert ble problemet konkretisert til å være et epilepsi-liknende anfall, med en slags risting. *Dagbladet* mente til slutt at de fant fasiten, og slo opp at «TV-spill felte Ronaldo»:

«Den brasilianske superstjernen ble rammet av epilepsiliknende anfall etter mange uker med dataspill. Han tok ikke advarslene som følger med PC-spill på alvor. [...] 21-åringen som er kåret til verdens beste fotballspiller, har de siste månedene blitt også en lidenskapelig dataspiller. Blant Ronaldos største favoritter var i ukene før og under VM dataspill-bestselsere. 'Tomb Raider'

med den kvinnelig sexbomben Lara i hovedrollen, strategispillet 'Starcraft' og skyte-orgiene 'Quake'.

– Med joysticken sin flyttet Ronaldo i en egen verden som passer ham best, sier en av vennene til Paris Match».

Da han altså begynte å riste, hevdet *Dagbladet* at Ronaldo «lå bevisstløs foran dataskjermen i ca. ett minutt». Romkameraten Roberto Carlos var øyenvitne til hendelsen, med andre spillere og hjelpere som stormet inn. Skildringer i ettertid forteller at anfaller skjedde i søvne, da spillerne hadde gått opp på rommene sine etter lunsj. Nota bene: det skjedde ikke midt i en mange timer lang økt med Zerg. Spasmer og fråding nevnes som bestanddeler, og laglegen måtte fjerne tunga fra luftveiene. Ronaldo falt deretter i søvn, våkna opp og gjorde «tester» på et sykehus, som skal ha bekreftet at han kunne spille. Alt dette kom forresten fram fordi fotballagets prestasjon i VM-finalen ble gjenstand for en parlamentshøring (!) i Brasil. Høringen skulle blant annet borre i de mange konspirasjonsteoriene som umiddelbart oppsto. En feiladministrert medisin fra laglegene (Xylocain) har også blitt nevnt som årsak.³⁰ Ronaldo har i nyere tid forklart sammenbruddet med «emosjonelt stress».³¹ *Starcraft*-forklaringen har fullstendig «fallen by the wayside», for å si det slik, og ses på som obskur av Brasil-kjennere.³²

Men Ronaldo er en slags gamer. Han debuterte på Twitch i 2021,³³ og kjøpte seg også inn i *League of Legends*-laget CNB i 2017, sammen med en pokerspiller,³⁴ en konkurranseform som Ronaldo også har prøvd lykken og ferdighetene i.

Korea melder seg på

Starcraft, og etterfølgeren *Starcraft II* som kom ut i 2010, har lagt mye av grunnlaget for moderne E-sport som konkurranse- og publikumsidrett. Dette hører ikke 1990-tallet til i særlig stor grad, og det er derfor ikke meningen å gå gjennom hele historien. Men det oppsto helt klart i Sør-Korea, og da spesifikt på PC-kafeer. Veksten i antallet PC-kafeer var innvevd i oppgangen etter den

økonomiske krisen hos «de asiatiske tigerne» i 1997–98. TV plukket opp konkurransene i 1999–2000, hvor en egen TV-kanal for overføring av spill, OnGameNet, raskt ble lansert. Dette var mange år før Youtube og strømmeteknologi kunne spille en rolle. (En annen forutsetning for spennende konkurranser skal ha vært at ekspansjonspakken *Brood War* ble sluppet i desember 1998, fordi den var langt bedre balansert enn originalspillet.)³⁵

I Norge var det ikke like rask vekst i interesse og subkultur rundt spillet. Ikke desto mindre var *Starcraft* blant annet en av vinnerne på Gameworld, omtalt som Oslos første LAN-kafe i 1999. I enda større grad fikk nok ulike førstepersonsskytere kjørt seg; *Quake 2*, *Half-Life* og *Unreal Tournament*. Kafeen åpna klokka 10 på hverdager, og i likhet med internettoppkobling, var det billigere å bruke fasilitetene på formiddagen.³⁶ Også andre etableringer, som en nettkafé i Stavanger-området, avholdt konkurranser i *Starcraft* og *Quake*. Vinnerne kunne føle seg som en liten byggekloss nederst i pyramiden hvor verdens største E-sport-navn befinner seg på toppen.³⁷

Kilder til kapitlet

¹ «Kamp om verden» av Kjetil S. Østli, *Aftenposten Aften* 9.12.1999

² Spillanmeldelse av Mats Wiklund, *Dagens Nyheter* 20.5.1998

³ «'StarCraft' verdtt ventetiden» av Morten Kjølberg, *Aftenposten Aften* 17.4.1998

⁴ Haave, Morten (2023). *Innfall fra 90-tallet*. Fjellstrand: PIY Records, s. 28

⁵ Haave, Morten (2024). *1994 på en måte. Vinter og vår*. Oslo: Kolofon, s. 126

⁶ «Vi zoomer på spill» av Andreas Bakkemo, *Nordlandsposten* 15.4.1998. Samme dag sto også en reprise-anmeldelse av det gamle *Warcraft 2*, som måtte nøye seg med en treer.

⁷ «Topp 5», *Adresseavisen* 24.4.1998; «Spill-toppen», *Nordlandsposten* 29.4.1998. I *Adresseavisen* 26.6.98 var *Starcraft* skjøvet ned til fjerde – med *Championship Manager 98 Norge* foran seg! Se mer om det sistnevnte spillet i neste kapittel.

⁸ «Topp 10 på PC Akkurat nå», *Aftenposten Aften* 24.4.1998. Her holdt *Starcraft* seg øverst i et halvt år og vel så det, jf. *Aftenposten Aften* 2.10.1998.

⁹ «Stjerneklart» av Steinar Brandslet, *Stavanger Aftenblad* 24.4.1998

¹⁰ «Uten stjerneglans» av Steinar Brandslet, *Stavanger Aftenblad* 26.2.1999

¹¹ Haave, *Innfall fra 90-tallet*, kap. 2

-
- ¹² «Top Ten Real-Time Strategy Games of All Time», underside for *Total Annihilation*. Game Spy februar 2004, arkivert versjon.
- ¹³ Total Annihilation IS A PERFECTLY BALANCED GAME WITH NO EXPLOITS – Everything Is Broken In This RTS, kanalen The Spiffing Brit, Youtube.
- ¹⁴ 3v3 on [L] Hell on Earth [TA Escalation], kanalen Total Annihilation Cast, YT
- ¹⁵ «Mer stjernekrig» av Halvard Jakobsen, *Adresseavisen* 8.5.1998
- ¹⁶ «Romkrig i riltaim» av LGL, *Rogalands Avis* 30.4.1998
- ¹⁷ «Starcraft» av Frode Tretteng, *Agderposten* 8.5.1998
- ¹⁸ «Romkrig!» av Ole Christian Foss, *Fredriksstad Blad* 12.5.1998
- ¹⁹ «'StarCraft' verdt ventetiden» av Morten Kjølberg, *Aftenposten Aften* 17.4.1998
- ²⁰ «Glitrende!» av Magnus Nome, *Dagbladet Fredag* 22.5.1998
- ²¹ «Orgie i 3D-effekter» av Jo Vigtel, *Bergensavisen* 4.8.1998
- ²² «Krigsmaskiner» av Rolf Enger, *Bergens Tidende* 7.5.1998. Anmeldelsen ble trykt for andre gang den 29.10. og tredje gang (!) 7.12.1998.
- ²³ «Starcraft har fått favorittplassen i bokhyllen min!» av Hein Haraldsen, *Tekno* 3/1998
- ²⁴ «Starcraft: Brood War» av Christian Siebenherz, *Tekno* 4/1999. Riktignok var det «ingen av de tekniske sidene ved spillet som imponerer lenger, men spillbarheten og underholdningsverdien er det ingenting å utsette på». Karakteren for ekspansjonspakka *Brood War* ble derfor 83 av 100.
- ²⁵ «Til kamp mot mystiske romvesener» av anonym, *Komputer for alle* 11/1998. Sannsynligvis var anmeldelsen oversatt fra dansk. Den viste også at nivået på teknologien der ute ikke alltid var det beste – idet anmelderen anbefalte at maskina «bør» ha lydkort. Tenk at det fantes folk som spilte hele spillet uten lyd.
- ²⁶ Spillanmeldelse av Mats Wiklund, *Dagens Nyheter* 20.5.1998
- ²⁷ «Osedvanligt äckliga monster i 'Starcraft'» av L. Nilsson, *Expressen* 21.5.1998
- ²⁸ Haave, *Innfall fra 90-tallet*, kap. 3
- ²⁹ «Revisiting Ronaldo's traumatic 1998 World Cup final – 20 touches on a night to forget» av Stuart James, *The Athletic* 16.12.2022
- ³⁰ «The mystery of Paris that refuses to go away» av Alex Bellos, *The Guardian* 29.6.2002
- ³¹ *The Athletic* op.cit.
- ³² Epost fra Marius Lien 22.12.2024
- ³³ «Ronaldo Brings 'Samba Magic' to Call of Duty: Warzone in Stunning Fashion» av Siddid Dey Purkayastha, *Essentially Sports* 2.12.2021
- ³⁴ «Brazilian Soccer Legend Ronaldo Nazário de Lima Invests in Esports» av Sam Lee, *Hollywood.com* 23.1.2017
- ³⁵ «A Brief History of Starcraft» av motbob, TL.net 10.8.2017.
- Merk at OnGameNet aldri har blitt omtalt i noen norsk publisasjon tidligere, bortsett fra i *Guinness rekordboks* «spillutgaver» i 2008 og 2009.
- ³⁶ «Kamp om verden» av Kjetil S. Østli, *Aftenposten Aften* 9.12.1999
- ³⁷ Annonse, *Rogalands Avis* 19.5.1998

We are the champions

Et obskurt dataspill fra 1998 kan kaste lys over norske fram-tidsdrømmer i året Oljefondet passerte 100 milliarder. For hvorfor skal ellers norske fotballklubber og landslag gjøre det så urealistisk bra i spillet *Championship Manager Norge* – nærmest uavhengig av evnene til spilleren som styrer taktikk og spillerlogistikk?

«Men hvor er ballen, og spillerne?» Dette var ingen uvanlig kommentar blant folk som ble presentert for *Championship Manager*. I motsetning til spillklassikere som *Kick Off* (1989), *Striker* (1992) og *Sensible Soccer* (1992), for ikke å snakke om det markedsledende *Fifa*, var det ikke så mye som en herrelegg å se eller en dommerfløyte å høre. *CM* var bare tekst. Her skulle man tro *CM* stilte med et utpreget handicap. Men for innsidere, fortrinnsvis mennesker med en fotballinteresse over snittet, falt intet mer naturlig enn å spille fotball i DOS.

Så *Championship Manager* er ingen obskur spill-serie. Likevel satte noen utgaver i serien ganske få spor etter seg, og en av disse er *Championship Manager Norge*.¹ Spillet er knapt å oppdrive i dag, verken i brukthandel eller nettbutikker, kun via smålugubre nedlastingslenker.

CM Norge liknet på overflaten de beste fotballspillene; man brukte spillere og lag med ekte navn og forsøksvis ekte attributter. Er en spiller hurtig i virkeligheten, skal den virtuelle versjonen av spilleren også være hurtig. Tilsvarende med styrke og teknikk. Med tilhørighet i simulatorsjangeren, rår derfor *Championship Manager*-spilleren over et budsjett og en stadionstørrelse som skal stå i et rimelig forhold til virkeligheten. Men virkeligheten endres. At spillet går over 30 sesonger med korrekte fødselsdata på spillerne, gjør at yngre spillere tar over for eldre, basert på algoritmer som utvikler spillere og lag over tid. Det var bare det at *CM Norge* førte simulasjonen inn i det høyst alternative.

Ur-managerne

Brødrene Paul og Oliver Collyer skapte spillet fordi det var lite å gjøre på bondelandet i Shropshire, der de vokste opp. Langt til nærmeste butikk, kort til stall og fjøs, skuffing av møkk, geiter som var troende til å spise elektronisk utstyr. Mottakerforholdene for TV og radio var også dårlige, selv tekst-TV kunne ikke tas for gitt.²

Som så mange andre spill fra Storbritannia,³ ble *CM* opprinnelig

kodet i Amiga. Den aller første utgaven inneholdt til og med musikk. Artisten var skotske Barry Leitch, en sentral Amiga-musiker med omfattende erfaring fra spill som *Lotus Esprit Turbo Challenge*. Musikken i CM varte i litt over 2 minutter, og gikk deretter i loop. Den kunne også skrus av.⁴ Det vil jeg tro var et lykkens valg for mange.

Spillet var temmelig rudimentært, og brukte ikke engang navn på ekte spillere. Men året etter, i neste CM, var det på plass, «painstakingly typed-in data from the Rothmans Football Yearbook».⁵ Å utgi spillet årlig var salgsmessig fornuftig selv om spillmotoren var den samme. Derfor kom *Championship Manager '93*, også den på Amiga med musikk på introbildet.⁶ Fra denne rolige starten begynte eventyret med offisielle oppdaterings-disker i 1994 og etter hvert egne versjoner med italiensk liga. Faktisk også norsk liga. En kombinasjon av fotballinteresse og PC-eierskap i befolkningen må ha gjort at akkurat England, Italia og Norge ble de tre utvalgte.⁷ Eventuelt hadde rett og slett Bergens-firmaet Compugames Software lyst til å påta seg jobben med å overføre spillet til norske forhold.⁸ Compugames måtte ikke kode så mye nytt, men oversette tekst og legge inn de norske lagene og spillere.

Championship Manager Norge fra 1995 ble obskurt. Man kan finne både boxart og gjennomspillinger på nett i dag, men hvem ville gi spillet oppmerksomhet den gangen? Kun noen skriftlige kilder finnes. Spillet ble utgitt før påske i 1995, og var bygget svært direkte på den engelske versjonen. Det betyr at siden det var 20 lag i Premier League, måtte det også være 20 lag i Eliteserien. Utviklerne tok de 14 eksisterende lagene og la til 6 lag fra 1. divisjon. Et av dem var Moss FK, kunne *Moss Dagblad* rapportere. Dette til tross for at Moss ikke ble bedre enn nummer 7 i avdeling 1 i 1994. «Det er nok rimelig langt mellom virkelighetens verden og spillet Championship Manager, men foreløpig er det mange som har kjøpt spillet», kommenterte journalisten. «Mange» er et relativt begrep.

Journalisten hadde også litt å si om vanskelighetsgraden, som vi skal ha i bakhodet til seinere: «Nå er det selvsagt muligheter for å fortsette kampen for å bli blant de bedre i landet og kanskje klare å gjøre et norsk klubbtag til middels godt sett i europeisk sammenheng. Men det er ingen enkel oppgave».⁹

Namdalsavisa kom ikke inn på vanskelighetsgraden, men skrøt av spillet i konkurranse med andre fotballtrener-simulatorer. Enhver som ikke «banner over all sporten i tv og aviser», hadde nå muligheten til å virkelig sette seg inn i overgangsstrategier og kamptaktikker. Mangelen

på «levende fotballspillere ved fete mål og målsjanser» gjorde at spilllets visuelle appell var liten, om noen. «Spillet innbyr ikke til impulsjøp, fordi du hele tiden spiller i tekst og tabeller. Det er verken video, lyd, eller fancy grafikk», for CM var «dos-preget til de grader». At spillet var på norsk var likevel en styrke, selv om anmelderen merket seg «noen kjedelige skrivefeil».¹⁰

Yan Friis spilte med Lyn i sin save, noe han imidlertid ikke påtok seg med udelte glede på oppdrag fra *Vi Menn*. «Spillet er kjedelig og ensformig», fastslo han. «Men jeg holdt ut lenge. For ja, det var fascinerende å følge mitt favorittlag gjennom en hel sesong». Å spille mer enn én sesong ble derimot «for svært spesielt interesserte».¹¹

Championship MANAGER
NORSK VERSJON

Championship Manager regnes for å være det mest realistiske fotballmanagerspill som finnes på markedet. Dette spillet er nå kommet i norsk utgave! Med 80 lag fra de 3 øverste divisjonene og over 1600 norske spillere, er dette et unikt spill for fotballinteresserte i alle aldre.

I tillegg til den norske versjonen kan vi også tilby de andre Championship Manager spillene til gunstige priser. Fyll ut kupongen nedenfor og send eller fax den til oss idag.

	PC/ CD-ROM	PC 3.5	Amiga	Pris
Championship Manager 2, England	☐			400,-
Championship Manager 2, Tyskland	☐			380,-
Championship Manager 2, Italia	☐			380,-
Championship Manager 2, Frankrike	☐			380,-
Championship Manager 2, Spania	☐			380,-
Championship Manager 2, Nederland & Belgia	☐			380,-
Championship Manager Norge '95/96			Tilbud ☐	280,-
Championship Manager Norge '95/96 Data Disk**			Tilbud ☐	150,-

Alle priser er inkl. mva. Postens avgifter kommer i tillegg.

BESTILLINGSKUPONG:

** Krever CM-Norge '95

Fotball 4/96

Navn:

Adresse:

Postnr./sted:

Send kupongen til:

INTERACTIVE SOFTWARE AS • Postboks 7, 5095 Ulset
Ordretelefon/fax: 55 19 55 59 • E. mail: inter@sn.no

Annonse i *Bladet Fotball* 4/1996. Merk den separate, offisielle oppdateringsdisketten.

CM 2, 3 og 4

I 1995 lanserte Collyer-brødrene *Championship Manager 2*. Algoritmene var stort sett like, men brukergrensesnittet sterkt forbedret. Framskritt med oppdatert spillerdatabase, mer kompleks gameplay, quality of life og ytelsesevne ble tatt med de nye CM-utgavene for 96/97 og 97/98. Sistnevnte ga også brukerne en editor. CM2-formatet ble så avløst av *Championship Manager 3* i 1999 og *Championship Manager 4* i 2002. En konflikt «splittet» spillet i to serier fra 2004: den nominelle videreføringen

Championship Manager og den faktiske etterfølgeren *Football Manager*. Stadig flere spillere og spillbare ligaer ble tatt med over tid; fra 1999 var norsk liga mulig å velge i den internasjonale versjonen også.¹²

Også i CM2-drakta ble et antall nasjonale versjoner utgitt, rimeligvis i de landene der CM solgte bra. I ei tid ble det utgitt pakker med én til tre ligaer (se bilde ovenfor). En av disse pakkene inneholdt norsk, svensk og dansk liga for 1997-sesongen, hvorav én liga var spillbar om gangen.¹³

CM-serien ble ikke mye avertert, men tilsynelatende mer enn mange andre spill, og særlig i *Bladet Fotball*. Uavhengige vurderinger og omtale av CM2 Norge var færre. *Nordlands Framtid* ville imidlertid skape blest om sin nye nettside, og inviterte folk til å tippe resultatet i en ukentlig engelsk kamp. Hele fem vinnere per runde fikk CM2 Norge i posten. «Har du forslag til andre aktiviteter i kategorien underholdning, så skriv eller 'mail' forslagene inn til oss».¹⁴ Free Record Shop fikk fire Brann-spillere til å komme innom og signere spillet: Geirmund «Geddien» Brendesæter, Per Ove «Peddien» Ludvigsen, Geir Hasund og Paldan, som ikke fikk fornnavnet sitt med.¹⁵ I en inspirert raptus anmeldte *Bergens Tidende* spillet. Et barn og en voksen satt sammen og fant spillet «kjempegøy», men i likhet med en del andre hadde de ting å utsette på grafikken. «Kampene er ikke særlig spennende. Man ser ikke det som foregår på banen», het det, bare «som flimrende tekst-meldinger».¹⁶

Årets cupbombe!
ULLEVAAL STADION:
Eiger - Rosenborg 9-2

12-åring trener Lillestrøm
-Treningen legges til etter skoletid, sier «Mikro»

Du bestemmer!

Tenk deg at det er DU som bestemmer hva som skal skje med laget ditt!
Championship Manager 2 har alle lagene og individuelle spillerprofiler for norsk eliteserie, første og annendivisjon!
Du kan kjøpe og selge spillere, sette dem inn og ut av laget og til slutt se om nettopp ditt lag vinner serien...Har du PC? Ta kontrollen – vis at du er den beste manageren. **Du bestemmer!**

For alle PC-er med CD-ROM!

Championship MANAGER 2
NORGE '97: ELITESERIEN + 1 DIV. + 2 DIV.

Norsk 97-utgave!

Annonse i *Bladet Fotball* 5/1997

Året etter kom en versjon med to spillmodus: norsk liga og minispillet «VM 1998». Dette var *Championship Manager Norge*, også kalt *CM 98 Norge* for å skille det fra 1997-utgaven. Den versjonen skal vi dvele ved.

Norske særtrekk

Som alle versjonene av *Championship Manager 2*, var *CM 98 Norge* helt overveidende tekstbasert. Man leser tekst og klikker på tekstbokser. Eneste avveksling i spillerens håndtering av spillertroppen er å studere tall. Men gikk ikke folk i hundene av tekstmassen, kunne de leve seg til de grader inn i universet. Om kamper i tekst ikke høres actionfylt ut, glem da ikke at det blinker i hele to farger når et lag scorer. For så vidt finnes det også bakgrunnsbilder av fotballsituasjoner. I *CM 98 Norge* var bildene som regel grelle og til tider i direkte visuell konflikt med teksten.

Spillanmelderen i *Adresseavisen* kritiserte det visuelle, nærmere bestemt bildene «av norske, og utenlandske fotballhelter i forskjellige situasjoner. Fint, hadde det ikke vært for at bildene er så 'oppblåst' at de blir av meget dårlig kvalitet». Grafikken fikk vurderingen «Forferdelig».¹⁷

Som i de moderne tjenestene Sofascore og Opta, brukes tall og statistikk for å bruke og kjøpe de rette spillerne, selge og frigi de som ikke presterer. Treneren er ikke allmektig, men har et styre som månedlig gir beskjed om man nærmer seg sparken eller hall of fame. Merkelig i *CM2*-sammenheng er at *CM 98 Norge* byr på tre ulike vanskelighetsgrader. Tilsynelatende har vanskelighetsgradene med økonomi å gjøre.

Det er tre måter en *CM*-klubb tjener penger på: Billetttinntekter, som avhenger av å spille mot attraktive lag. Spillersalg, som har med prestasjoner å gjøre. Til sist kan det nevnte styret trå til. Uten foranledning eller forklaring injiseres millioner fra en uant kilde.

Under egen spilling i barndommen ble det vel klikket på den letteste vanskelighetsgraden enkelte ganger. For å ikke belemre leseren med private uvesentligheter,¹⁸ er det i denne bokas anledning kjørt sju *simuleringer* av spillet, som vi kommer tilbake til nedenfor.

CM 98 Norge gjorde kun ett forsøk på å appellere til en annen sans enn synet (med mulig unntak av den sjette): hørselen. Matchkommentarer var innspilt, noe man kunne velge å skru av eller på. Til det opprinnelige *CM 2* bidro Clive Tyldesley, slik han seinere også gjorde i ei rekke *Fifa*-spill, og derfor gikk utviklerne av *CM 98 Norge* rett til toppen av lista over norske kandidater. Og fikk ja fra Arne Scheie. Romerikingen hadde kommentert fotball i flere tiår. Han var vel kanskje aller mest kjent for engelsk fotball og cupfinalene (samt en annen favoritt, skihopp) helt fram til «Vi har scoret i Marseille» den 23. juni 1998.¹⁹

Bladet Fotball 4/1996

CM 98 Norge var ikke det eneste fotballspillet med Scheie-kommentarer. I 1996 fant Gremlin Interactive ut at det skulle gis ut en norsk utgave av *Actua Soccer*, som fikk navnet *Fotballfeber*. «Fotballfeber er så ekte at tippekampen heretter kommer til å bli en skikkelig nedtur!», skrøt distributøren.²⁰ Selvskrytet var visst ikke ufortjent, skulle man tro *Stavanger Aftenblad*: «Gremlin Interactive har lagt ned et imponerende arbeid i å simulere fotballspillernes bevegelser, og leverer en grafikk som er imponerende. Når det i tillegg er kommentarer av Arne Scheie kan det vanskelig bli dårlig, noe det heller ikke er blitt». Men bare verdt et terningkast 3.²¹

Samme sommer ble spillet modifisert og utgitt som *UEFA Euro 96*. Noen mente spillet var «et eldorado for fotball-frelste», og så «så ekte ut at du nesten kjenner lukten av gress».²² For andre ble realismen skapt av at «Arne

Scheie kommenterer kampen som bare han kan det». Snakk og bakgrunnslyd skapte «en stemning som bringer deg rett ned i godstolen foran tippekampen. Du formelig kjenner den ene hånden nede i potetgullskåla», het det. *Euro 96* var «noe av det nærmeste du kan komme

Nå kan DU være med i Fotball-EM!

OK, så Drillos klarte ikke å kvalifisere seg til fotball-EM i England i sommer. Men takket være det nye og fantastiske fotballspillet Euro '96™ fra Gremlin Interactive kan du nå spille hele EM alene eller sammen med dine venner! Euro '96™ er oppfølgeren til suksessen Fotballfeber, og bringer 3D "Virtual Reality" fotball et langt steg videre!

■ Euro '96™ fra Gremlin er det offisielle fotballspillet i forbindelse med EM 1996. ■ Du får hele EM på din egen PC, med alle lagene, spillerne, banene og hele spenningen - helt til straffespark-konkurranser med "sudden death"! ■ Topp spillbarhet; lagring av highlights og mulighet for spill via nettkommunikasjon. ■ Selget av forhandlere over hele landet!

Arne Scheie kommenterer kampene du spiller!

EURO 96 England
OFFICIAL LICENSED PRODUCT

AddOn
Norsk distributør: AddOn as, Tlf. 22 38 15 20

virkeligheten i sportsspill på dagens PC'er».²³ Da *Stavanger Aftenblad* anmeldte alle fem EM-spillene på markedet, fastslo de at *Euro 96* hadde et «lekkert design», «den råeste» grafikken de hadde sett, men var like lite spillbart som *Fotballfeber*: «Det er nesten umulig å få ballen til å sprette dit den skal». Derfor ble det terningkast 1 og verst i test.²⁴

Var det verdt arbeidet å rekruttere Scheie til *CM 98 Norge*? Andreas Bakkemo slo kompromissløst fast i sin spillanmeldelse i *Nordlandsposten*: «Kamp-kommentarene av Arne Scheie er ikke spesielt bra».²⁵ *Adresseavisens* anmelder Anders Rosvoldaunet, som i dag jobber som lege, mente derimot at «Arne Scheies kommentarer reddet spillet fra å få absolutt bunnkarakter».²⁶ Å skru kommentarene på, ville imidlertid gjøre kampene gikk temmelig sakte.²⁷ Uten lyd kunne man øke farta ved å trykke på space, et tips som ble spredt gjennom jungeltelegrafen.

Nettopp den kunne den nevnte anmelder Rosvoldaunet trengt å lytte litt mer til. Han trakk poeng for «at det ikke går an å komme seg ut av spillet på annen måten (sic) enn å trykke Alt+F4 når man er i en kamp. Ethvert spill med respekt for seg selv bør ha en rask utgang». Denne utgangen var faktisk asterisk, som umiddelbart ville føre tilbake til DOS. (Å trykke asterisk var den lette måten å jukse på hvis kampen gikk slett.) Rosvoldaunet lamenterte også «at Italia står midt i mellom de norske 2. divisjonslagene» når spilleren velger et lag å ta over. «Hvorfor fikk jeg aldri greie på», meddelte han. Hadde han prøvd å trykke på Italia, ville han funnet ut at man kan trene dette så vel som andre landslag.

Uansett ble terningkastet 2 i *Adressa*. Anmelderen fikk ikke til manager-oppgavene: «Hva man gjør med laget sitt går nesten for det samme, det er heller ikke mye man kan justere på». Og flerspillermodus «må være ulidelig kjedelig», bastanerte han.²⁸ Andreas Bakkemo var mer positiv med sitt terningkast 4, selv om det ikke gikk helt klart fram hvorfor det ble akkurat slik.²⁹ For to andre ungdommer, som fikk uttale seg i en lokalavis i Østfold, kunne ikke *Championship Manager*-serien, representert ved boksen til *CM 98 Nor*, komme utenom en sekser. «Har alt. Vanskelig spill dersom du ikke jukser», lød begrunnelsen.³⁰

Dette er tilsynelatende de spillanmeldelsene som er å finne. Hvor populært *CM 98 Nor* egentlig var, er vanskelig å verifisere. Et salgstall på 6000 ble nevnt etter noen uker ute på markedet. Spillet druknet kanskje til dels i *CM3*, som fansen ventet på (men som var forsinket og ikke kom

før i 1999), men solgte også langt dårligere i de samtidige titlene hvor man selv spilte fotballkampene. Det vil si *Fifa 98* og *World Cup 98*, som innen midten av juni 1998 hadde gått i 22–26 000 eksemplarer.³¹

Den ene av disse storselgerne hadde for øvrig en noe spesiell form for appell, skal vi tro presseomtale i Indre Østfold: «World Cup 98 er spekket med detaljer. Det morsomste, synes Mysliwski, er alle de forandringene du kan gjøre med spillernes utseende. Vegard selv bytter sjelden hårfrisyre og har aldri skiftet hudfarge (!). Det kan du på World Cup 98. Så dersom du ønsker at Henning Berg skal være skallet neger, så er veien åpen for det».³²

Realisme-paradokset

La det være sagt med en gang: *CM 98 Norge* var kjent for et ganske fritt forhold til virkeligheten. Dette er for så vidt et inntrykk fra egen spilling. Hvis man søker bekreftelse på dette, er det jo kildemessig problematisk å håndplukke sitater som støtter opp under ens eget syn, men det *har* blitt omtalt, også i spillmedier. Anmelderen av *Football Manager 2016* for Gamer.no trakk tråder til klassikeren: «Et simulasjonsspill vil alltid være en balanse mellom ren fantasi og strengt virkelighetsnært. I denne utgaven føles det litt som om de har tatt et steg i retning av å løsrive seg mer fra røynda for å øke underholdningsverdien. Det er langt fra så markant som eksempelvis *Championship Manager Norge* på nittitallet hvor Strømsgodset og Lillestrøm kunne plukke verdensstjerner fra øverste hylle».³³ Fotball-podkaster Morten Galåsen mimret om sine saves med Lillestrøm: «I tillegg var det jo ganske påfallende åssen man kunne kjøpe spillere som Owen, Heskey og andre av datidens verdensstjerner til Tippeligaen».³⁴

Til og med spillets egenreklame tok utgangspunkt i noen av de mest urealistiske scenariene, som at Eiger – det *nest* beste laget i Egersund – vant stort over Rosenborg i cupfinalen.³⁵ Kontrastér dette til *Premier Manager 97*, som lovte at spillet var «så nært virkelig ledelse av et fotballag man kan komme».³⁶

Paradokset i den manglende realismen er at *Championship Manager* var *ment* å være realistisk. Nitid realisme på Rothmans-nivå. Den nevnte Yan Friis, som syntes spillet var kjedelig, fant formildende kvaliteter i informasjonsverdien: «Men det er faktisk også fascinerende. All informasjon ligger utrolig tett opp til virkeligheten. Og du kan dra ut tonnevis av tabeller og statistikker hele veien».³⁷

Informasjonsflyten var fortsatt treig nok den gangen til at *CM* kunne være en hovedkilde til informasjon om sporten. Spillet inneholdt et vell av detaljer som ikke var lett tilgjengelig på annen måte. En bergensgutt som hadde spilt med Glasgow Rangers på *CM* og blitt «fullstendig Rangers-frelst» også i real life, fortalte at norske medier var et litt dårlig supplement: «Jeg har ikke lyst til å kritisere TV 2-sporten», sa han, forbilledlig lokalpatriotisk av en ung bergenser, «men de sender alt for lite skotsk fotball. Ellers benytter jeg meg av tekst-tv og internett. Det er bare så synd at jeg kun får benytte meg av internett i helgene».³⁸

På mange måter er *CM 98 Norge* gjennomarbeidet for å gjenspeile virkeligheten, med tusenvis av mannlige fotballspillere plottet inn, også på det litt obskure nivået 2. divisjon. Spillere og lag fikk tallverdier som igjen utvikler seg gjennom bestemte algoritmer. Fra den virtuelle startdatoen 1. april 1998, som er det nærmeste utviklerne har kommet «virkeligheten», føres man raskt inn på helt andre veier, og inn i en hyper-reality. For at Kenneth Storvik var god i fotball, må det ikke være tvil om. Han gikk fra Viking via Danmark til Helsingborg i 1997. Storvik fikk et par fine år der, men 66 mål på 41 kamper i løpet av en og samme sesong, se det var midtbanespilleren ikke kapabel til. *CM 98 Norge* var derimot kodet slik at 66 mål ikke engang ble rekord. En annen sesong klarte nemlig den virtuelle Storvik å gi motstanderne avspark fra midten hele 67 ganger på 51 kamper. (Men landslaget var ikke interessert.)

Tor 27.2.03

11 Kenneth Storvik (Helsingborg)

Spiller
Ferdigheter

Tilstand &
Tilgjengelighet

Kontrakt
Info

Overgang
Info

Karriere
Historie

Kjøp/
Lån

Midtbane (Venstre/Sentral)

Født 27.2.72 (Alder 31), Norge (ingen kamper).

2002 Helsingborg

2001 Helsingborg

2000 Helsingborg

1999 Helsingborg

1998 Helsingborg

Total Alle klubber

Spill	Mål	Målg.	B/B	Gule	Røde	Vur.
42	48	5	16	4	3	8.23
47	66	3	16	4	1	8.14
51	67	4	20	2	0	8.15
52	60	8	21	5	0	8.55
39	41	8	15	5	1	8.15
231	282					

Ability og potential 1.4.1998

Hva var det egentlig spillutviklerne kodet *CM 98 Norge* til å gjøre? Det er ikke så lett å finne ut umiddelbart. Det internasjonale *CM 97/98* kom som sagt med en egen editor, hvor alle kunne se, men også endre verdier på spillere, trenere og lag. Det gjorde ikke *CM 98 Norge*, og noen editor har heller ikke kommet i ettertid – grunnet manglende målgruppe.

Man kan simulere et spill ved å starte opp en save, og så avstå fra å delta selv. Ut ifra hva som skjer i spillet kan man da prøve å tolke hvordan spillet er kodet. Riktignok må man velge å trene et lag for å kunne starte spillet. Det som vil «forstyrre» spillet minst mulig, er å velge Sverige siden de ikke var med i VM 1998. Når spillet går i gang, må man så ta «ferie» eller trekke seg. Dette har jeg gjort, og latt simuleringene gå i ti år.³⁹ De tre vanskelighetsgradene er brukt to til tre ganger hver.

Er det grunn til å danne seg noen hypoteser på forhånd? Hva innebærer for eksempel vanskelighetsgradene i spillet? Generelt kan man vel anta at jo høyere graden er, jo mer «satt» blir handlingen. Lagene som allerede er best, fortsetter å være gode, med mindre rom for nykomlinger, særlig i form av økonomiske barrierer.

En av de uunngåelige utviklingene i livet er at de eldre, i dette tilfellet spillerne, vil svinne hen, og nye ta over. Editoren til *CM 97/98* avslørte at alle spillere kodes med verdier for *reputation*, *ability* og *potential* – hvor gode de har vært, er nå og kan bli. Verdiene går fra 1 til 200 (0 betyr tilfeldig), med unntak av verdien *-1 i potential* som angir et stortalent. Disse vil som regel ta over som de beste spillerne.⁴⁰ Har spillutviklerne truffet godt med denne typen prediksjoner? Vi illustrerer med to historier fra nettopp 1. april 1998, denne gang fra virkeligheten.

Fra tid til annen får et fotballag opp en yngre spiller som rett og slett er bedre enn de andre. Etter «en dårlig kamp under ufysiske forhold» vinteren 1997 gjorde treneren til Aalesunds FK seg opp noen tanker. Han noterte en ung spiller som «imponerte meg, han blir det interessant å følge framover».⁴¹ Etter hvert ble hele Norge klar over spilleren. Men enn så lenge sto treneren i det kjente dilemmaet: Hva er pedagogisk riktig å gjøre med mindreårige idrettsutøvere? Skal treneren fortelle og utmale akkurat hvor gode de tror spilleren kan bli? Vil spilleren jage det som et mål? Eller blir forventningspresset dermed for stort og beklemmende?

Nettopp denne «interessante» spilleren har beskrevet seg selv som en enkel «gutt fra Hessa»,⁴² men trente for å bevise at han kunne bli en av verdens beste. 1. april 1998 opplevde John Arne Riise en spesiell

hendelse i karrieren så langt.⁴³ På en av øyene utenfor Ålesund spilte laget hans treningskamp mot Averøykameratene. For å lage jevnere lag brukte Aalesund en del juniorspillere, deriblant Riise. Etter å ha satt det første målet i matchen, fikk han karrierens første røde kort. «Rødtoppen så rødt», som det het i lokalavisas stikktittel. «Det blir det siste også», sa «rødtoppen» selv, og fikk ganske rett i det. Riise endte opp med 321 kamper i Premier League uten et eneste rødt kort.⁴⁴

I *CM 1998 Norge* finner man John Arne Riise på Aalesund, der han hørte hjemme. Her kan han brukes, selges, kjøpes. Riktignok ikke i sin korrekte posisjon på venstreback, siden Riise ble programmert til å være midtspiss. Vi kommer tilbake til hvordan han gjør det i simuleringene.

Den samme spøkens høytidsdag befant en annen venstrekant seg på Glänninge treningsfelt i Sverige. Beina hadde unektelig vært lettere før; en hel match dagen før satt i. Laget hans Stabæk hadde møtt et svensk andredivisjonslag, som de vant med bare én etablert spiller på banen (og da siktes det ikke til hjelpetrener Gaute Larsen som måtte spille en fjerdedel av kampen i mangel av alternativer). Kampen 1. april ble tatt mer seriøst, den var mot et førstedivisjonslag og vår venstrekant måtte da nøye seg med 25 minutter.⁴⁵ Navnet er Richard Ackon.

Ackon prøvespilte for Stabæk i august 1997 og imponerte med å prikke inn langpasninger på kommando. Han fylte 19 år seinere på året. Ghaneseren hadde neppe noe mindre forventningspress enn John Arne Riise, kanskje hller mer. VG skreiv om at Ackon «blir betraktet som et talent større enn Abdi Pele og Tony Yeboah». (For ordens skyld var dette ikke bare noen av Ghanas, men hele Afrikas beste spillere noensinne.)

4 millioner var ganske mye penger. Mye for Stabæk, og ikke minst for Ackons daværende klubb med grammatikkfeil i navnet, Ebusua Dwarfs. Om pengene ble borte mellom noens fingre, vites ikke, men for Stabæks del var pengene en «kjempeinvestering», nærmest latterlig billig, for Ackon ville bli verdt mye mer. Ackon skulle spille godt, og i tillegg trekke publikum som «artist». Det aller første han prøvde på i en offisiell kamp, var et hælspark. «Og da hylte Stabæk-fansen av glede».⁴⁶

Ackon er ett eksempel på en som pleier å bli god i spillet, i likhet med landsmennene Robert Boateng på Rosenborg og Abdul-Karim Ahmed på Kongsvinger. Lagkameraten Andreas Alm må få sitt navn skrevet i gullskrift, tyske Andreas Mayer på Rosenborg blir en uvurderlig mann å ha, og Bodø-Glimts skotte Lee Robertson skremmer enhver motstander. (Programmererne hadde kanskje ikke fått med seg kallenavnet som

Robertson fikk da han i sin tid kom til Norge: «lille Lee».⁴⁷⁾ Den tidligere nevnte Morten Galåsen var en av flere som merket seg at «Lorenzo Caroprese var den absolutte kremen av forsvarsspillere».⁴⁸⁾ Felles for alle disse var at deres mer moderate karrierer i virkelighetens verden.

Resultatet av de sju simuleringer

For å gjøre gjennomgangen litt mindre anekdotisk og uavhengig av enkelt-personers spillopplevelse, er det nå tid for resultatet av simuleringene. Vi varmer opp med tre individer – John Arne Riise som var feilaktig kodet som midtspiss, samt to Vålerenga-spillere som faktisk var angripere. Begge er ett år eldre enn Riise; én ble internasjonal toppspiss og én slo ikke gjennom, John Carew og Eivind Bisgaard Sundet. Etter disse ser vi mer på norsk fotball som helhet.

Side 1 av 2 Tot 5.12.07

John-Arne Riise (Råde)

Spiller
Fødselsdato

Tilstand
Tilgjengelig

Kontrakt
1 år

Utsjynging
1 år

Karriere
Historie

Født/Lst
/

Spiss (Sentral)

Født 24.9.80 (Alder 27). Norge (ingen kamper).

	Spiss	Mål	Mål	B/B	Gule	Røde	Var.	
2007 Råde	Gratis	12	0	1	0	3	0	5.66
2006 Selbak	Gratis	10	1	2	0	0	0	6.20
2005 Selbak	Gratis	7	0	0	0	1	0	5.57
2004 Clausenengen	20 000 kr	22	1	1	0	4	0	5.54
2003 Aalesund	Lån	3	0	1	0	0	0	5.33
2002 Skjetten	Lån	4	3	1	0	0	0	6.50
2001 Aalesund	Lån	0	0	0	0	0	0	6.00
2000 Farte	Lån	8	0	0	0	0	0	6.00
1999 Aalesund	Lån	0	0	0	0	0	0	6.00
1998 Nidek	Lån	3	0	0	0	1	0	6.00
1997 Aalesund	Lån	0	0	0	0	0	0	6.00
Total	Alle klubber	80	5	6	0	4	0	

John Arne Riise blir ikke god i noen av simuleringene. I to av savene scorer han som midtspiss under 1 mål i snitt per sesong, i de beste snitter han 2,5–3,5 mål per sesong. I en av savene tar han ti sesonger i Aalesund, ellers ender han opp i klubber som Hana, Mercantile og Råde.

John Carew får ingen landskamper i noen av savene, men klarer ofte å snitte rundt 10–13 mål i året. I flere av savene går han ganske raskt til andre eliteserieklubber. Sundet skifter også klubb fort, kommer noen ganger tilbake til en mindre eliteserieklubb, men blir også et par ganger Sverige-proff. Sundets scenario var mest realistisk, mens Riise og Carews tilfeller avdekker en inkompetanse i kodingen til spillet, som forklarer at «feil» spillere blir gode i *CM 98 Norge* jamfør virkeligheten.

Spesielt med John Carew er at han slo gjennom i cupfinalen i 1997, og at nettopp dette er blant *CM 98 Norges* bakgrunnsbilder (se ovenfor). Våren 1998 forsto de fleste at han kom til å bli god. VG skreiv at han «holder internasjonal klasse når han lykkes», *Bergens Tidende* snakket om «kunstneren John Carew», og *Dagbladet* kåret ham til Norges 46. beste

fotballspiller, foran opptil flere spisser som havnet i VM-troppen.⁴⁹ Carew burde med andre ord vært kodet mye bedre i *CM 98 Norge*. I løpet av høsten 1998 framsto det som klart at Carew skulle få en solid tid i utlandet og på landslaget. Riktignok hadde Carew selv «ikke drømt om» landslaget, sa han. Etter siste serierunde i 1998 slo også landslagssjef Nils Johan Semb fast at han «aldri har vurdert å ta John Carew med på landslaget».⁵⁰ 23 dager etterpå debuterte Carew på A-landslaget mot Egypt.⁵¹ På tross av det Semb sa, lot han seg imponere av blant annet Carews to mål i siste serierunde. Den spilte Vålerenga med drakt, logo og sponsor tilhørende motstanderen Strømsgodset. Oslo-klubben «hadde glemt» at Godset spilte i blått og tok ikke med seg bortedrakter.⁵² Herlig!

Hva med klubbene? For å si noe om hvilke klubber som kommer og går, er de undersøkte spørsmålene gjengitt i tabellen under. Savene er kodet som lett 1 og 2, normal 1, 2 og 3 og vanskelig 1 og 2.

- Hvilke lag har **flest** titler i Eliteserien?
- Hvilke lag har nådd **semifinale** i europacuper? Den gangen fantes **Champions League**, **Cupvinnercupen** og **UEFA-cupen**.
- Hvilke lag har nådd **finale** i europacuper?
- Hvilke eliteserielag ender som de **verste**, med opptil flere nedrykk?
- Hvilke lag er de **rareste** som rykker opp og havner i Eliteserien?
- Hvilket nivå klarer **Bangsund** å nå?⁵³

	Flest	Semi	Finale	Verste	Rareste	Bangsund
L1	Vålerenga 4	Vålerenga, CU	---	Haugesund	Faaberg	1. divisjon
L2	Molde 4	Molde, CL Moss, CU	---	Sogndal	Abildsø	1. divisjon
N1	10 ulike!	Bodø/Glimt gull UE		Rosenborg	Harstad, ligagull	1. divisjon
N2	Molde 5	Molde sølv CL		Rosenborg	Sortland ++	1. divisjon
N3	3 lag m/ 2 titl	Brann sølv CL og sølv CU		Kongsvinger	Frigg ++	1. divisjon
V1	3 lag m/ 2 titl	Rosenborg, CU	Tromsø sølv UE	Rosenborg	Harstad, 4.pl ++	1. divisjon
V2	Rosenborg 4	Rosenborg, CL	Viking gull UE	Stabæk	Eiger	1. divisjon

I virkeligheten vant Rosenborg alle ligatitlene i Norge i 1992–2004. Det er egentlig ingen grunn til at algoritmene skulle frata dem dominansen. Til

tross for det, har Rosenborg de beste prestasjonene kun i saven Vanskelig 1 og 2. (I tillegg vant RBK de fire første ligatitlene i Lett 2, mens Molde tok de fire siste). Samtidig er laget *også* det verste i Vanskelig 1, med 13. plass i 1. divisjon i niende sesong etter rekordtapet 1-7 mot Verdal. Både på normal og tøff vanskelighetsgrad rykket Rosenborg ned til 2. divisjon. Den eneste saven der Rosenborg ikke vant noen ligatitler, var Normal 2. Dette motsier hypotesen om at høyere vanskelighetsgrad får de etablerte klubbene til å gjøre det best i spillet.

Asane		4	Rosenborg	Tor 26.12.02	
Playoff Kvalikk. K2 Fra Asane Stadion				3:0 HT 4:2 FT 9:8 SA	
1	Lasse Selvik	5	1	Seigo Narazaki	6
2	Sindre Eid	9	2	André Bergdølmo	6
3	Erik Johannessen	8	3	Morten Pedersen	6
4	Ole Hjeltnes	8	4	Jørn Lindseth	byl 70 5
5	Jørgen Hammersland	8	5	Bjørn-Otto Bragstad	7
6	Erik Rudi	9	6	Runar Berg	6
7	Øystein Larsen	7	7	Roar Strand	5
8	Rune Warholm	7	8	Erik Hoffun	byl 70 4
9	Joachim Kaland	9	9	Vegard Heggem	10 2
10	Reza Shrabzy	10	10	Sigurd Rushfeldt (k)	6
11	Christian Dailly (k)	8	11	Andreas Mayer	8
12	Tor-Arne Sund		12	Jan-Denis Sørensen	
13	Tom Roger Hansen		13	John André Jacobsen	
14	Bent Inge Sellevoll		14	Pål-André Czwartek	inn 70 6
15	Endre Hansen		15	Nils Ottar Sande	inn 70 6
16	Trond Kolbeinshavn		16	Trond Martin Larsen	

Året er 2002 og Rosenborg rykker ned til 1. divisjon med 8–9 i kvaliken.

Videre var det i tre normale og vanskelige saver at mange kuriøse lag nådde Eliteserien, selv om bare et av dem, Harstad, klarte å vinne den. Bangsund, som egentlig er en knøttliten klubb, men kom seg til 1. divisjon i samtlige saver, og vant også denne i Normal 1 i tiende sesong. I cupen skjedde det mye rart, med cupmestere som Sola, Ulfstind, Frigg, Vidar, Runar og i to forskjellige saver Drøbak-Frogn. I saven Lett 2 var det derimot bare ett kuriøst lag i en cupfinale, Nybergsund.

Til sammen kan det tyde på at høyere vanskelighetsgrad ikke befester *hierarkiet*, men innfører *anarkiet*. De klubbene som i utgangspunktet er kodet med høyest reputation, sykner hen. I saven Vanskelig 2 skjer det aller merkeligste med tanke på dårlige valg, nemlig at Norge sparker

landslags-treneren og lar være å ansette en ny.

Landslaget er forresten et tema som også fortjener oppmerksomhet. Hvordan har spillutviklerne kodet mulighetene til det norske landslaget? Ovenfor så vi at spillet får norske klubber til å vinne europacuper, men landslaget står ikke akkurat noe tilbake for de prestasjonene:

	VM 98	EM 00	VM 02	EM 04	VM 06	EM 08
L1	8-del	Gruppe	<i>Gull</i>	Gruppe	8-del	Gruppe*
L2	Gruppe	Gull	Semi	Gruppe	Gruppe	Gruppe*
N1	8-del	Gruppe	Sølv	Kvart	8-del	Gruppe*
N2	Semi ⁵⁴	Semi	8-del	Gruppe	Gruppe	---
N3	8-del	Gull	Sølv	Gruppe	Kvart	Gruppe*
V1	8-del	Gruppe	8-del	Kvart	Kvart	Gruppe*
V2	Gruppe	Kvart	8-del	Kvart	8-del	---

Starten på Lett 1, Normal 1 og Vanskelig 1 er alle på linje med realiteten: Det virkelige Norge kom til åttendedelsfinale i VM 1998 og gruppespillet i EM 2000. Resten av mesterskapene kvalifiserte ikke landslaget seg til i det hele tatt. Bare to av savenes reflekterer dette i noen grad, hvor algoritmene «bestemte» at EM 2008 går uten Norge.

Etter et virtuelt 98-VM hvor Norge i seks av sju saver gjorde det likt eller dårligere enn i virkeligheten, følger to fantastiske mesterskap. EM 2000 unnagjøres med gull i to saver samt et tap i semifinalen, mens VM 2002 gir én bronsefinale og tre VM-finaler for Norge, hvorav én vinnes. Savenes på høyest vanskelighetsgrad blir noe magrere for Norge, som likevel «får» ei rekke kvartfinaler, samt kvalifisering til absolutt alle VM.

EM 2008 er ikke helt sammenlignbart med de andre, da mesterskapet hører til ellefte sesong og ikke er simulert. Mislykte kvalifiseringer i to av savenes tyder likevel på et knekkpunkt rundt tiende sesong, der algoritmene ikke klarer å ta ut like gode landslagsspillere som de som legger opp. Og Norge sliter, som nevnt ovenfor, aller mest i saven Vanskelig 2, når Norge sparker treneren uten å ansette en ny.

Ikke desto mindre er det mest virkelighetsnært i spillet når Norges landslag sliter. Virkelighetens landslag hadde glansdager og deretter et fall i 2000. Norsk VM-gull scorer lavt på realisme, desto høyere på nasjonalisme. Man kan spekulere på hvorfor spillet er kodet slik.

Hvorfor gjør Norge det så bra?

At *Championship Manager* starter med et utgangspunkt som fikk skussmål for å være virkelighetsnært, men deretter går sine egne veier, gjør i grunnen spillet til et tilfelle av alternativ historiefortelling. Det å tenke seg hendelsesforløp som går litt annerledes og dermed forandrer ettertiden, bedrives på alt fra akademisk nivå til personlige drømmer. Fabuleringene preges av mer eller mindre ønsketenkning.

Noen spillskapere innfører et kontrafaktisk premiss for spillet, som i *Command & Conquer: Red Alert* der prologen viser Albert Einstein som reiser tilbake i tid, møter Hitler som slipper ut av fengsel i Landsberg, og fjerner Hitler fra historien gjennom en fiktiv teknologi. Historien endres til at Europa invaderes av Stalin i stedet, hvorpå spilleren må ta styring. Å endre historien *før* spillet begynner, gjør at spillskaperne framsetter en påstand om hvordan virkeligheten *hadde* vært uten Hitler-Tyskland: Da ville Sovjetunionen bli aggressor. Når spillet i stedet starter med en approksimasjon av «virkeligheten», som i *CM 98 Norge*, framsetter ikke spillskaperne en påstand om hvordan virkeligheten *kunne* blitt om så hadde skjedd, men hvordan virkeligheten *er* per spillets startdato.

Med det som utgangspunkt, kan vi tenke oss at spillskaperne mente at Norge faktisk ville utvikle seg til et ledende europeisk fotballand. Kurven pekte jo oppover. At Egil Olsen mislyktes i å føre Norge til EM i 1992 og 1996, ble glemt når han til gjengjeld førte Norge til sine to første VM i moderne tid. Da hadde allerede herrene stått på andreplass på Fifa-rankinga i 1993, og noe flåsete kan man si at det eneste naturlige

målet var å avansere minst én plass. På flyet til USA-VM ble forresten landslagsspillerne spurt om sine VM-sjanser, og halvparten svarte at Norge ville nå semifinalen. Én trodde Norge ville vinne hele VM.⁵⁵ Av andre oppslag kan nevnes ett om at Fifa-president Havelange skal ha holdt «Norge, Brasil, Argentina eller Nigeria» som kandidatene til å vinne VM.⁵⁶ Etter 1994 ble de tilsynelatende offensive svakhetene snudd til at Norge hadde spisser på topplag i Premier League. At kvinnene også vant fotball-VM i 1995 og Rosenborg nådde kvartfinale i Champions League i 1996–97-sesongen, føyde seg inn i helhetsbildet; suksess var nå nærmest en iboende egenskap ved Fotballforbundet. Føy gjerne til skisport og friidrett for å bygge oppunder troen på norsk idrett.

For å vinne et VM, måtte Norge kunne slå et lag som Brasil. Og da *CM 98 Norge* ble lagd, hadde Norge gjort nettopp det, 30. mai 1997 i Oslo. Det var ingen knapp seier heller, men overbevisende 4–2. Skaperne av *CM 98 Norge* hadde beviselig denne kampen i tankene, gitt at spillet inneholder flere bakgrunnsbilder fra nettopp Norge–Brasil. Andre av bildene stammer fra den seierrike VM-kvalifiseringskampanjen.

Antallet norske herrespillere som var gode nok til å bli «proffer», spille i utlandet og særlig Premier League, økte med godt over 100 % på to år. Salgssummene økte, agentene meldte seg på, og flere utlendinger ville *til* Norge. Fotballøkonomien virket ekstremt lovende. Det første nye fotballstadion ble åpnet i 1998 i Molde, hovedsakelig finansiert av homo novus Kjell Inge Røkke. For staten var ikke finansene mindre gode. I 1997 passerte både Statens petroleumsfond og Folketrygdfondet 100 milliarder i forvaltningskapital – samtidig som Statoil ble det første norske selskap med 100 milliarder i omsetning.⁵⁷

Dagbladet telte «31 fotballproffer» høsten 1996. I 1997–98-sesongen var det 41 på starten og 65 halvveis. (Og ja, de husket Lloyd Lislevand.)⁵⁸ Apressen telte 71 høsten 1998, men tok da med en håndfull personer som oppholdt seg i utlandet av andre grunner. Einar Stamnes fikk neppe millionlønn da han gikk fra Tranabakkan til Reinickendorf.⁵⁹ *Vårt Land* klarte å komme fram til 76, og sommeren 1999 hadde tallet stabilisert seg der.⁶⁰ Dekninga inneholdt begeistring og nesten forundring over at spillerne var flinke, men også bekymring for at de ikke hadde det bra i utlandet og for at den norske ligaen ble dårligere uten dem på plass.

Sett med datidas øyne er det kanskje ikke rart hvis de som kodet *CM 98 Norge* lot seg gripe av tanker om Norge som stormakt: Hva kunne stoppe et slikt land? Kurven pekte like mye oppover som hos Disco Stu i *The Simpsons*: «Did you know that disco record sales were up 400% for the year ending 1976? If these trends continue... eeyy!»⁶¹ I tilfellet til Statens petroleumsfond ble jo også kurven nærmest slik, med passering av 1 billion allerede rundt starten av 2005.⁶² (Og hvem styrte det hele, om ikke en tidligere fotballspiller, sentralbanksjef Svein Gjedrem.)

I sin bok om epoken med Egil Olsen som landslagstrener setter Marius Lien fotballen i eksplisitt sammenheng med velstanden i Norge: «I 1998, da Norge møtte Brasil, pekte alle piler oppover. Dessuten var tusenårsskiftet i anmarsj. 2000 hadde fortsatt et mytisk drag over seg: Alt kunne skje i det nye millenniet, og det ville sannsynligvis gå godt».⁶³

Ved start i *CM 98 Norge* har eliteseriekubbene budsjetter som noenlunde reflekterer virkeligheten. 1. og 2. divisjonsklubber er kodet til å ha henholdsvis 5 og 2 millioner flatt. Simuleringene viser at på lett vanskegrad kan klubbene mangedoble budsjettene, og nesten ingen går i minus. I én save sitter for eksempel Molde med 210 friske millioner på bok ved utgang av tiende sesong. Rosenborg ser, og høyrer med sine 448 millioner til fri disposisjon.

Uansett om det var bevisst eller ubevisst, ble *CM 98 Norge* kodet som et spill der Norge faktisk når den toppen som «Disco Stu»-ene hadde visjoner om. For det skulle vel ikke være slik at kodinga er tilfeldig, grunnet at spillet kom ut som et hastverksarbeid?

Lastverk?

Alle dataspill skal i teorien testes, og merkverdigheter lukes ut før det slippes på markedet. Noen glipper vil alltid slippe gjennom, som i bok-verdenen. I ettertid framstår det merkverdig John Arne Riise er midtspiss, men på den tida var han ikke viden kjent som noe annet (og kanskje er det personen som henger seg opp i det, som er mest merkverdig).

Noe som trekker i retning av *CM 98 Norge* som hastverksarbeid, er det norske språket, som virker dårlig korrekturlest. Stavefeil i beskjeder og på spillere, og/å-feil, sin/deres-feil er noe av språkpirket; spillet dannet ikke motvekt til *sær skrivings problematikken*, og manglende samsvar av ymse art kommer fram i uttrykk som «Kjøpte ... fra ... for Gratis», «har avslo handelen med» og «møtt av ... med pannebrasken. Men han skyter den over».

Antakelig er det bare nerder som legger merke til, enn si lar seg irritere av den typen ting. Verre er det at overgangssystemet i spillet er elendig kodet og bryter sammen. En annen blemme var sammen-blanding av visse land. *CM 98 Norge* inkluderte iranske og saudiarabiske spillere i anledning VM 1998. Når verdens land for ulike formål i spillet grupperes i regioner, blir det selvsagt i dette tilfellet Midtøsten, hvor også Israel befinner seg. Når spillet lager regen-spillere fra Iran og Saudi-Arabia⁶⁴ finnes det kun klubber fra Israel å plassere dem i. Videre får de ofte også israelske navn. Antakelig kan dette fornærme folk på begge sider av konflikten.

Men det var sikkert godt ment. *Championship Manager 2* var «et spill totalt blottet for vold og annen styggedom», skreiv *Haugesunds Avis* lettet i 1995.⁶⁵ *Championship Manager* og etterfølgeren *Football Manager* utspiller seg i en verden uten krig og omveltning. Samfunnet rundt fotballen har riktignok kommet mer med i spillserien etter hvert, men geopolitikken er stabil. Den som mer enn noen annen kan bekrefte dette, er Paweł Siciński. Etter at polakken begynte på en save i januar 2018, ble han i 2022 anerkjent som verdensrekordholder i lengste *FM*-save. Gjeldende verdensrekord sto på 333, mens Siciński kunne melde om 416 sesonger, noe som i 2023 hadde økt til 528 sesonger.⁶⁶ Kanskje beroliger det enkelte som tror at verden vil gå under lenge før den tid.

Skaperne av *CM 98 Norge* framviste også optimisme på *egne* vegne. I menyen der man lagrer eller laster inn sine saves, finnes også en knapp som heter «Neste Utgave». «CM Norge vil komme i ny og oppdatert utgave i mai 1999. Da er EM-kvalifiseringen godt i gang og du kan prøve lede Norge til sluttspillet», sto det. *CM3* hadde de visst aldri hørt om.

Kilder til kapitlet

¹ Utenpå pakka het spillet «Championship Manager 1998 Sesongen», jf. annonse i *VG* 29.5.1998.

² «Meet the Shropshire brothers who created the best-selling game» av Nathan Rowden, *Shropshire Star* 2.11.2018

³ Haave, Morten (2023). *Innfall fra 90-tallet*. Fjellstrand: PIY Records, kap. 1

⁴ Championship Manager gameplay (PC Game, 1992), kanalen Squakenet, Youtube. Leitch komponerte musikksnutter til andre fotballspill også; MicroProse Soccer (Amiga Version) – World Cup Longplay – (As Argentina), kanalen RetroGamingLoft, Youtube

⁵ *Shropshire Star* op.cit.

⁶ Championship Manager 1993 gameplay (PC Game, 1993), kanalen Squakenet, YT

⁷ «Since it's in Norwegian, its potential target group is somewhat limited», heter det på ei nettside for nedlasting av spill, som også viser at spillet tok opp 739 kilobyte med harddiskplass.

⁸ «Championship Manager, nå også på norsk!», *Databladet* 4/1995

⁹ «Med MFK mot toppen» av Dag Rune Pedersen, *Moss Dagblad* 22.4.1995

¹⁰ «Led drømmelaget i fotballserien» av Bulle, *Namdalsavisa* 1.6.1996

¹¹ «Lyn slått på målstreken» av Yan Friis, *Vi Menn* 9/1997

¹² *CM2 97/98* inneholdt ligaene, stort sett med de to øverste divisjonene, i Belgia, England, Frankrike, Italia, Nederland, Portugal, Skottland, Spania og Tyskland.

CM3 la til Argentina, Brasil, Danmark, Japan, Norge og Sverige. Det skulle kommet ut til sesongstart høsten 1998, men ble forsinket til våren 1999. *CM 99/00* la til flere lavere ligaer i de eksisterende landene og pluss på USA som land nummer seksten.

CM 00/01 (og *01/02*) økte antallet med ytterligere ti land: Australia, Finland, Hellas, Irland, Kroatia, Nord-Irland, Polen, Russland, Tyrkia, Wales.

CM4 ble mer globalt med sine 39 spillbare ligaer; nye var Colombia, Hong Kong, India, Israel, Kina, Mexico, Serbia, Singapore, Sveits, Sør-Afrika, Tsjekkia og Østerrike.

Etter splittelsen sank *Championship Manager* jevnt og trutt i kvalitet før det forsvant i 2012. En fortsettelse som mobilspill varte i fem år. *Football Manager* finnes derimot fortsatt. Offisielt er ligaene i 55 land nå representert, med Peru og Gibraltar som de kanskje mest eksotiske. Takket være mods er mer eller mindre alle ligaer i verden tilgjengelige, ned til 10. divisjon i noen land.

¹³ 1997-utgaven er anmeldt av Jens Næsland, *Komputer for alle* 4/1997. Spillet ble også feilaktig omtalt som «Championship Manager 97/98» i saken «Fotballfeber», *Komputer for alle* 11/1998.

¹⁴ Annonse, *Nordlands Framtid* 7.11.1997

¹⁵ Annonse, *Bergens Tidende* 19.6.1997. Stefan Paldan er i det minste nevnt i Brann-sangen «Blod e tjokkare enn vann», men heller ikke der med fornavn.

¹⁶ «Mini-Drillos» av Rolf Enger, *Bergens Tidende* 19.10.1997. Trykt på nytt 1.2.1998

¹⁷ «Fotball er best på banen» av Anders Rosvoldaunet, *Adresseavisen* 10.7.1998

¹⁸ Norske bøker om spillmediet har hatt en tendens til å handle om dataspillenes fenomenologi. Det vil si hvordan spillerne føler seg når de spiller spillet, skyldfølelsen som melder seg når spillingsprioriteres foran timeplanen ellers, og lignende. Se for eksempel Olsrud, Tonje m.fl. (red., 2017). *Spillmagi. Fortellinger om dataspill*. Oslo: Frekk forlag.

Tenk deg en parallell til å skrive om bøker. Kanskje er det en smakssak om det er mest interessant å analysere hvordan boka er konstruert, eller hvordan det føles for en ukjent person å lese boka. Fallgruven ved sistnevnte er at det blir for partikulært.

¹⁹ Tjørnås, Lars (2013). *Vi har scoret i Marseille. Fortellingen om Drillos og 90 minutter som snudde Norge på hodet*. Oslo: Gyldendal

²⁰ Annonse, *Giga* 1/1996

²¹ «Nesten selvmål» av Arild I. Olsson, *Stavanger Aftenblad* 23.2.1996

²² «På databanen i EM», *Varden* 12.6.1996

²³ «UEFA euro96» av Lars Solbakken, *Rana Blad* 29.6.1996

-
- ²⁴ Anmeldelse av Svein Fagerland og Arild I. Olsson, *Stavanger Aftenblad* 14.6.1996
- ²⁵ «Vi zoomer på spill» av Andreas Bakkemo, *Nordlandsposten* 10.6.1998
- ²⁶ «Fotball er best på banen» av Anders Rosvoldaunet, *Adresseavisen* 10.7.1998
- ²⁷ Championship Manager 1998 – Arne Scheie, kanalen heborres, Youtube
- ²⁸ «Fotball er best på banen» av Anders Rosvoldaunet, *Adresseavisen* 10.7.1998
- ²⁹ «Vi zoomer på spill» av Andreas Bakkemo, *Nordlandsposten* 10.6.1998
- ³⁰ «Klare for fotball-VM» av Erik Tornes, *Øvre Smaalenene* 5.6.1998
- ³¹ «Uventet suksess for Henning Berg» av Ingrid Brekke, *Dagens Næringsliv* 19.6.1998. CM3 var som sagt ventet til seriestart i 1998, iallfall før jul, men kom først i mars 1999.
- ³² «Klare for fotball-VM» av Erik Tornes, *Øvre Smaalenene* 5.6.1998
- ³³ «Solid underholdning for fotballentusiastene» av Marius Kjermo, *Gamer.no* 16.11.15
- ³⁴ Forumpost av Morten Galåsen på KFL.no 25.8.2007
- ³⁵ Annonse, *Bladet Fotball* 5/1997
- ³⁶ «Premier Manager 97», *Film og Multimedia* 4/1997. Man kan imidlertid spørre seg om dette med virkelighetsnært var tømt for mening, med sitater som: «I spillet kan man også se på autentiske høydepunkter fra hver kamp». Autentisk – i den grafikken!
- ³⁷ «Lyn slått på målstreken» av Yan Friis, *Vi Menn* 9/1997
- ³⁸ «Kim fikk drømmen oppfylt» av Arne Colliander, *Bergens Tidende* 1.7.1998
- ³⁹ Femten eller tjue år kunne vært mulig, men er valgt bort av hensyn til tidsbruken. Ti sesonger kan spillet kjøre gjennom, uten menneskelig input, på en arbeidsdag.
- FM-simulering er for øvrig blitt en litterær sjanger. Snevrer vi inn såpass som til Skien i 2019, skreiv både *Telemarksavisa* og *Varden* dobbeltsider med krøniker om hvordan Odd utviklet seg i det nyeste FM. TA fortalte også om den lokale ungfofen Daniel Svindal Larsen som i 2016 aspirerte til verdensrekord i FM-spilling (se mer om den faktiske verdensrekorden nedenfor). Får navnet deg til å tenke på Tommy Svindal Larsen, har TA også fylt informasjonsbehovet der, med opplysningene om at den kjente midtbanespilleren aldri hadde prøvd CM eller FM. Han gikk heller på travbanen.
- Se «240 ligatitler på 240 år» og «Har knust verdensrekord» av Kristian Holtan, *Telemarksavisa* 21.10.2016; «– Mer kjent for dette enn fotballkarrieren» av Kristian Holtan, *Telemarksavisa* 16.10.2019; «Store endringer i Odd-stallen de neste årene» av Eirik Haugen, *Varden* 20.11.2019; «Pengebingen svulmer – Fagermo drar» av Erik Edvardsen, *Telemarksavisa* 24.12.2019
- ⁴⁰ Det finnes utallige artikler om spillere som er bra å skaffe seg i de ulike CM- og FM-spillene, nettopp fordi de er kodet til å være mer beskjedne i starten – og derfor billige og villige til å signere for din klubb – før de seinere blir verdens beste. Virkeligheten er langt vanskeligere å spå. Flere «CM-talenter» har i realitetenes verden hatt problemer, havnet i fengsel eller dødd i ung alder, også dette beskrevet i flerfoldige artikler.
- ⁴¹ «Halkjelsvik inn i AaFKs A-stall», *Sunnmørsposten* 4.2.1997
- ⁴² Riise avslører de beste og verste øyeblikkene av Sindre Øgar, *VG.no* 14.8.2012
- ⁴³ «Riise kan miste seriestarten» av Helge Skuseth, *Sunnmørsposten* 2.4.1998
- ⁴⁴ John Arne Riise, *Premierleague.com*. Han satte også norsk rekord med flest spilte A-landskamper noensinne, men her fikk han ett rødt kort, mot Ukraina 19.11.2008, jf. John Arne Riise, *National-Football-Teams*.

-
- ⁴⁵ *Asker og Bærums Budstikke* 1.4.1998 og 2.4.1998
- ⁴⁶ *Asker og Bærums Budstikke* 11.8.1997, 14.8.1997; VG 14.8.1997, 24.8.1997
- ⁴⁷ «Lille Lee vil gjerne bli» av Monica Grimstad, *Fædrelandsvennen* 31.5.1996
- ⁴⁸ Forumpost av Morten Galåsen på KFL.no 25.8.2007
- ⁴⁹ «Turbulent selv i gode dager» av Sturla Sjem mfl., VG 6.4.1998; «festlig og fargerikt med 'Enga'» av Bjørn Asle Nord, *Bergens Tidende* 5.4.1998; «Norges 50 beste fotballspillere» av Øivind Monn-Iversen, *Dagbladet* 11.4.1998. VM-spillerne som var bak Carew på kåringa er Jostein og Håvard Flo, og det samme var Steffen Iversen.
- ⁵⁰ «– Carew ikke god nok...» av Per Erik Moen, *Dagsavisen* 26.10.1998
- ⁵¹ John Carew, National-Football-Teams
- ⁵² *Dagsavisen* op.cit.
- ⁵³ Tidligere erfaringer tilsa at Bangsund Idrettslag påfallende ofte ender opp på høyt nivå, gjerne i Eliteserien. I virkeligheten er Bangsund en svært liten klubb, som for øyeblikket spiller i 6. divisjon. Men de har fått fram eliteseriespiller Ruben Alte.
- ⁵⁴ Semi betyr tap i bronsefinalen i VM, eller, siden det ikke spilles bronsefinaler i EM, tap i EM-semifinalen.
- ⁵⁵ «Drillos-gallup: Norge til semifinale» av Gunnar Evensen og Kjetil Kroksæter, *Adresseavisen* 11.6.1994
- ⁵⁶ «Norge er Fifa-presidentens VM-favoritt», NTB 8.6.1994
- ⁵⁷ Årsrapport for Statens petroleumsfond 1998, nbim.no; «Lindholt over 100 mrd.» av Martin A. Foss, *Finansavisen* 17.1.1997; «Første over 100 mrd.» av Gisle Johanson, *Finansavisen* 21.2.1997; «Stor interesse for Petroleumsfondet» av Ole Christian Hole, *Finansavisen* 12.8.1997
- ⁵⁸ «– Betenkelig og foruroligende, sier NFF» av Arne Thoresen, *Dagbladet* 28.9.1996; «Berg er best av proffene» av Øivind Monn-Iversen, *Dagbladet* 15.6.1997; «Norge lar seks lag i utlandet» av Arvid Holmlund, *Dagbladet* 17.1.1998
- ⁵⁹ «71 norske proffer i 16 forskjellige land», *Dagsavisen* 26.11.1998
- ⁶⁰ «76 har fått drømmen oppfylt» av Bjørn Oskar Haukeberg, *Vårt Land* 5.12.1998; «Norsk eksport-stopp» av Thorbjørn Skaardal, *Telemarksavisa* 20.5.1999
- ⁶¹ *The Simpsons*, sesong 8, episode 11 (1997).
- ⁶² «Tusen milliarder kroner på bok» av Helge Hegerberg, *Adresseavisen* 8.1.2005
- ⁶³ Lien, Marius (2017). *Miraklet i Marseille. Da Norge slo Brasil*. Oslo: Falck Forlag, s. 113
- ⁶⁴ En spiller som legger opp, blir regenerert, *regen*, med samme attributter, men nytt navn og alder, og blir plassert i en tilfeldig klubb i regionen han kommer fra.
- ⁶⁵ «Med ønske om en elektronisk jul», *Haugesunds Avis* 9.12.1995
- ⁶⁶ «Longest single game of Football Manager», GuinnessWorldRecords.com; «Longest game of Football Manager lasts 416 years to break record» av Dominic Punt, Guinness WorldRecords.com 5.5.2022.

Ut ifra Youtube-kanalen til Siciński, @paulmasterclassfootball, ser det ut som han ga seg med rekord-saven for å begynne med *FM24* i stedet. Enn så lenge er dessverre abonnent-tallet langt unna å sette kanalen i fare for DDoS-problematikk.

Anarki med McZee

Da Microsoft skulle utbre «hjemme-PC», var en viktig bestanddel nyttige programmer for barn. *Creative Writer* og *3D Movie Maker* var sentrale titler, men gjorde de barna til «idioter»?

I slutten av november 1993 ble *Microsoft Creative Writer* lansert i Norge. Programmet ble det første av flere som brukte figuren McZee som en hjelper eller gaid på skjermen. Uansett hva man vil gjøre, er herr McZee der og veileder, forteller vitser, lager lyder, og kommer med tips», fortalte *Aftenposten*.¹ Sentrale bestanddeler var bruk av piktogrammer heller enn tekst, samt artig fyllstoff i form av komisk tegnestil, «crazy» animasjoner og lyder. Programmene med McZee var først og fremst ment for barn, med en slapstick-, kropps- og ansiktshumor som også gikk igjen i datidas tegnefilm og film.²

Microsoft hadde mye på gang i årene fram mot lansering av Windows 95, og kalte stadig inn til framvisning av PC-framtida. November 1993 var altså et av tidspunktene de hadde noe å melde. Ikke alle lanseringene nådde nyhetssidene i avisene, men vi vet i hvert fall at én lansering foregikk på Hotell Klubben i Tønsberg. Visning av produkter var sydd sammen med «glitrende imitasjoner og mellomsnakk», men heldigvis for Microsoft var det aller mest glitrende et dataprogram. Firmaets representant «tok pusten fra mange blaserte datafolk da hun kalte fram den 'hemmelige' tekstbehandleren *Creative Writer* på skjermen».³

Konkret innhold

Hva var det man så kunne gjøre i *Microsoft Creative Writer*? Å starte spillet ble framstilt som å ankomme en by, eller kanskje rettere sagt fornøylespark, ved navn *Imaginopolis*. Her slapp man inn i en bygning. Den inneholdt et skrivestudio, idéstudio og prosjektstudio, samt lobby og kjeller som var mer å regne som fyllstoff. Idéstudioet var for bilder og en tilfeldig tekstgenerator som man skulle spinne videre på, mens i prosjektstudioet kunne man fylle inn tekst og bilder i maler for brevkort, avis og plakat.

Piktogrammene betød for eksempel å klikke på en parodi av Mona Lisa-maleriet for å få opp oversikten over clipart, en bie for å få hjelp med staving (spelling bee) og en kylling for å angre. Det var riktignok også en del tekst og forklaringer. Dette gjorde at spillet ble utgitt på flere språk, deriblant svensk. (Microsoft vurderte også en oversettelse til norsk,⁴ men verken salget i Norge eller av den svenske utgaven tilsa at det var marked for det.)

Dytt for flere PC-er i hjemmene

En viktig bakgrunn for *Creative Writer* er utbredelsen til det som den gang ble kalt «hjemme-PC». Nærmere midten av 1990-tallet hadde Microsoft skaffet seg et nærmest fullstendig grep om operativsystemer på personlige datamaskiner. Det firmaet nå trengte, var ikke først og fremst at folk kjøpte PC-er med Microsoft Windows, for det gjorde nesten alle uansett, men at de kjøpte seg sin egen PC i det hele tatt. Satsningsområdet Microsoft Home ble oppretta for å lage PC-programmer som folk ville ha.⁵

Statistisk Sentralbyrå begynte å føre statistikk over *Andel som har brukt hjemme-PC* i 1994, og tallet lå ganske lavt, kun mellom 11–13 % de første fire årene. Innen 1999 var det over 20 % av folket som brukte PC hjemme på en gjennomsnittsdag, og tallet bikket 30 i 2001. Tidsbruken var bare 10–13 minutter per person de første fem årene. Her ble halvtimen bikket i 2003.⁶ Men selv om tallene var lave, lå Norge forholdsvis høyt sammenlikna med andre land.

Utallige undersøkelser ble produsert for å øke kunnskapen om disse spørsmålene, eventuelt som underlag for å selge mer. En rapport som ble slått opp i PC-blader i 1997, sa at en PC ble brukt bare 46 % av tida den var påslått. «Rent produktivt arbeid» utgjorde bare 7 %. «PC-en er i ferd med å bli nittiårenes mikrobølgeovn – et apparat de fleste mennesker har, men ikke bruker noe særlig», var konklusjonen, men det fantes en utvei: «produsentene må finne noe annet å legge inn i alle PC-ene som står der ubrukte. Og det bør være noe som passer inn i familiens dagligliv».⁷

De fleste opererte foreløpig med et klart skille mellom jobb-PC, en «arbeidsstasjon» som sto fast i arbeidsgiverens lokaler, og hjemme-PC. Folk i mange yrker kunne bruke jobb-PC i mange år uten at det ble sett på som relevant å ha en hjemme også. Selv innad i databransjen, for å bruke det ordet, gikk debattene om hvorvidt hjemme-PC egentlig var noe som kom til å bre om seg i framtida. Det er bare plass til noen eksempler.

Sjefen i BJ Electronics, en av de ledende distributørene av CD-ROM i Norge, var blant de som ville tone ned visjonene om PC-eksplosjon: «Jeg tror faktisk at folk hjemme-PCer er historiens dyreste skrivemaskiner. Vi må slutte å snakke om et marked på 4-500 000 maskiner. Det er i beste fall på 100.000», sa han i 1996.⁸

Særlig har debattanten Leif Osvold nærmest blitt herostratisk berømt for sin kronikk «Internett en flopp» i *Dagens Næringsliv* i 1996. Den er flittig delt nettopp på internett, men som jeg har omtalt tidligere, framførte Osvold de samme synspunktene året før, da i en polemikk med den IT-visjonære jusprofessoren Jon Bing. Nærmere millenniumskiftet fortsatte Osvold å hamre inn liknende budskap. Netthandel hadde ikke framtida foran seg, men det

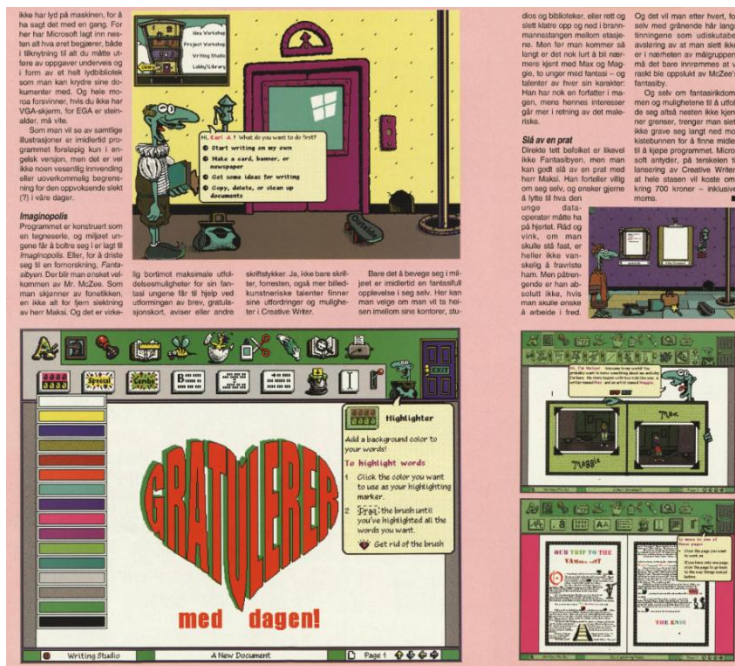
hadde papirleksikonet.⁹ Burde ikke de aller fleste da ha skjønnet at datamaskiner og internett ville ta over det meste? Vel, et blad som *Komputer for alle*, som var svært oppsatt på å fremme konseptet om familie-PC-en hvor familien kunne gjøre ting sammen, smile og kose seg, og barna fikk boltre seg i sunne og lærerike spill,¹⁰ hadde oppslaget «PC-en er en skuffelse» i 1999. Folk flest fant ikke bruksverdi i en PC, het det, fordi kontrapisjonene var så innviklede i bruk. Anbefalinga var klar: «Datamaskiner må bli like lettvinde i bruk som en bil før de kan bli en del av dagliglivet for andre enn de spesielt datainteresserte. En bil er også et særdeles avansert stykke teknologi, men det er forholdsvis lett å få en bil til å gjøre det man vil. Det kan man på ingen måte si om en datamaskin».¹¹ Her fant man selvransakelse på et nivå som nesten gikk over i livskrise.

Rett skal være rett: Den nevnte Leif Osvold var på den digitale sida i debatten da han, som var utdanna kunsthistoriker, etterspurte Nasjonalgalleriets verker på «CD-ROM til innleggelse på din egen PC, til en pris av kr. 600». National Gallery i London hadde allerede gjort det, men nå var det Osvold som ble møtt med til dels hissige argumenter om at dette aldri ville ta av. «Hvilket problem må du ha for at det skal være interessant for deg å benytte PC og 'high-tech' for å oppleve kunst?», skreiv en IT-konsulent ved navn Espen Holm.¹² Husk det navnet til seinere.

Meningene om *Creative Writer*

Nå var det *Creative Writer* dette skulle handle om. Programmet begeistret før det engang var lansert. *Gjengangerens* observatør på den nevnte Microsoft-lanseringa gikk god for at *Creative Writer* var «så lekende lett å bruke og morsom å skrive med at den nok vil bli en braksuksess».¹³ *Aftenposten*, ved Atle Brunvoll som hadde fast dekning av data, mente det gjaldt opptil flere grupper. Programmet hadde nemlig en «slipsløsnende effekt» på «menn i mørke dresser», fant Brunvoll ut, kanskje ved selvsyn. «Dette programmet er rett og slett morsomt å bruke», det kunne «varmt anbefales».¹⁴ «Selv voksne blir nokså begeistret for dette produktet», het det også i en litt tørr lærebok om multimedia.¹⁵

En lengre anmeldelse i bladet *Datatid* slo ganske enkelt fast at programmet var «råkuuult!». Kanskje hadde det vært enda bedre med fire U-er, men tilsynelatende var det ingenting å trekke for i anmelderens øyne. Brukergrensesnittet ga mening. Alt innholdet i programmet ga barna «bortimot maksimale utfoldelsesmuligheter for sin fantasi». Også i anmelderens ører var det mye bra å hente. «For her har Microsoft lagt inn nesten alt hva øret begjærer», både ved at ting på skjermen lagde lyder og at man kunne «krydre sine dokumenter» med forskjellig audio. *Creative Writer* var derfor «et funn for barn i langt mer varierende alder enn de på 8 til 15». Også for en «med grånende hår» måtte det «bare innrømmes at vi raskt ble oppslukt av McZee's fantasiby». Ikke var det spesielt dyrt heller. En pris rundt 700 kroner «trenger man slett ikke grave seg langt ned mot kistebunnen» for å klare, avslutta *Datatid*.¹⁶

Datatid 1/1994

De positive kommentarene gikk igjen i Sverige, programmet hadde snygg grafikk og «maffiga ljudeffekter»; det motiverte barn og kunne brukes av voksne. «Roligare än så här kan det knappast bli att lära sig hantera en dator», jublet *Dagens Nyheter*.¹⁷

Videre ble *Creative Writer* omtalt i Sverige som «ett 'kvinnligt' data-program» av et prosjekt som lærte opp jenter i databruk. «Tjejer föredrar oftast skapande och kommunikation framför tävlings-spel», fastslo de som sto bak prosjektet, og her var *Creative Writer* et av de bedre tilbudene. Å gjemme all koding bak konkrete og kjente konsepter som mapper, var dessuten viktig for å ufarliggjøre PC-en som verktøy. Jenter prøvde seg nemlig ikke fram eller gikk inn i DOS uten å være sikker, hadde man observert i prosjektet; en av jentene som ble lært opp, var redd for at PC-en «skulle gå sönder och explodera om hon gjorde fel».¹⁸

En spaltist i bladet *Hjemme-PC* roste programmet for å øke motivasjonen. Hennes egne jenter kunne finne «mye artig å 'pynte opp' oppgavene med». En av dem fikk blod på tann og lærte seg å modifisere skjermbeskytteren.¹⁹ Dette var som kjent på den tida folk engasjerte seg i hvordan skjermspareren så ut.²⁰

Lyktes man ikke med å motivere nye grupper, ropte samfunnsforskere selvfølgelig om sosiale forskjeller og kjønnsforskjeller i kunnskap og bruk av PC. Noen måtte ta ansvar for å jevne dette ut, og det var selvsagt skolen.²¹ Politikerne var på Boing Ball-en og lanserte planer for å øke maskinparken.²² Her kan ikke den enorme debatten redegjøres for, men det er verdt å ta opp den delen av debatten hvor *Creative Writer* ble trukket inn i det hele. Den som brakte programmet inn i debatten var IT-konsulent Espen Holm.

Ingenting med kreativitet å gjøre?

Espen Holm er samme person som mente de som ville se på kunst på CD-ROM, hadde problemer. Han hadde vært konsulent i IBM i flere år, men hadde kommet på visse tanker om hvor utviklinga var på vei, og vakte noe oppsikt med en kronikk i *Aftenposten* i februar 1995. Teksten angrep datidas tanke om at alle trengte «PC, CD-ROM og adgang til Internet», jo fortore jo bedre og særlig i skolen.

I bunn og grunn var angrepet også retta mot Microsofts desktop-designfilosofi, for Holm måtte jo ha en grunn til *hvorfor* skolen eventuelt burde klare seg uten slik teknologi.

For han var med på premisset om at teknologien kom til å utvikle seg i rivende fart. Unge mennesker kunne ikke legge planer «med rimelig grad av sannsynlighet for hvordan verden ville se ut» om fem til ti år. Men det var nettopp derfor folk ikke måtte lære seg å tenke med PC. Særlig barn måtte erfare og gjøre ting på en mer omstendelig måte. Et kroneksempel var *Creative Writer*:

«I dette programmet er det meste ferdigtenkt. Et bibliotek (Clip Art-library) med idéer, figurer, personer, farvepletter og billedrammer ligger klart. Barnet behøver ikke ha en eneste selvstendig tanke eller idé. Det er tilstrekkelig å trykke på noen taster og klikke med musen. Resten ordner PC'en. Resultatet blir fine tegninger og pen skrift, bevares! Men det er til tross for, og ikke på grunn av, barnets fantasi».

Hvis leserne ikke var provoserte ennå, ble de det kanskje idet Holm postulerte at «barnet blir redusert til en knappetrykkende idiot, kjemisk fri for mentale anstrengelser. I ramme alvor selges dette som 'kreativ programvare'». ²³ Ikke bare gikk man glipp av læring, man ble dessuten *enda* mer passiv enn før. Holm hadde liknende bekymringer for barns evne til å innhente informasjon: «Internett gjør det for enkelt og elevene går glipp av en masse». ²⁴

Kreativitet fant sted i en løpende, skapende prosess, og den eneste som kunne trykke på de rette knappene hos elevene, var en engasjert lærer. Bruk derfor pengene på lærere i stedet for PC-er, anbefalte Holm. For PC-brukeren kan leve seg inn i sitt verktøy, men ikke motsatt; datamaskiner består av «kjølig teknologi» hvor alt reduseres til det binære tallsystemet med 0 og 1. Dermed bidro PC til å gjøre «menneskene fjerne fra hverandre» og barnet til «en knappetrykkende maskinoperatør», som Holm noe mer moderert uttrykte seg overfor *Computerworld*. ²⁵ Han vendte tilbake til idiotbegrepet da han i 1996 publiserte boka *Intelligente idioter*. ²⁶

Synspunktene er velkjente fra historien, som da samlebandet begynte å sjalte ut hederskront håndverk. Teoretikere som Karl Marx trakk vidtfnvnnende konsekvenser av fremmedgjøring i samfunnets produksjonsprosesser – eiendomsforholdene måtte revolusjoneres for å ikke ødelegge menneskets natur. Andre mente Holms argumenter minnet om innføringa av boktrykking, og hvor mye det ble sagt å ødelegge for estetikken i håndskrevne bøker.

Om *Creative Writer* fikk Holm et konkret svar. Odd de Presno, som dreiv et opplegg der barn kommuniserte online, begynte med premisset om at barn ble redusert til idioter hvis et program var uten «mentale anstrengelser». Hvorfor var det så avgjørende å anstrenge seg på fritida? Var meningen med livet glede eller nytte, eller en kombinasjon? De Presno mente *Creative Writer* nettopp lå i en mellomstilling, fordi programmet «kan gjøre det morsommere å kommunisere. Det er bra». Og så var det clipart-biblioteket, som «gjør barnet i stand til å uttrykke ting på en annen måte en[n] før». De Presno så likevel en fare i cliparten i at den kanskje var for stygg. «Gir langsiktig bruk av *Creative Writer* barna et dårlig bildesyn, slik at de aksepterer det estetisk dårlige, bør ikke programmet velges». Dette var visstnok jevngodt med å tillate barn i barnehagen å leke «med knappebrett og fargelagte perler»,²⁷ en referanse jeg ikke tar.

Datetid 4/1995

En del av Odd de Presno sitt opplegg, Kidslink, var at barna som kommuniserte via internett også utveksla tegninger. Espen Holm

var negativ til det; en PC var «helt feil verktøy for barnetegningen», man måtte legge dataverktøyene til side for å «slippe fram elevenes virkelige kreativitet».²⁸ I sin bok gikk Holm til angrep på Kidslink, fordi et brev han hadde sett, ikke inneholdt ting som «ville kunne avstedkomme hjernevirksomhet hos mottageren». Derfor kunne «den nye teknologien forringe kvaliteten av barns brev-veksling».²⁹ (Men hvorfor skulle han legge seg borti private brev for barn?)

Som nevnt ville heller ikke Holm legge inn kunstsamlinger for visning på skjerm for voksne. Datidas gjengivelse av malerier på PC-skjerm var «en katastrofe, kvalitativt sett». En flat skjerm ville uansett aldri kunne by på den opplevelsen som et ikke-helt-flatt lerret kunne. «Den klassiske billedkunsten blir flat, farveløs, og virker død når den vises på data», anførte Holm. «Data'en virker på mange måter sanseløs, fordummende og endimensjonal».³⁰

– Ikke gi barna data-maskin!

– Ikke la PC-en bli barnas lærer! Espen Holm har 12 år i databransjen bak seg. Nå er den tidligere datafreken blitt hjemme-dataens argeste motstander. Vi legger oss nesegrus for databransjen. Hele samfunnet er på teknisk villspor. PC-en er en helt feil innfallsport til barnas opplevelser og utforskning av verden, sier han. **Side 26**

BRANNFAKKE! Espen Holm har skrevet boken «Intelligente idioter» – om hvor dumme datamaskinene egentlig er. Databransjen gløst seg trolig over at boken ikke blir ferdig til jul... Foto: ROLF M. AAGAARD

Aftenposten 19.12.1995

En journalist i bladet *Form* leste sitatet om *Creative Writer* opp for IT-visjonæren Jon Bing, som foldet hendene i konsentrert lytting før han fikk ordet: «Et verktøy er verken kreativt eller ikke-kreativt, alt kommer an på hvordan det brukes».³¹ Holm ble i liten grad hørt. Med Reform 97 foreslo i stedet flere skolebøker i engelsk å bruke *Creative Writer* i undervisning.³² Flere meldte seg på i debatten, og

mente Holm kasta barnet ut med Commodore-maskina. Han ble anklaget for falsk dikotomi, altså å hevde at ting utelukka hverandre når man i realiteten kunne kombinere. Barn måtte bruke data, men fortsette å besøke bondegården.³³ Barn måtte bruke data, men da «andre tilbud enn spill og 'idiotprogram'». En høyskolelektor hadde sittet med elever som tegna i *De Luxe Paint*, og mente det hadde utbytte, med «tegninger som i aller høyeste grad er personlige i uttrykket». Grunnprogram som *MS Paint* holdt ikke mål: «Ofte vil det følge med et enkelt tegneprogram når en kjøper en maskin, bare sjelden er det godt nok. Er programmet for dårlig, er det ikke morsomt hverken for stor eller liten å arbeide med det, og en faller snart for å bruke ferdiglagede bildebibliotektegninger i stedet».³⁴ *Creative Writer* hadde et bildebibliotek, men også animasjoner og lyder, og var jo nettopp laget for å være morsomt.

Humoren i *Creative Writer* spilte både på nye og gamle referanser. «Eat at Joe's» var et meme som ble spredt på 1930- og 1940-tallet, først og fremst i *Looney Tunes*, MGM- og Disney-tegnefilm.³⁵ Gagen går ut på at reklame for Joe's

Diner dukker opp i alle slags sammenhenger, jamfør firmanavnet «Acme» som også opptrådte i de samme tegnefilmene. Både Joe's Diner og Acme eksisterte i den virkelige verden før de ble memer.

Musa med fly er et eksempel på «Eat at Joe's»-memet i *Creative Writer*. Som barn trodde jeg alle voksne hadde et forhold til dette memet, men fikk erfare i form av pinlig stillhet at det hadde de *ikke*.

Noen andre innvendinger mot det Holm skreiv om *Creative Writer*, gjelder miksen av uttrykk som programmet inneholdt. Vel kan barnet setter inn et ferdiglagede clipart-bilde, men i neste omgang skrive sine egne ord om bildet. En spesiell overskrift som barnet plotter inn ved knappetrykking, kan i neste omgang overføres til

papir og videreutvikles. Holm kunne neppe bevise at en ferdig clipart ikke *kunne* gi ideer i bagasjen for videre bruk.³⁶ Og tross alt var *Creative Writer*, som navnet indikerer, et skriveprogram. Det visuelle ble først og fremst ivaretatt av en søster-applikasjon ved navn *Microsoft Fine Artist*. Vi skal ikke gå mer inn på *Fine Artist* her, men videre skal vi, for disse var ikke de eneste programmene i McZee-familien. For å favne tilbake til den nevnte journalisten Atle Brunvoll, skreiv han bevinget om *Creative Writer*: «Dette er en blanding av film, TV-spill, skrivemaskin, stempel og prompepute».³⁷

Hva da når film var det som faktisk skulle lages?

3D Movie Maker

Microsoft hadde tilbud også til de som ikke ville begrense seg til strek og tekst: *Movie Maker*. I dag er fortsatt kanskje *Windows Movie Maker* det mest kjente videolagingsprogrammet med dette navnet. Det er fra år 2000 og fulgte med Windows Me, XP og Vista. Men for Windows 95 fantes *3D Movie Maker*. Også dette programmet var bygd opp ved at McZee dukket opp ga brukeren ulike valg. Igjen utforsket man en bygning i Imaginopolis – denne gangen en kino. Som i *Creative Writer* har noen av rommene i kinoen en konkret funksjon for videomakeri, mens andre er der bare for å klikke seg litt rundt og titte på litt goofy humor. De to årene som

hadde gått siden lanseringa av *Creative Writer*, innebar en økning i teknisk kapasitet som gjorde at *3D Movie Makers* mellomscener var i 3D – i stedet for 2D-en fra *Creative Writer*. McZee ble mer levende ved at figuren nå hadde en stemme-skuespiller, ja visstnok både amerikansk og skotsk. En del av bakteppet var da også at Pixar slapp *Toy Story* som verdens første dataanimerte film i 1995.

Måten man designer filmer på, er å velge mellom ulike settinger og forskjellige figurer som plasseres i disse. Kameravinkler velges. Figurene gis animasjoner og anvisninger på å bevege seg gjennom tablåene. Så legger man til lydeffekter og dialoger, enten fra et bibliotek eller som man selv spiller inn.³⁸

Redaksjonen i *Hjemme-PC* lurte på om et barn egentlig ville mestre et program som heller ikke denne gangen var oversatt til norsk. Men mestring fikk de se til gagns. «I løpet av kort tid greide de barna vi testet 3D Moviemaker på å lage lange og morsomme filmsekvenser, med figurer som gjorde mange hopp og sprell, og som kom med mange rare lyder». Da var jo alt vel. Journalisten gikk også god for at barnet som var med på testen, raskt fant fram til «familiens videokamera» og fortsatte på sin kreative streak.³⁹ Både denne og *Computerworlds* korte karakteristikk av *3D Movie Maker* som «svært imponerende»⁴⁰ var imidlertid mer omtaler enn egentlige anmeldelser.

Andre prøvde på mer gjennomtenkte analyser. *PC Magazine Norge* ga ros til antallet settinger og figurer man kunne velge; der var «figurer for enhver smak». *3D Movie Maker* var greit nok for barn å forstå og bruke, såpass at det «bandt ungene til PC'en alle hjemmedagene i påsken». Programmet hadde få negative sider som var verdt å nevne, bortsett fra at journalisten gjerne hadde sett at «Microsoft også slår et slag for norske unger og oversetter noen av godbitene sine». Instruksjonene til «den blåhudete bajasen McZee» og den andre av de «kuuule» hjelperne burde være på norsk med tanke på brukerne under 10–12 år.⁴¹

«Microsofts skjøre McZee-figur» ga gode råd, skreiv *Bergens Tidende*, men mange barn ville klare seg uten tutorials på grunn av et godt og brukervennlig oppsett. For en stakket stund ville barna

gå til *3D Movie Maker* i stedet for et dataspill, het det. «Dessverre» var de tekniske kravene, 50 megahertz prosessor og 8 megabyte RAM, «en tanke høye».⁴²

Komputer for alle var noe seint ute med å anmelde *3D Movie Maker*, men fikk med seg at Funsoft lanserte en mer voksen variant i *Director's Chair*. Her opptrådte Steven Spielberg som instruktør, og man kunne klippe scener med Quentin Tarantino og Jennifer Aniston. De mer irriterende realistiske sidene ved filmskaping var også med, i form av at brukeren måtte forholde seg til tidspress og et budsjett. Sammenlikninga av programmene kom da fram til at *Director's Chair* «henvender seg til dem som vil fordype seg i filmverdenens virkelige problemer, mens '3D Movie Maker' er for barn og barnlige sjeler som 'bare' vil lage noe morsomt på datamaskinen uten at det tar all verdens tid». Utover det holdt *Komputer for alle* seg til en ganske høystemt tone. «I prinsippet er det ingen grenser for hva du kan bruke programmene til», het det noe tvilsomt. Introplakatene med tekst kunne sågar brukes «til innledningen på generalforsamlingen i frimerkeklubben».⁴³

«Det ble absolutt ingen Spielberg-filmer», mimret Dennis Vareide om sin tid under McZees åsyn. På 2010-årene var Vareide Norges mest kjente mannlige youtuber, en karriere som begynte med *3D Movie Maker*. Unggutta satt sammen og lagde filmer utfra velprøvde formler. «Det var stort sett den samme historien: en superhelt som ble jaga av en heks eller en skurk, som løp inn i en butikk, og som så sprengte den. Siden programmet var nokså begrensa, brukte vi alltid de samme lydeffektene og sprengedanimasjonene. Når vi forsøkte å 'animere' bilkjøring, var det så pass vanskelig å få til at det bestandig så ut til at bilene fyllekjørte».⁴⁴

Å finne nøkkelen

«Hvis du er blant de mer avanserte datamaskinbrukerne som har en hjemmeside på Internett, kan du legge filmen din der», doserte *Komputer for alle*. «Folk fra hele verden kan se, og kommentere, utfoldelsene dine. En ganske skremmende, men svært lærerik opplevelse for de fleste».⁴⁵

Det vokste opp en egen, liten internettkultur rundt *3DMM*, som er navnet blant kjennere. Innsidevitser oppsto, som det å utsette den blåfargede «skuespilleren» Willy for de hardeste prøvelser. Poenget var at Willy ble sett på som et substitutt for McZee.⁴⁶

Deling av filmer over internett var lenge så som så. I 2006 ble det grunnlagt et visst nettsted ved navn Youtube. Allerede i april 2006 registrerte en bruker seg under navnet *Villain Wins.mid*. Hen la ut ti videoer for å støtte oppunder «the 3dmm community», men etter den siste fra 1. oktober 2007 var det over. Forsøket falt i første omgang i fisk og brukeren forsvant for å aldri komme tilbake. Men en dag «bestemte» Youtube-algortimene seg for å begynne å anbefale videoene til folk. Den mest sette videoen, «Grandpa Found the Car Keys», er nå sett 11 millioner ganger.⁴⁷ Videoen er noe av det her i livet som ikke bør beskrives, bare ses. Noe mer vibrant og diskordiansk, og samtidig langt unna det jeg antar at de som skapte *3D Movie Maker* så for seg, er vanskelig å forestille seg.

Utdanningsminister Gudmund Hernes mente at uten IT i skolen ble det «de hvite, rike gutta som surfer på Internet utenfor skolen» som

ble «de som vinner etter endt skolegang».⁴⁸ Espen Holm hadde derimot en herlig analogi fra dataverdenen, idet han argumenterte for at å ta igjen de ressurssterke ble litt som å jage en regnbue.

«Hvis en skal benytte en slik fremgangsmåte, vil det alltid oppstå problemer dersom en bestemt befolkningsgruppe tilegner seg kunnskaper. F.eks. reiser barn og velstående foreldre til England for å lære engelsk. [...] Skal skolene da starte Englandsturer for at alle skal få samme tilbud? [...] Hva da med de barna som blir fortalt eventyr hjemme? Er det ikke urettferdig ovenfor (sic) alle de som ikke får høre eventyr? Som i stedet for eventyr og sagaer, kanskje må sitte alene i datarommet å spille Larrys Adventures på fars hjemme-PC».⁴⁹ Der har vi altså samfunnets mest stakkarslige – en som spiller *Larry*-spillene, til og med alene!

Etterpå

I 1994 hevdet bladet *Kapital* at McZee lå an til å bli den neste figuren med massivt gjennomslag i populærkulturen. Microsoft ville teppebombe markedet med «kultfiguren», fortalte bladet. I første rekke ble han «å finne på alt fra klær og tegneblokker til sengetøy og skolemateriell». Neste steg kunne bli McZee «som dukke, i bokform og som TV-figur».⁵⁰

I realiteten ble McZee raskt faset ut etter *3D Movie Maker*. Mot slutten av 1990-tallet ble Microsoft Home avviklet, og Microsoft Kids, merket som barneprogrammene lå under, ble et minne blott. Framveksten til internett gjorde at folk fant mer av det de ville der, heller enn å eie egne diskett med leksikon, dinosaurfakta og kart.

Microsoft lot imidlertid én arv være igjen etter *skriveprogrammet som var morsomt for både barn og voksne*. Etter et intermezzo med Microsoft Bob i 1995–96, lanserte selskapet Office 97 – hvor man fant ei rekke hjelpende figurer. En om gangen dukka de plutselig opp i hjørnet med en ganske lik rolle som den McZee spilte i programmene for barn: Brukerne fikk angitt enkle alternativer for hvordan de ville jobbe videre. Den mest kjente figuren var binderseren med øyne: Clippit, til daglig kalt Clippy.

Hvis man dermed åpna opp et nytt Word-dokument og begynte å skrive noe som minte om et brev, viste Clippy seg med spørsmål om man trengte hjelp med brevsjangeren. Inspirert av tidas skjermbeskyttere var Clippy også utstyrt med enkle animasjoner, som at den kunne gjøre seg om til en sykkel. Det fantes mange andre figurer som man aktivt kunne endre til, men det var Clippy de fleste fikk et forhold til. Og for mange var forholdet negativt, skal vi tro flere artikler om figurens historie. Hyppige brukere av Word gikk til dels meget raskt lei av figuren. De ville skrive uten hjelp (og det har også funnet sted en minneforskyving der folk tror Clippy kommenterte det spydige «It looks like you're trying to write a letter», mens den faktisk sa «It looks like you're writing a letter»).

Hele poenget med slike figurer var å ufarliggjøre PC-en for nye brukere. La dem føle at de hadde en følgesvenn i stedet for å overlates til seg selv med teknikken. Designkonkurranse ble selvfølgelig holdt internt, med kriterier om at figurene skulle være antropomorfe, og ha øyne som var vinduer til deres sjel. Designer Kevan Atteberry likte å bruke ikke-levende ting som utgangspunkt, fordi man sto friere til å finne på bevegelser og fakter.

At en binders hører hjemme på et kontor, veide både for og imot internt. Øynene som konstant rettes ut av skjermen, skal i noen fokusgrupper ha blitt opplevd som ubehagelig, rett og slett et «male gaze», men akkurat den kritikken ble ikke tatt til følge. Da flere ble vant til å bruke Microsofts produkter, skal velvilligheten overfor Clippy ha gått i motsatt retning, og Atteberry skal etter sigende ha holdt den skjult fra egen CV – men sto igjen fram som skaperen da spredning av internettmemer ble vanligere, og Clippy opptrådte i mange slike. Figuren hadde rett og slett blitt et slags allemannseie.⁵¹ Og dét er det ikke alle forunt å klare å skape.

Hvor mange Clippy-memer er det snakk om? Forskere som trålte Know Your Meme, Me.me, Tumblr, Instagram og Reddit fant 340 unike.⁵² Antallet treff på McZee på Know Your Meme er null.

Kilder til dette kapitlet

¹ «Har gått fra konseptene» av Atle Brunvoll, *Aftenposten* 20.11.1993

² Én måte å se filmtiåret på, er at det innledes med tegnefilmvolden i *Home Alone*, noe som fram mot 1995 følges opp av usubtile og outrerte humorfilmer i *Wayne's World*, *Beavis & Butt-Head* og Jim Carreys *Ace Ventura I og II* og *Masken*. En annen måte å se det på, er at det er kunstig å dele opp i tiår.

³ «Microsoft flyr høyt» av Tom Arild Dahl, *Gjengangeren* 18.11.1993

⁴ «Datamania» av Hilde Nyman, *Morgenbladet* 6.12.1996

⁵ «Datajätte satsar på barn. Roliga och lärorika program för hushållen» av Niclas Lindstrand, *Dagens Nyheter* 9.12.1993

⁶ SSB-statistikk 04518: Andel som har brukt hjemme-PC og minutter brukt til hjemme-PC en gjennomsnittsdag. SSB.no.

Selvfølgelig er det mange artige variabler å utforske her. Vil du gjette hvor stor andel av personer på 67+ som brukte PC hjemme en vanlig dag i 1994? Svaret er runderende 0 %.

⁷ «Dette brukes PC mest til: ingenting!», *Komputer for alle* 3/1998

⁸ «Tungvekter prøver edutainment», *Film og multimedia* 4/1996, jf. «– Ingen eksplosjon», *Film og multimedia* 3/1996

⁹ «Utbredelsen av PC'er i hjemmene» av Leif Osvold, *Aftenposten* 11.1.1995; «Internett en flopp!» av Leif Osvold, *Dagens Næringsliv* 20.8.1996; omtalt i Haave, Morten (2021). *Forsøk på utkast til skisse av 90-tallet*. Oslo: Kolofon, s. 278-279

¹⁰ Et typisk sitat står i *Komputer for alle* 12/1998: «Det finnes ikke noe hyggeligere enn at familien samles rundt PC-en for å spille spill eller hjelpe hverandre med å surfe på nettet».

¹¹ «PC-en er en skuffelse», *Komputer for alle* 14/1999

¹² «Nasjonalgalleri på data» av Leif Osvold, *Aftenposten* 19.7.1995; «Ikke kunst på CD-rom» av Espen Holm, *Aftenposten* 24.7.1995; «Få maleriene ut til både leg- og fagfolk!» av Leif Osvold, *Aftenposten* 19.8.1995

¹³ «Microsoft flyr høyt» av Tom Arild Dahl, *Gjengangeren* 18.11.1993

¹⁴ «Har gått fra konseptene» av Atle Brunvoll, *Aftenposten* 20.11.1993

¹⁵ Haskin, David (1995 [1994]). *Bruk Multimedia! [Complete idiot's guide to multimedia]*. Hemel Hempstead: Prentice Hall, s. 8

¹⁶ «Kreativ tekstbehandler for ungene: Råkuult, æsse!» av Karl A. Roman jr., *Datatid* 1/1994

¹⁷ «Lustfylt även för lite äldre» av Bo G. Andersson, *Dagens Nyheter* 5.1.1994; «Buskul lära sig via datorn» av Brita Svedlund, *Dagens Nyheter* 19.5.1995

¹⁸ «Ingen rädder för datorn här!» av Paula Norell, *Aftonbladet* 1.5.1995.

Redselen for ødeleggelse bringer tankene på «aldri gå inn i DOS», «selve hjernen på maskinen», en running gag som Atle Antonsen har hatt i TV-serien

Etaten (se *Etaten – DOS*, kanalen Chiipai, Youtube), radioprogrammet *Misjonen* og andre steder. Det er en morsom vits, men siden MS-DOS var selve operativsystemet på eldre PC-er, var man nesten nødt til å gå inn i det, og vitsen er ikke helt treffende. Det han egentlig mener er å aldri gå inn i BIOS.

¹⁹ «Selvbygget PC» av Tone Mangen Morin, *Hjemme-PC* 4/1997.

Hvorfor skulle man pynte opp oppgavene? Her er det relevant med en personlig anekdote. Da jeg nærmet meg starten på ungdomsskole i 1999, fikk klassen klar beskjed om hva slags krav som ble stilt i de høyere luftlagene. Og det var å pynte tekstene sine med små tegninger, farger, kreative forside og overskrifter – hvis temaet var lofotfisket, burde fisker og garn åpenbare seg mellom bokstavene, som i sin tur burde være blå som havet. Gruppeframføringer skulle alltid inneholde «noe kreativt». Selv på muntlig eksamen, som også foregikk i gruppe, ble en god del av tida brukt på å synge en sang – ingen snutt, men en hel popsang. Jeg er veldig usikker på om slike kriterier har stått seg. Samtidig har man på helt annet hold overtatt credoet om pynting – nå ber også meritterende akademiske tidsskrifter om bilder til fagtekstene.

²⁰ Haave, Morten (2023). *Innfall fra 90-tallet*. Fjellstrand: PIY Records, kap. 4

²¹ «En ny overklasse» av Veslemøy Nestvold, *Teknisk Ukeblad* 47/1995

²² Da jeg gikk på barneskolen – fram til 1999, som sagt – var fortsatt måten å skaffe skolen PC-er på, å be om tilfeldige donasjoner fra bedrifter som skulle kaste sine. Ved denne framgangsmåten fikk klassen min tak i én – 1 – PC. Det var likevel ∞ % flere PC-er enn mange andre klasser i Norge fikk på den tida.

²³ «Barn, kreativitet og informasjonsteknologi» av Espen Holm, *Aftenposten* 8.2.1995

²⁴ «Vil ha data bort fra skolen», *Teknisk Ukeblad* 47/1995

²⁵ «– Gi ikke barn skoledata» av Heidi Egede-Nissen, *Computerworld* 29/1995

²⁶ Holm, Espen (1996). *Intelligente idioter. Samfunn, kreativitet og informasjonsteknologi*. Oslo: Forum Aschehoug.

Holm fikk også presseoppslag i innspurten med boka, samt ved utgivelsen. Utover 1996 deltok han på seminarer og TV-debatter. I tillegg til oppslag som er nevnt i de foregående notene, var de største oppslagene som følger: «– Barn trenger ikke data» av Nina Schmidt, *VG* 12.11.1995; «Skremmes til å kjøpe data» av Tove Bø Laundal, *Vårt Land* 29.11.1995; «– Ikke gi barna PC» av Kaja Korsvold, *Aftenposten* 19.12.1995; «Korstog mot datasamfunnet» av Ole Endresen, *Østlandets Blad* 15.2.1996; «Jag barna bort fra pcen!» av Tormod Eikill, *Rogalands Avis* 9.3.1996; «Datadødaren» av Per Asbjørn Risnes jr, *Bergens Tidende* 16.3.1996; «Velg drømmesamfunn!» av Terje Høiland, *Aftenposten* 20.6.1996; «Advarer mot datasatsing i skolen» av Thomas Vermes, *Klassekampen* 30.9.1996.

Holm fyller boka med språklige bilder, samt gjentar sin konfronterende stil fra leserbrevene: «Men hva er så vitsen med Internet? Hvilket problem må du ha for at det skal være interessant for deg å bruke netjtjenestene?», heter det for eksempel. (s. 72). I forbindelse med at Holm kritiserte journalister som skreiv

«vrøvl om at elektroniske kartsystemer vil være fremtiden», her er hans spådom om GPS i bil: «For de fleste vil en slik 'intelligent kartbok' i bilen fortone seg som om åndelig terror og volde større skade enn nytte. [...] Såfremt en datamaskin i bilen skal bestemme vårt kjøremønster, dersom alle tar hensyn til hva maskinen sier, kan dette raskt føre til uante tilstander. Kanskje vil det utvikle seg en motstrategi blant bilistene om alltid å gjøre det omvendte av hva kartmaskinen forteller [...] Sannsynligvis er det en grov undervurdering av menneskets orienteringssans og skaperevne og tro at vi vil følge ordre fra en blinkende LCD-skjerm som om vi var speidergutter og -jenter» (s. 43). At Holm tok feil, er vel åpenbart, men for så vidt kan man diskutere om det er bra eller dårlig.

Når det kommer til bokanmeldelser av *Intelligente idioter*, var nisjeavisene særlig negative. I den avisa som tross alt fulgte best med på internett-sfæren, vesle *Morgenbladet*, het det at Holm fór over for mye i «et smørgåsbord av lettvinnt argumentasjon». Kritikken mot data gikk over grensa til det usaklige, særlig en referanse til Adolf Eichmann. *Intelligente idioter* tok derfor «form av et uavkortet leserinnlegg til Meninger om Mangt-spalten i Arbeiderbladet». Kjetil Lismoen i *Ny Tid* kalte Holm for en populist som dessverre føyde «seg inn i rekken av dommedagsprofetier om det teknologiserte ragnarokk».

Atle Skretting i *PC Magazine Norge* mente dikotomien mellom PC og friluft var falsk, de fleste barn brukte begge deler. Han spurte også om noen var mot naturbøker, og lesing for den saks skyld, siden heller ikke de ga den taktile følelsen av bark og kvae. Framskrittet med teknologi var et faktum som kun få ville betakke seg for: «Kanskje en og annen naturguru fortsatt bor [i] telt ute i de dype skoger og protesterer mot telefonen, automobilen og vaskemaskinen».

Se «Teknologidebatt på villspor» av Jan Sverre Syvertsen, *Morgenbladet* 1.3.1996; «Teknologikritikk i ny bok» av Kjetil Lismoen, *Ny Tid* 12.4.1996; «Vokt eder for tekno-puritanerne» av Atle Skretting, *PC Magazine Norge* 1/1996; «Elektronisk databebreiding» av Tommas T. Skretting, *Klassekampen* 28.9.1996 og til dels «Ned med IT og Internett!» av Jens Petter Nilssen, *Bergens Tidende* 13.11.1996.

Anmeldelser og reaksjoner som i hvert fall delvis viste velvilje overfor boka, kom i form av: «Intelligente idioter», lederartikkel, *Nordlands Framtid* 27.12.1995; «Falske profeter og intelligente idioter» av Håkon Harket, *Aftenposten* 8.2.1996; «Det PCen stjeler» av Baard Fiksdal, *Næringslivets Ukeavis* 16.2.1996; «Kulturhistorisk oppgjør med troen på IT» av Elise Hübert, *Teknisk Ukeblad* 23/1996; «Mennesker og multimedia» av Sigmund Messel, *Agderposten* 2.3.1996. Følgende sitat karakteriserer sistnevnte tekst: «Flere data-guruer vil nok fnysje av de kraftigste utfallene til Espen Holm, noen vil skritt-le. Likevel, hans mangslungne påstander, tekniske såvel som samfunnsfaglige og psykologiske, bør registreres oppmerksomt ved inngangen til multimedia-samfunnet».

For en gangs skyld, dog ikke bare, men delvis som en livsbejaende feiring av at denne sluttnoten har opptatt mer enn en hel boksider, skal også sluttnoten

illustreres, med to forsider fra *Nordlys* 10.1. og *Dagbladet* 11.1.1996. Begge var oppslag hvor Espen Holm fikk uttale seg. Mer enn noe annet er forsidenes eksempler på at pendelen svingte friskt i presseoppslag om data og internett; den ene dagen optimistisk, den andre pessimistisk.

²⁷ «Barn, EDB og kreativitet» av Odd de Presno, *Datatid* 4/1995

²⁸ «– Ikke gi barna PC» av Kaja Korsvold, *Aftenposten* 19.12.1995

²⁹ Holm, *Intelligente idioter*, s. 195

³⁰ «Ikke kunst på CD-rom» av Espen Holm, *Aftenposten* 24.7.1995. Heller enn å få kunst på skjermen hyllet Holm helhetsopplevelsen i et galleri: «Lukten av gamle bilder, lyset, dempede stemmer fra forskjellige nasjonaliteter, sikkerhetsvaktens sløve blick». Vinteren 1994 innså Norge likevel verdien i å gjøre sikkerhetsvaktene litt mindre sløve.

³¹ «Portrettet: Jon Bing» av Liv Merete Nielsen, *Form* 3/1995

³² For eksempel Esvall, Kari og Rydstrøm, Marit Ravnan (1997). *That's it! 5. Teacher's book*. Oslo: Gyldendal Undervisning, s. 101. Forfatterne slo fast at *Creative Writer* «har en layout og et innhold som er motiverende, og som inviterer elevene til å leke seg fram til et skriftlig produkt».

³³ «Skolen i boks – eller debatt inne i en boks?» av Pål Reinholdt, *Bedre skole* 4/1995, jf. «Kulturen i CD-ROM-ens tidsalder» av Pål Steigan, *Aftenposten* 30.3.1995 og et annet tilsvaer i «– Bruk data med fornuft» av Hilde Bjørhovde, *Aftenposten* 20.12.1995

³⁴ «Kreativitet og 'trusselen' fra informasjonsteknologien» av Mia Lervik, *Norsk skoleblad* 24/1995

³⁵ For ei rekke skjermbilder fra tegnefilmer, se «Theme – Eat at Joe's», The Pink Panther Wiki.

³⁶ Espen Holm prøvde å avise at de «som henter inspirasjon fra hva andre gjør» kan kreere noe av verdi. «Det spiller liten rolle hvis tegningen blir 'fin' hvis den er kopiert fra andre», skreiv i Holm, *Intelligente idioter*, s. 186. Hadde han egentlig belegg for å hevde at kopiering ikke kan være et steg på veien i å lære skapende virksomhet?

³⁷ «Har gått fra konseptene» av Atle Brunvoll, *Aftenposten* 20.11.1993

³⁸ How People Pushed 3D Movie Maker To Its Limits, kanalen Classic Ed, Youtube

³⁹ «PC'en – et kreativt verktøy for barnet ditt», *Hjemme-PC* 3/1997

⁴⁰ «Tettpakket informasjon» av Einar Ryvarden, *Computerworld* 46/1995

⁴¹ «Lag din egen Toy Story» av Atle Skretting, *PC Magazine Norge* 5/1996

⁴² «Bli filmskaper på pc'en» av Kristian Halskov, *Bergens Tidende* 2.4.1996. Tidligere publisert i *Jyllands-Posten*.

⁴³ «I Steven Spielbergs fotspor» og «Spielberg mot McZee», *Komputer for alle* 3/1997

⁴⁴ Vareide, Dennis (2018, ghostwriter Webjørn S. Espeland). *Kongen av gutterommet. Hvordan jeg ble verdens største Youtube-stjerne på norsk*. Oslo: Aschehoug, s. 26

⁴⁵ «I Steven Spielbergs fotspor», *Komputer for alle* 3/1997

⁴⁶ «Who is McZee?», *Random Hoo Haas* januar 2010. Dette er en utpreget blogg, men skrevet av en som har noen timer med spillet bak seg. Artikkelen har fått taglinen «A vaguely investigative story into someone nobody cares about». En tagline som kan være relevant for flere.

⁴⁷ Grandpa Found the Car Keys, kanalen Villain Wins.mid, Youtube

⁴⁸ «IT like nødvendig som kritt. Intervju med statsråd Gudmund Hernes» av Lasse Heyerdahl-Larsen, *Bedre skole* 4/1995

⁴⁹ «EDB, målet eller veien?» av Espen Holm, *Bedre skole* 4/1995

⁵⁰ «Satser på skjorta», *Kapital* 16/1994

⁵¹ «The Twisted Life of Clippy» av Benjamin Cassidy, *Seattle Met* 23.8.2022, jf.

«The Tragic Life of Clippy, the World's Most Hated Virtual Assistant» av Jake Rossen, *Mental Floss* 31.7.2023

⁵² Baym, Nancy; Shifman, Limor; Persaud, Christopher og Wagman, Kelly (2019). «Intelligent failures: Clippy memes and the limits of digital assistants». Paper på Annual Conference of the Association of Internet Researchers, Brisbane.

Del 3: på TV-skjermen

Oppvarming før vi slår på TV-skjermen

Visdomsord om luksusmerker

Har du noen gang hørt om 'laserdisc'? [...] Den tradisjonelle videomaskinen kan sammenlignes med en lada. Laserdiscen med en Mercedes.¹

Visdomsord om slang

Sone2 er feitabuggy!

Feitabuggy *adj.* dødsfet, overgroovy, helt konge,
kul, schpaa, superrocka.²

Visdomsord om kanalkonkurranse

Førde sa på sin pressekonferanse på Minde at han tror NRK blir det eneste riksdekkende selskapet til langt inn i neste århundre. 'Det er jeg hundre prosent sikker på', sa han.³

TV 2 kommer til å gå dunderende konkurs etter to år, ja kanskje etter bare 18 måneders drift. Det er det ikke noen grunn til å tvile på.⁴

Det ville vært en brukbar utgang om NRK hadde tatt over TV 2.⁵

Jeg har ikke møtt ett eneste menneske som mener TV2 er bra.⁶

¹ «Knivskarp hjemmekino» av Espen Jørgensen, *Tønsbergs Blad* 3.9.1994

² Sone2.no ca. 2002, sitert i Fagerjord, Anders (2006). «Frihet. TV 2 på nett», i: Enli, Syvertsen og Sæther op.cit., s. 281.

³ «Einar Førde: GIVE THEM HELL!», *Tidssignalet* 24.5.1991

⁴ Uttalt av *Dagsrevyens* Olav Gran-Olsson i *Journalisten* 7.2.1992

⁵ Uttalt av medieprofessor Rolf Høyer i «– Tvilsomt om TV 2 overlever» av Siw Grindaker, *Dagbladet* 29.3.1993

⁶ «Show» av Beth, *Klassekampen* 16.1.1993

Visdomsord om det som kan skje på et fort (1)

Det är ju väldigt mycket orgier på fortet, i varenda cell.⁷

Visdomsord om det som kan skje på et fort (2)

Skuespilleren Anne Krigsvoll (38) fikk et blodig møte med en dverg og en dør under opptakene til TV3-serien 'Fangene på fortet'.

– Uhellet skjedde tirsdag morgen. Vi hadde nettopp begynt opptakene på øya Fort Boyard ute i Biscayabukta. Jeg var på min første jobb inne i et rom med vannbøtter og mye rart, forteller Anne Krigsvoll.

– Da jeg skulle ut av rommet, fikk jeg ikke opp døra. Jeg forsøkte på innsiden og de andre deltagerne på utsiden. Vi ropte og skrek om hverandre. Ingen av oss fikk opp døra.

Jeg bøyer med ned for å se nærmere på låsen. Så hører jeg et brak, og en av de råsterke dvergene som er med i programmet, hadde sparket opp døra utenfra. Både døra og dvergen faller over meg, og jeg svimer av.

Alle var ulykkelige etter at jeg var utsatt for uhellet, og det gikk tydelig inn på dem som var der.⁸

⁷ «Agneta Sjödin avslöjar orgierna – på fortet» av Aino Oxblod, Expressen.se 20.5.2017

⁸ «Fikk dør og dverg i hodet» av Kurt Bakkemoen, VG 17.8.1995. Sitatet er forkortet.

Visdomsord om TV-fjes

Høsten 1996 blusset en debatt raskt opp og ned. Forskere fra Sverige, Danmark, Finland og Norge hadde finstudert en TV-uke høsten 1995, for å «undersøke programlederfunksjonen i de største TV-kanalene», og la fram sine funn. I VG fikk medieviter Kathrine Skretting et oppslag med en potensielt nedslående beskjed til de som vurderte TV-karriere: «Journalistisk dyktighet synes å være nødvendig, men ikke tilstrekkelig for en kvinne som vil arbeide som fjernsynsprogramleder på de kommersielle kanalene», ble Skretting sitert på. «Kvinnene pynter opp. De er vakre, og de er gjennomsnittlig yngre enn de mannlige programlederne», fortalte hun videre, støtta av sin telling og tolking av TV-programmer.⁹

Hva hun egentlig hadde sagt, var uklart, for Skretting hadde gitt VG-journalisten et helt foredragsmanus, framført på konferansen Kjønn og medier. Hun ga journalisten manuset fordi «det virket ikke som han var helt oppdatert på dette med kjønn og medier».¹⁰ Men tenk, journalisten skreiv ikke saken etter vitenskapelige normer.

Etter VGs førstesideoppslag heiv *Dagbladet* seg på saken. Under vignetten «Dette mener TV-jentene» ble Anne Grosvold (46), Eli Rygg (41) og andre «jenter» spurte om hva de mente.¹¹

Dag fire hadde *Dagbladet* andre ting på førstesida. «Taperne på kjærlighetsmarkedet: Sterke kvinner og svake menn» var hovedsak, overskriften «Stortingsmann sextrakassert på frokost-tv» også et sterkt blikkfang. Et par rekonstruerte pupper var det plass til, samt en sexscene fra *Jag är nyfiken – gul* med blokkbokstavene «sensur» over. Den samme Kathrine Skretting hadde nemlig utgitt en tekst om filmsensurs historie i Norge.¹² Debatten om utseende på TV var over allerede. Kanskje det hadde med seriøsiteten å gjøre? For her var det tendenser til «kommentarfelt før kommentarfeltene».

⁹ «TV-damer brukt som pynt» med undersøker, VG 11.9.1996.

¹⁰ Skretting, Kathrine (1996). «Medieforskeren møter mediene». *Norsk medietidsskrift* (3) 2., s. 92

¹¹ «– Utseende ikke så viktig tidligere» med undersøker, *Dagbladet* 12.9.1996.

¹² «Saks og sensur», *Dagbladet* 14.9.1996 samt førsteside

Kritikk fra kvinnelig forsker
VGs førsteside 11.9.1996

Nå skal vi ha det moro her i studio, for nå har jeg fått inn virkelig noe som vil glede enhver fjernsynsseer; jeg har fått besøk av to skjønne, unge damer som ifølge VG bare blir brukt som pynt på TV.
*Lars Jacob Krogh i Dagsnytt Atten 11.9.1996*¹³

Hvis vi ser på ansiktene i VG i dag: Jeg tror jeg vil ha veldig store problemer med å finne noen som vi si at dette var jammen stygge programledere, liksom.
Kathrine Skretting i Dagsnytt Atten 11.9.1996

Men er det det som er målet ditt, da, Kathrine Skretting, at vi skal få noen til å si at dette var jammen stygge programledere?
Connie Barr i Dagsnytt Atten 11.9.1996

Hvis de er for pene, og for unge, og for utfordrende kledd, så mister de troverdighet. Men de kan heller altså ikke være; på den andre siden, for gamle og for stygge, for da kommer de liksom ikke på.
Kathrine Skretting i Dagsnytt Atten 11.9.1996

Jeg synes det er fryktelig forstemmende i 1996 å sitte og diskutere hvem som er pene og ikke pene på TV. [...] hvorfor skal vi avspore dette med en ganske sånn latterlig debatt, og skyte helt på sida?
Christina Støp i Dagsnytt Atten 11.9.1996

Nå begynner fjøra å fyke her, har jeg inntrykk av, altså!
*Lars Jacob Krogh i Dagsnytt Atten 11.9.1996*¹⁴

¹³ Programmet er tilgjengelig pr. mp3-fil tilsendt fra NRK-arkivet. Det er flott at NRK tok seg mer betalt for et tolv minutter langt arkivklipp (400,-) enn det koster for en bok som det har tatt flere år å skrive.

¹⁴ I ettertid ble det påstått at sitatet lød «Nå går det så fjøra fyker her!».

Jeg er møkk lei medieforskere som påstår det ene og det andre!
Jeg kjenner mange jenter i TV 2 som er dyktige.
TV 2s informasjonssjef Arve Løberg i VG 11.9.1996

Kjersti Bergersen er programleder for TV 2s filmprogram [...] Hun blir av mange sett på som NRKs Pål Bang-Hansens motstykke.
Bergensavisen 12.9.1996

For hadde jentene stilt krav til TV-mannfolkas utseende, så hadde for eksempel Jon Gelius, Davy Wathne, Terje Dalby, Hans Wilhelm Steinfeld, Kristen Gislefoss, Helge Hammelow-Berg og Claus Wiese vært dyktige avis- eller radiofjes.
Tom Stalsberg i Dagbladet 12.9.1996

‘Medieforskning’ er en disiplin innen vitenskapen som sprenger seg vei gjennom åpne dører. Med ujevne mellomrom presenteres en selvfølgelighet eller påstand vedrørende medias ve og vel, med en bravur og oppdagerglede som burde vært forbeholdt spaltingen av atomet.
Anders Giæver i Arbeiderbladet 12.9.1996

Både medie- og kvinneforskere har vi mange av. Ytterst sjelden kommer de med nye og overraskende resultater.
Arne Bonde i Adresseavisen 14.9.1996

Det er også påfallende at disse undersøkelsene alltid kommer fra forskere som selv er gamle og ikke ser så forferdelig flotte ut.
Dorthe Skappel til Dagbladet 12.9.1996

Da medieforsker Kathrine Skretting fokuserte på kvinnelige programlederens blikkfangfunksjon i fjernsynet, med grunnlag i en forskningsrapport, mente Dorthe Skappel at det var påtakelig at dette fokus ‘(...) kommer fra kvinner som selv ikke tar seg særlig fordelaktig ut’.
To kjønnsforskere i antologi om TV2¹⁵

Naturen har, tross mutasjoner og genetiske hopp, enda ikke frambrakt en pen medieforsker.

«Pedell» i *Stavanger Aftenblad* 14.9.1996

15

¤

For sin egen del runda VG av debatten med et oppslag om vær-presentasjoner på TV i undertøy. «Dette er værdamene som ville fått medieforsker Kathrine Skretting til å gispe etter luft», fastslo den mannlige journalisten. Det var snakk om to norske damer med jobb i England. Han spurte om dem kvalifikasjoner, og fikk som svar: «Jeg kan jo ikke noe teoretisk om været, men har alltid vært interessert i om det er sol eller regn». Også programsjefen i kanalen hadde et innspill på det med meteorologisk kompetanse: «Folk vil vite om de skal ta med bikini eller paraply, om det blir sol eller regn, og hvor varmt det blir. Resten er bullshit!»¹⁶

I 1999 slo *Dagbladet* opp følgende: «Da Christina Støp (43) rundet 40 år, var det slutt på karrieren som programleder. Selv ser hun ikke bort fra at hun blir sett på som for gammel for tv-skjermen».¹⁷

¹⁵ Gundersen, Hege og Mühleisen, Wencke (2006). «'– Blir så jævlig breibeint'. Iscenesettelse av kjønn på TV 2», i: Enli, Syvertsen og Sæther op.cit., s. 157.

Som man ser, ble også Skappel feilsitert. Feilen, «kommer fra *kvinner* som selv ikke tar seg særlig fordelaktig ut», ble brakt på bane av Skretting op.cit.

¹⁶ «Varsler været i bikini!» av Frode Nakkim, VG 14.9.1996

¹⁷ «Fylte 40 – borte fra skjermen» av Gro Rognmo, *Dagbladet* 27.10.1999

Bokfolkets Oscar-show

«Den norske bokprisen skal bli en begivenhet på linje med cupfinalen!» Utsagnet ble ytret av en tidligere fotballspiller i 1991, og handler om grunnleggelsen av Brageprisen. I dag er Brageprisen trolig Norges fremste nasjonale bokpris, men da den kom, var det for å fylle en helt bestemt nisje – for å få en bokpris som ble direkteendt på TV. Kunne et kjempeshow på NRK vinne hjertene til det litterære Norge?

Jeg har både sett på cupfinaler i fotball, og spasert Oslo-langs før cupfinaler jeg selv ikke har vært engasjert i. Spesielt når ingen av lagene som spiller cupfinalen er fra Oslo-området, kommer mange tilreisende som bruker ventetida til flanering i hovedstadens turistløyper med nyinnkjøpte fotballskjerf. Kanskje eller kanskje ikke henger skjerfene over Hard Rock Café-logoene på like nyinnkjøpte T-skjorter. Cupfinalehelgen i fotball skiller seg fortsatt noe fra helga der Brageprisen deles ut. Det er fortsatt ikke slik at bokpriser deles ut på store stadioner der tusener av billetter holdes av til fans fra forfatterens ulike hjembyer. TV var derimot muligheten for å vise bokprisvinnere til massene.

Brageprisen ble grunnlagt og planlagt i 1991, og ble avholdt og kringkastet for første gang i 1992. Nettopp dette var også et av de største vannskillene for TV-underholdningen i Norge. Åpning av TV 2 den 5. september 1992 betød større konkurranse om seerne, som på sikt endret måten norsk TV-underholdning ble lagd på.

Da var det bra for NRK at Dan Børge Akerø hadde meislet ut de virkelig store visjonene i 1991. Da var fortsatt Akerø kongen av lørdagsunderholdning. Tande-P hadde ennå ikke ledet sitt første store lørdagsprogram, og gjorde andre ting, som å skrive jokes for Eldar Vågan i *Midt i Smørøyet*.¹ Akerø var derimot kultursjef i NRK, og da han høsten 1991 lanserte Brageprisen, så Akerø for seg et «gedigent fjernsynsshow», en «nasjonal happening». Inspirasjonen var selvsagt Amandaprisen og Spellemannsprisen og blesten som fantes rundt disse.

Ja, hvorfor ikke tenke enda større og la seg inspirere av klodens mest kjente prisutdelinger? I planleggingsfasen fantes det tanker om å gjøre Brageprisen til «bokfolkets Oscar-show».² Mer nærliggende hadde det nok vært å ta cues fra BBC, som i femten år hadde vist Booker-prisutdelinga på TV.³ Få eller ingen uttalte at nettopp Booker-prisen ga inspirasjon til Brageprisen, men om ikke annet, kunne det gitt en pekepinn på hvor betydningsfull en bokpris i TV-formatet *kunne* bli.

Akerø plutselig motstander

Noe av det første man måtte finne ut, var når prisen skulle deles ut. Kanskje kunne det være bra å ta hevd på et fast tidspunkt, hvor det norske folk etter hvert ble bevisst på at «nå kommer Brageprisen». Slik Eurovision gjerne havner rundt vår nasjonaldag.

Visjonen gikk ut på at Brageprisen skulle bli en «begivenhet på linje med cupfinalen!», men ikke alle visste hvor bokstavelig det var ment. Det ble nemlig bestemt å dele ut prisene på høsten, kanskje for å utnytte prisen i markedsføring inn mot jul. Første Brageprisen ble lagt nettopp til cupfinalehelga 1992, hvor cupfinalene i fotball kunne forventes å prege TV-sendingene.

Nystartede TV 2 ville samle befolkningen rundt et grandiøst cupfinaleshow på fredag og cupfinalen for menn på søndag. På lørdag smelte TV 2 til med en sjelden godbit – cupfinaleshowet i reprise – og det var det NRK ville kile inn Brageprisen. Hjernen som bygde opp TV 2s show, og ledet programmet, var ingen ringere enn Dan Børge Akerø.⁴ Kjennere vil vite at Akerø, ikke så lenge etter at han lanserte Brageprisen, ble kapret av TV 2. Etter noen måneder som programdirektør, gikk han tilbake til å lage underholdning for å bidra med det han kunne best.⁵

Cupfinaleshowet var bygd opp rundt Akerø og hans evne til å lede et program. En nærmest underordnet rolle spilte cupfinalelagene som skulle møte opp, Kniksenprisen som skulle deles ut og middelaldrende norske artister som skulle spille.⁶ Morgenens før showet ble det kunngjort at også Ståle Stiil skulle spille,⁷ uten at det skapte så store oppslag som det kanskje hadde fortjent.

BOKFOLKETS OSCAR-SHOW

VG 21.11.1991; A-magasinet 43/1992.

Akerø med glorie og visjoner, Nome med den nye oscarstatuett.

Nomes nei

Konkurransen var et faktum, og NRK måtte fri til seerne på sin måte. Oppdraget med å lede Brageprisen gikk nå til Petter Nome. Han hadde klare intensjoner om å virkeliggjøre visjonen om en nasjonal happening. Helt sentralt var å tone ned det faktum at Brageprisen handlet om bøker.

«Brageprisen er ikke en litterær aften, det er ikke firmafest for bokbransjen, og det er ikke forleggerforeningens fagmøte», uttalte Nome til VG. «Dette er tross alt snakk om beste sendetid, og da kan vi ikke avspise lisensbetalerne med et litteraturprogram for spesielt interesserte».⁸ Showet bød nok på «mindre glitter enn Amanda», men samtidig skulle andre ting enn litteratur framheves, for eksempel musikk. Nome var ikke snauere enn at han lovt «bedre låter enn Melodi Grand Prix».⁹ I både VG og *Dagbladets* forhåndssaker om Brageprisen handlet overskrift, bilde og ingress om hvilke humorister som skulle fylle tiden mellom prisutdelingene.¹⁰

Forhåndsomtalen var nå én ting, men programmet sto i stil. Fra første stund slo Nome fast at bøker ikke var gøy. Viktig, ja, men ikke gøy. Forventningsjustering var et stikkord.

Petter Nomes *Rondo*-dresser var fortsatt noen år unna.
Dette er åpninga av første show; hvorfor folk forlot salen vites ikke.

I 1992 introduserte man derfor Brageprisen ved at Nome sto bak stabelen av årets nominerte bøker. Det brennende spørsmål fikk ryddes av veien: «Går det an å lage et TV-underholdningsprogram av det? Går det an å lage noe moro ut av det, går det an å lage spenning ut av det? Svaret er selvfølgelig: nei».¹¹

«Papir, papp, cellulose. Bøker er fryktelig tørre greier», fortsatte Nome. Det viste seg at han var inne i et resonnement, som førte til at Nome trakk fram kveldens første person med bokutgivelse bak seg. Personen var ingen av årets nominerte forfattere, men Adolf Hitler. Resonnementet kom nemlig inn på at «det som er tørt, det har den forunderlige egenskapen at det så veldig lett tar fyr». Programmet klippet til nazistenes bokbål. Lørdagsunderholdning!

Ved neste prisutdeling i 1993 gjorde Nome sin entré mellom et steppedans-nummer og ei Hellbillies-låt. Åpningsapplausen hadde ikke lagt seg før han hevet stemmen over larmen og repeterte sitt oppbyggelige budskap fra året i forveien: «Det er egentlig fullstendig meningsløst, det vi skal i gang med i kveld. Vi skal altså bruke en hel TV-kveld på bøker».¹²

Ble det for lite glitter? Eller var det riktig som det het i *Adresseavisen*, at en TV-kveld med «glamour kan kanskje forsvares når det gjelder Spellemannpris og Amanda, men glamouren står i grell kontrast til bøkens vesen». ¹³ Hans kollega i *Dagbladet* erklærte at man nok burde «være mer enn normalt opptatt av bøker for å kunne glede seg over et så vidt kjendisfritt og langsomt fremadskridende program». ¹⁴ Arrangementskomiteen sin leder hadde som beskjeden ambisjon å få til «ei god fjernsynsdekking som forfatterane ikkje treng kjenne seg ille til møte med». ¹⁵

Avskrudd av en million

Brageprisshow nummer én fant sted på Hotel Oslofjord i Sandvika, hvor det for tida var bokmesse. I salen skal stemninga ha vært upåklagelig «til tross for en del heller smale innslag», ifølge VG. ¹⁶ Trond Kirkvaags parodi av Brikt Jensen var blant det som fant sitt publikum. Et revolvermagasinintervju med infame og avbrytende spørsmål ble lite kommentert etterpå, bortsett fra et negativt utrop i Nationen. Der skreiv Ida-Lou Larsen at mennene bak *Revolvermagasinet* (og for tida også *The Show*; se neste kapittel) – Otto Jespersen, Charlo Halvorsen og Stig Holmer – sto for showets «eneste pinlige innslag», et «usedvanlig umorsomt feilskjær». ¹⁷

VG omtalte programleder Nome som et funn, ja han ble utropt til kveldens hovedprisvinner. Sjefen hans i NRK Tordis Aavatsmark hadde kost seg på sin plass i salen, men ønsket ikke å kommentere programmet. Hun hadde ingen mening om showet før hun fikk se opptak av TV-sendingen. ¹⁸ Holdningen var kanskje litt merkelig defensiv; holdt hun muligheten åpen for at showet framsto bedre i salen enn det gjorde gjennom TV-ruta?

1,09 millioner ble oppgitt som seertall. Lørdagsunderholdning på NRK i 1992 hadde som regel høyere seertall enn dette. Dette var samme år som Tande-P begynte å lede lørdagsprogrammer, og han kunne ha dobbelt så mange seere, en hel million flere. Selv denne spesifikke oktoberlørdagen var det en halv million flere som så *'Allo 'allo*. Det liksom-franske programmet gikk før Brageprisen, så det var en halv million som falt av. ¹⁹

Ifølge VGs kulturjournalist med godstol og notatblokk var Brageprisen «en skuffelse», «altfor langtrukket», tidvis «svært kjedelig og på grensen til det parodiske».²⁰ Nevnte *Nationen* skreiv at programmet var et «pent og dannet, men litt kjedelig program, som på ingen måte klarte å formidle noe av litteraturens eksplosive kraft. Og det bidro heller ikke forfatterne til».²¹ *Trønder-Avisa* skreiv at NRKs beste denne kvelden var Andreas Lunnan. Altså kveldens kanalvert! På den annen side var Dan Børge Akerø *kveldens* vinner med sitt konkurrerende show – som altså var en reprise fra fredagen! At skribenten i *Trønder-Avisa* hadde sølt på notatene sine, kan ikke utelukkes. Han erklærte nemlig et av cupfinale-showets beste innslag for å være et «artisteri med ballen» utført av Gøran Sørloth og Max Manus.²²

Det oppsto ikke de helt store diskusjonene om riktige bøker hadde vunnet Brageprisen 1992. At litteratur og bokbransje var tema for pressedekningen av Brageprisen, var nærmest unntak. *Bergens Tidende* sendte en fortsatt relativt ukjent Frode Grytten over fjellet for å rapportere. Oddingen falt inn i den sports-journalistiske stilen og jublet over «solid bortesiger for vestlendingane, nynorsken og Det Norske Samlaget».²³ *Fædrelandsvennen* intervjuet de nominerte i poesi-kategorien, hvor Paal-Helge Haugen framsto som «overrasket over hvor lite styr det er omkring prisutdelingen».²⁴ Under showet var Haugen for høflig til å påpeke feil uttale av tittelen på sin aktuelle diktsamling, som konsekvent ble kalt for *Sone O* i stedet for *Sone null*.²⁵ Vel, ikke for det – i skrivende stund opererer *Store norske leksikon* like godt med begge titlene på en gang.²⁶

For jurymedlemmer er det en egen kunst å skrive begrunnelsen for prisen. Begrunnelsen bør vel starte generelt og bør være mulig å applisere på flere av de nominerte, slik at flest mulig holdes på pinebenken mens avsløringen trekker ut. Et eksempel på jurykunst fikk Norges folk høre i 1992 da Petter Nome tok for seg kåringa i klassen fagbok. De nominerte var (1) *Lettvektene. Om for tidlig fødte barn*. (2) *Det umedvitne språket*. (3) *Rockleksikon*.

Nome hadde spenningsmomentet i sin hule hånd da han begynte å lese begrunnelsen: «Juryen skriver om årets vinner i fagbokkategorien: Hehe. Blikke lett å holde dette hemmelig. 'Rockleksikon...'. Jubelen begynte.

Alle må starte et sted, og neste år ville kanskje juryen klare å ikke avsløre vinneren i første ord av prisbegrunnelsen.

Utskjelt ettåring?

Det har nok aldri vært lett å lage god, vidtfavnende lørdags-underholdning, men på den annen side hadde NRK mange lojale seere. En stor andel satt og så på Statskanalen uansett om de likte programmet eller ikke. De som kanskje ikke var like lojale, var kjernemålgruppe og sentrale støttespillere for Brageprisen.

Televerket tenkte litt over sin sponning av programmet, og valgte å trekke seg. I praksis ville det bety kansellering av prisen. Televerket syntes de «fikk for lite igjen for pengene». Blant annet beskyldte de Petter Nome for å ha ødelagt for etaten, ved å ikke nevne sponsoren under utdelinga av hedersprisen. Nome kjente seg ikke igjen i påstandene.²⁷ Kulturrådet gikk til slutt inn og reddet seansen med et engangsbeløp.²⁸ Dermed ble det klarsignal for en ny Petter Nome-ledet utgave av prisutdelingen. Denne gangen unngikk man alt styr med fotballcupen, utsatte showet med én måned, og avholdt dessuten utdelinga i enda mer boklige omgivelser på Deichman.²⁹

Blant perlene som prosjektleder Roald Øyen kunne lokke med på forhånd, var at Hellbillies skulle spille «en egen sang om en forfatter».³⁰ VG spådde en kveld med godt utbytte – for TV 3: «Hvis Jon Michelet og Lise Nilsen noensinne skal klare å få høye seertall for Fangene på fortet så er det i kveld. I dag er det nemlig duket for Brageprisen i NRK».³¹

Som året før hadde NRK pene seertall på fredagskvelden – helt fram til Brageprisen. *Norge rundt* ble sett av 1,6 millioner. Godt over halvparten av disse seerne fikk ikke med seg Hellbillies' «Biologisk rimsmed» eller noen av de andre åtene Roald Øyen la ut. I

stedet falt seerne fra slik at Brageprisen ble sett av 0,6 millioner. Og der *Norge rundt* med sine godlynte kuriosareportasjer endte opp som ukas mest sette program på norsk TV, var Brageprisen det 23. mest sette.³² Ei slik plassering ønsket ikke NRK at deres primetime-program på en fredagskveld skulle inneha.

Faktisk ble det etter hvert endel oppmerksomhet rundt det som Brageprisen egentlig burde handle om, altså bøkene i seg selv. Både nominasjonsrutiner, prisvinnerkriterier, om litteratur egentlig var noe man kunne konkurrere i, juryenes arbeidsforhold og tidspunktet for prisutdeling ble diskutert. Men disse debattene faller utenfor en omtale av selve TV-showet.

Fra Brageprisen 1994: symptomatisk for TV-programmet?

Bøkenes og Sydens tiltrekningskraft

I 1994 var Deichman igjen kulisse og Mette Janson var styrer av showet, i 1995 og 1996 foregikk det i lokalene til bokmessa på Sjølyst med henholdsvis Arnhild Myklebust Eggen og Henry Notaker som programledere. Opplegget syntes å bli billigere og billigere ettersom sponsorkronene ble færre og færre.

Etter to år der Brageprisen gikk utenom cupfinalehelga, lot man i 1995 TV-konkurranse være TV-konkurranse og flytta programmet tilbake til samme helg. Nå var det ikke lenger slik at Dan Børge

Akerøs cupfinaleshow oppnådde «bare litt færre» seere enn Brageprisen og at seertallet «var bra til TV 2 å være». Snarere innfant NRK seg med at cupfinaleshowet var gått langt forbi Brageprisen.³³ VG ga opp å trille terning på bokprisprogrammet.

I mangel av folk som sov i telt for å skaffe seg Bragepris-billetter før de ble revet bort, fant NRK på noe nytt for å skape blest: å lokke med sydentur. I 1994 kunne man vinne en reise til Hellas hvis man fulgte med på forskjellige hint som var strødd utover showet, og på grunnlag av disse ringte inn for å gjette på hvem som vant hedersprisen. Det første hintet ble gitt før programmet: «Hellas».³⁴ Hintene gitt under programmet var «OL-hymnen» og «Karlsson på taket».³⁵ Husk at folk ikke hadde internett og ikke kunne slå opp hva det skulle være. Å finne fram til en litterær personlighet basert på disse sparsomme hintene, framstår kanskje som en konkurranse for spesialiserte elitequizzere, men OL-hymnen var tross alt aktuell samme år.³⁶

Seerkonkurransen i 1995 hadde tilsynelatende en upåklagelig kulturell tyngde. Premien var da «en reise for to personer i Sigrid Undsets fotspor til Roma, med Tordis Ørjasæter som reiseguide». Trekninga skjedde blant alle som ringte inn for å kåre tidenes norske roman. Kåringa skulle holdes varm i ukevis ved at én og én bok, som på gitte tidspunkt hadde færrest stemmer, ble eliminert fra lista.³⁷ Men ikke alle syntes at en tur med moren til Elin Ørjasæter var nok som kulturalibi. For *Aftenpostens* kritiker var en innringerkåring snarere et «skritt på den glamorøse veien til den totale TV2'isering».³⁸ Forfatteren Knut Faldbakken gikk lenger, og nekta å oppgi de han mente var best. Han ville ikke «assosieres med Brage-arrangørenes publikumskåring av tidenes norske roman. En useriøs jippo!». ³⁹ En annen mente at PR-stuntet viste «liten tro på bærekraften i sitt eget prosjekt».⁴⁰ Cathrine Sandnes trodde kåringa var det siste forsøket på å skape diskusjoner rundt Brage-prisen, «fordi bok på TV [er] særdeles lite pirrende».⁴¹

Forlagsfolk kritiserte selve koblinga mellom bøker og TV. «Det lates som det er like gøy å lese en bok som å se en film, og det er det ikke», uttalte forlagsredaktør Anders Heger. Han mente at en

avstemning om tidenes roman «vil ha samme troverdighet som Kjell Thues nitime-kåringer av Norges nasjonalfugl og Norges nasjonalrett». Det spørres om ikke Heger tok feil, for det må da være flere om vet at fossekallen er Norges nasjonalfugl – enn som vet hvilken roman som vant den nevnte innringerkåringa.

Heger traff bedre da han gikk i rette med argumentet om at bøkene som blir nominert får litt TV-tid slik at flere kommer på å sjekke ut bøkene. Det tvilte Heger på, og lurte på om det i det hele tatt fantes noen som ett år etterpå kunne huske hvem som vant Brageprisen året før. For ikke å snakke om de som ble nominert uten å nå opp.⁴² Det er ikke nødvendigvis et argument for at prisen ikke er viktig, for selv Nobelpris-vinnerne er vanskelig å huske, selv kort tid etter de er delt ut.

I hvert fall fantes det noen som la veldig godt merke til nominasjoner og vinnere. Særlig var Geir Berdahl i Oktober forlag kritisk, etter at nettopp hans forfattere (Solstad, Petterson, Michelet, Hoem, Tove Nilsen med flere) ikke fikk nominasjoner i starten. «Lufta gikk ut av Brageprisen ved at man ikke fikk de helt store nominasjonene», mente Berdahl. Prisen var derfor «mer et kretsmeesterskap».⁴³ Vigdis Hjorth var også blant de som trodde at «prisen har lite troverdighet blant folk flest».⁴⁴ Eller var dét helst et standpunkt man holdt på helt til det øyeblikk man vant prisen selv?

Skrinleggelse?

For mange var veien kort fra misnøye med TV-showet til å ønske hele prisen nedlagt. Noen fattet seg i korthet, som Cathrine Sandnes i 1996: «alt i alt er Brageprisen som TV-show like spennende som en ballett i bokform. Med andre ord: Les boka. Se gjerne filmen. Dropp showet».⁴⁵ Andre utbroderte sitt budskap over flere og lengre tekster, som Ida-Lou Larsen i *Nationen*.

«TV-titterne er vant til mange rare underholdningsprogrammer fra NRK», skreiv Larsen, men var grensa nådd med dette?

«Er TV-show'et verdt innsatsen? Jeg vil være tilbøyelig til å svare et rungende Nei! Televerket kom til samme resultat etter

å ha sponset programmet i fjor [...] Men dersom ingen sponsor dukker opp, og Brage-showet skrinlegges, vil neppe noen gråte av den grunn. Det var et forsøk verd, javel, men når forsøket ikke svarer til forventningene, må det være best å si stopp, og prøve å tenke nytt».⁴⁶

Også litteraturviter og seinere kulturredaktør Jan H. Landro i *Bergens Tidende* med et hjertesukk i 1995: «Har Brageprisen noen fremtid? Og hva med den tv-sendte prisutdelingen? Fire års prøving og feiling – ikke minst det siste – har vel vist at Brage er en bok som bransjen med fordel kan lukke». TV-showet ble bare:

«Flauere og flauere for hvert år. Kravet til underholdning i beste sendetid gir ikke boken en sjanse. Her skal det pludres, her skal programlederen være på fornavn med enhver som nærmer seg kamera, her skal bøkene presenteres gjennom programlederens klisjepregete og tungen ut av vinduet-formulerte egenvurderinger [...] Nei, innse at dette ikke er tingen. Nedlegg både pris og show».⁴⁷

Tor Åge Bringsværd mente at NRK burde forakte seertallsmålinger, skrelle bort det i showet som ikke hadde med litteratur å gjøre, og ikke overforklare stoffet for de som uansett ikke kunne forutsettes å være interessert. En fotballkommentator tar jo for gitt at de som ser på, kan fotballreglene. Bringsværd skjønnte at reklamebaserte TV-kanaler måtte holde på seerne for enhver pris, men statskanalen måtte tilby et alternativ. Undringen oppsummerte han velformulert: «hva er det NRK driver og fjomser med?»⁴⁸

Dagbladets mann med kulturell-litterær kapital og uten juleshow-eksponeringsbehov eller bygdebakgrunns-kokettering,⁴⁹ Fredrik Wandrup, gikk tilsynelatende stikk motsatt vei. Han så ingenting i veien for livat framtoning og dyrking av det kommerse:

«Bruk TV-mediet! Lag show, med hornmusikk og drilljenter, klovner og akrobater. Lag Oscar-spenning med oppdelt bilde

av de spente kandidater foran hver pris. Kutt ut læreboka. Del inn skjønnlitteraturen i egen pris for roman, novelle, krim og poesi. Behold barneboka, men del inn sakprosaen i dens mer fargerike undergrener; historie bok, memoarer, essay, biografi, reiseskildring. Lag fest! Blås i basuner! Fri til publikum! Og la Otto Jespersen lese fra årets beste kokebok i pausen!»

Wandrups tekst var nok en blanding av genuine råd og parodi-erende utsagn. Han harselerte med lærebokpris i sin skildring av en TV-fredag i et vanlig norsk hjem. Noen håpet kanskje at bøkene fikk blest rundt seg, uten at det akkurat ble slik:

«Spenningen er intens i de blåflimrende tusen hjem. Folk hiver innpå nervøse mengder av pizza og potetgull mens de avventer svaret på spørsmålet alle stiller seg: Hvem blir årets lærebokforfatter? [...]

Stemningen tetner til foran skjermene. De heftige diskusjonene innen familien stilner og rydder plassen for en intens, megetsigende stillhet: Hvem vinner årets pris for beste sakprosabok?»⁵⁰

Ikke helt sving på det

Prisutdelingsshowet slik det fortsatte å være – og nei, Wandrups oppskrift ble ikke tatt til følge – var neppe bedre eller verre enn andre av NRKs prisutdelinger. Problemet med ekstra lave seertall og dermed sponsorflukt kan ha skyldtes at gjenkjennelsesfaktoren var lav. Forskjellen mellom bok og idrett er slående; i idrettens verden følger nordmenn med på alskens smale og langtekkelige idretter så lenge det er en norsk deltaker med. For da skapes identifisering og gjenkjennelse. De fleste bragenominerte forfatterne ville de færreste seere ha noe forhold til. Et og annet navn, kanskje, i beste fall noen ansikter. Men så var det bøkene deres, som ofte ikke hadde blitt folkeeie. Det fantes flere eksempler på prisvinnende bøker som utkom samme dag som prisutdelinga, eller som ikke engang hadde kommet ut i bokhandelen ennå.⁵¹

For å bøte på den lave gjenkjennelsesfaktoren, introduserte NRK hver av de nominerte bøkene med en liten videosnutt. Med eller uten tekst, iblant opplest av en skuespiller. Noen ganger et konkret utdrag fra boka, andre ganger ved friere assosiasjoner. Det er klart det er utfordrende å velge seg 10 linjer ut av 400 sider og la det stå til, men snuttmakerne gjorde så godt de kunne. Klippene varierte fra det søte og tiltalende til det nærmest outrerte.

Det kan avkreftes at kvaliteten på videosnittene var årsaken da politiet sto klar like utenfor prisutdelinga i 1992 for å arrestere en av de som hadde vært med på å lage videoene.⁵²

Tvert imot falt videoene i smak, i hvert fall hos en journalist i VG som var usedvanlig (og kanskje ukarakteristisk) fornøyd og utropte bokvideo til den nye musikkvideoen. Dette burde satses på og «dyrkes», mente han, selv om det kanskje var «upassende kommersielt».⁵³ Ida-Lou Larsen i *Nationen* var derimot ganske sikker på at bokvideoer *ikke* hadde noen større verdi: «Ingen skal få innbilt meg at presentasjonsvideoene ga en eneste TV-seer lyst til å styrte av gårde til bokhandelen!»⁵⁴ Heller ikke begrunnelsene fra juryen fikk noen pris av Larsen: «Det var svært vanskelig for TV-titteren i stuen hjemme å danne seg noe inntrykk av de nominerte bøkene, og juryenes uttalelser bidro ikke til å forklare hvorfor nettopp vinnerne vant».⁵⁵

Jurybegrunnelsen ble seinere kutta. I stedet begynte NRK å kalle inn egne prisutdelere, og *de* kunne intervjues om hummer og kanari før vinneren ble kunngjort. Intervjuene var kanskje det aspektet ved Brageprisen på TV hvor det hakket aller mest.

Noen ganger ble tonen litt påtatt personlig, som enkelte ganger da programlederen fortalte at de leste boka for barna sine. Er det en måte å skape en samtale i et direktesendt intervju? Andre ganger humpet og gikk det, til tross for skjær under overflaten. En kjent fotballspiller skulle dele ut pris, kanskje for å vise at også fotballspillere henga seg til bøkene. Spilleren, som egentlig ikke interesserte seg for stort annet enn nettopp fotball, stilte opp til tross for angsten som meldte seg hver gang folk «forventer at jeg skal være en figur». Under seansen krystet Petter Nome ut alt om

spillerens bokinteresse, og vel så det. Seinere fortalte spilleren at han bare hadde lest et par bøker i sitt liv. Mediene hadde gitt ham et kulturelt image som at han ikke følte seg hjemme i: «Jeg tenker mye, men ikke særlig dypt».⁵⁶ Ida-Lou Larsen (igjen!) ilte derimot til med hyllest til fotballintervjuet. Nettopp dette «gjorde størst inntrykk» av alle innslagene på prisshowet i 1993, fordi spilleren «rett og slett [...] hadde en påfallende likhet med et ungdomsbilde av den franske lyrikeren Alfred de Musset (1810–1857)».⁵⁷

Men så prøvde NRK seg i 1995 på en internasjonal prisutdeler. Det var Umberto Eco, som fortalte et par vitser og ble spurt av programlederen om sine norskferdigheter. Videre tok programlederen utgangspunkt i at hun ikke var professor, og lurte på hvem Eco egentlig ville nå fram til ved å skrive så «tungt» som han gjorde.⁵⁸ Forfatter Mette Newth ble tirret til å skrive klagebrev til arrangørene. Showet var overfladisk og antakelig inspirert av *Reisesjekken*, mente Newth, og kroneksempelen var «en ytterst provinsiell, arrogant og uverdigg behandling av Umberto Eco som gjorde mange i salen og foran skjermene svært skamfulle». Også Jan H. Landro sukket over at «her skal Umberto Eco i beste populistiske stil få høre hvor vanskelige romaner han skriver og hvor lite vi forstår her oppe i Norge». Mette Newth la rasende til at hun «sterkt avviser å forbindes med Brage-konkurransen for fremtiden».⁵⁹ Men året etter var hun å se i programmet.

Forsøk på å spritte opp showet ble også gjort av prisvinnerne selv. En lyriker svarte rørete i seiersintervju. Etterpå ble han spurt om det hadde blitt litt mye på ham. Først svarte han at intervjuet var anledning til å «kverulere litt i en dialektisk svartype», men endra raskt forklaring til at han spilte drita. «Alle jeg kjenner vet at det dreide seg om skuespill fra min side», sa han og la til: «Det er jo et show dette her, ikke sant?».⁶⁰ Fint at avisene fikk noen nestenskandaler å skrive om.

Stigende stjerner

Til sist kan vi nevne at Brageprisen på TV ble brukt som springbrett for noen nye underholdningspersonligheter. Herborg Kråkevik var

ikke spesielt kjent da hun debuterte som *avbryter* under showet i 1994. *Avbryteren* var lenge ryggrad i NRKs helgeunderholdning, med karakterer som Vaktmesteren og Mossa. Tradisjonen tro tilhørte Kråkevik et arbeideryrke, usikkert hvilket, men noe med blå kjeledress. Navnet hennes var feilstavet.⁶¹

Ruter, cap bak-fram og bukseseler. En blanding av 90- og 40-tallet. At Henning Sommerro lagde beaten til «ræppen», kunne bare skje i NRK.

Kjennere som ser Håkon Kornstad Trio på en konsertplakat, vet at navnet borger for jazz på høyeste, prisbelønte nivå. Kornstads «double whammy»-bakgrunn fra både Operahøgskolen og NTNUs jazzlinje gjør at klassisk sang også står på repertoaret. Karrieren for et voksent TV-publikum startet mer eller mindre på Brageprisen 1992, der Kornstad fikk framføre tekstlinjer som «Alle barna spilte bordtennis, unntatt Kalle, det var hans balle».

Allerede før showet lokket VG med at denne utgaven ville by på «en svingende 'ræpp' over de makabre, grove og morsomme Alle barna-vitsene som har hjemsøkt norske barne- og ungdomsmiljøer de siste par årene», og som Simon Flem Devold ønsket å forby.⁶² Som alltid når det sto «svingende ræpp» kunne

man være sikker på at det hadde lite med hip hop å gjøre, og mer med voksenmusikere som skulle utforske en ny og ungdommelig stil å gjøre. Bjarte Ytre-Arne sto bak, og han hadde radbrukket «ræppen» ved flere anledninger i *Midt i Smørøyet*, et program for eldre barn og yngre ungdommer. Håkon Kornstad og Rebekka Karijord var stjerner i husbandet der, og ble altså rekruttert til Bragepris-showet. Husbandet het Ænnimæls og innebar at Karijord kledde seg ut som ape i alle musikkvideoene og Kornstad som elg. Ænnimæls var på P1s Norsktoppen med «Røyking er ut» i 1991.⁶³

«Røyking er ut» er ei låt som den allestedsnærværende Øyvind Holen ikke har tatt med i sine oversikter over «Vidar-Theisen-rap». Det vil si norskspråklig novelty-rap fra 1980-tallet fram til Gatas Parlament og Ellers Det begynte å lage ordentlig rap i 1994–95. Men «Røyking er ut» ble gitt ut på både CD og sjutommer, den.⁶⁴

Rebekka Karijord ble også musiker og komponist. Albumene hennes har kanskje vært litt kommersielt utilgjengelige, men Karijord har gjort alt fra Ibsen-teater til musikal, filmmusikk, barne-TV og filmroller. En link tilbake til Brageprisen er en av hennes filmroller, som den forlagsansatte Johanne i *Reprise*.

Den siste vi tar med oss av de som skulle få oppmerksomheten lengst mulig vekk fra bøkene, er Åsleik Engmark. Det var i 1998 han ble kalt inn. «Jeg skal gjøre et fattig forsøk på å sprite opp et av Norges kjedeligste programmer!», sa komikeren litt selvironisk på forhånd.⁶⁵ Trond Viggo Torgersen hadde nå overoppsynet, og ville «løfte programmet til et severdig nivå».⁶⁶ Refseren Hans Rossiné syntes ikke det var det, og spesielt på grunn av oppspritinga: «hans ymse figurer var vel noe av det verste ved hele showet. Tekstene var pinlig dårlige, så umorsomme og tannløse at det ble en lidelse hver gang Engmark dukket opp».⁶⁷ Også Cathrine Sandnes lot nok en gang øksa falle, over årets programledere og Brageprisen som hadde «utviklet seg til å bli et tv-program for selvplagere»:

«Eva Bratholm sludrer på sitt profesjonelt intetsigende vis [...] og en enda mer folkelig og intetsigende Torkjell Berulfsen som bedriver intetsigende tørrprat med de uheldige prisvinnerne. I fjor, som året før, var resultatet en stilstudie i utsøkt kjedsomhet, bare avbrutt av enkelte regelrett pinlig svake utsagn og utlegninger om programledernes biografi. Når det likevel ikke ble lik gudsjammerlig i år, så var det takket være Solstad – og ikke den innleide morromannen».⁶⁸

Ja, for en av Geir Berdahls Oktober-forfattere vant hedersprisen det året. «Jeg vet ikke hvorfor jeg har fått prisen, men jeg håper den er gitt i god mening», sa vinneren på sitt mest solstadske.⁶⁹

Kilder til dette kapitlet

¹ «Midt i smørøyet tilbake på TV» av Signe Bjørvik, *Aftenposten* 8.2.1991

² «Bokfolkets Oscar-show» av Kirsti Hovland, *VG* 21.11.1991

³ «The Booker Prize story», thebookerprizes.com.

⁴ «Bok-show med humor», *VG* 1.10.1992

⁵ «Dir. Akerø tilbake på TV'en» av Per Annar Holm, *Aftenposten* 22.10.1992; Kullerud, Dag (2020). *Fenomenet Dan Børge*. Oslo: Aschehoug, kap. 7.

⁶ «Fotballshow mot Bragepris», *Bergens Tidende* 22.10.1992

⁷ «Dan Børge mot Dan Børge» av Lars Hognestad, *VG* 24.10.1992

⁸ «Bok-show med humor», *VG* 1.10.1992

⁹ «NRKs Brage-løfte» av Sindre Hovdenakk, *A-magasinet* 23.10.1992

¹⁰ «Bok-show med humor», *VG* 1.10.1992; «Fest for boka» av Siw Grindaker, *Dagbladet* 24.10.1992

¹¹ *Brageprisen* 24.10.1992, NRKs TV-arkiv

¹² *Brageprisen* 12.11.1993, NRKs TV-arkiv

¹³ «– Skål for boken!» av Trygve Lundemo, *Adresseavisen* 27.10.1995

¹⁴ «Pauker og priser» av Terje Mosnes, *Dagbladet* 19.11.1994

¹⁵ «Brageprisen og fødselsvanskane» av Ottar Fyllingsnes, *Dag og Tid* 11.11.93

¹⁶ «Petter tok prisen» av Erik Nodland m.fl., *VG* 25.10.1992

¹⁷ «Dannet underholdning for dannede mennesker» av Ida-Lou Larsen, *Nationen* 24.10.1992

¹⁸ «Petter tok prisen» av Erik Nodland m.fl., *VG* 25.10.1992

¹⁹ «Dan Børge slo Petter» av Børre Haugstad, *VG* 26.10.1992

²⁰ «Kjedelig og langtrukket» av Dag Stamnes, *VG* 25.10.1992

-
- ²¹ «Dannet underholdning for dannede mennesker» av Ida-Lou Larsen, *Nationen* 24.10.1992
- ²² «Cupfinaleshow» av Bjarne Kjønstad, *Trønder-Avisa* 26.10.1992. Makkeren som Gøran Sørloth faktisk hadde, var Lillestrøm-spilleren Stuart McManus.
- ²³ «Brage-fest for Norges beste» av Frode Grytten, *Bergens Tidende* 24.10.1992; «Bortesiger på Brage Stadion» av Frode Grytten, *Bergens Tidende* 26.10.1992
- ²⁴ «Poetisk lunsj i forkant av Bragepris-utdelingen» av Emil Otto Syvertsen, *Fædrelandsvennen* 24.10.1992
- ²⁵ *Brageprisen* 24.10.1992, NRKs TV-arkiv
- ²⁶ Paal-Helge Haugen i *Store norske leksikon*
- ²⁷ «Petter Nome skuffet og sint» av Anne Cathrine Straume, *VG* 16.4.1993
- ²⁸ «Kulturrådet redder Brageprisen», *NTB* 4.5.1993
- ²⁹ «Brageprisutdeling på Deichmanske» av Anne Cathrine Straume, *Aftenposten* 1.9.1993
- ³⁰ «Fest for boka» av Sølvi Wærhaug, *VG* 12.11.1993
- ³¹ TV-guiden, *VG* 12.11.1993
- ³² «Vil ikke ha Brage» av Erik Nodland, *VG* 15.11.1993
- ³³ «God helg for Dan» av Kurt Bakkemoen, *VG* 31.10.1995. Dette året ble det til og med spilt to cupfinaler, det vil si omkamp etter at den første endte uavgjort. Omkamp ble avskaffet etter dette.
- ³⁴ «Vinn syden-tur!», *VG* 18.11.1994
- ³⁵ *Brageprisen* 18.11.1994, NRKs TV-arkiv
- ³⁶ Riktig svar var Haldis Moren Vesaas. Hun oversatte OL-hymnen fra gresk til norsk, til bruk på åpningsseremonien til OL i Lillehammer. Da oppdaget de konservative kristne at OL-hymnen nevnte de greske guder, og var forferdet over slik «avgudsdyrking». Se Haave, Morten (2024). *1994 på en måte. Vinter og vår*. Oslo: Kolofon, s. 108-111
- ³⁷ «Vær med på å velge Tidenes norske roman» av Hilde Bjørhovde, *Aftenposten* 2.10.1995
- ³⁸ «Fortjente vinnere, men ellers mye tulliball» av Terje Stemland, *Aftenposten* 29.10.1995
- ³⁹ «Romanene du bare MÅ lese» av Terje Høiland, *Aftenposten* 8.10.1995
- ⁴⁰ «Hvem er bragest i landet her?» av Jan Landro, *Bergens Tidende* 31.10.1995
- ⁴¹ «For spesielt interesserte» av Cathrine Sandnes, *Arbeiderbladet* 28.10.1995
- ⁴² «– Tåpelig Bragepris» av Knut Selsjord, *Klassekampen* 27.10.1995; «Kritikk mot Brageprisen», *NTB* 27.10.1995
- ⁴³ «Dobbeltroller i Brage-juryen» av Eskil Engdal, *Dagens Næringsliv* 24.10.1992; «Dropper Brageprisen» av Sølvi Wærhaug, *VG* 4.11.1993
- ⁴⁴ «Bokfolk om Brageprisen», *Aftenposten* 26.10.1995
- ⁴⁵ «For spesielt interesserte» av Cathrine Sandnes, *Arbeiderbladet* 28.10.1995
- ⁴⁶ «Brageprisen – trenger vi den?» av Ida-Lou Larsen, *Nationen* 16.11.1993
- ⁴⁷ «Hvem er bragest i landet her?» av Jan H. Landro, *Bergens Tidende* 31.10.1995

-
- ⁴⁸ «Brage-showet har ingenting med litteratur å gjøre» av Tiril Bryn, *Morgenbladet* 16.11.1993
- ⁴⁹ Jeg må ha vært eksaltert på mystisk vis da jeg fant på denne beskrivelsen av Wandrup, men lar den stå som en kuriositet. Juleshow henviste nok til Kjetil Rolness, og bygdebakgrunn kanskje til Anders Hompland, men hvem vet...
- ⁵⁰ «Bokfolkets anti-show» av Fredrik Wandrup, *Dagbladet* 18.11.1994
- ⁵¹ «Brage bedre enn i fjor» av Trygve Lundemo, *Adresseavisen* 15.11.1993; «Brageprisen helt ok!» av Yngve Kvistad, *VG* 28.10.1995
- ⁵² «– Jeg var en kjeltring for det hadde politiet bestemt» av Anne Elin Tollerud, *Dagbladet* 29.10.1992
- ⁵³ «Ja til bokvideo» av Tor Strand, *VG* 13.11.1993
- ⁵⁴ «Brageprisen – trenger vi den?» av Ida-Lou Larsen, *Nationen* 16.11.1993
- ⁵⁵ «Dannet underholdning for dannede mennesker» av Ida-Lou Larsen, *Nationen* 24.10.1992. Hvis noen skulle være i tvil, trakk Larsen fram dette som en av de mest positive tingene ved programmet.
- ⁵⁶ «Komplett rotehue» av Frode Nakkim, *VG* 28.5.1994
- ⁵⁷ «Brageprisen – trenger vi den?» av Ida-Lou Larsen, *Nationen* 16.11.1993
- ⁵⁸ *Brageprisen* 27.10.1995, NRKs TV-arkiv
- ⁵⁹ «Hvem er bragest i landet her?» av Jan Landro, *Bergens Tidende* 31.10.1995; «Boikotter Brageprisen» av Jan Landro, *Bergens Tidende* 7.11.1995. Aftenposten reagerte på «programlederens tåpelige sosionomspørsmål» til hedersprisen vinneren Anne-Cath Vestly, jf. «Fortjente vinnere, men ellers mye tulliball» av Terje Stemland, *Aftenposten* 29.10.1995.
- ⁶⁰ «Spilte full på Brage-show» av Erik Nodland, *VG* 30.10.1995
- ⁶¹ *Brageprisen* 18.11.1994, NRKs TV-arkiv
- ⁶² «'Alle-barna-ræpp' på TV» av Anne Cathrine Straume, *VG* 24.10.1992
- ⁶³ «Blir helsepop hit på Ti i skuddet?», *Aftenposten* 9.7.1991. Utkledning som ape er jo en lenke tilbake til kapittel 3 og musikkvideoen til «The Bad Touch».
- ⁶⁴ De Ænnimæls – Røyking Er Ut!, Discogs.com
- ⁶⁵ TV-guiden, *Dagsavisen* 4.12.1998
- ⁶⁶ «Brages hederspris til Solstad» av Kaja Korsvold, *Aftenposten* 7.12.1998
- ⁶⁷ «Kjedelig Bragepris» av Hans Rossiné, *Dagbladet* 7.12.1998
- ⁶⁸ «Brages gjesp» av Cathrine Sandnes, *Dagsavisen* 7.12.1998
- ⁶⁹ «Æret være Solstad» av Mode Steinkjer, *Dagsavisen* 7.12.1998. Berdahl var riktignok fortsatt indignert, da Brageprisen ikke «skapte debatt» eller hadde «fått verken ordentlig litterær betydning eller ordentlig kommersiell betydning», jf. «Brages hederspris til Solstad» op.cit. Men det var kanskje bedre enn forleggeren til vinneren av årets roman. Geir Mork var «ordknapp og tverr», skreiv Hans Rossiné i saken «Kjedelig Bragepris» (op.cit.).

The Show must go on

***The Show* var et underholdningsprogram på NRK med Otto Jespersen, Charlo Halvorsen og Stig Holmer. Så tørt kan det sies, men det ville skape et falskt inntrykk av nøytral holdning til programmet, noe som få hadde. Noen var fans, mange leserbrevskribenter var det ikke, og kanskje til og med politiet burde gjøre seg opp en mening om programmet?**

Var *The Show* idioti på TV, eller hadde det mening?

I ettertid har *Lille lørdag* med Harald Eia og Bård Tufte Johansen fått en status som selve det norske humorprogrammet som ryddet plass til en ny generasjon. Ut med den gravalvorlige seriøsiteten fra 1970-tallet og inn med omveltende holdninger og mangel på holdninger som gjør høyt til lavt og lavt til høyt. Dårlig ble bra. Postmodernisme er gjerne merke-lappen på dette, «de store fortellingenes død» en annen. «Alle ideer om historiens taktfaste marsj var blitt skutt ned av Quentin Tarantino, Harald Eia og diverse franske filosofer», lyder én formulering fra en kulturskribent.¹

Om dette kan man si mye, men et stikkord vi foreløpig nøyer oss med, er overforenkling. Hadde for eksempel ikke Eia forløpere i det å utfordre sans, smak og ærbødighet gjennom humor? Jo, NRK hadde lenge spilt rollen som tilværelsens faste punkt som lokker fram leserbrevene og klagene. Nå skal vi til 1992, tida da Eia foreløpig måtte nøye seg med å være statist,² mens nevnte Holmer, Halvorsen og Jespersen ledet – eller surra til – programmet.

Et show blir til

Alle tre begynte radiokarrieren i Radio Nova, studentradioen i Oslo, før de på litt ulike tidspunkt kom over i NRK og programmet *Nattradioen*. Halvorsen og Holmer var innom *Natt og Dag* også, mens Jespersen gikk Journalisthøyskolen uten å få mersmak for yrket. (Jespersen ble i tillegg kjent i diverse TV-sammenhenger for Bjarne og Gunnar, karakterer som ble gestaltet sammen med Jens Brun-Pedersen og utviklet i *Nattradioen*.)

I 1988 begynte trioen HJH å lage *Revolvermagasinet* på P1, hvor de i korte trekk parodierte ukebladstilen, krim, politiserier og slike sjangre. I 1991 fikk de tre prøve seg på TV, som sidekicks i *Er det sant, så er det fælt!*. Programmet ble ledet av blant andre Anne Grosvold og varte i fem episoder. Noen ville ha det til at showet ble tatt av plakaten men på tidlig 90-tall satte NRK opp nye ting hver høst og hver vår, relativt uavhengig av hvor godt eller dårlig et helge-underholdningsprogram hadde fungert. «Gullrekka» med program som varte i tiår etter tiår var ikke funnet opp.

The Show begynte i september 1992 og varte til desember. Sendetida, annenhver fredag fra 23 til 23.30, kan vel kalles unprime time. Ikke desto mindre var det et relevant tidsrom å fylle for NRK. Tidsrommet var en forlengelse av den «vanlige» fredagsunderholdningen, men i tråd med late-show-sjangeren var det klart at dette seine tidspunktet var beregna på «unge» og «urbane» seere. NRK ville nå dem ved å lage «en strategi for eksperimenterende underholdning og ungdomsprogrammer som i stor grad var basert på å hente inn yngre og relativt uetablerte talenter utenfor fjernsynet». Det framgår av Espen Ytrebergs doktoravhandling i medievitenskap, hvor planlegging, innhold og resultater av *The Show* er analysert.³ Ytreberg gikk ikke så mye inn på hvorfor seersegmentet var slik, men antallet studenter, som bodde i byer og tettsteder og venta med å etablere familie, hadde aldri vært høyere.⁴ Det kan også være fruktbart å se eksperimentell TV-humor i sammenheng med at standup-sjangeren vokste fram i Norge før og rundt midten av 1990-tallet.

Sjanger og (anti-)stil

The Show hadde den offisielle taglinen «Storbymoro for enslige i utkant-Norge». I «en meget omfattende pressemelding fra NRK» ble det fortalt om alle de angivelige målgruppene; *The Show* var også et familieprogram, «et rendyrket familieprogram» ifølge *Dagbladet*. Journalisten var nok imidlertid med på ironien, ettersom han kjente til *Revolvermagasinet*. Noen opplysninger om showets innhold var sanne, andre ikke. «Et lykkehjul kan by på premier som

familiebilten Ford Sierra og familiereisemålet Puerto Rico», berettet VG.⁵ Det ble nok smått med slike premier. Serien appellerte til seere som skjønte og var med på hva som var tull. Men de fikk også andre typer seere. «Vi fikk et rasende brev fra en dame som var enslig og bodde i utkant-Norge», hevdet Otto Jespersen i intervju med Espen Ytreberg. Dama hadde «lest i avisen at nå skulle det endelig komme et program for henne. Hun hadde gledet seg som en gal og hadde sett programmet, ble forferdelig skuffet og følte seg latterliggjort».⁶

I *Aftenposten* klarte NRK å lirke inn overskriften «Show for sarte sjeler» med følgende forhåndsomtale: «Det går med hensikt ikke før, det vil si ikke tidligere på dagen, for dette er ikke et TV-program for barn og sarte sjeler. Jo forresten, det er egentlig godt tilpasset barn. Et av de mest sentrale innslagene i programmet er nemlig glad allsang med kjente viser fra skolesangbøkene i sentrum».⁷ Seinere falt andre ord om *The Show* i pressens programoversikter, som «Norgeshistoriens mest ufordragelige og røpete TV-show».⁸

«Røpet» hadde en kilde. Man kan kanskje til og med kalle det tidsriktig for 1992, året da Norge trådte inn i det europeiske fellesskap ved å inngå EØS-avtalen. Uttrykket i *The Show* hadde nemlig tråder til italienske underholdningsshow. De tre showherrer oppdaget disse TV-diamantene av tvilsom karat mens de sleit krakkene i *Natradioen*.⁹ Teamet oppfattet at sentrale elementer i italienske show var smakløs framturen hos programlederne, amatørmessig kameraføring og organisasjon, samt tåpelig bruk av lettkleddede damer.¹⁰ «Da vi trakk inn et lykkehjul og halvnakne, stumme vertinner, var det fordi vi syntes det var så håpløst elendig TV at det bare skrek etter en parodi», sa Stig Holmer.¹¹ Utseendet som betraktningene resulterte i, er beskrevet av Ytreberg:

«I framturen og klesdrakt virket både programlederne og 'heppedamene' som komisk overdrevne varianter av vertskap i moderne snakkeprogrammer. De var påfallende spraglete og paljettbehangte – herrene i ryseskjorte og hvite sko, damene i utringet silke og lamé, utstyrt med koniske gigant-BHer à la Madonna. Gestikken var tilsvarende komisk overdreven:

Programlederne danset ustanselig, ropte, smilte voldsomme og slo ut med armene i ubeherskede programledergester. 'Heppe-damene' poserte i Hollywoodfilmens sexbombe-stil, lagde trutmund og smilte skjelsk. [...]

Studiodekorasjonen var en overlesset, lett kaotisk blanding av overdådige gjenstander; digre kandelabre, forgylte forheng, klassisk skulptur blandet med billige plastikk-gjenstander, opplyst av grelle neonlysende pærer».¹²

Damene i sine noe glørete kostymer skulle parodierte programmer der kvinner var objekter, og sa ingenting. Med det i tankene er det kanskje overraskende at de fleste ble hanket inn fra Shakespeare-teatret på Blindern. Med oppgavene de hadde i *The Show* hadde de ikke store forhåpninger til å utvikle seg som skuespillere, men selv med det labre utgangspunktet ble de *litt* skuffa over hvordan «rollen» endte opp, forteller Mona Ringvej. Hun var en av damene, som for øvrig endte opp som historiker. «Skuespillet» gikk stort sett ut på å beskjede om hvor de skulle stå og sitte. Forberedelsene var nokså ringe, bortsett fra å få anbrakt kveldens kostyme. Utseendet på dette kunne på sin side være en mild overraskelse.¹³

Færre har påpekt at programmet også, som et slags speilbilde av kvinnes deltakelse, inneholdt satire på menn og mansrollen. Mennene i programmet er ofte sleske, brautende, avbryter og slåss. Det gjelder også i musikkvideoene, som vi kommer tilbake til.

Eksempel på utstudert elendig kameraføring, fra episode 7.

Reaksjoner fra folkeoverflaten

Vi har allerede vært inne på at TV-tilbudet angikk store deler av det norske folk. TV var ryggraden i helgas underholdningstilbud, og da særlig kanalen NRK. «Statskanalen» tilbød fortsatt én TV-kanal mens antallet radiokanaler var økt til hele to. TV Norge og TV 3 var begrensede fenomener, TV 2 hadde knapt begynt, og ikke alle fikk inn Norges andre allmennkringkaster heller. Samtidig var kanal-konkurransen et poeng, og det var naturlig for avisene å holde seg med TV-kommentatorer, som både omtalte TV-kvelden på forhånd og kritiserte den i ettertid.

Seertallene økte i viktighet på grunn av TV-konkurransen, men de økte også i seg selv. Høsten 1992 fikk norsk TV sin mest sette programserie noensinne, *Tande-På-Programmet*. Det var også den første serien ledet av Tande-P, som raskt ble som tidenes mest sette programleder; «Tande Program er det store fyrtårn som sveiper over hele horisonten på lørdager og som alle seiler på».¹⁴ To-tre episoder bikket 2 millioner seere, noe ingen andre hadde klart noensinne. Programmet ble muligens slått på midten av 90-tallet av enkelte innslag fra vinter-OL, fotball-VM og Eurovision Song Contest. Etter 1994 er det bare ESC i 1996, 2009 og 2010 – altså da Norge henholdsvis arrangerte, vant og arrangerte – som har bikket 2 millioner. I en annen seerdivisjon fant man *The Show*.

Når det står «muligens slått» ovenfor, er det fordi måling av TV-seere ikke er noen eksakt vitenskap. VG 5.10.1992 hevdet at helgas Tande-P ble sett av 2,35 millioner, et høyere tall enn det man nå i ettertid regner som norsk TV-rekord. Den regnes i dag for å være 2,139 millioner, på Norge–Mexico i fotball-VM (betydelig færre fikk med seg Norge–Brasil i 1998). Rekorden til *Tande-På-Programmet* oppgis i dag til 2,043 millioner, som «bare» gir femteplass på lista.¹⁵

Da kommentatorene heiv seg over *The Show*, var det vel fristende, for ikke å si uunngåelig å sammenlikne det med *Revolvmagasinet*. Og dét slo uheldig ut for *The Show*, ifølge Hans Rossiné i *Dagbladet*. Den «utflytende og fantasiløse formen» til *The Show* og den

tilsynelatende mangelen på regi var én ting; høyt nivå på satiren kunne ha reddet det. Satiren var imidlertid «ikke spesielt oppfinnsom eller interessant i kantene», men mer preget av «ganske slitsom russeavishumor». For Rossiné var det et åpent spørsmål hvorvidt showet burde tas av plakaten,¹⁶ en favorittvending å ty til blant TV-kommentatorene. Kollega Markus Markussen framhevet at *The Shows* sjokkhumor «kan være sunn – hvis den gjøres intelligent og artistisk godt. Det er dessverre ikke alltid tilfelle».¹⁷

I *Stavanger Aftenblad* kunne én TV-kommentator se for seg å velge *The Show* på fredagskvelden, men bare som et valg «mellom pest og kolera».¹⁸ En annen ville «advare» mot programmet; skaperne hadde ikke mestret overgangen fra radio. «På TV er programmet blitt en endeløs rekke smakløse plattheter. Ikke er det morsomt, ikke er det elegant og ikke er det intelligent. Programmet er vulgært, støtende og ekkelt. Dropp hele greia snarest mulig!», lød oppfordringa.¹⁹ En tredje kommentator i samme avis var enig i at programmet slett ikke burde fornyes på sendepanen. Satiren traff *aldri*. «Ikke én eneste gang. I stedet er vi servert et sammensurium av billige påfunn».²⁰

En anmelder i *Klassekampen* var langt mer positiv og slo fast at show-trioen «akkurat nå er norsk humor». Parodien på «den journalistiske tabloidetikk» traff, særlig i intervjusekvensene, noe som var «en av de største nyvinninger innen norsk humor de siste åra».²¹ En annen i samme avis mente til og med at NRK var historisk godt. En treig start for TV 2 gjorde «at NRK aldri i sin historie har seilt i så mye velvillighet og lite sur kritikk som denne høsten». Konkurrerende kanaler «viser seg å ligge i en flere hakk lavere divisjon». *The Show* var ett av NRKs mange treff høsten 1992, der kanalen gikk «fra høydare til høydare». Kommentatoren hadde bare en kritikk mot *The Show*, og det var at damene ikke slapp til.²²

Lars Hognestad, som få år etter var en av hjernene bak *Lille lørdag*, roste *The Show* i VG.²³ I en egen sak lot han også programlederne gi sin versjon av hva de egentlig holdt på med. «Vi har aldri hatt noen ambisjoner om å lage noe bredt anlagt underholdningsprogram for det norske folk. Vi lager et program som går sent

fredag kveld og er smalt, men som likevel har appell hos mange mennesker», het det der. Programlederne visste før de begynte å sende *The Show* at ikke alle var innstilt på å motta satire.²⁴ Også VGs Lasse Gimnes gikk god for at «dette er glimrende underholdning, selv om det ikke er noe bredt TV-konsept».²⁵

Samtidig skal VG ha blitt oppringt «i ett sett», stort sett av folk som ville kjeffe, med karakteristikker som «sludder», «tragedie» og «umåtelig provoserende» – blant annet grunnet sleivete ordbruk som «skapsame».²⁶ VGs måling «TV-toppen» tilsa heller ikke at *The Show* ble folkeeie. Programmet var ikke blant de 24 mest sette, og de kvalitative tilbakemeldingene var dårlige. Enda en av avisas mange TV-kommentatorer, Erik Nodland, var klar i sin sak, han ville ikke godta noen unnskyldning om at det var et smalt program. «Sannheten er at dårlige seertall beviser at man ikke har lyktes med programmets innhold».²⁷ Nodland og sikkert også VG-desken framstilte avisa på sitt mest tabloide og konfliktorienterte: «Få programmer blir slaktet så brutalt av TV-seerne som *The Show*». Kollegaen Børre Haugstad klarte å overgå dette, ved å kalle *The Show* for en av NRKs «aller største fiaskoer gjennom tidene». I det minste er det riktig at VG og Scan-Facts TV-seermåling medførte tilbakemeldinger som avisa regna ut til terningkast 1, og *The Show* kom seg aldri inn blant de 24 mest sette programmene ei TV-uke.²⁸

Sinte innringere skapte høy sysselsetting også på NRK-sentralbordet. *The Show*-bakmann Per Selstrøm framsto som hardfør. Telefonstorm hadde han opplevd siden 1969, det var en del av gamet. «Folk har så tungt for det når vi bryter grenser og ironiserer», forklarte han.²⁹ NRKs generelle forbilde BBC hadde mottatt bannbullebreve i en mannsalder, ikke minst mot humorprogrammer.³⁰ Per Selstrøm gikk inn med tyngde for å gjennomføre *The Show* i NRKs interne diskusjoner, det samme gjorde flere andre sjefer og også toppsjef Einar Førde. Men det var en viss intern splittelse i spørsmålet om programmet hadde verdi.³¹ En reprise på radioprogrammet *Det lukter grevling lang vei*, også det med Jespersen og Halvorsen, ble da også avlyst midt i det største rabalderet rundt *The Show*. En redaksjonssjef strøk det fra oppsatt

sendetid fordi det «inneheldt for mange innslag som dreia seg om underlivet i ein direkte og provoserande språkbruk». Innslagene hadde vært greie når de var spredt utover høstens sendeflate, men samla i én kavalkade, ble det «for mange provoserande innslag».³²

Reaksjoner fra folkedypet

At *The Show* provoserte mange, og at de krevde også dette programmet henvist til søpla, var klart fra de første episodene i september 1992. I tillegg til telefoner og brev direkte til NRK gjorde mange sin motstand gjennom leserinnlegg. Slike aktstykker tilfløt både riksdekkende og meget lokale aviser. Det er verdt å bruke plass på en kavalkade, både for å vise folks ankepunkter mot programmet, og for å vise temperaturen i det som aviser satte på trykk – et tiår før det ble vanlig med kommentarfelt på internett. Ja, noen innsendere kom til og med på trykk anonymt.

The Show var «sprøyt», «vås», «møl», «nedvurdering av oss som tv-tittarar», «ingen kvalitet», det lå «ikkje ein vetig tanke» bak³³ og det var «uforståelig» at programmet ble lagd.³⁴ *The Show* var «noe av det mest banale som noen gang er blitt servert siden TV kom inn i de norske hjem»,³⁵ «bånn», «dårlige greier», «krampaktig», «barnsligere enn Barne-TV». «Nei, la oss slippe å se dette slitsomme programmet. Gi oss heller mer av typen Tande-På-Programmet», het det i debattspalten i VG.³⁶

Der noen syntes *Revolvermagasinet* var bedre, likte andre ingen av delene: «La disse herrene få seg en annen sandkasse å boltre seg i, for eksempel er jungelen blant andre apekatter, kanskje utøverne finner ut at de er kommet til sine egne. Var det ikke nok at *Revolvermagasinet* i sin tid forsøplet lufta med uartikulert gurgling, brøl og hyl, om vi ikke nå skal få elendigheta servert på skjermen også? Så sier dere vel: Bruk På – Av-knappen! Javel, hvem har gleden av å se på en svart skjerm i beste sendetid? Kanskje var det harde ord, men skal ugress bekjempes må en bruke skarp ut».³⁷

Gammeltestamentlige referanser ble tatt i bruk: «Hvor i all verden er underholdningssjefen i NRK – som kan tillate et slikt hån mot seere, og ikke minst mot intervjuobjekter. Er dette talentløse

våset myntet på spesielt interesserte, får NRK sende det om natten når vanlige seere har lagt seg. Show er misvisende tittel. Det skulle jo annonseres som 'reprise på Sodoma og Gomorra'. Vi er rystet over lavmålet». ³⁸

Noen protesterte mot et spesifikt klipp i *The Show* fra slakting, altså kjøttproduksjon. Hvordan maten de selv spiste, ble lagd, ville de ikke se, blant annet på grunn av «respekt» for husdyrene «som uten en klage står til tjeneste for oss mennesker». ³⁹ En annen kritiserte et innslag med blanding av mat; «en vrenger seg i avsky. Ikke bare på grunn av lutefisk, pølser, lomper og annen mat som sauses sammen til en motbydelig masse, men avsky for en slik hovmodig holdning til oss som er mennesker i dette landet».

Denne skribenten var for øvrig en av de som tok taglinen «Storbymoro for enslige i utkant-Norge» helt bokstavelig, og protesterte på at utkant-Norge hadde utbytte av programmet. «I utkant-strøk har selv enslige mer over snippen. Det vises da også ved innsamlingsaksjoner hvor landsens folk gir, mens storbyen ligger svært lavt». Skribenten hadde noe å si om mye, også bær: «En undres over hvordan de av våre barn som ser på slike TV-programmer, reagerer på oss voksne? I det ene øyeblikket skolerer vi dem til å hjelpe medmennesker i nød; flotte aksjoner settes igang, tyttebær og blåbærplukking, operasjon dagsverk og lignende. Deretter mores vi ved grotesk overflod og misbruk». ⁴⁰

Absolutt hele det politiske spekteret var representert. Kjartan R. Schreiner i Gjøvik, en kommunist av NKP-overbevisningen, brakte til torgs at «høyrebølgen har nok tatt knekken også på fantasi og original skaperevne». NRK var på avveie. «For snart gjesper vi oss alle i hjel, mens folk og land går nedenom og hjem. The Show er et klart varsel om avgrunnsdype nedgangstider». ⁴¹ En som mente *The Show* var «hårreisende» og «over streken», var spesielt overrasket over «at den sympatiske SV-politikeren Kristin Halvorsen er gift med en av disse motbydelige karene». Innringeren i BA, «en eldre dame», konkluderte: «Charlo Halvorsen burde tenke mer på sine kone og hennes omdømme. Hun er tross alt en ansvarlig politiker, som blant annet bedømmes ut ifra sine ektefelle» (sic). ⁴²

En over gjennomsnittet kraftig beskyldning mot *The Show* kom i *Adresseavisen*. Samtidig som «radio og TV er vortne mykje grovare og simplare for kvart år», var det neppe mulig å lage et «heslegare program» enn *The Show*, skreiv en innsender. Konsekvensene ble drastiske: «Vi veit at det aldri har vore så mange sjølv mord blant ungdom som i dag. Når vi vaksne ikkje har anna enn søppel å by dei, så er det ikkje rart at dei finn livet uverdigg å leve».⁴³

Så kan man si at dette var spredte røster som håpløst ropte ut etter gehør. Men det fantes også mer organiserte framstøt.

Sunnmøre Søndagsskulekrins hadde årsmøte i oktober 1992. Ifølge hovedtaleren var søndagsskolen viktigere enn noen gang. «Familien som institusjon er i krise. Dette fører til sviktande omsorg for borna, også andeleg. Skuleverket, formidlar ikkje Guds ord til borna i samme grad som før. Religjøsitet grip om seg. Ofte ein religiøsitet på av-vegar i høve til sann kristen tru». Og hva var da viktigere for delegatene enn å forfatte et åpent protestbrev mot *The Show* og *U?*⁴⁴ Mye av innholdet her var «direkte skammelege og klart i strid med dei verdier» som søndagsskolen lærte bort. Provoserende innslag i programmene fikk dem til å framstå «utspekulert og vondsinna»; de «riv ned det som heimane, skulen, kurkja, lag og organisasjonar år ut og år inn strevar med å byggje opp av gode verdier i folket vårt».⁴⁵ Et annet eksempel er at 18 lærere på en ungdomsskole, også den på Sunnmøre, vedtok en fråsegn der de krevde reorientering fra NRK. Heretter måtte kanalen bidra til å «byggje opp og ikkje bryte ned nasjonen».⁴⁶

Blant pressens kommentatorer kom også den verste reaksjonen i *Sunnmørsposten*. Harald Kjølås mente *The Show* var «noko av det verste NRK nokon gang har sendt, og det seier ikkje så lite». Serien måtte være en villet «provokasjon», et «slags commandoraid mot folkeheimen». Dette mente Kjølås til tross for at han likte *Revolvmagasinet*.⁴⁷ Både *The Show* som det «mest forskrudde» av NRKs program «og flere andre burde innklages til Kringkastingsrådet».⁴⁸

Også en petitskribent i *Sandefjords Blad* var blant de bestyrte. Allerede etter første program måtte han avreagere: «Det var en forferdelig opplevelse. Jeg kan ikke forstå annet enn at det var rene

amatører som var sluppet løs i et studio. Vulgært og rotet var det hele. Er det et program som skal passe ved den femte pølsteren som noen seere tar lørdag kveld?»⁴⁹ Seinere fortsatte han: «Statens Forurensingstilsyn bør kunne gripe inn mot NRK/TVs *The Show* annenhver sen fredagskveld. Det er en forøpling av eteren og det kan ikke bety noen innskrenking av ytringsfriheten om SFT griper inn. Det som blir ytret i *The Show* er intetsigende tøv».⁵⁰

Alt dette var likevel bare en start, for det folk ikke visste, var at det sterkest kritiserte *The Show*-programmet var foran dem.

Noen få fant det verdt å skrive inn for å forsvare *The Show* (og *U* med Alex Rosén) som «kjærkomne» innslag.⁵¹ Var de «dumme» om de likte humoren, fikk det så være.⁵² Bortsett fra *Hallo i uken* og *The Show* «er det ikke så mye munterhet å spore i vår travle hverdag», mente en journalist.⁵³ «Kreativitet og originalitet bør berømmes ikke fordømmes», skreiv to innsendere i *Valdres*. «Ironi, parodi, 'bad taste', meningsløse replikker, sinnsyke og helt urealistiske påfunn. Det er *The Show* beskrevet med få ord». Og det satte de pris på. «*The Show* er et litt snålt program som ikke nødvendigvis favner de brede folkemasser».⁵⁴

Frekk intervjustil

Den grelle visuelle stilen er nevnt, og var én grunn til at folk mente det de mente. Vi skal nå ta en pause fra omverdenens reaksjoner på *The Show* – men kommer tilbake til det – for å se litt nærmere på to andre elementer i programmet som det kanskje var vanskelig å stille seg nøytral til. Det ene er intervjustilen som gjestene ble utsatt for, det andre er musikken.

Hver utgave av *The Show* hadde to gjester. Under intervjuene ble de plassert i ukomfortable posisjoner, hvor programmets øvrige deltakere brøt vanlige intimgrenser. Verbalt sett ble de avbrutt av både intervjueren Otto Jespersen og tilrop fra andre i rommet, de ble ikke tiltalt med sitt rette navn, intervjueren stilte tendensiøse og parodierende spørsmål med mer.

Allerede i forbindelse med *Revolvermagasinet* ble det gravd i hvordan denne typen «revolver»-intervjuer egentlig foregikk. Ble

intervjuobjektene ført bak lyset og herjet med, og endte de opp med å storme ut av studio? Nei, de ble forberedt på forhånd; «det fungerer dårlig om vi ikke gjør det», fortalte Otto Jespersen. Spørsmålene var skrevet ned – og noen ganger var svarene også det. Jespersen la vekt på at det beste var å intervju «umorsomme personer som folk flest har et klart bilde av». Gjestene fikk eksplisitt beskjed om å «ikke prøve å være morsomme». Forskjellen fra TV var at radiointervjuene ble lagd ut ifra forholdsvis lange råopptak, med «mye klipping og liming».⁵⁵ På TV måtte tempoet opp.

Flere elementer gikk seinere igjen i Jespersens soloprogram *OJ ute på prøve*.⁵⁶ Intervjuobjektene var ikke der for å framstå på sitt beste, men for å tulle med. Vi skal ta for oss et eksempel fra *The Show*. I 1992 var han et aktuelt intervjuobjekt fra politikens verden, som seinere gikk under radaren lenge, grunnla First House i PR-bransjen før han gjorde politisk comeback. Det er Tor Mikkell Wara.⁵⁷ Den gang var Wara nestleder i FrP, hvilket han ble som 26-åring. Det man kunne harselere med, var formodentlig at han som ung og ambisiøs politiker med arbeidskapasitet, kunne bli sett på som en tryhard, kanskje fortsatt litt skolegutt-aktig, en som hadde gått glipp av kontakt med det virkelige livet.

Transkripsjon av intervjuet med Wara

- OJ Det er klart for nok en gjest her i *The Show* i aften, vi skal møte mannen som allerede for flere år siden ble kåret til Nord-Europas skarpeste politikerhjerne. Mine damer og herrer, ta vel imot Norges yngste minstepensjonist, Tor Mikkell Wara!
- CH (jubel) Jaa! Utrolig bra! («jippi») Jepp! Her kommer'n. Yngste pensjonisten. («det er bra»)
- OJ Herlig (setter seg) åhh. Ja? Det tar på?
- TW Ja, det tar på.
- SH (CH blåser i bursdagstrompet) Kom igjen, vi stikker.
- OJ Ja, har du lyst til å hvile litt før vi begynner intervjuet, slappe av litt? Er det sant at du ble valgt inn i et kommunestyre i Finnmark når du var 8 år gammel?
- TW Nei, det e ikke sant, det...
- OJ Er det bare en myte?
- TW Det e bare en myte.

- OJ Så du *e'kke* barnestjerne?
- TW Nei, jeg var ikke en barnestjerne...
- OJ Har du opplevd mye vondt som barn siden du har endt opp som du har gjort liksom? Eller?
- TW Nei, d... (nervøs latter)
- OJ Er det derfor du søker trøst i politikken fordi at du kanskje satt mye inne på gutterommet og de kaster svære steiner og same-kniver etter deg når du gikk ut og sånn?
- TW Neida, du, æ hadde en trivelig og (CH blåser i bursdagstrompet igjen) rolig og avbalansert barndom, så æ har...
- OJ Men du Tor Mikkell, du som er politiker og har vært politiker, og fortsatt kan flyte litt på det, du har vel veldig lett for å få tak i damer, du?
- TW Nei, æ tror ikke æ har noe sånn *spesielt* mye lettere.
- OJ Tror du at det blir vanskeligere å få tak i damer nå som du ikke er politiker lenger?
- TW Ja, det blir det helt sikkert.
- OJ Ja, det kan oppstå pinlige situasjoner hvor du klenger deg på og 'jeg er Tor Mikkell Wara' og 'Husker vel meg' og sånn? Så husker de deg kanskje ikke.
- TW Ja, det, det...
- OJ Det kan være pinlig?
- TW Det e det jeg er mest redd for, det at dem ikke skal huske meg, at jeg må begynne å stå bakerst i køen for å...
- OJ Det som kan skje er at du må ty til eldre og eldre damer? Tror du det?
- SH (sitter et annet sted i studio) Ha ha ha, det er det dummeste jeg har hørt, dummeste jeg har hørt noensinne.
- TW (latter) Nei, jeg, minstepensjonister...
- OJ Det har vel vært gøy å være politiker og? Det har vel vært mange ville heisaturer med utenrikskomiteen og...
- TW Nei, det har ikke det, men det har vært gøy, ja.
- OJ Du har herja rundt på verdenskartet, våt til skinnet av champagne og dyrt brennevin?
- TW Nei, det, det... er ikke så glamorøst å være politiker i Norge.
- OJ Vil du ikke snakke om det?
- TW Nei, men det er ikke...
- OJ Vil du ikke ut med det?
- TW (sukker) Norske politikere har ikke...
- OJ Hvorfor vil du ikke snakke om det?
- TW Nei, vi har...
- OJ Det er helt naturlig det, å gå amok når man er i utlandet. Alle nordmenn gjør det.

- TW Jo, men vi har ikke det så... Da gjør vi det nok heller sånn som nordmenn flest, men det er ikke noe spesielt glamorøst.
- OJ Du går amok her i hovedstaden isteden? Er det forskjell på å gå amok her og å gå amok i Brussel for eksempel?
- TW Nei...
- OJ Hvordan gjør du det?
- TW Det vet jeg ikk...

- OJ Hvordan... Hvor er det du har likt best å gå amok? Når du skal vurdere en amok-gåing.
- TW Nei, men jeg går ikke a...
- OJ En sånn ranking av amok-gåing i de største byene, tror du samfunnet har bruk for deg nå? (bursdagstrompet)
- TW Ja, det tror jeg.
- OJ Tror du at noen, der ute blant seerne, er interesserte i å ansette deg i en eller annen jobb, for du må vel søke en jobb nå, Tor Mikkkel, eller skal du leve på minstepensjonen og trygden?
- TW Æ må vel begynne å arbeide for trygda holdt æ på å si, det, det må jeg...
- OJ Arbeide for trygd, er det no'?
- TW Ja, det blir vel det æ må gjøre nu.
- OJ Men tror du det er noen der ut som har bruk for deg?
- TW Ja, æ tror det.

- OJ Hva slags jobb vil du helst ha?
- TW Nei, æ vet ikke...
- OJ Kan du ganske kort nå, bare komme med en anbefaling av deg selv Tor Mikkell, fortell om dine beste sider. Så kan kanskje seerne, kanskje det sitter en generaldirektør der ute som har bruk for en som kan rydde i bindersboksen hans?
- TW (latter) Ja... (bursdagstrompet)
- OJ Kan du kort anbefale deg selv, hva vil du si, Tor Mikkell Wara?
- CH Se inn i kamera, så skal vi se.
- TW Nei, æ e flink å rydde i bindersboksen, passe på...
- SH Skål 'a, jenter, skål 'a!
- OJ Kan holde lange taler...
- TW Holde masse talar, jeg kan snakke, snakke, og når, etter det så kan æ snakke videre.
- OJ Kan du noen fingernyttige ting? Kan du noe håndverk?
- TW Bortsett fra...
- OJ Er du god i å, for eksempel, stammeklatre i flaggstenger og slå i spiker på toppen?
- TW Nei, det e æ ikke, æ e veldig dårlig sånn flaggstangklattrer.
- OJ TOR MIKKEL WARA! (intervjuet er over).

Man kan si mye om intervjuet, men neppe at Wara fikk skinne på egne premisser. Det fikk heller ikke alle som deltok i programmet på programledernes «side».

The Show og musikk

Angivelig hadde *The Show* fem programledere: revolvergutta, en «ekte negerkonge» (et uttrykk som ingen i mediene reagerte noe særlig på) og Arnfinn Odden. Sistnevnte, som var spilt av Anders Tangen, ble hundset og mishandlet, og døde etter noen episoder. Mannen som gjorde voiceover må nevnes, og videre i menasjeriet fantes dørvakta som liksom bondefanget folk til å bli publikummere på showet, i tillegg til å slåss med husbandet.

I motsetning til mange andre TV-programmer med liveband, brukte *The Show* et eksisterende band som ga ut musikk og spilte live uavhengig av TV-opptreden. Det var rockebandet *We*, som musikalsk sett kretset rundt stoner-rocken, men også var innom mange andre sjangre. Ettersom *The Show*-episodene skred fram var bandet særlig ofte innom sjangeren radbrekking. *We* ble derfor

omtalt som «rølpegruppa fra The Show» da de ved et høve spilte live med Irie Darlings («med rock og svarte rytmer») og Abusers.⁵⁸

We hadde ikke slått gjennom på denne tida, og det er litt uklart hvordan de ble valgt ut, men nærhet til NRK spilte en rolle. Så ønsket de selv å framstå noe mer kompetente enn de endte opp med å gjøre, men når de ba om ny tagning, ble det som regel møtt med et nei. *The Show* skulle nemlig ha «verdens verste husband».⁵⁹ Charlo Halvorsen fortalte *Dagbladet*: «Vi har eget husband. Eller kanskje kjellerband. Eller grøfteband. I alle fall, vi fikk dem billig og de gjør som vi sier».⁶⁰ Det er usikkert om det hjalp karrieren noe særlig å være på TV, men for enkelte kan We ha blitt et kultband. Allerede da. Sangeren endte jo også opp som NRK-programleder.

The Revolvers

pop-orkesteret som har stått fram i NRK TVs senfredaglige underholdningsparodi **The Show**, og til friske melodier, i fargerike videoer, uredd avslørt sine egne svakheter og filier.

THE REVOLVERS er nå ute med sin debut CD/MC --- FARVEL

3

Puls 2/1993

I tillegg til slett livemusikk, ble det vist musikkvideoer med humorsanger lagd av *The Show*-gjengen. Etter at programmet var over, ble disse utgitt på CD under artistnavnet The Revolvers. Albumet het *Farvel*, en tittel som motstanderne kanskje ble glade for å se.

«Revolvergutta» henta inn forskjelligartede musikalske krefter for å lage dette albumet.⁶¹ Redaksjonen kalte blant annet inn Kari Gjærum og svensktopp-artisten Kai Robert for vokale bidrag. Egentlig skulle deltagelsen deres være hemmelig, men da det først

var avslørt, hadde ikke Kai Robert «noe problem med å stå inne for humoren, selv om mange finner den er meget spesiell».⁶² Folk burde prøve å se humoren i albumet og ikke «ta det så tungt», sa Stig Holmer.⁶³

Farvel er kanskje blant de merkelige album i norsk musikk-historie? Salgstallene er dulgte. Det er ikke noe man ser liggende rundt på mange loppe-markeder. «Dette er en av Norges mest hemmelige plateutgivelser. Den har ikke avstedkommet noe rush av presseklipp akkurat», innrømte Jespersen på vårparten i 1993.⁶⁴ Men noen musikk anmeldelser ble det. Betydelige deler av det som ble utgitt av både små og store aktører i Norge, fikk brei dekning på denne tida, og The Revolvers ble ikke noe unntak, selv om det ble med et par mellomstore og resten små aviser.

Kanskje var revolverguttene fornøyde med terningkast 1 flere steder. «Personlig har jeg stor sans for trioens gjennomførte dyrking av fenomenet 'bad taste'», skreiv *Trønder-Avisa*. Innenfor denne sjangeren sto albumet til en sekser, men anmelderen kunne ikke med god samvittighet anbefale leserne å skaffe seg dette: «Som musikk er det jo helt på trynet, og dét er vel viktigst å få fram i denne spalten».⁶⁵ «Fytterakker'n!», utbrøt *Østlendingen* anmelder, for TV-programmet hadde vært morsomt «nå og da», men tekstene på *Farvel* nådde ikke «over middels russerevynivå». *Avisa* kåret også *Farvel* til «årets styggeste CD».⁶⁶ *Fremtiden* nøyde seg med tre ganger så mange setninger som terningøyne, og igjen var anmelderen i utbrudds-humør: «Dette er for jævlig!» (se over).⁶⁷ Ener ga også *Demokraten*, grunnet noen «småartigheter» men lite «å juble over».⁶⁸

Anmelderne var fortrolige med begrepene kitsch og camp, men de likte ikke produktet så mye bedre av den grunn.⁶⁹ Dan Hagen i

THE REVOLVERS

«Farvel»

Dette er for jævlig! Her får vi tilført en dose norsk underholdningspop med et anstrengt forsøk på nonchalante morsomheter. Dette kan Herodes Falsk og Tom Mathisen adskillig bedre, så jeg håper nå tittelen er bokstavelig ment! (BMG)

Telemark Arbeiderblad kunne tåle tekstene til en viss grad, men «det blir kjedelig å høre over 40 minutter med monton dansband-musik» (sic).⁷⁰ Bare sats på komiprat og ikke musikk, var rådet til *Klassekampen* for framtidige utgivelser.⁷¹ *Bygdeposten* var derimot helt oppe på firer, grunnet «flere potensielle nærradio-slagere».⁷²

Det var altså mange som mislikte produktet, og et mindretall som likte det – akkurat som selve showet. Men de som mislikte *The Show*, skulle snart prøve å eskalere sin aktivisme. For én ting er musikkanmeldelse, noe annet er politianmeldelse.

En politisak?

Da *The Show* var over, var det i realiteten slutt på revolver-samarbeidet etter flere års varighet. Men så fikk altså programmet et etterspill utover i 1993.

Siste ordinære episode av *The Show* gikk 3. desember 1992. Fjerde juledag fikk folket det ikke alle hadde bedt om, en ekstra-episode med noe annerledes oppsett, blant annet uten gjester og intervjuer, men med julerelaterte parodier.⁷³ Det tok noen tungt.

Påfølgende mandag ble NRKs øverste leder Einar Førde anmeldt til politiet. En lokalpolitiker og bankier i Kristiansund ved navn Kolbjørn Gaustad mente NRK overtrådte straffelovens paragrafer om ærekrenkelse samt § 142, kjent som blasfemi-paragrafen.⁷⁴ Banksjefen mente at en bot var den mest passende straffen for NRK. Han visste nemlig om et formål som trengte penger. Boten skulle øremerkes til et kapell som Gaustad ville ha reist i Eide kommune.⁷⁵

Einar Førde svarte ganske avisende gjennom NTB: «Så vidt jeg vet, er blasfemiparagrafen i straffeloven døende, og jeg har vondt for å tro at vi får en aktualisering av den i forbindelse med denne saken». Men han lovte å ta opp *The Show* i Kringkastingsrådet.⁷⁶ Det var ikke godt nok for motstanderne, som heller ikke ville vite av pratet om at blasfemiparagrafen var i ferd med å sykke hen. Den måtte reises rank og sterk.

Gaustad fikk hundrevis av telefoner og fanbrev, sa han, for ikke å snakke om flerfoldige skulderklapp. «Mange av disse skriver at de

verken er personlig kristne eller fanatikere», fortalte Gaustad om sine nye forbundsfeller, og han selv var heller ikke «mors beste barn eller engel av det beste slaget». Likevel måtte et noenlunde kultivert menneske reagere på innslagene: «jeg vet forskjell på nyttevekster og ugras. Samme innsikt tror jeg ikke at NRK kan ha da det kulturelle ugraset er i ferd med å oversvømme kanalen slik at det blir et eneste villnis». Opprydninga måtte begynne. På vei mot det nye årtuset skulle Norge riste blasfemien av seg. «Vi skal nok sørge for at den blir vekket til live igjen», mente Gaustad om paragrafen.⁷⁷

«Nedringt fra hele landet»

Gaustad får støtte om

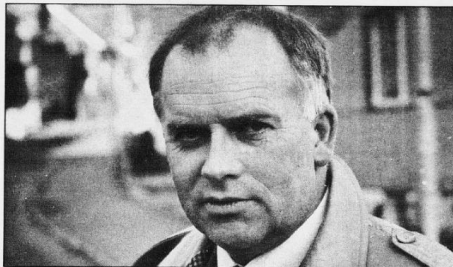
«The Show»

RB – PER KÅRE TVEIEKREM

Kolbjørn Gaustad har blitt nedringt og har fått støttebrev fra hele landet etter at han politianmeldte kringkastingsjef Einar Førde for «The Show»: –Jeg er storlig forbauset. Nå skal vi sørge for at blasfemiparagrafen vekkes til live igjen, sier Gaustad.

Det var i romiula at Kolbjørn

Kolbjørn Gaustad med hundrevis av støttebrev og -telefoner fra hele landet.

Romsdals Budstikke 12.1.1993

Hvis noen trodde det kom mange leserbrev om *The Show* før, fikk de se et nytt nivå nå. Ikke minst var det stor originalitet og bredde i formuleringene, om ikke fullt så stor bredde i tonen.

I *Vårt Land* mente én at *The Show*-redaksjonen viste fram samme handlemåte som under den spanske erobringen av Amerika. Fellesnevneren handlet om «kulturimperialisme» og det å trække andres kultur under seg. Slike forbilder kunne man ikke ha, og det var nødvendig å beholde blasfemiparagrafen. *The Show* sto

også for et annet lovbrudd, «krenking av privatlivets fred på sitt verste og på sitt mest sårbare punkt når tru er tema for harselas». ⁷⁸

På Sørlandet ble banksjefens handlekraft hyllet, det vanket ros til Gaustads «glød og mot til å ta affære når vår kulturarv skjendes». Stortinget burde ta kontroll over satirikerne, helst også kulturminister Kleveland: «Hvor er du Åse?». Aller viktigst var likevel en folkelig reisning: «Norske mann i hus og hytte..., grip telefonen! Det gjelder vår arv og kultur, det mest verdifulle vi eier». ⁷⁹

Men det var ikke bare the usual suspects i *Vårt Land* og på Sørlandet som ga støtte. En leser i nord reagerte «med stor grad av forferdelse» mot «mølet» som så «platt og useriøst» ble sendt ut til det norske folk. NRK brøt på en «grotesk måte» ned barrierer og skjendet hellige symboler med *The Show* og *U*. Lisenspenger gikk til «personer hvis eneste ønske er å rive ned det som gjør tusener er bygget opp av lovlighet, legemlig og åndelig sunnhet og menneskelig/naturlig adferd». Deler av NRK «ødelegger en hel nasjon med sine ytringer», de var med på «å degenerere en hel generasjon, frata dem alle normer, bryte ned alle forestillinger om at det er ting som skal være hellig og ukrenkelig». ⁸⁰ Ei dame i nord stemte i: «Det var grusomt å se og høre hvordan de parodierte, latterliggjorde, tråkket på og trakk ned i sølen vårt julebudskap. Sølvguttene forvrengt, juleevangeliet opplest med banneord, heslige geberder til engledamer med sine bryster og rumpe. Flere av våre seriøse kunstnere har medvirket i dette usigelige makkverk». ⁸¹

En lengre debatt i *Romsdals Budstikke* starta med en innsender som banka i bordet «at det NRK presterer i gjennomsnitt av programmer er en skam for lisensbetalerne. Hvem i alle dager godtar at de sprer slik møkk som 'The Show'?». Innsenderen mente at seerne, særlig de eldre, fikk «søppel slengt i trynet», de fikk «dritt i fjeset». NRK var faktisk verre enn satellittkanaler fra blant annet kontinentet – et interessant apropos til den italienske inspirasjonen for *The Show*. Om satellitt-TV mente innsenderen å kunne slå fast at «ikke et eneste av de programmene som kommer der kan måle seg med det NRK presterer å la oss få servert». ⁸² Samtidig som *The*

Show var «det mest fantastiske av søppel NRK har laget gjennom tidene», burde NRK også rydde opp i «en hel haug med tull» og «masse dritt som aldri skulle vært sendt». Rundt regna var det «90% dritt» på NRK, tordnet innsenderen. Tilbød han noe alternativ? Jo, han foreslo at NRK kjøpte inn *Cops*.⁸³ Og VM i hanggliding.⁸⁴

Protestene gjallet videre: «Fy for en vederstyggelighet»,⁸⁵ «det verste som noen gang er servert på tv».⁸⁶ Det kom stort sett bare inserater *mot* showet.⁸⁷ Kun noen få uttalte seg mot anmeldelsen.⁸⁸

Journalisten Alf Ole Ask påpekte det som ofte gjelder i denne typen saker: at motstanderne utelukkende bidro til å forsterke *The Shows* posisjon ved å opphøye programmet til en slags posisjon i historien. «Herrene i The Show huskes nå som dem som laget det programmet som skapte seerstorm», til tross for at det var «ikke fortjent!». Selv mente Ask at *The Show* var svært mislykket, «julens TV-flopp», «en av flere NRK-flopper», «dette pubertetsprogrammet som visstnok var underholdning», «et tragisk utslag av hvordan det kan gå når en plasserer noen rimelig vellykkede radiofolk i TV». Så kom aktører som Kristelig Kringkastingslag, som fulgte sin vante reaksjonsmåte: «Der i gården mener en det er bedre å sparke kringkastingssjefen enn å slå av fjernsynet – om det er et program de ikke liker».⁸⁹ Kristelig Kringkastingslag gjorde for så vidt mye, unntatt å stå bak den gjeldende anmeldelsen, men lederen var enig i at programmet «ikke burde være NRK verdig».⁹⁰

Ble det så noen offisielle reaksjoner mot programmet?

Som sagt ble *The Show* tatt opp i Kringkastingsrådet lenge før påtalemyndigheten så med et halvt øye på saken. Rådet mente at programmet «kunne virke støtende», og at det var kritikkverdig i så måte, men at blasfemi var en «avsporing».⁹¹ Kent Nilssen i NRK anså kritikken som «en rapp over ryggen som vi må ta til etterretning».⁹² Innad i NRK hadde Nilssen vært en av de mer lunkne til showet.⁹³

Kristelig Folkeparti meldte seg nå på, med et noe uvanlig politisk forslag, nemlig å be kringkastingssjef Einar Førde om å komme med en beklagelse. Programmets innhold hadde vært vekselvis «uforsvarlig», «plump og støtende» og «i beste fall smakløs», framholdt partiet.⁹⁴ Spesielt tok KrFs framstående stor-

tingsmedlem Jon Lilletun ordet, for det måtte understrekes at *The Show* ikke var «intelligent satire», men «makkverk». «NRK behøver ikke å skjele til seertall og fri til publikum med dårlig og smakløs humor», hevdet Lilletun å styrke sitt etos ved å gå god for, som også andre hadde gjort tidligere, at *Revolvmagasinet* i sin tid var bra. På spørsmål om hvorfor politikere skulle blande seg i NRKs redaksjonelle valg, svarte Lilletun: «Den man elsker, tukter man».⁹⁵

Ingen blasfemidom

I april 1993 ble anmeldelsen henlagt av Oslo politikammer, med begrunnelsen *intet straffbart forhold*. En anke til statsadvokaten førte i det minste til at noen fra påtalemyndigheten faktisk så på programmet.⁹⁶ Men statsadvokaten sto fast på henleggelse.⁹⁷

For motstanderne kom ny motgang da NRK planla å sende *The Show* som kanalens bidrag til de europeiske kringkasternes humorfestival i Montreux. Diverse innslag fra sesongen var klippet sammen til en, om ikke best-of, så i hvert fall strangest-of. *The Show* var ikke akkurat lagd med tanke på å vinne nede i Montreux, men skaperne håpet å score på originalitet.⁹⁸ Flere av NRKs mange faste og midlertidige direktører forsvarte å sende showet sørover. «Programmet kan kanskje betegnes som 'trash-TV'. Det skal bli interessant å se om juryen i Montreux har sans for humoren», uttalte Bjørn Sand.⁹⁹ Andreas Skartveit hadde dog en nokså lunken kommentar etter bølgen rundt *The Show*: «Vi er ikke like fornøyde med alt vi lager, og det er bare ikke til å unngå at vi fra tid til annen sender programmer som ikke er så veldig bra».¹⁰⁰

Aftenposten dro ned til Sveits, og fikk vite av ulike «bransjefolk» at programmet risikerte å falle gjennom. Det hadde «elementer av friske pust, men det skjemmes av grove overtramp som lett vekker anstøt», het det. VG registrerte at «enkelte forlot visningen i protest», blant annet flere av de nordiske. «Dette var bare dårlig», uttalte en danske til *Aftenposten*. En representant for tyske RTL, tidvis beskyldt for å være trash-kanal, likte derimot programmets brodd mot «politikere og tørre byråkrater som skal bestemme hva

som er humor».¹⁰¹ Noen Montreux-seier var *The Show* langt unna, men NRK ga Holmer, Halvorsen og Jespersen tillit videre.

Etterpå

Over nyttår i 1993 var igjen Jespersen og Halvorsen å høre i P1, nærmere bestemt i humorprogrammet *Sorgen Bar*.¹⁰² Halvorsen og Holmer begynte i NRK P3 da denne kanalen startet i 1993 (Holmer var seinere med på å starte og var sjef for NRK P13). Otto Jespersen viet seg derimot til TV.

Jespersen nådde hittil uante seermengder som sidekick i *Rett Hjem* med Ivar Dyrhaug våren 1993 og i OL-sendingene *Vindu mot Lillehammer* i 1994. I begge program spilte han sjåføren som henta kveldens hovedgjest, med infame spørsmål. (Bilen de satt i, ble taua, fortalte han i et glimt bak fasaden.)¹⁰³ Endelig, høsten 1994, var det tid for et eget TV-program. Tittelen ble *OJ ute på prøve*, godt inspirert navnemessig av en annen med initialene O.J. som samme år balanserte på en knivsegg med tanke på å få lov til å være ute i samfunnet.

«Det blir en forlengelse av 'The Show', men ikke så rølpete at det ekskluderer seere», medga Jespersen.¹⁰⁴ «The Show var smalt. Dette blir mer kileformet, det starter smalt, og så vider det seg ut på midten», lød en annen artig definisjon.¹⁰⁵ Espen Ytrebergs avhandling har belegg i interne NRK-kilder for at de ville gjøre Jespersen mer tilgjengelig. Det rufsete, kaotiske og barokke i *The Show* fikk vike for et reinere uttrykk hvor de ble avløst av Kringkastings-orkesteret. Jespersen hadde en opphøyd figur og posisjon i programmet, og ingenting passet selvsagt bedre enn å videreføre revolver-intervjuene.¹⁰⁶ Samtidig ble Bjarne og Gunnar-repertoaret utvidet med stadig flere karakterer i sketsjer. Fra 2000 ble Jespersen desidert mest kjent for monologen.

I tillegg til *Trotto Libre* med Trond Kirkvaag kom det flere NRK-programmer under vignetten *OJ*. Blasfemiparagrafen fikk Jespersen også nye møter med. *OJ – alt for Norge* ble klaget inn til K-rådet på grunn av «en blasfemi og sjikane av bl.a. Gud, Jesus og Den Hellige Ånd som var aldeles forferdelig. Det er noe som er hellig og

ukrenkelig. Det er på tide at noen setter grenser og vil kjempe mot nedbryting og for de positive og gode livskvalitetene».¹⁰⁷ Utover å konstatere denne kontinuiteten, kan vi ikke bruke mer plass på det.

Apropos nedbryting, fikk *The Show* raskt aspirerende arvtakere. I 1994 tok Stein Erik Mattsson opp konkurransen med enda mer tøylesløs trash-TV på en lokalkanal. Han lyktes med å skru det til flere hakk, hevdet VG: «Revolvergutta fra 'The Show' blir rene Sølvguttene mot rølperen Stein-Erik Mattsson på Oslo Nær-TV».¹⁰⁸ Ikke bare det, men TV 3 importerte et trash-TV-konsept fra nettopp Italia, riktignok via Tyskland, der en som het Hugo Egon Balder ledet den tyske versjonen av *Tutti frutti* med fast hånd.¹⁰⁹

I NRK P3 var allerede «den mest 'spaca' reporteren siden Otto Jespersen i Revolvermagasinet» i gang. Navnet var Bård Tufte Johansen.¹¹⁰ Humoristene i NRK var som all posten til Newman i *Seinfeld*, «it just keeps coming and coming and coming».¹¹¹ Men NRK kunne samtidig også satse på flere sesonger med *Egentlig*, et betraktelig bredere satireshow. Det er kanskje ikke rettferdig å velge ut den aller tammeste (som også manglet komisk timing) vitsen fra *Egentlig* for å vise kontrasten, men hvis man likevel skulle gjøre det, kunne man vise til en sketsj som denne:

«Det er trist med den derre avfolkingen av jordbruksbygdene her altså, i dette landet.

Ja. Du ser hvordan bøndene, vet du, trekker inn til byen.

Ja. Rett inn på Stortinget».¹¹²

Tekstforfatterne bak dette presterte like godt som tekstforfatterne for tyggisreklamen der Otto Jespersen fortalte om tyggisen som beholder smaken helt fra Sinsenkrysset til Dakar.

Kilder til dette kapitlet

¹ Lien, Marius (2017). *Miraklet i Marseille. Da Norge slo Brasil*. Oslo: Falck Forlag, s. 136, jf. 119-120. For flere forsøk på å gjøre fortellinga «om Harald Eia og ironigenerasjonen» til en karakteristikk av «Norge etter Gerhardsen», se for eksempel *Minerva* 1/2016. (Men er ikke dette i seg selv en «stor fortelling»?)

-
- ² Formuleringen er ment helt bokstavelig. Harald Eia var statist i *The Show*.
- ³ Ytreberg, Espen (1999: *Allmennkringkastingens autoritet. Endringer i NRK Fjernsynets tekstproduksjon, 1987–1994*. Doktoravhandling ved Universitetet i Oslo, s. 236-238
- ⁴ Frank Aarebrot brukte klisjeen «caffe latte ungdom i byene» for å beskrive Otto Jespersens hovedpublikum, jf. «Bondeviks egne ler mest av O.J.» av Kjell Østerbø, *Bergens Tidende* 31.10.1002
- ⁵ «Revolvergutta med TV-show» av Kirsti Hovland, VG 13.9.1992; «'The Show'. Storbymoro for utkant-Norge» av Eirik W. Alver, *Dagbladet* 17.9.1992; «'Revolver-gutta' rølper videre» av Kirsti Hovland, VG 18.9.1992; «Vi lover gigantiske premier» av Anne Eikvar, *Programbladet* 38/1992
- ⁶ Ytreberg, *Allmennkringkastingens autoritet*, s. 241
- ⁷ «Show for sarte sjeler», *Aftenposten* 18.9.1992
- ⁸ «Advarsel, The Show», *Dagbladet* 13.11.1992
- ⁹ «Skandaleshowet 'The Show' er tilbake» av Lena Storvand, VG 24.1.1999; Ytreberg, *Allmennkringkastingens autoritet*, s. 241. For ordens skyld: EØS-avtalen ble inngått i 1992 og trådte i kraft 1. januar 1994.
- ¹⁰ Ytreberg, *Allmennkringkastingens autoritet*, s. 240-243
- ¹¹ «Vil ta gull» av Yngve Kvistad, VG 2.5.1993
- ¹² Ytreberg, *Allmennkringkastingens autoritet*, s. 245-246
- ¹³ Intervju med Mona Ringvej 2019
- ¹⁴ «Tande fyrstårn i tv-kvelden» av Markus Markusson, *Dagbladet* 18.10.1992. De Fire Store innen programledning her til lands må være Rolf Kirkvaag, Erik Bye, Dan Børge Akerø og Tande-P. Beklager til kvinnene, men til gjengjeld er Nina Owing og Lisbeth Skei selvsikre blant De Fire Store nyhetsoppleserne!
- ¹⁵ «De ti mest sette TV-programmene i Norge» av Martin Busk, *Nettavisen* 5.12.2024
- ¹⁶ «Must The Show go on?» av Hans Rossiné, *Dagbladet* 19.9.1992
- ¹⁷ «Tande fyrstårn i tv-kvelden» av Markus Markusson, *Dagbladet* 18.10.1992
- ¹⁸ «Sett og hørt» av Kjell T. Skrunes, *Stavanger Aftenblad* 17.10.1992
- ¹⁹ «Lovende om CIA» av John Sjursø, *Stavanger Aftenblad* 19.10.1992
- ²⁰ «Show uten show» av Morten Helliesen, *Stavanger Aftenblad* 29.12.1992
- ²¹ «Det enkleste er pistol» av Trond Kjærstad, *Klassekampen* 5.2.1993
- ²² «Best in show» av Knut Selsjord, *Klassekampen* 10.10.1992
- ²³ «Velger TV»-spalten med Lars Hognestad, VG 11.12.1992, jf. likesinnede ytringer i «En skrekkelig kveld» av Ole Jacob Hoel, *Adresseavisen* 30.10.1992
- ²⁴ «Spott og hån – for de avanserte?» av Lars Hognestad, VG 13.11.1992
- ²⁵ «Velger TV»-spalten med Lasse Gimnes, VG 2.4.1993
- ²⁶ «– Samehets» av Merete Agerbak-Jensen, VG 20.9.1992. Da en innringer mente det var diskriminerende, beklaget produsent Helge Lyngstad.
- ²⁷ «Sand i maskineriet» av Erik Nodland, VG 5.10.1992

-
- ²⁸ «Slaktoffer blir det norske bidraget til Montreux» av Erik Nodland, VG 19.12.1992; «En million så TV2» av Børre Haugstad, VG 12.10.1992. Haugstad «forsto godt hvorfor seerne ikke liker 'radio i fjernsynet'», jf. «Velger TV»-spalten med Børre Haugstad, VG 23.10.1992
- ²⁹ «'The show' med ironi og parodi» av Per J. Odeen, *Bergens Tidende* 2.10.1992
- ³⁰ Shindler, Colin (2017). *'I am sure I speak for many others'.* *Unpublished letters to the BBC*. London: BBC Books
- ³¹ Ytreberg, *Allmennkringkastingens autoritet*, s. 239-240. Uten sammenligning for øvrig var skarp humor som gikk på person, en rotfestet karakteristikk ved Einar Førde som han hadde med seg fra oppveksten i Høyanger, jf. Rossavik, Frank (2007). *Stikk i strid. Ein biografi om Einar Førde*. Oslo: Spartacus
- ³² «NRK-sjef stansa satireprogram» av Eva Røyrane, *Bergens Tidende* 4.1.1993. *Det lukter grevling lang vei* gikk parallelt med *The Show*, og var en miks av ideene til Jespersen, Halvorsen, radarparet Rune Gokstad og Øystein Bache samt Kai Sibbern. «Dette blir nok et uhyre smalt program», forsikret de ved oppstart, jf. «Lukter det grevling, eller?» av Astri Vannebo, *Programbladet* 36/1992.
- ³³ «Likt og ulikt i 'langsynsskåpet'», *Os og Fusaposten* 26.9.1992
- ³⁴ «Tanker om TV» av Kjell Ove Olaussen, *Drammens Tidende* 3.12.1992. Også trykt i VG 8.12.1992.
- ³⁵ «Mest banale som er vist i TV» av Jacob Reiakvam, VG 18.10.1992
- ³⁶ «'The Show' = bønn» av «Hadding», VG 3.10.1992
- ³⁷ «Stopp galskapen!» av Leif Henningsen, *Programbladet* 46/1992
- ³⁸ «NRK-reprise på Sodoma» av KHS, VG 24.10.1992
- ³⁹ «Roser med og uten pigger» av Kirsten Vigdell, VG 19.10.1992; «Stilbrudd i showet» av Birgitta Råd, *Aftenposten* 7.10.1992. Et annet innslag fikk reaksjoner i form av innlegget «Er NRK en ny pornokanal?» av NN, VG 27.11.1992
- ⁴⁰ «Bisarre TV-program» av Mona Næss, *Valdres* 3.12.1992
- ⁴¹ «Paribolunderholdning» av K.R. Schreiner, *Arbeiderbladet* 21.12.1992. Det skal nevnes at særlig *Arbeiderbladet* hadde problemer med falske leserinnlegg, jf. Haave, Morten (2024). 1994 på en måte. Vinter og vår. Oslo: Kolofon, s. 319-320
- ⁴² «— Dum ektemann!», innringspalten, *Bergensavisen* 16.11.1992. Fun fact: Kristin Halvorsen het Halvorsen også før hun gifta seg.
- ⁴³ «NRK er på ville veier» av Rannei Reinset, *Adresseavisen* 23.1.1993
- ⁴⁴ «Sekretærskiye i Søndagsskulekrisen på Sunnmøre», *Bygdebladet* 10.10.1992
- ⁴⁵ «Ope brev til NRK» av Sunnmøre Søndagsskulekrins, *Vårt Land* 14.10.1992
- ⁴⁶ «Syvde-lærarar med TV-protest», *Vestlandsnytt* 19.1.1993. Lærerne klagde også på programmet *Exelsiore Hospits*, som «på ein harselerande og blasfemisk måte dramatiserte juleevangeliet, – dette medan lærarar og elevlar over heile landet la ned eit stort arbeid med å øve inn program til advent- og julefestar».
- ⁴⁷ «Mykje EØS» av Harald Kjølås, *Sunnmørsposten* 17.10.1992
- ⁴⁸ «Flimrande TV2» av Harald Kjølås, *Sunnmørsposten* 17.10.1993. Dette ble skrevet etter at *The Show* ikke bare ble innklaget, men politianmeldt (se

nedenfor) – «med stor rett» ifølge Kjøllås. Det burde skje med flere: «Laurdagen vart avslutta med ein gyseleg film, 'Til sengs med Madonna', som både var amatørmessig laga og som hadde eit innhald under einkvar kritikk. Du må nok sende ei klage til, Kolbjørn Gaustad!»

⁴⁹ «Trofé fra soppskogen» av Odd, *Sandefjords Blad* 26.9.1992

⁵⁰ «Idyll med bro» av Odd, *Sandefjords Blad* 14.11.1992

⁵¹ «Vi trenger en som Alex» av Trond Einar Skårn, *VG* 31.10.1992

⁵² «Beklager, men jeg liker det» av Ole-H. Larssen, *VG* 30.10.1992

⁵³ «Hvor blir latteren av?» av Norhild Midtbø, *Arbeiderbladet* 5.12.1992. Samme avis roste *Lille lørdag-gutta* i 1995, og la til: «Sammen med O.J., 'Fridtjof' og Seinfeldt gjorde de livet verdt å leve i året som gikk», jf. «Det var det året det var så bratt» av Beate Nossun, *Arbeiderbladet* 29.12.1995. Jespersen sa på sin side at «De ufrivillige komikerne i samfunnet gjør livet verdt å leve», jf. «Uredigert møte med Otto Jespersen» av Katrine Strøm, *Bergens Tidende* 15.1.1999. Og hvor optrådte disse komikerne, ifølge Jespersen? «Jeg skal gripe tak i det andre ikke tar opp. Daglig dukker det opp snadder i avisene», jf. «Limousin-sjåfør og 'gølvarbeider' uten hemninger» av Kristoffer Nordvik, *VG* 29.1.1994.

⁵⁴ «Du kan slå av» av Eirik Halvorsen og Tormod Flaten, *Valdres* 5.12.1992

⁵⁵ «Portrett av 3 revolvermenn» av Bo Hansen, *Under Dusken* 22.10.1992, jf. Ytreberg, *Allmennkringkastingens autoritet*, s. 243; «O.J. – på frifot» av Eva Granheim, *Bergens Tidende* 19.11.1994

I den formodentlig trauste lokalavisa *Asker og Bærums Budstikke* fant det sted eksperimentell journalistikk. Journalisten lot Jespersen smake sin egen medisin og kalte ham Jørgensen, Olav Johansen og Jeremiassen, jf. «Ubehøvlet pelsdyr», *Asker og Bærums Budstikke* 22.2.1994

Jespersens første program på TV 2, *Torsdagsklubben*, hadde et annet format for revolvervirksomheten. Også her tulla de faste deltakerne med gjestene, men det var åpning for at de kunne tulle tilbake. Noen klarte det, mens andre falt gjennom, jf. Wester, Silje F. (2005). *'Kan du røske hue ut av medisinskapet?' En analyse av humorprogrammet Torsdagsklubbens demonstrative kynisme*. Masteroppgave ved Universitetet i Oslo, s. 31-44, jf. s. 76-77

⁵⁶ Ytreberg, *Allmennkringkastingens autoritet*, s. 264-265

⁵⁷ *The Show* 27.11.1992, NRKs nett-TV-arkiv

⁵⁸ Konsertguiden, *Arbeiderbladet* 19.12.1992

⁵⁹ Slettemark, Asbjørn (2024). *We: Smugglers*. Oslo: Falck Forlag, s. 30-32

⁶⁰ «'The Show'. Storbymoro for utkant-Norge» av Eirik W. Alver, *Dagbladet* 17.9.1992

⁶¹ *The Revolvers – ...Farvel*, Discogs.com. Se for øvrig også *Revolvermagasinet – Et oppgjør med virkeligheten* utgitt på Grappa i 1992.

⁶² «Kai Robert synger med revolvergutta» av Geir Løvli, *Fr.stad Blad* 28.1.1993

⁶³ «Showgutta skyter videre» av Geir Rakvaag, *Arbeiderbladet* 15.1.1993

⁶⁴ «Shower seg til Montreux» av Per Annar Holm, *Aftenposten* 30.4.1993

-
- ⁶⁵ Anmeldelse av Are Kvistad, *Trønder-Avisa* 1.2.1993
- ⁶⁶ Anmeldelse av Ragnar Søberg, *Østlendingen* 29.1.1993; kåringer sto i «Det store Prøysen-året» av Gunnar Østmoe, *Østlendingen* 5.1.1994
- ⁶⁷ Anmeldelse av Johnny Andreassen, *Fremtiden* 16.2.1993
- ⁶⁸ Anmeldelse av Erik Wiggo, *Demokraten* 28.1.1993
- ⁶⁹ Anmeldelser av Ole Jacob Hoel, *Adresseavisen* 3.2.; av Asbjørn Olsen, *Lofotposten* 7.4.1993
- ⁷⁰ Anmeldelse av Dan Hagen, *Telemark Arbeiderblad* 30.1.1993
- ⁷¹ Anmeldelse av Trond Kjærstad, *Klassekampen* 5.2.1993
- ⁷² Anmeldelse av Thormod Hansen eller Odd Stillerud, *Bygdeposten* 30.1.1993
- ⁷³ *The Show* 28.12.1992, NRKs nett-TV-arkiv
- ⁷⁴ «Førde anmeldt til politiet etter 'The Show'», NTB 30.12.1992
- ⁷⁵ «– Bota skal gå til kirkebygg», *Romsdals Budstikke* 23.1.1993
- ⁷⁶ «Førde tar opp anmeldelse i Kringkastingsrådet», NTB 30.12.1992
- ⁷⁷ «'Nedringt fra hele landet'» av Per Kåre Tveiekrem, *Romsdals Budstikke* 12.1.1993
- ⁷⁸ «Kulturimperialisme?» av Gudmund Gjelsten, *Vårt Land* 7.1.1993, jf. «Nesten sant, taktlaust, krenkande, blasfemisk» av d.s., *Folkets Framtid* 5.2.1993
- ⁷⁹ «'The show'» av Per Juell Larsen, *Fædrelandsvennen* 8.1.1993. Også trykt i *Agderposten* 8.1.1993
- ⁸⁰ «Ansvarsløshet fra NRK» av Tormod J. Karlsen, *Lofotposten* 6.1.1993. Også trykt i *Nordlands Framtid*, *Nordlandsposten*, *VG*.
- ⁸¹ «Julemoro?» av Haldis Einset, *Nordlands Framtid* 16.1.1993
- ⁸² «NRK – lavmålet av TV-stasjoner?» av PIR, *Romsdals Budstikke* 13.1.1993. Initialene sto for Per Ivar Rindarøy, ifølge opplysning fra annen part.
- Motinnlegg til Rindarøy kom i form av «Lavmål i NRK-TV?», «NRK, lavmålet av TV-stasjoner?» og «NRK fjernsynets programtilbud» av Asbjørn Rosenvinge, *Romsdals Budstikke* 21.1., 11.2. og 19.3.1993 samt «NRKs programtilbud igjen» av anonym, *Romsdals Budstikke* 16.3.1993. Det ble en ganske livlig debatt, men heller ikke Rosenvinge var glad i «enkelte søppel-innslag i The Show og U».
- ⁸³ «NRK, lavmålet av TV-stasjoner?» og «NRK fjernsynets programtilbud» av PIR, *Romsdals Budstikke* 3.2. og 10.3.1993. Et siste innlegg «NRK Fjernsynet» sto 25.3.
- En med PIR sympatiserende innsender syntes TV 2 traff blink med *Super Quick*. Se «NRK må skjerpe seg», «NRK monopolet – PIR og Rosenvinge» og «NRK-debatten» av Ellinor Harriet Nerbø, *Romsdals Budstikke* 23.2., 18.3. og 26.3.1993.
- ⁸⁴ «'Ikke TV-slave'» av PIR, *Romsdals Budstikke* 24.3.1993
- ⁸⁵ «Blasfemisk i fjernsynet» av Reidar og Kjellaug Vik, *VG* 11.1.1993
- ⁸⁶ «Montreaux – The Show Spesial» av anonym, *Arbeiderbladet* 26.1.1993
- ⁸⁷ «The Show», innringerspaltene i *Tidens Krav* 4.1.; «Blasfemiske NRK» og «Ufyselige 'The Show'», innringerspaltene i *Romsdals Budstikke* 5.1.; «Blasfemi» av Laila Skram, *Aftenposten* 6.1.; «Fjernsyn på godt og vondt» av anonym, *Grenda* 7.1.; «Funderinger» av Anne Engelsen, *Gjengangeren* 9.1.; «Riktig å

-
- anmelde», innringerspaltene i *Tidens Krav* 9.1.; «The Show» av Astrid Bjertnes, *Dagens Næringsliv* 12.1.; «The Show i NRK – hva er det?» av Magnhild Orten, *Romsdals Budstikke* 13.1.; «Gi Førde sparken!» av anonym, *Dagbladet* 13.4.1993
- ⁸⁸ «God satirisk humor», innringerspaltene i *Romsdals Budstikke* 6.1.1993; «Uenig i kritikken», innringerspaltene i *Tidens Krav* 8.1.1993
- ⁸⁹ «Heia Kristelig Kringkastingslag» av Alf Ole Ask, *Dagens Næringsliv* 7.1.1993
- ⁹⁰ «Under streken over streken» av Åge Nevland, *Dagens Næringsliv* 16.1.1993, jf. «Flere krever Førdes avgang», *Vårt Land* 6.1.1993
- ⁹¹ «Kringkastingsrådet kritiserer 'The Show'», NTB 12.1.1993
- ⁹² «– Send ikke 'The Show' til Montreux!» av Per Jon Odeen, *Bergens Tidende* 15.1.1993
- ⁹³ Ytreberg, *Allmennkringkastingens autoritet*, s. 240
- ⁹⁴ «KrF ber kringkastingssjefen beklage fjernsynsprogram», NTB 13.1.1993
- ⁹⁵ «– Spar verden for 'The Show'» av Lars Hognestad og Erik Nodland, *VG* 14.1.1993; «– Send ikke 'The Show' til Montreux!» av Per Jon Odeen, *Bergens Tidende* 15.1.1993. «Ja, stakkars Lilletun rotet seg borti dette», husket Otto Jespersen noen år etter, jf. «Skandaleshowet 'The Show' er tilbake» av Lena Stolvand, *VG* 24.1.1999
- ⁹⁶ «'The Show' fortsetter – ett år etter», NTB 29.11.1993
- ⁹⁷ «Showet fortsetter» av Gjermund Kjøpstad, *Romsdals Budstikke* 7.1.1994
- ⁹⁸ «En humoristisk pessimist på sporet» av Terje Høiland, *Aftenposten* 7.4.1993; «Shower seg til Montreux» av Per Annar Holm, *Aftenposten* 30.4.1993; «Vil ta gull» av Yngve Kvistad, *VG* 2.5.1993
- ⁹⁹ «Skråsikre på Montreux-seier» av Terje Høiland, *Aftenposten* 27.3.1993
- ¹⁰⁰ «'The Show' tatt av plakaten» av Synnøve Hole, *Vårt Land* 21.1.1993
- ¹⁰¹ «Klasseskille i Montreux-festival» av Per Annar Holm, *Aftenposten* 3.5.1993; «Slaktet og elsket» av Yngve Kvistad, *VG* 5.5.1993; «The Show slo ikke an» av Per Annar Holm, *Aftenposten* 5.5.1993, jf. «Kastet på båten» av Yngve Kvistad, *VG* 7.5.1993
- ¹⁰² «Humor i 'Sorgen Bar'» av Eirik W. Alver, *Dagbladet* 6.1.1993. NRK sendte *Sorgen Bar* til den europeiske radiofestivalen i Monaco, før *OJ ute på prøve* ble Jespersens andre bidrag i Montreux, jf. «O.J. ute på prøve i Montreux» av Baard Aakvaag, NTB 11.11.1994; «Serøs, fraskilt pessimist i nytt hjem» av Tom Berby, *VG* 3.9.1994. Utvelgelsene understreker stor tro på hans prosjekt. Av andre kåringer ble *OJ ute på prøve* kåret til årets TV-program av *Arbeiderbladets* lesere, og Otto Jespersen ble nummer to på Årets person bak Johann Olav Koss, men to plasser foran Kurt Cobain, jf. kåringer i *Arbeiderbladet* 18.1.1995. NRK var stolte og nevnte kåringa på førstesida av *Tidssignalet* 26.1.1995.
- ¹⁰³ «Otto satser på humor-eksport» av Stein Østbø, *VG* 15.2.1993; «En humoristisk pessimist på sporet» av Terje Høiland, *Aftenposten* 7.4.1993; «Limousin-sjåfør og 'gølvarbeider' uten hemninger» av Kristoffer Nordvik, *VG* 29.1.1994
- ¹⁰⁴ «Jespersen i fri dressur til høsten» av Terje Høiland, *Aftenposten* 27.5.1994

¹⁰⁵ «Nytt show med Otto» av Anders Grønneberg, *Dagbladet* 5.3.1994; «Revolverbølle med jaktlisens på kjendiser» av Cathrine Irgens Nilsen, *Dagbladet Fredag* 19.8.1994

¹⁰⁶ Ytreberg, *Allmennkringkastingens autoritet*, s. 253-266. Når Ytreberg analyserer kontinuitet og brudd mellom *The Show* og *OJ*, ser han helt bort ifra Jespersens mellomliggende innhopp som sjåfør, som tross alt var det som gjorde ham til et kjent navn i de fleste stuer. Opptredenen hadde betydning for *hvordan publikum ventet å se Jespersen i eget program*. På den annen side begynte *OJ ute på prøve* å planlegges relativt kort tid etter at *The Show* var over.

¹⁰⁷ «Kringkastingrådet bør sette grenser» av Gunnar Prestegård, *Aftenposten* 23.10.1002. Prestegård var innklageren. Han fikk støtte av generalsekretæren i Familie og Medier (tidligere Kristelig Kringkastingslag) som uttalte at *OJ – alt for Norge* inneholdt «flere usedvanlig grove angrep på religiøse grupperinger i en form som gjør blasfemi til en mild betegnelse. I samme serie blir kongehuset skjendet på en slik måte at det gjør fysisk vondt å høre på». Generalsekretæren Geir Magnus Nyborg introduserte her også et kjent epitet om Jespersen, navnlig «en ondskapens yppersteprest», jf. «Humor som mobbing» av Geir Magnus Nyborg, *Adresseavisen* 29.10.2002

Jespersen gikk sjelden eller i dagsaktuell debatt, men svarte for eksempel kort i saken «OJ uteblir fra K-rådet» av Ida Ellisif Knutsen, *VG* 14.11.2002. Et lengre svar er for eksempel å finne i saken «OJ vil danse på blasfemiparagrafens grav» av Ole-Martin Gangnes, *Juristkontakt* 3/2003.

¹⁰⁸ «Søppel-TV på norske skjjermer» av Kirsti Hovland, *VG* 25.3.1994; Haave, Morten. 1994 *på en måte. Høst*. Under publisering.

¹⁰⁹ Haave, Morten (2024). 1994 *på en måte. Sommer*. Oslo: Kolofon, s. 544-548

¹¹⁰ «'Mono-Bård' med skråblikk på livet» av Ronny Berg, *VG* 30.7.1994

¹¹¹ because the mail never stops..., kanalen dontbuggerme, Youtube

¹¹² *Egentlig* 24.9.1993, NRKs nett-TV-arkiv

Imax, Egon

Har du noengang drømt om en kino uten de vanlige filmene? Ja, filmer som vraker trivielle innslag som skuespillere og dialog, til fordel for desto flere spesialeffekter? Imax-kinoen på Aker Brygge var svaret. Kanskje til og med for de religiøst søkende.

Imax var en form for kino som ble solgt inn som futuristisk. Imax-formatets inntog i Norge var på 1990-tallet, selv om teknologien er langt eldre, fra verdensutstillingen i Montreal i 1967. Ordet, som ikke overraskende er dannet av *image* og *maximum*, representerer et filmformat med 48 bilder i sekundet, det dobbelte av vanlig film.¹ Bildekvaliteten ble radikalt bedre, men på den annen side kunne ikke filmene vare lengre enn 40 til 45 minutter. Mange fant ut at imax-formatet kunne brukes med hell i museer og opplevelsessentre, deriblant Cosmonova i Stockholm. Men i en situasjon med jevnt og trutt synkende kinobesøk i Oslo, og innføringen av DVD i samme tidsrom,² satsa ei gruppe trailblazere på en kommersiell imax-kino. Plasseringa på Aker Brygge i Oslo understreket at kinoen skulle bli mer en turistattraksjon enn et hverdagsstopp. Tilhengerne av teknologien framstilte Imax som et sikkert kort for framtida. Men rant pengene inn av den grunn?

Bunnsolid kino

Imax-kinoen i Oslo skulle koste 100 millioner kroner å «lage». For denne sum skulle lokalet bygges og innredes med skjermer, seter og alle fasiliteter. Lokalene hadde ingen dårlig adresse, sentralt på Aker Brygge. Eiendomsselskapet Linstow eide juvelen av en eiendom, og satte opp datterselskapet Aker Entertainment for å drive kinoen. Publikum fikk enda en grunn til å valfarte til Aker Brygge, som var verdens beste sjøfront: «Det har jeg hørt fra ledende eksperter», uttalte direktøren. For eieren visste å utkrystallisere sine ambisjoner ved å ansette en særpreget karakter i norsk filmbransje som kinosjef. Direktøren postulerte at kinoen var en «bunnsolid investering», kanskje en «garantert suksess».³ Var det å få starte Imax i Norge nærmest en lisens til å trykke penger?

Før vi kommer mer inn på direktører og andre aktører, må vi si litt om hva Imax skulle være en del av, reint geografisk. Det var fortsatt ikke helt hogd i stein hva slags område Aker Brygge skulle være, 16 år etter

nedleggelsen av Akers Mekaniske Verft og påfølgende transformasjon av sjøfronten. Opprinnelig prosjektering tilsa at høykulturen skulle få en større plass. Her skulle man ha klientell med sjal – Black Box Teater ble plassert der, det samme ble Teaterhøgskolen. På utestedet Teatro er det vanlig å si at norsk standup begynte – kanskje ikke like høykulturelt, men i det minste smalt, foreløpig.⁴ Men siste ord var ikke sagt. For *doers* fantes muligheter. Linstow Eiendom ønsket heller å forsterke tendensen til «en kommersiell utbygging» av Aker Brygge. De sa derfor opp kontraktene til alt som hadde med teater å gjøre.⁵

Så bunnsolid var kinoen likevel ikke, at økonomien kunne opprettholdes med bare ordinære driftsinntekter. En prøvde derfor å hente inn en hovedsponsor. Seks millioner var prisen for å få sitt navn på hederplassen. Men «selv en heltidsansatt konsulent fikk ikke tak i det».⁶ Planene var både dristige og viste stor tro på prosjektet, men å åpne kinoen like før jul i 1997, som det hadde vært snakk om,⁷ viste seg å være litt overambisiøst. Etter litt om og men gikk Panasonic inn som hovedsponsor. Det ble klart først i mars 1998, så åpningsdatoen ble nok en gang utsatt, fra april til mai 1998.⁸

Kanskje var det bare passende at åpninga falt på en offentlig flaggdag. 8. mai 1998 kunne denne drømmenes arena endelig inntas av folket, og det sto ikke på medieinteressen rundt foretaket.

Guruen i tempelet

Kinosjefen som skulle åpne vinduet til framtida var nemlig Terje Kristiansen. Han hadde selv sett en imax-film og deretter bestemt seg for at systemet og teknologien måtte importeres. For å realisere Imax i Norge hadde Kristiansen tatt permisjon fra Ås kommune.⁹ Når permisjon fra Ås kommune tas, vet man at prosjektet seriøst er.

Terje Kristiansen ble i sin tid Norges yngste kinosjef på Ås kino. Han hadde også lagd filmer og var gift med Vibeke Løkkeberg, som var enda mer kjent for å lage filmer.¹⁰

Ekteskapet var ikke hva som helst. Duoen ble framstilt som en stormkraft i samfunnet. Andreas Wiese brukte denne beskrivelsen i et av de mange portrettene: «I et kvart århundre har de elsket hverandre, samme hva andre har sagt. Så er det pengene, da. Og husene. Hyttene og slottene. Og kranglene! Og rettssakene. Innimellom noen filmer. Hadde ikke Kristiansen og Løkkeberg eksistert, hadde vi i avisene vært nødt til å dikte dem opp».¹¹

Kristiansen og Løkkeberg var tilsynelatende et fenomen alle hadde en mening om. I hvert fall hadde alle kulturinteresserte det. Outsiderrollen ble blant annet understreket da Kristiansen uttalte seg om den unge film-auteuren Aune Sand: «Du er et typisk talent, deg ville jeg ha satset på, bare på grunn av holdningen din». Sand var i ferd med å lage *Dis*, noe han gjorde uten offentlig støtte og uten de minste forventninger om å vinne en Amanda. På denne måten kjente Kristiansen seg igjen i unggutten: «For oss er det blitt eksklusivt ikke å ha Amanda. Jeg kjenner ingen andre filmskapere enn oss som ikke har den».¹² Denne boka kan ikke gå inn på Kristiansen og Løkkebergs filmkarrierer i full bredde, men om leserne ønsker, kan de gjøre enkle oppslag i kildene og selv avgjøre hvorvidt det er en eufemisme når *Norsk biografisk leksikon* hevder at filmen *Måker* (1991) ble «lunkent mottatt».¹³

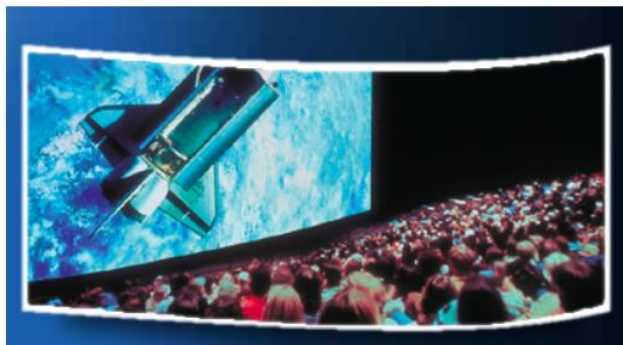
Terje Kristiansen planla nå for at Imax skulle bli alt annet enn lunkent mottatt. Kinoens egen brosjyre brukte betegnelsen «en berikelse for sinnet» om opplevelsen som fant sted innenfor dens vegger.¹⁴ Kristiansen utdypet gjerne dette perspektivet overfor interesserte journalister. Imax var «virkeligere enn virkeligheten», og blant «fagfolk i utlandet har det dannet seg regelrette *menigheter* rundt filmene».¹⁵ «Å se en 3D-film på en IMAX-kino er en religiøs opplevelse. Avhengighet er ordet».¹⁶ Passende gravitas ble skapt ved å satse på «tempelkunst og tempelmusikk i bygget».¹⁷ Stolene var av ypperste design, signert Sven Ivar Dysthe.¹⁸ Popcorn og brus, eller noen form for mat og drikke for den saks skyld, var overhodet ikke lov.¹⁹ En skulle vise respekt for mediet.

Filmteknologien ble framstilt som et meteornedslag i kino-økologien. Imax' egen hjemmeside brukte riktignok ikke dinosaurmetaforer, men snarere et bilde av en hvithai med påskriften Imax, og en mindre fisk med påskriften «vanlig kino».²⁰ Kristiansen forklarte hvorfor kinoen hans var *apex predator* i medielandskapet: «Det er den første store tekniske fornyelsen av film som har skjedd på årtier. Og den siste. Den tekniske utviklingen på dette området har nådd enden».²¹ Imax var «det lengste film og kino kan komme i teknologisk utvikling».²²

Selv om det er kontrafaktisk, kan man se det som sannsynlig at Imax hadde fått langt mindre dekning hvis ikke prosjektet hadde blitt ledet av en både kjent og kontroversiell personlighet i norsk film. Særlig rundt åpninga var det mye. «Can't talk right now. My life is a mess!», svarte Kristiansen på mobilen mens et av de mange portrettene ble skrevet.²³

OPPLEVELSEN

IMAX

Topp grafikk på arkivert versjon av Imax' hjemmeside.

Engere motstandere

Noe annet som Imax betød slutten for, var filmatiske bestanddeler som drama, plott, dialog og skuespillere. I stedet for slike trivialiteter saker skulle seerne få desto mer etnografi, zoologi og natur. «Dyrefilmer, romfartsfilmer eller gjerne filmer om eksotiske steder i verden» var tematikken som passet på denne kinoen.²⁴ Oppløsning på bildene var én grunn til at filmene helst viste «et utilslørt bilde av virkeligheten», het det: «Skuespillere med vanlig sminke ville se gyselige ut, og det ville være lett å avsløre filmtriks».²⁵ Imax på Aker Brygge ønsket også å vise sportsfilmer, og til og med støtte produksjon av nye titler, men hvilke utøvere som i så fall kom med, ble som regel opp til de «amerikanske og canadiske produsentene». Dermed spøkte det for filmer om norske helter som Vebjørn Rodal, Rosenborg og kvinnenes håndballandslag. Men det ble lovet en film fra Nagano-OL 1998.²⁶

Ikke alle var enige i at Imax var garantert å dominere kinomarkedet. Sjefen for de ordinære Oslo-kinoene, Ingeborg Moræus Hanssen, fryktet ikke konkurransen fordi Imax «handler mer om tivoli enn kinofilm».²⁷ Men det ble hevdet at skeptikerne begrenset seg til «engere filmkretser».

Her var det snakk om bakstrevere som kunne sammenlignes med tidligere tiders motstandere av lydfilm og fargefilm. Slike relikvier av noen mennesker ville feies av banen eller forsvinne av seg selv.²⁸ Regissøren som lagde den første spillefilmen i imax-format, Jean-Jacques Annaud, mente samtidig at direktørene i Imax Corporation i Canada, til tross for sin teknologiske avantgardisme, var «en gjeng gamle gubber». Annaud hadde hatt et svare strev med å overbevise dem om at andre ting enn naturfilmer var greit.²⁹

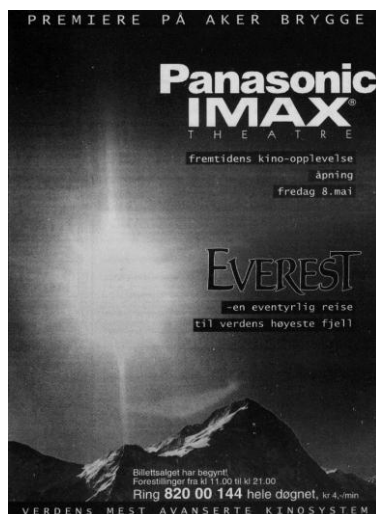
Kinoannonse, Østl. Blad 6.5.1998

Verdens vakreste kvinne

Vi kommer tilbake til forsøket med mer tradisjonelle film-bestanddeler på Imax-lerretet. Først skal vi ta for oss filmene som var de første til å bli vist. I midten av mars 1998 hadde en film om Mount Everest premiere på Imax-kinoer rundt om i verden.³⁰ Det var også denne filmen som skulle åpne norske Imax seinere på våren. Forresten skulle filmen ikke bare åpne Imax, men fortsette og fortsette. «Jeg tror filmen vil gå i et år», uttalte kinosjefen.³¹

Aftenposten lurte på om kinosjef Kristiansen hadde klatret for høyt opp i stupetårnet: «Blir det et nytt maveplask?»³² Kulturredaksjonen var likevel så spent at avisa måtte anmelde *Everest: the Movie* flere uker før filmen kom til Norge. Journalisten dro derfor helt til Stockholm for å se Mount Everest-eposet hvor «verdens kanskje vakreste kvinne» opptrådte som tindebestiger. Filmen var rett og slett spektakulær, og «kjennere» omtalte visstnok filmen som «Imax-verdenens Titanic». (En henvisning til spillefilmen som i mars 1998 vant 11 Oscar.) Opplevelsen ville dog være noe sterkere i Stockholm enn i Oslo, med et lerret på 736 kvadratmeter sammenlignet med Oslos 360 kvadratmeter.³³ Likevel ikke sterkere enn at det svenske byrået TT bare ga filmen en treer.³⁴

I neste omgang var det pressevisning i Norge. NTB føret norske aviser med forutsigbare ordspill: Imax var «helmaks». VGs journalist var enig.³⁵ *Dagbladet* hadde på sin side litt strengere krav for å heve vurderingen fra

middels. Bildene var riktignok så gode som Imax-omtalen lovte, men musikk og narrasjon var anmassende. «Med terningkast seks for teknikk og en treer for innhold, skulle Everest plassere seg sånn litt over midten», het det, med andre ord et terningkast 4. *Aftenposten* satte erfarne Per Haddal på saken, og han falt ned på mye av det samme. Imax var et utpreget visuelt medium, med «pustberøvende» kvaliteter. Mulighetene «til menneskeskildring» og «spillefilm om nære relasjoner» var mindre, og i dette konkrete tilfellet ble helheten litt anmassende. «Alt gisper litt etter luft»,³⁶ for så vidt slik mennesker også gjør oppe på Mount Everest.

En panegyrisk omtale sto i fagbladet *Lyd og bilde*. Journalisten lovte at Imax bød på ekstreme opplevelser. Publikum «gispet etter luft» av teknologien som tok «pusten fra selv de mest blaserte». Før filmene engang hadde begynt, ville publikum rives med til nye nivåer: «Teknologien er så imponerende at da lyset i salen slukkes, og den computer-animerte IMAX-logoen suger deg inn i en tunnel som kaster deg viljeløst ut i verdensrommet uten at du lenger aner hva som er opp og ned, skjønner du plutselig at hanggliding og berg- og dalbane ikke er den eneste måten å skaffe seg det daglige adrenalin-kicket på. Bare med åpningslogoen gir IMAX – verdens største filmsystem – deg en pangstart på enda større opplevelser». Imax på Aker Brygge var «Nord-Europas flotteste og mest moderne kino», het det,³⁷ i hvert fall hvis man ikke regna Stockholm som en del av Nord-Europa.

At et spesialblad for klatring ikke var like over seg av begeistring, var kanskje skuffende. «Effektene suser mot kinogjengerne i et jevnt tempo. Musikken er en blanding av Star Wars og moderne såpe, og handlingen humper og går sin gang. Men, det er virkelig flotte bilder, som fortjener å bli sett». En litt blandet omtale. Noe som virkelig var verdt å få med seg, var norsk klatringsutstyr i en av scenene: «Det zoomes inn og Voilå: Klatretak fra Tyrili [s]krudd fast i granitten! Det må oppleves».³⁸

Morten Ståle Nilsen var mer rebelsk i sin kritikk, trykt i *Arbeiderbladet*. Under overskriften «Bah! Humbug!», inspirert av gamle Donald-blader samt Knoll og Tott, harselerte han med den manglende bredden i filmtilbudet på Imax, innholdet i filmene som gikk der, og superbildene som ble for anmassende etter fem minutter. Nilsen karakteriserte Imax som kinoenes svar på Hard Rock Café; «sirkus for opplevelsessultne turister med litt ekstra tid å slå i hjel etter å ha besøkt Frognerparken og Munch-museet».³⁹ Undersøkelser viste ganske riktig at det nettopp var norske turister som «hovedsakelig» brakte «besøkstallet opp».⁴⁰

Å telle besøkende

Hvor mange var det da som løste billett til Imax-filmene, sett opp mot budsjetterte billettinntekter?

Forventede besøkstall ble oppgitt forskjellig i ulike sammenhenger. En artikkel framstilte målet som «700 000 besøkende i året». Det vil si nesten 2000 seere hver dag i snitt.⁴¹ Neste måned ble et halvert måltall presentert, 350 000 besøk i året.⁴² Innen premieren var tallet sunket til 300 000, altså 822 publikummere daglig i snitt.⁴³ Noen tok feil et eller annet sted. Var det slepphendte journalister som aldri klarte å notere ned det riktige tallet, eller vinglende kilde som stadig måtte justere prognosene – og dessverre nedover?

Kinosjefen rykket ut for å oppklare det hele. De ulike tallene skyldtes muligens at Imax både hadde kommunisert hva de ønsket og hva de trengte: «Vi håper på 600 000 besøkende, men trenger bare i underkant av 300 000 for å gå rundt økonomisk. Det tror jeg ikke blir noe problem».⁴⁴ 300–350 000 var det man «bør» ha hvis man skulle «tenke kommersielt». En artikkel i *Dagens Næringsliv* oppga en annen grunn til diskrepansen: «Når besøkstall på mellom 600.000 og 700.000 tidligere har vært nevnt, har dette dreiet seg om det samlede besøkstallet på opplevelsessenteret». Hva Kristiansen mente med «opplevelsessenter for lyd og bilde», ble presentert ganske vagt. Det samme gjaldt Kristiansens utsagn om at kinoen ved åpning skulle tilby «endel høyprofilerte overraskelser på høyt kulturelt nivå».⁴⁵ Det som er sikkert er at kjelleren på Imax-kinoen inneholdt en sal med simulatorkino. Her var skjermen nærmere setene, og setene beveget seg i takt med filmen. Opplevelsen ble beskrevet som «en forrykende heisatur i tivoligenren». Snuttene som ble vist varte ikke mer enn 5 minutter. Såpass fysisk krevende var det at folk mente «fem minutter føles mer enn nok».⁴⁶ Tilbudet ble vel mer en curiositet enn et selvstendig lokkemiddel overfor publikum og turister.

Men det var noe med å bygge opp en liten fornøylespark der på brygga. Hunderfossen familiepark hadde lenge hatt supervideo grafen, som var utviklet av Caprino-studioet og liknet noe på Imax-opplevelsen. Lokale kilder kalte det for «verdens mest avanserte framvisningsrom for video».⁴⁷ Men ifølge hjemmesida til Imax kunne ingen måle seg med dem: «Kvaliteten på både lyd og bilde gir en spesiell kinoopplevelse som du ikke kan oppleve maken til i Norge i dag (...selv ikke Hunderfossen, Ivo Caprino og Norkdapp – er ikke det samme!))» (sic).⁴⁸

En håndfull «nye» filmer

Så kom 8. mai 1998. Folk var «spente, forventningsfulle, engstelige og ikke så rent lite nyfikne», for å låne et Atle Antonsen-sitat,⁴⁹ og fylte salene i premierehelga. I tillegg til den nevnte *Everest* kunne folk se *Grand Canyon*. At sistnevnte film var fra 1984 var ingen hindring. Den var ny for de fleste. Billettsystemet tålte ikke hordene.⁵⁰

En måned gikk. Fortsatt kunne Imax skilte med to filmplakater opphengt i foajeen; *Everest* og *Grand Canyon*. Besøket var bra, men samtidig var kinoens ønskede besøkstall nedjustert nok en gang, til 250 000. «Det klarer vi glatt», uttalte Terje Kristiansen som kunne stå ved ordene om at Imax var det ultimate punktet i hans karriere. «Endelig opplever jeg filmsuksess», smilte han.⁵¹

En konsertfilm med Rolling Stones som kom på kinoprogrammet utpå sommeren, var fra 1992. Allerede da ble Stones omtalt som «aldrende».⁵² Filmens fagblad tok opp mulige ankepunkter: «Noen synes kanskje munnen til Mick Jagger blåst opp på et 20x30m stort lerret blir noe vulgær... men nettopp størrelsen på bildet gir følelsen av tilstedeværelse». Filmen skulle finne sin nisje med seine forestillinger,⁵³ men det ble fortalt om mindre enn halvfull sal under disse filmvisningene.⁵⁴ Større grad av nyvinning var det da 3D-filmer kom på Imax høsten 1998, og her var den norske Imax-kinoen i et førersete, ettersom bare 25 av verdens 160 imaxer mestret 3D.⁵⁵

Avisene, som definitivt ga drahjelp til Imax så lenge kinoen hadde nyhetens interesse, minnet stadig om hvilke filmer som skulle komme i den nærmeste framtid. En trekkraft var at Bjørn Dæhlie var med i den kommende OL-filmen.⁵⁶ Dæhlie brukte tid foran kamera til å snakke om «kampen mot gatekjøkkenkulturen», fortalte han.⁵⁷ Kinogjengere kunne sitre av spenning over hvorvidt dette kom med i filmen.

Inntil videre måtte seerne nøye seg med å «møte kjendiser som milliardæren og norgesvennen Donald Trump». Møtet var et av de presumptive høydepunktene i *Across the Sea of Time* fra 1995. Filmen besto av en enkel bakgrunnshistorie som fungerte som ramme til å vise New York City i 3D.⁵⁸ Bildene av metropolen ble sagt å være spektakulære. *Teknisk Ukeblad* skreiv om en filmopplevelse som nærmet seg «mer imponerende enn selve virkeligheten», et reisebled fortalte om New York-bilder som var «så virkelighetstro som om det fysisk befinner deg i verdensmetropolen».⁵⁹ En kontrast var til stede i den norske versjonen, med hjemmekoselig narrasjon fra Henki Kolstad. På premieren

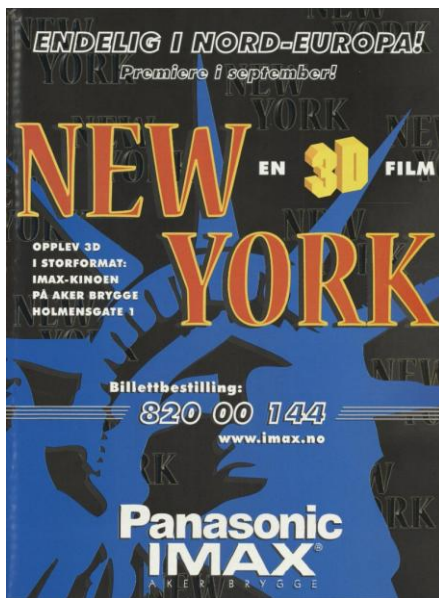
gledet Kolstad seg til å se 3D-film for første gang.⁶⁰ Terningkastene lå på 4 flere steder.⁶¹ *Dagbladet* innvendte: «Når innholdet ikke er bra nok, kan den tekniske innpakningen være så bra den bare vil. Helhetsinntrykket blir bare sånn middels».⁶² Men besøkstallene, 20 000 på en måned, ble beskrevet som en «eventyrlig suksess».⁶³

Kinoannonse, *Hjemme-PC* 9/98

Filmatisk prøving og feiling

New York-filmen framsto som et slags kvasi-drama. Det å klistre et plott var utenpå de bildene som var grunnen til at folk ville se på, var noe filmen hadde til felles med en annen filmsjanger som ikke vises på kino – uten sammenligning for øvrig.

I fjørjultida rakk Imax å sette opp en premiere med en faktisk historie. Det var den velkjente *Nøtteknekkeren*.⁶⁴ Dessverre mente lokale kritikere at regissør Christine Edzard mislyktes i å gjøre filmen til noe mer enn en

sviske. «Etter at 'wow-effekten' det tredimensjonale formatet gir seg, og det gjør den fort, sitter du igjen med en sukkertøysøt og gammeldags julehistorie forbeholdt unge jenter av den typen som i tide og utide trekker på seg strutteteskjørt og prinsessekroner». *Dagbladet* ga derfor terningkast 4 til effekter og 2 på innhold, mens *VG* ga treer fordi inntrykket var rotete og hjernen gikk «i spinn».⁶⁵ Og terningkastene ble snart enda verre.

1999 ble kickstarta med premiere på *Olympic Glory*. Oslo fikk vise filmen før den egentlige verdenspremieren i New York, fordi Bjørn Dæhlie selv foretrakk å slippe reisen, og kong Harald også var villig til å sette av tid til filmkveld på farens dødsdag.⁶⁶ Til tross for kongeglans og norske paradegreiner å se på skjermen, fikk filmen terningkast 2 – i den eneste avisa som tok seg bryet med å lage en anmeldelse.⁶⁷ Toer fikk også den første egentlige Imax-spillefilmen, *Wings of Courage*, som kom

på plakaten i mai 1999. Denne «40 minutter korte filmen er drøye 35 minutter for lang», ble det sagt.⁶⁸ Her var riktignok *Dagbladet* oppe på firer – til tross for mye som trakk ned: «Innholdet er meget tynt, skuespilleriet platt, dialogen mangelfull».⁶⁹

Olympiske kulturprodukter har ofte hatt noe seigt over seg, med et bunnpunkt som mange mener ble nådd da Fifa fikk lagd en spillefilm om seg selv.⁷⁰ En viktig grunn er lav vilje til spennende filmatiske grep i slike prosjekter. Allerede flere år før Norge fikk Imax-kino ble dette trukket fram som et problem også for Imax generelt: «Med de kostnadene som er involvert i en IMAX-produksjon, sier det seg selv at formatet ikke egner seg for eksperimentering. Man holder seg gjerne til det kjente, og spiller på de effektene man vet fungerer. Dette forsterker inntrykket av at filmene etter hvert synes like, og publikum som har sett mange filmer begynner å miste interessen».⁷¹

Bedre mottakelse fikk *Extreme* om ekstremsport med blant andre Terje Håkonsen, romfilmen *Den blå planeten* som egentlig fra 1990, og *Afrika – Serengeti* som fikk femmer i både VG og *Dagbladet*.⁷² Disneys oppdatering av en gammel klassiker, *Fantasia 2000*, var filmen som ga håpet om at «2000 kan bli året da den norske IMAX-kinoen for første gang går med overskudd». Besøkstallene var gode etter slippet på første nyttårsdag.⁷³ Terningkastene var også bra, med 5 og 4 i de største norske avisene.⁷⁴ Filmer kom og gikk, og i slutten av 2000 kom nyheten om den første norsk-produserte imaxfilm. Det var kortfilmmakeren Morten Skallerud som skulle filme en museumsjernbane i Aurskog-Høland.⁷⁵ Det skulle bli vårt svar på reisen gjennom New York Subway.

I teorien drivverdig

Det litt labre filmtilbudet unnlot ikke å sette spor i besøkstallene og dermed i økonomien. I januar 1999 hadde tallet på 350 000 besøkende per år fått status som drøm.⁷⁶ I januar 2000 var drømmen nedjustert til 300 000, mens det reelle telleapparatet viste 50 000 færre.⁷⁷

Å holde underskuddet på kun 12,7 millioner, som Imax hadde hatt i sitt første år, ble etter hvert også bare en drøm. Utviklinga for andreåret gikk tidlig i retning av underskudd på flere titalls millioner. Det endte med minus 38,3 millioner for året sett under ett, og kritiske overskrifter som «Maximalt dårlig» i *Dagens Næringsliv*, i tråd med at næringslivs-journalistene tok over mye av dekninga fra kulturjournalistene.⁷⁸

Konjunktorene for Imax fulgte ikke dotcom-bobla, som bare gikk

oppover fram til mars 2000, før den seinere sprakk totalt i 2001. På en vag måte var Imax en del av bølgen med stadig nye milepæler innen underholdningsteknologi, som riktignok pleide å gi brukerne bedre tilbud *hjemme*. Tidsriktig nok tilbød Imax også påkobling til den ettertraktede informasjonsmotorveien, idet kinoen fikk plassert et mindre nettkafé-tilbud i et hjørne: «Yahoo! er tilstede i IMAX kinoen med tre interaktive datamoduler».⁷⁹ Dette rause tilbudet ble til etter at Yahoo gikk inn som sponsor. Også TV 2 gikk inn med noen millioner, og døpte om simulatorfilmsalen til «View 2 Rider» (med 2 som TV 2-logoen). Til gjengjeld kjøpte Imax TV-reklame for 15 millioner. Med dette ble kinoens navn heftet til presentasjon av filmer, og sto som hovedsponsor av *Hit 40 Awards* og *Mot i brystet*.⁸⁰ Jo rødere tall Imax-regnskapet viste, jo viktigere ble det å «holde fullt trykk gjennom TV 2».⁸¹

Høsten 2000 ville ikke Panasonic være hovedsponsor mer. Telenor Mobil kom inn i stedet, «fordi vi ønsker å bidra til økt kunnskap innen naturvitenskapelige fag og spesielt innenfor områdene kommunikasjon og informasjonsteknologi».⁸²

Samtidig som driverne av Imax måtte slite for å holde hodet over vannet, hadde Terje Kristiansen og Linstow Eiendom overskudd til å planlegge nye kinoer. Én mulighet var å få Imax til Bergen også. «I teorien» kunne en Imax-kino der være drivverdig, ble Kristiansen

Imax' underskudd ifølge DN:
1998: 12,7 millioner
1999: 38,3 millioner
2000: 3,6 millioner
2001: 8,8 millioner
Totalt: 63,4 millioner ⁸³

sitert på.⁸⁴ Et sidespor i denne sammenhengen blir diskusjonen om å etablere Det norske kinoselskap for å ta over eksisterende kinoer og bygge nye. Modellen gikk ut på å fjerne båndet mellom kino og kommune, og heller la privat eier drive i flere byer. Her kan det ikke gås mye inn på dette, selv om det føles verdt å nevne VGs oppslag hvor Kristiansen sa han hadde «tro på Rimi-modellen for privat, norsk kinodrift». Overskriften ble «Kristiansen vil bli kinoenes Rimi-Hagen».⁸⁵

Også en representant for selskapet Meridian som skulle bidra med kapital, Tom Collett, ville gå Cicero en høy gang. Han «betegner det nye selskapet som en 'wild and crazy idea'», refererte *Dagens Næringsliv*.⁸⁶ Meridian, som var kontrollert av Einar C. Nagell-Erichsen, gikk inn med 50 %.⁸⁷ Året etter solgte Meridian seg ut for å slippe å belastes med «den katastrofale Imax-økonomien», skreiv DN.⁸⁸

Etter 8,8 millioner i minus i 2001 var det akkumulerte underskuddet

på over 63 millioner, og da var det nok for Linstow Eiendoms «bunnsolide investering».⁸⁹

Mørkt på kino

Også internasjonalt gikk man gjennom en periode med risting i simulatorsetene. I mai 1998, altså tidspunktet kinoen åpna i Norge, kunne Imax Corporation-aksjen gå for 27–28 dollar på New York Stock Exchange. Etter noe opp og ned nådde den 33–34 dollar i januar 1999. Tidspunktet da det hele falt sammen var september 2000. Først falt aksjen under 25 dollar, så 20. I starten av oktober var den nede i 15, uka etter 5. Langtrukne og tunge måneder fulgte i stabilt, men kritisk sideleie. Aksjen sluttet som regel et sted mellom 2–5 dollar med et absolutt bunnpunkt på 58 cent etter 11. september-angrepene.⁹⁰

Imaxkinoer stengte flere steder enn i Oslo. Mellom 1997 og 2002 stengte en hel del i USA, Japan og Sør-Korea, riktignok land hvor det var mange å ta av. Fra 2002–2003 begynte imaxkinoer i Europa og Sør-Afrika å takke for seg. I Australia forsvant imaxkinoen i Adelaide i januar 2002 etter mindre enn fire års drift. Uka etter Imax i Oslo ble lagt ned, fulgte Perth, mens Brisbane holdt ut fra 1999 til 2003.⁹¹

Kinobesøket i Oslo generelt var også synkende, fra om lag 350 000 i 1989 til 276 000 i 1998. Grunnen var til dels de nye kinoene i Sandvika og Lillestrøm. Terje Kristiansens og Linstows svar på det var å ønske seg enda en kino på Aker Brygge, en konvensjonell kino med 1600 seter.⁹² Prosjektet skulle lokke fram en kjøper til Imax. Det var snakk om ulike kapitalkilder, det ble brukt patos-argumentasjon om unionstida om en eventuell svensk eller dansk oppkjøper, og til og med en fusjon med Oslo Kinematografer ble nevnt.⁹³ Da sistnevnte ikke ville, tordnet Kristiansen til *Dagbladet*: «Når de ikke hører på kjeft, skal de få krig».⁹⁴

Kristiansen, som hadde permisjon fra Ås kommune så lenge at tittelen som kultursjef forvitret, kom ut av det hele som spesialrådgiver.⁹⁵ *Dagens Næringsliv* kasta seg over Ås kino. Avisa beskyldte kinoen med Norges yngste kinosjef i sin tid, for nå å ha blitt «blant Norges dårligst drevne kinobedrifter». *DN* refererte at Vibeke Løkkeberg angret på at hun ble involvert i Ås kino «som det dummeste hun har gjort i hele sitt liv». Onde tunger kunne hevde at Ås kino gikk fra asken til ilden da *Dagens Næringsliv* skreiv våren 2001: «Ås Kommune har sagt opp sin avtale om kinodrift med Terje Kristiansen. Årsaken er katastrofalt besøk og lokal misnøye. Nå skal kinoen overtas av Wam og Vennerød».⁹⁶

Etter å ha avsluttet planene om å innlemme Imax i en kinokjede, erklærte Linstow på nyåret 2002 at Imax på Aker Brygge var til salgs.⁹⁷ Etter et utspill hvor ambisjonen plutselig var å vise vanlige filmer,⁹⁸ ble driften stoppet i september 2002. «Vi ser dette som en pause», uttalte Linstow Eiendoms mann i upåklagelig corporate speak.⁹⁹

Etterpå

If you're into that whole brevity thing kan historikken oppsummeres mye mer konsist, som i diskusjonstråden «Hvor ble det av IMAX i Oslo?» på diskusjon.no. På denne forespørselen svarte en forumbruker enkelt og greit: «De viste 3D-filmer, men filmene som var/er laget for IMAX er dessverre ikke så underholdende. Derfor liten interesse».¹⁰⁰

Den norske filmen fra en museumsjernbane i Aurskog-Høland,¹⁰¹ som ble en kortfilm på bare fire og et halvt minutt, rakk ikke å bli ferdig innen Imax på Aker Brygge ble lagt ned.¹⁰²

Imax-kino kom sterkere tilbake på 2010-tallet, nå som betegnelse på «vanlige» spillefilmer som vises i 3D og høyere oppløsning på større visningsflater. Nordens første imax-kino i denne betydningen ble etablert i Solna i 2015,¹⁰³ og Norge slutta atter en gang å være en hvit flekk på kartet med åpninga av Odeon på Storo i 2018, hvor en av salene har imax-teknologi og lerret på 25 x 15 meter.¹⁰⁴

Kilder til dette kapitlet

¹ «En helmaks kino-opplevelse» av John Berge, NTB 6.5.1998

² I november 1999 ble norsk offentlighet kjent med «DVD-Jon», først brukt i pressen i saken «Trues av Hollywood» av Morten Stensland, VG 10.11.1999.

³ «En helmaks kino-opplevelse», NTB 6.5.1998

⁴ Haave, Morten (2024). *1994 på en måte. Vinter og vår*. Oslo: Kolofon, s. 14

⁵ «Kulturen må vike på Aker Brygge» av Kirsti Ellefsen, *Aftenposten* 7.1.1999.

Det lokale vellet protesterte mot å fjerne teateret. Vel-lederen ble da spurt om han faktisk hadde vært på Black Box. Svaret var «Nei, men jeg vet om mange som har vært der». («Beboere savner et større kulturtilbud» av Anette Aasheim, *Aftenposten* 13.1.1999) Hva gjelder standup-komedien, har den i dag gjeninntatt Aker brygge hvor man med kommersiell suksess driver scenen Latter. Hvor? I Imax' forlatte lokaler!

⁶ «– Dette er et dristig prosjekt» av Robert Hoftun Gjestad, *Aftenposten* 11.2.1998; «Sponsortørke for opplevelseskino» av Bjørn Eckblad, *Dagens Næringsliv* 13.1.1998

⁷ «Terje K. i 'storformat'» av Ole Endresen, *Østlandets Blad* 29.4.1997; «Kristiansen i 3D» av Øyvind Finstad, *Dagens Næringsliv* 13.5.1997

⁸ «Panasonic sponser Kristiansens kino» av Bjørn Eckblad, *Dagens Næringsliv*

14.3.1998; «Gigantselskap støtter superkino» av Kirsti Hovland, VG 17.3.1998; «Kino-åpning utsatt», *Aftenposten* 20.3.1998

⁹ «Kino-drøm på Aker brygge» av Jens Henrik Stemland, VG 28.1.1998

¹⁰ «Kristiansen åpner super-kino fredag» av Robert Hoftun Gjestad, *Aftenposten* 6.5.1998; «Cinema Familia» av Per Asbjørn Risnes, *Bergens Tidende* 7.5.1998; «Håper på 300.000 kino-besøk årlig» av Osman Kibar, *Dagsavisen Arbeiderbladet* 7.5.1998

¹¹ «Trollmannen fra Ås» av Andreas Wiese, *Dagbladet* 9.5.1998

¹² «Aune (28) lager film uten støtte» av Kirsti Hovland, VG 3.5.1994

¹³ Vibeke Løkkeberg i *Norsk biografisk leksikon*

¹⁴ «Håper på 300.000 kino-besøk årlig» av Osman Kibar, *Dagsavisen* 7.5.1998

¹⁵ «En hårsbredd fra livet» av Susanne Hedemann Hiorth, *Natt og Dag* 5/1998. Utheving i originalen.

¹⁶ «– Dette er et dristig prosjekt» av Robert Hoftun Gjestad, *Aftenposten* 11.2.1998

¹⁷ «Kristiansen åpner super-kino fredag» av Robert H. Gjestad, *Aftenposten* 6.5.1998

¹⁸ «Sven Ivar Dysthe 70 år», NTB 22.8.2001

¹⁹ «Sirkushøvdingen» av Hanne Mauno, *Dagsavisen Arbeiderbladet* 9.5.1998

²⁰ Imax.no, arkivert versjon 30.10.2001 via Wayback Machine

²¹ «Kino-drøm på Aker brygge» av Jens Henrik Stemland, VG 28.1.1998

²² «– Dette er et dristig prosjekt» av Robert Hoftun Gjestad, *Aftenposten* 11.2.1998

²³ «Sirkushøvdingen» av Hanne Mauno, *Dagsavisen Arbeiderbladet* 9.5.1998

²⁴ «Kino-drøm på Aker brygge» av Jens Henrik Stemland, VG 28.1.1998

²⁵ «Norge får sin superkino» av Odd Richard Valmot, *Teknisk Ukeblad* 14/1998

²⁶ «Håkonsen i ny 3D-film?» av Robert Gjestad, *Aftenposten* 11.2.1998

²⁷ «– Folk vil ha varme filmer» av Ragnar Askeland, *Vi menn* 11/1998

²⁸ «En helmaks kino-opplevelse», NTB 6.5.1998

²⁹ «Glødende IMAX-pioner» av John Berge, NTB 27.5.1999

³⁰ «Everest-film i kjempeformat», *Aftenposten* 9.3.1998

³¹ «Klatrekvinne åpner Kristiansens kino» av Trygve Aas Olsen, *Dagbladet* 7.5.1998

³² «– Dette er et dristig prosjekt» av Robert Hoftun Gjestad, *Aftenposten* 11.2.1998

³³ «Lerret slynger seg rundt; det er snø og fjell overalt» av Robert Hoftun Gjestad, *Aftenposten* 22.4.1998

³⁴ Anmeldelse, Tidningarnas Telegrambyrå 22.4.1998

³⁵ «En helmaks kino-opplevelse», NTB 6.5.1998; «Hold deg fast!» av Borghild Maaland, VG 7.5.1998

³⁶ «Best på kino» av Eirik Alver, *Dagbladet* 7.5.1998; «Spektakulært, men gisper noe etter luft» av Per Haddal, *Aftenposten* 7.5.1998

³⁷ «Filmens Himalaya!» av Knut Vadseth, *Lyd og Bilde* 6–7/1998

³⁸ Anmeldelse av John Riise, *Norsk Klatring* 2/1998

³⁹ «Bah! Humbug!» av Morten Ståle Nilsen, *Dagsavisen Arbeiderbladet* 10.7.1998

⁴⁰ «Mørkt for Imax-kino» av Knut Selsjord, *Dagens Næringsliv* 5.8.1999

⁴¹ «– Dette er et dristig prosjekt» av Robert Hoftun Gjestad, *Aftenposten* 11.2.1998

⁴² «Gigantselskap støtter superkino» av Kirsti Hovland, VG 17.3.1998

⁴³ «En helmaks kino-opplevelse», NTB 6.5.1998

-
- ⁴⁴ «Kristiansen åpner super-kino fredag» av Robert H. Gjestad, *Aftenposten* 6.5.1998
- ⁴⁵ «Panasonic sponser Kristiansens kino» av Bjørn Eckblad, *Dagens Næringsliv* 14.3.1998; «Høvding i storformat» av Ragnar Askeland, *Vi Menn* 13/1998
- ⁴⁶ «Brumlebass» av Kalle Løchen, *Film og kino* 3/1998; «Stort & flott» av Eirik Alver, *Dagbladet* 4.12.1998
- ⁴⁷ «En fantastisk video-opplevelse» av Dagfinn Hovland, *Dagningen* 30.6.1989; «Supervideografen på Hunderfossen» av Nils Ole Karlsen, *Lillehammer Tilskuer* 30.6.1989. Caprino hadde fra før installert en supervideograf på Nordkapp.
- ⁴⁸ FAQ, arkivert versjon av Imax.no
- ⁴⁹ En LUN aften – Østfold – The heartland of Scandinavia, Youtube
- ⁵⁰ «Fulle hus», *Dagbladet* 12.5.1998
- ⁵¹ «Endelig suksess» av Anders Grønneberg, *Dagbladet* 10.6.1998, jf. «Godt besøk på Imax-kinoen» av Ann-Mari Gregersen, *VG* 12.7.1998
- ⁵² «Stones på Imax», *VG* 7.7.1998
- ⁵³ «Grenseløse bilder» av Rolv Gjestland, *Film og kino* 3/1996
- ⁵⁴ «Stones trekker halvfull sal», *Dagens Næringsliv* 8.8.1998
- ⁵⁵ «Ta på filmen» av Trygve Aas Olsen, *Dagbladet* 21.9.1998, jf. «Imax tilbyr skoleforestillinger» av Erik Gulbrandsen, *Aftenposten* 28.9.1998. Imax fikk også oversatt læringshefter om filmene, hefter som Nasjonalbiblioteket har bevart.
- ⁵⁶ «Imax: stort format, store muligheter» av Yngve Ekern, *Aftenposten* 6.7.1998
- ⁵⁷ «Bjørn Dæhlies dilemma: Kino-tur eller NM-jaktstart?» av Stein Erik Kirkebøen, *Aftenposten* 12.10.1998
- ⁵⁸ «Pannekakeflat historie i suveren 3D» av Kristoffer Nordvik, *Aftenposten* 1.10.1998. Regissør Stephen Low spesialiserte seg på Imax-filmer, og noterte seg blant annet for en halvtimes dokumentar om bevere, samt filmer forskjellige fartøy til vanns og i lufta, inkludert dokumentaren *Titanica* med filming av *Titanic*-vraket.
- ⁵⁹ «Tredimensjonal jakt i New York», *Teknisk Ukeblad* 32/1998; «New York i 3D», *Reiser og ferie* 5/1998
- ⁶⁰ «Kry kinosjef i max stemning» av Ann-Mari Gregersen, *VG* 2.10.1998
- ⁶¹ «Pannekakeflat historie i suveren 3D» av Kristoffer Nordvik, *Aftenposten* 1.10.1998; «Søtt New York-prospekt» av Jon Selås, *VG* 2.10.1998
- ⁶² «Stort & flott» av Eirik Alver, *Dagbladet* 4.12.1998. Alver ga femmer til effektene, men bare toer til innholdet og historien.
- ⁶³ «20 000 på 3D-film», *Dagbladet* 4.11.1998
- ⁶⁴ «Afrika og jul på Imax», *NTB* 3.12.1998
- ⁶⁵ «Stort & flott» av Eirik Alver, *Dagbladet* 4.12.1998; «Nye filmer» av Jon Selås, *VG* 4.12.1998
- ⁶⁶ «Konger i stort format» av Tormod Haugstad, *Dagbladet* 18.1.1999; «Skinokonger» av Eirik Øiestad, *VG* 18.1.1999. Bjørn Dæhlie fortalte at planer om flere filmopptak ble avlyst på grunn av tidsmangel. Det er ikke kjent hvorvidt han ytterligere utdypet sine utfall mot «gatekjøkkenkulturen».
- ⁶⁷ «Ikke gull til OL-filmen» av Liv Jørgensen, *Dagbladet* 22.1.1999. En sportsjournalist kom også inn på en vurdering: «Om formatet, effektene og bildene imponerte, var det

så som så med innholdet. For dem som er interessert i selve idretten, var det lite å hente». Se «Kongemøtet» av Tor Kise Karlsen, *Dagsavisen* 18.1.1999

⁶⁸ «Dyrt og dårlig» av Ellen Margrethe Sand, VG 27.5.1999; «Luftig tur som aldri tar av» av Kristoffer Nordvik, *Aftenposten* 28.5.1999

⁶⁹ «Moro i tre dimensjoner» av Liv Jørgensen, *Dagbladet* 29.5.1999

⁷⁰ Haave, Morten (2024). *1994 på en måte. Sommer*. Oslo. Kolofon, s. 523-526

⁷¹ «Grenseløse bilder» av Rolv Gjestland, *Film og Kino* 3/1996

⁷² VG og *Dagbladet* 4.12.1998 op.cit.; «Helt rått» av Kristoffer Nordvik, *Aftenposten* 5.3.1999; «Ekstremt!» av Jon Selås, VG 12.3.1999; «Perfekt for Imax» av Jon Selås, VG 1.10.1999

⁷³ «IMAX-rekord for Fantasia 2000» av John Berge, NTB 4.1.2000

⁷⁴ «Fantastiske Fantasia» av Eirik Alver, *Dagbladet* 31.12.1999 (terningkast 5); «Pompøs men vakker» av Ellen Margrethe Sand, VG 31.12.1999; «Tusenårsfeiring på Disney-vis» av Kristoffer Nordvik, *Aftenposten* 3.1.2000 (begge 4)

⁷⁵ «Norsk imax-film», *Dagbladet* 21.12.2000

⁷⁶ «Betinget tredimensjonal suksess» av Pernille L. Mørkhagen, *Aftenposten* 7.1.1999

⁷⁷ «Fortsatt rødt for IMAX» av Robert Hoftun Gjestad, *Aftenposten* 3.1.2000

⁷⁸ «Mørkt for Imax-kino» av Knut Selsjord, *Dagens Næringsliv* 5.8.1999; «Lave besøks-tall for kino på storskjerm» av Knut Selsjord, *Dagens Næringsliv* 16.9.1999; «Fortsatt rødt for IMAX» av Robert Hoftun Gjestad, *Aftenposten* 3.1.2000; «Maximalt dårlig» av Bjørn Ekeberg, *Dagens Næringsliv* 2.8.2000

⁷⁹ FAQ på arkivert versjon av Imax.no

⁸⁰ «TV2 sponser kino» av Lena Lindgren, *Dagens Næringsliv* 19.9.1998

⁸¹ «Mørkt for Imax-kino» av Knut Selsjord, *Dagens Næringsliv* 5.8.1999

⁸² «Telenor Mobil inn blir ny Imax-sponsor» (sic) av Knut Selsjord, *Dagens Næringsliv* 19.10.2000

⁸³ «Mot nedleggelse» av Bjørn Eckblad, *Dagens Næringsliv* 3.7.2002

⁸⁴ «Ser på mulighetene for Imax-kino i Bergen» av Hilde Bjørhovde, *Aftenposten* 13.4.00

⁸⁵ «Kristiansen vil bli kinoenes Rimi-Hagen» av Kari Andresen, VG 5.1.2000, jf. «Vil ha privatkino i Follo» av Ole Endresen, *Østlandets Blad* 5.1.2000

⁸⁶ «Nagell-Erichsen inn på Aker Brygge» av Knut Selsjord, *Dagens Næringsliv* 6.1.2000

⁸⁷ «Maximalt dårlig» av Bjørn Ekeberg, *Dagens Næringsliv* 2.8.2000

⁸⁸ «Kinosamarbeid raknet» av Knut Selsjord, *Dagens Næringsliv* 8.8.2001. Samme år det kjent at en annen av bakmennene i Det norske kinoselskap hadde «hemmelige plane[r] for en privat, nasjonal kinokjede». Planene lå på en bærbar PC i Arendal da denne ble stjålet. Se «Stjal hemmelig, nasjonal kinoplan», NTB 24.2.2001

⁸⁹ «Imax mot slakterbenken», Filmweb 3.7.2002

⁹⁰ Historiske aksjekurser for IMAX Corporation (IMAX), *Yahoo! Finance*. I rettfærdig-hetens navn har aksjen gått bedre etter 2009 og den absolutte toppen var på 43 dollar.

⁹¹ «Closed Theaters», verdensospennende oversikt på LFexaminer.com

⁹² «Enda mer kino på Aker Brygge» av Knut Selsjord, *Dagens Næringsliv* 26.2.1999;

«Planlegger ny storkino på Aker Brygge» av Anette Aasheim, *Aftenposten* 9.6.1999

⁹³ «Vil ha konsesjon» av Knut Selsjord, *Dagens Næringsliv* 20.5.1999; «Kinofusjon i

Oslo?» av Knut Selsjord, *Dagens Næringsliv* 16.6.1999

⁹⁴ «Til kinokrig mot Moræus Hanssen» av Alexander Henriksen, *Dagbladet* 8.8.2000

⁹⁵ «Terje Kristiansen kommer tilbake» av Gro B. Røiland, *Østlandets Blad* 6.8.1999; «Terje K. får permisjon», *Østlandets Blad* 14.1.2000; «Vil tilbake til Ås» av Ole Endresen, *Østlandets Blad* 30.11.2001; «Kristiansen spesialrådgiver i Ås» av Ole Endresen, *Østlandets Blad* 22.12.2001

⁹⁶ «Kjørte kinoen i grøfta» samt «Innrømmer forsømmelse» av Osman Kibar, *Dagens Næringsliv* 31.1.2001, jf. «Kraftig nedgang i kinobesøket i Ås» av Gro B. Røiland, *Østlandets Blad* 20.6.2000

⁹⁷ «Imax er til salgs» av Knut Selsjord, *Dagens Næringsliv* 17.1.2002

⁹⁸ «Imax vil vise vanlig film», *Filmweb* 9.8.2002

⁹⁹ «IMAX kino ute av drift», *Filmweb* 8.9.2002, jf. «Imax midlertidig lagt ned», *Dagsavisen* 4.9.2002

¹⁰⁰ «Hvor ble det av IMAX i Oslo?», tråd på *Diskusjon.no* med svar 2.10.2005

¹⁰¹ «Får 140.000 kroner i støtte per minutt film», *NTB* 23.4.2001; «Første norske Imax-film» av Sol Kristiansen, *Aftenposten* 24.4.2001

¹⁰² «Norsk Imax-film» av May Synnøve Rogne, *Aftenposten* 22.1.2004

¹⁰³ «SF BIO åpner Nordens første IMAX-kino for spillefilm», *Rushprint.no* 15.5.2014

¹⁰⁴ «Vi har vært på Norges eneste IMAX-kino» av Anders B. Smedsrud, *Tek.no* 22.3.2018

Spesiell takk til

Tobias Taube for kontinuerlig oppmuntring. Denne boka ble påbegynt for nesten ti år siden og har på sett og vis måttet bli gravd fram.

Navneregister

Tall med strek under angir kapittelnummer i stedet for sidetall, altså at et helt kapittel handler om den angitte personen eller gruppa.

Personer

Ackon, Richard	98	Boothe, Ken	14
Ahmed, Abdul Karim	98	Bortolotti, Gianfranco	20
Akerø, Dan Børge	138-140, 143, 146, 181	Botnen, Arne	42
Aleksandersen, Åge	34	Brage (fiktiv, norrøn)	Z
Alm, Andreas	98	Brandslet, Steinar	78-79
Alte, Ruben	109	Bratholm, Eva	153
Alver, Eirik	201	Brendesæter, Geirmund	91
Amerio, Stefano	23	Bringsværd, Tor Åge	148
Andersen, H.C.	43	(må ha med Bringsværd hvis Bing er med, og vice versa!)	
Annaud, Jean-Jacques	191	Brotto, L. Bertoncello	23
Aniston, Jennifer	122	Brun-Pedersen, Jens	157
Antonsen, Atle	126, 194	Brunvoll, Atle	113, 120
Antonsen, Stig	48	Butthead (fiktiv)	126
Atteberry, Kevan	125	Bye, Erik	181
Ayew, Abedi «Pele»	98	Caprino, Ivo	193
Bache, Øystein	182	Carew, John	99-100
Bakkemo, Andreas	78, 94	Carlson, Sannie	19
Balder, Hugo Egon	180	Caroprese, Lorenzo	99
Barr, Connie	135	Carrey, Jim	126
Beavis (fiktiv)	126	Clippit (fiktiv)	124-125
Berdahl, Geir	147, 154	Cobain, Kurt	185
Berg, Henning	95	Collyer, Oliver	88, 90
Bergersen, Kjersti	136	Collyer, Paul	88, 90
Berulfsen, Torkjell	153	Comis, Michele	20
Biasin, «Walterino»	23	Cremonini, Walter	20
Bing, Jon	112, 118	Croft, Lara (fiktiv)	85
Bjarne (fiktiv)	157, 179	Dalby, Terje	136
Bjurman, Per	31, 66	Danielsson, Göran	27, 48
Boateng, Robert	98	De Presno, Odd	117
Boel, Hanne	17	Devold, Simon Flem	152
Bolognesi, Paolo	23, 25	Disco Stu (fiktiv)	105
Bonde, Arne	36	Duck, Donald (fiktiv)	192
Bono	se Hewson	DVD-Jon	se Johansen

Dyrhaug, Ivar	179	Grosvold, Anne	134, 158
Dyrnes, Robert	22	Grytten, Frode	143
Dysthe, Sven Ivar	189	Gunnar (fiktiv)	157, 179
Dæhlie, Bjørn	194-195, 201	Guthier, MJ «Spanky G»	56
Eco, Umberto	151	Haddal, Per	192
Edenberg, Patric	27-28, 31, 33, 50, 55	Hagen, Dan	173
Edzard, Christine	195	Hagen, Stein Erik «Rimi»	197
Eggen, Arnhild M.	145	Halvorsen, Charlo	142, <u>8</u>
Eggum, Jan	58	Halvorsen, Kristin	165
Eia, Harald	157, 180-181	Hammelow-Berg, Helge	136
Eichmann, Adolf	128	Hansen, Kim	173
Eidsvåg, Bjørn	17	Harald 5.	195
Einstein, Albert	103	Hasund, Geir	91
Engmark, Åsleik	153-154	Haugen, Paal-Helge	143
Falck, Christer	22	Haugland, Joakim	22
Faldbakken, Knut	146	Haugstad, Børre	163, 182
Falsk, Herodes	se Hansen	Havelange, João	104
Fjeld, Steinar	48	Hawk, Tony	60
Flintstone, Fred (fiktiv)	16	Heger, Anders	146-147
Flintstone, Wilma (fiktiv)	16	Henriksen, Levi	30
Flo, Jostein	109	Hernes, Gudmund	123
Flo, Håvard	109	Herrem, Dag	46
Franks, Jimmy	<u>3</u>	Heskey, Emile	95
Fridtjof (fiktiv)	183	Hewson, Paul «Bono»	49
Friis, Yan	90, 95	Hitler, Adolf	103, 141
Førde, Einar	132, 163, 174, 177, 182	Hjorth, Vigdis	147
Galåsen, Morten	95, 99	Hodes, Celia (fiktiv)	24
Gaustad, Kolbjørn	174-176, 183	Hoem, Edvard	147
Gebhardt, Håkon	8	Hoff, Per Morten	73
Gelius, Jon	136	Hognestad, Lars	162
Gerhardsen, Einar	180	Holen, Øyvind	153
Gerhardsen, Ståle	6, 139	Holm, Espen	113, 115- 120
Gilardi, Alessandro	20	Holmer, Stig	142, <u>8</u>
Gimnes, Lasse	163	Holstad, Egon	15
Gislefoss, Kristen	136	Hompland, Andreas	156
Giæver, Anders	136	Howlett, Liam	37
Gjedrem, Svein	105	Hugo (fiktivt troll)	17
Gjærum, Kari	172	Høyer, Rolf	132
Gokstad, Rune	182	Håkonsen, Terje	196
Goodman, John	16	Haave, Kristian	53
Grande, Truls (fiktiv)	63	Ibsen, Henrik	153
Grandpa (fiktiv bilist)	123	Ivarsson, Måns	50
Gran-Olsson, Olav	132	Iversen, Steffen	109
		Jagger, Mick	194

Janson, Mette	145	Løkkeberg, Vibeke	188-189,
Jensen, Brikt	142		198
Jensen, Kjell «Killer»	8-9	Mandela, Nelson	49
Jespersen, Otto	142, 148, <u>8</u>	Manus, Max	143
Jesus	179	Margera, Bam	69
Jiménez, Johanna	23	Markusson, Markus	162
Joe, Cotton-eyed (fiktiv)	26	Martin, Max	se Sandberg
Johansen, Bård Tufte	157, 180	Marx, Karl	117
Johansen, Jon Lech	199	Mathisen, Tom	173
Johansen, Kai Robert	172-173	Mattsson, Stein-Erik	180
Karijord, Rebekka	153	Mayer, Andreas	98
Karlsson på taket (fiktiv)	146	McManus, Stuart	155
Kirkvaag, Rolf	181	McZee (fiktiv)	<u>6</u>
Kirkvaag, Trond	142, 179	Meier, Sid	4
Kjølås, Harald	166	Michelet, Jon	144, 147
Kleveland, Åse	176	Mona Lisa (portrettert)	111
Kolstad, Henki	193-195	Morando, A. «Bellicapelli»	23
Kornstad, Håkon	152-153	Mork, Geir	156
Koss, Johann Olav	185	Moræus Hanssen, Ingeborg	190
Krigsvoll, Anne	133	Moslet, Håkan	58
Kristiansen, Terje	<u>9</u>	Mossa (fiktiv)	152
Krogh, Lars Jacob	135	de Musset, Alfred	151
Kråkevik, Herborg	151-152	Myhr, Kjell-Ivar	45, 47
Laffer, Larry (fiktiv)	124	Mykle, Agnar	46
Landgren, Urban	45, 49, 50	Mysliwski, Vegard	95
Landro, Jan H.	148, 151	Maasø, Arnt	13
Langbach, Tor	26, 47	Nagell-Erichsen, Einar	197
Larkin, «Scatman» John	22, 31	Nergaard, Silje	31
Larsen, Ernst	74-75	Newman (fiktiv)	180
Larsen, Ernst «Kruska»	74	Newth, Mette	151
Larsen, Gaute	98	Nilsen, Lise	144
Larsen, Ida Lou	142, 147, 150,	Nilsen, Morten Ståle	192
	151, 156	Nilsen, Tove	147
Leitch, Barry	89	Nilssen, Kent	177
Lien, Marius	105	Nilsson, Bosse	27
Lilletun, Jon	178, 185	Nilsson, Jonas «Billy Ray»	36
de Lima, Ronaldo	se Ronaldo	Nodland, Erik	163
Lislevand, Lloyd	104	Nome, Magnus	81-82
Lismoen, Kjetil	128	Nome, Petter	140-144,
Ljungberg, Annika	27, 32, 49, 55		150
Ludvigsen, Per Ove	91	Norén, Torje	37
Lunnan, Andreas	143	Notaker, Henry	145
Lyngstad, Helge	181	Nyborg, Geir Magnus	186
Løberg, Arve	136	Odden, Arnfinn	se Tangen
		Odin, Sara	70

Olander, K. «Bobby Sue»	28, 33-34, 36-37, 45-46	Scatman John	se Larkin
Olsen, Egil «Drillo»	103, 105	Schau, Kristopher	54
Olsen, Egon (fiktiv)	187	Scheie, Arne	93-94
Ose, Bård	29	Schindler, Oskar	16
Osvold, Leif	112-113	Schreiner, Kjartan R.	165
Owen, Michael	95	Segarra, Araceli	191
Owing, Nina	181	Seinfeld, Jerry	180, 183
Paldan, Stefan	91, 107	Selstrøm, Per	163
Parton, Dolly	32	Semb, Nils Johan	100
Pedersen, Bernt Erik	29	Sexton, Nancy	20
Pele, Abedi	se Ayew	Shakespeare, William	160
Perkins, Elizabeth	16	Sibbern, Kai	182
Pettersen, Per	147	Siciński, Paweł	106, 109
Pignaroli, «Larry»	19	Simpson, OJ	179
Pop, Denniz	se Volle	Skallerud, Morten	196
Pop, Jimmy	se Franks	Skappel, Dorthe	136-137
Presley, Elvis	21	Skartveit, Andreas	178
Prestegård, Gunnar	186	Skei, Lisbeth	181
Provenzano, Amerigo	23, 25	Skretting, Atle	128
Reiniz, Pat	se Edenberg	Skretting, Kathrine	134-147
Riise, John Arne	97-99	Slettemark, Asbjørn	64
Rindarøy, Per Ivar	184	Soininen, Juha	19
Ringvej, Mona	160	Solstad, Dag	147, 154
Riva, Davide	19	Sommerro, Henning	152
Roberto Carlos	85	Sonic (fiktiv)	17-18
Robertson, Lee	98	Sonstad, Klaus	35-36
Rockedommeren	se Langbach	Spielberg, Steven	122
Rodal, Vebjørn	190	Springsteen, Bruce	6
Rolness, Kjetil	156	Stamnes, Einar	104
Ronaldo	84-85	Steinfeld, Hans Wilhelm	136
Rosén, Alex	167	Stern, Howard	59
Rosenvinge, Asbjørn	184	Stiil, Ståle	se
Rossiné, Hans	153, 156, 161-162		Gerhardsen
Rosvoldaunet, Anders	94	Storvik, Kenneth	96
Ryan, «Snah» Magnus	8	Strzelecki, Thomas	57
Rygg, Eli	134	Støp, Christina	135, 137
Røkke, Kjell Inge	104	Sundet, Eivind B.	99
Rønsen, Arild	48	Super Mario (fiktiv)	18
Rådberg, Mats	49	Svindal Larsen, Daniel	108
Sand, Aune	189	Svindal Larsen, Tommy	108
Sand, Bjørn	178	Sylte, Håvard	43
Sandberg, Karl Martin	29	Sæther, Bent	8, 11
Sandnes, Cathrine	146-147, 153	Sørloth, Gøran	143, 155
		Tande-P., Alf	15, 138, 142, 161, 181

Tangen, Anders	171	Wandrup, Fredrik	148-149, 156
Tarantino, Quentin	122, 157	Wara, Tor Mikkell	168-171
Taube, Evert	29	Waters, Crystal	19
Taube, Tobias	204	Wathne, Davy	136
Theisen, Vidar	153	Wiese, Andreas	188
Thue, Kjell	147	Wiese, Claus	136
Torgersen, Trond Viggo	153	Yeboah, Tony	98
Trivellato, Giordano	20	Ytre-Arne, Bjarte	153
Trump, Donald	194	Ytreberg, Espen	158-159, 179, 186
Tyldesley, Clive	93	Ørjasæter, Elin	146
Undset, Sigrid	146	Ørjasæter, Tordis	146
Vaktmesteren (fiktiv)	152	Østbø, Stein	29
Vareide, Dennis	122	Øvrebø, Øystein	63
Varola, Claudio	20	Øyen, Roald	144
Vestly, Anne-Cath	156	Aarebrot, Frank	181
Vesaas, Halldis Moren	155	Aasen, Nils W.	34-35
Vigtel, Jo	82	Aavatsmark, Tordis	142
Vinger, Audun	58, 65		
Volle, Dag Krister	29, 33		
Vågan, Eldar	138		

Grupper (fortrinnsvis musikk-)

1 Finger	21	Coolio	18
2 Bro.s on the 4th Floor	18	Cool James & the Black Teacher	31
2 Hands	21	Country Minstrels	27
2 Live Crew	66	Cranberries	21
20 Condoms	21	The Cumshots	54
20 Fingers	21	Cypress Hill	7
Abba	33	Da Blitz	20
A Bitch Named Johanna	23	Devo	59
Abusers	172	Dick	23
Ace of Base	32	DJ Bobo	18
Alice in Chains	17	Double Dare	25
Antares	20	Dr. Alban	31
Aqua	63	Dr. Dre	65
The Aquabats	59	Drängarna	48
Backstreet Boys	16	Duran Duran	51
Banana Airlines	39	Dusty Cowshit	48
Beastie Boys	60	Eiffel 65	19, 63
Black Sabbath	9	Ellers Det	153
Blink 182	60	Eminem	65, 70
Bloodhound Gang	19, 3	E-Rotic	15
Bomfunk MC's	63	Eternal	7
Cappella	18-20	Factory Band	21-22, 49
Clear Water	18-19		

Faithless	18	Run-DMC	59
Gatas Parlament	153	Salt 'n Pepa	7
The Grid	47-48	Scat-Band	22
Harry Shotta	70	Scooter	15
Hellbillies	141	Seigmen	17
Hole	70	Short Cut	18
Interactive	21	Silvia Coleman	20
Irie Darlings	172	Skankin' Pickle	59
Iron Maiden	60	Skee-Lo	18
Jimi Hendrix Experience	10	Solfaktor X	48
Kriss Kross	7	Sonic Youth	10
Kåre and the Cavemen	69	The Spectacle	78
Landslaget	55	Sputnik	34
Leila K	18	Sum 41	60
Madonna	159, 183	Take That	32, 51
Markoolio	66	Taleesa	20
Maxx	18	Torgeir og Kjendisene	48
Metallica	8	Travis	66
MC Boy	22	Twenty 4 Seven	18
MC Hammer	7	ungdomsband (anonymt)	68
MC Sar/Real McCoy	22	Usura	20
Motorpsycho	9-11	Vanilla Ice	7
Nirvana	38	Velvet Underground	32
NOFX	60	Vengaboys	63
Olga	23	Vikingarna	34
Powermad	15	Wam og Vennerød	198
Primal Scream	66	We	171-172, 179
The Prodigy	37, 48, 52, 55	Weezer	59, 54
Protoss (fiktive)	79, 82	Whigfield	19
Rednex	21, 2	Zerg (fiktive)	79, 82-83, 85
Reel 2 Real	19	The Ænnimæls	153
The Revolvers	172-193		
Rolling Stones	17, 194		
Roxette	31		

Bedrifter, organisasjoner, merker, seriefranchiser

3D Movie Maker	6	Amandaprisen	138, 140,
Absolute Music	12-17		142, 189
Academy Awards	138-139, 140,	Amiga	89
	148, 191	Arcade Rcds	17-18
Acme	119	Ballon d'Or	84
Actua Soccer	93	Barbie	18
AddOn Multimedia	93	BBC	139, 163
Akers Mekaniske Verft	188	Billboard	32, 60
		Black Box Teater	188

Blå Rock	15	Hunderfossen familiepark	193
Booker-prisen	139	Hyperstate	37
Brageprisen	<u>7</u>	Haave gård	41
Caprino Studios	192	Imax Corporation	<u>9</u>
Carousel Cyber Cafe	75	Instagram	125
Championship Manager	77, <u>5</u>	IRC	75
Champions League	100, 104	Jackass	60
ClicNet kafé	75	Joe's Diner	119
CNB (LoL-lag)	85	Kick Off	88
Columbia Records	56	Kidslink	117-118
Compugames Software	89	KKND	79
Cosmonova	187	Kontor- og Datateknisk Landsforening	
Countryfestivalen	41		73
Crazy-Games kafé	75	Know Your Meme	125
Creative Writer	<u>6</u>	Kristelig Folkeparti	40, 177
Deichmanske bibliotek	144-145	Kristelig Kringkastingslag	177
De Luxe Paint	119	Kringkastingorkesteret	179
Discogs	21	Kringkastingsrådet	166, 174, 177, 179
Discovery Channel	63	Kulturrådet	se Norsk K.
Disney	29, 119, 196	Lada	132
DOS	se MS-DOS	Latter (scene)	199
EM i fotball	102-103	Leiv Vidar	14
Eurovision Song Contest	26, 29, 44,-45	Lillestrøm Kino	198
	139, 161	Linstow Eiendom	187-188, 197-199
EVA Records	14-15	Mackintosh	5
EØS	159, 181	Mars (musikkbule)	61, 63
Familie og Medier	se Krist. kr.	McMusic	12, 15
Fifa (organisasjon)	103-104, 196	Melodi Grand Prix	140
Fifa (spillserie)	88, 93, 95	Me.me	125
First House	168	Mercedes	132
Folketrygdfondet	104	Meridian kapital	197
Football Manager	<u>5</u>	Metro-Goldwyn-Mayer	119
Ford	159	Microsoft	<u>6</u>
Free Record Shop	91	Microsoft Bob	124
Fremskrittspartiet	168	Microsoft Home	111, 124
Funsoft	122	Microsoft Kids	124
Gameworld kafé	186	Microsoft Paint	119
Grand Theft Auto	84	Microsoft Windows	110-111, 120
Grappa	183	Microsoft Word	2, 125
Gremlin Interactive	93	Miljøpartiet De Grønne	40
Gullrekka (NRK)	158	Montreux-festivalen	178-179, 185
Hard Rock Café	138, 192		
Hotell Klubben	110		
Hotel Oslofjord	142		
Hultsfred-festivalen	66		

More Music	17	Radio Nova	157
MS-DOS	88, 94, 115, 126-127	Red Alert (C&C)	74, 79, 81, 103
Munchmuseet	192	Reddit	125
Napster	63	Rednex Aktiebolag	49
Nasjonalbiblioteket	201	Rimi	197
New Y. Stock Exchange	198	Rockefeller Music Hall	61-62
New York Subway	196	Rosenborg BK	95, 98, 100- 101, 104, 105, 190
Nintendo	77		
Nobelprisen	147	Rothmans Football Yearbk.	89, 95
Norges Bank	105	RTL	178
Norges Fotballforbund	104	Sandvika Kino	198
Norges Handelshøyskole	66-67	Shakespeare-teatret	160
N. Kommunistiske Parti	165	Shell	16
Norske Kinoselskap, Det	197, 202	Sensible Soccer	88
Norske Samlaget, Det	143	Sentralbanken	se Norges B.
Norsk journalisthøgskole	157	Sentrum Scene	38
Norsk komponistforening	14	Serengeti reservat	196
Norsk Kulturråd	144	Smalltown Supersound	22
NRK Radio	135	Smurfehits	18, 48
NRK P1	153, 158, 179	Sofascore	92
NRK P3	61, 179, 180	Spellemannsprisen	138, 142
NRK P13	179	Stabæk IF	98, 100
NRK TV	132, 136, <u>7</u> , <u>8</u>	Starcraft	76, <u>4</u>
Odeon kino	199	Star Wars	192
Oktober forlag	147, 154	Statens forurensingstilsyn	167
OL	155, 161, 190	Statens petroleumsfond	88, 104
Oljefondet	se Statens p.	Statistisk Sentralbyrå	112
OnGameNet	86-87	Statoil	104
Operasjon Dagsverk	165	Stortinget	73, 134, 176, 180
Opta	92	Striker (spillserie)	88
Oscar-utdelingen	se Academy	Sub Pop	10
Oslo Kinematografer	198	Sunnm. Søndagssk.krins	166
P11 Dance	19	Sørdorp-Tunet	41
Paint Shop Pro	74	Sølvгутtene	176, 180
Panasonic	188, 191, 195, 197	Teatro	188
Pixar	121	Televerket/Telenor	144, 147, 197
Platon Musikk	16		
Politiet	40-41, 43-46, 150, 157, 174	Titanofestivalen	41
Polygram	14, 48	Tomb Raider	84
Premier League	89, 98, 104	Topp 20	13, 26, 29, 37, 60-61, 63
Quake	76, 85, 86		
Quartfestivalen	39, 54		

Total Annihilation	78-80	VM i fotball	84-85, 95,
Trojan Records	14		97, 100,
Tumblr	125		102-104,
TV 2	13, 96, 132,		106, 109,
	136, 138-139,		161
	146, 161, 162,	VM i hanggliding	177
	183, 184, 197	Voyager Expanded Books	5
TV 3	13, 133, 144,	Vålerengens IF	99-100
	180	Warcraft	78-79, 86
TV Norge	13, 161	Wikimedia Commons	57, 64, 67
Twitch	85	Wikipedia	21
Tyrili	192	Windows Movie Maker	120
UEFA	93, 100	Yabba Dabba Dance	1
UEFA-cupen	100	Yahoo	197
UEFA Cupvinnercup	100	Youtube	63, 86, 109,
Uken (NHH)	66		122-123
Universal	14	Zomba Records	31
VG-lista	se Topp 20	Aalesunds FK	97-99
Vinstra Samvirkelag	41	Åsane Sko	17
		Ås kino	188, 198

Kryss av for det som passer etter å ha lest boka:

- ☐ Hey, wait, I've got a new complaint
- ☐ Forever in debt to your priceless advice

Fragmenter av 90-tallet
Morten Haave
PIY Records, 2025
ISBN 978-82-691452-8-1